

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Γ.Σ.Ε.Ε.

ITe
Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας

GPO
GREEK PUBLIC OPINION

ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΕΣΠΑ 2007-2013

«ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ»

Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs
(Young People Not in Education, Employment
or Training) στην Ελλάδα.
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Επιμέλεια: Νίκος Παπαδάκης

Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΠΑΝ II
2007-2013
η περιφέρεια στο επίκεντρο της ανάπτυξης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για τη ανάπτυξη

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΓΓΕΤ - ΕΥΔΕ-ΕΤΑΚ

Ε. Π. Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ II), ΠΕΠ Μακεδονίας – Θράκης, ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, ΠΕΠ Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου, ΠΕΠ Αττικής

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Γ.Σ.Ε.Ε.

ITE
Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας

GPO
GREEK PUBLIC OPINION

ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΕΣΠΑ 2007-2013

«ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ»

Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs
(Young People Not in Education, Employment
or Training) στην Ελλάδα.
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Επιμέλεια: Νίκος Παπαδάκης

Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΠΑΝ II
ΕΣΠΑ 2007-2013
η περιφέρεια στο επίκεντρο της ανάπτυξης

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΓΓΕΤ - ΕΥΔΕ-ΕΤΑΚ

Ε. Π. Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ II), ΠΕΠ Μακεδονίας – Θράκης, ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, ΠΕΠ Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου, ΠΕΠ Αττικής

Νίκος Παπαδάκης

Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs
(Young People Not in Education, Employment
or Training) στην Ελλάδα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΒΑΡΟΜΕΤΡΟ ΑΠΟΝΤΩΝ

ISBN: 978-960-08-0644-1

Πρώτη έκδοση: Δεκέμβριος 2013

Copyright © Νίκος Παπαδάκης

Copyright © Εκδόσεις Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, έτος ιδρύσεως 1891

Κεντρική διάθεση: Σόλωνος 116, 106 81 Αθήνα

T: 210 3833434, F: 210 3832294

E: contact@isideris.gr, S: www.isideris.gr

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση: Μαρία Πλατιά

Μακέτα εξωφύλλου: Φωτεινή Σκουρή

Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών χλωρίου και φιλικό προς το περιβάλλον.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό σημείωμα του επιμελητή	11
Οι Neets στην Ευρώπη: Συγκλίσεις, αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου. <i>Νίκος Παπαδάκης</i>	15
Διαστάσεις ενός πολυπαραμετρικού δείκτη για την διερεύνηση των Neets <i>Αργύρης Κυρίδης</i>	77
Κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των Neets: Το παράδειγμα της Ελλάδας <i>Προκόπης Πανδής & Χρήστος Ζάγκος</i>	109
Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας: Οι κατανομές ανά Διοικητική Περιφέρεια και Νομό <i>Αντώνης Παπαργύρης</i>	121
Παρουσίαση αποτελεσμάτων ποιοτικών συνεντεύξεων και ο ρόλος του κράτους πρόνοιας <i>Δημήτριος Κοτρόγιαννος, Στυλιανός Τζαγκαράκης, Απόστολος Καμέκης, Μαρίνος Χουρδάκης</i>	175

Το προφίλ του NEET στην Ελλάδα <i>Μαρία Δρακάκη, Νίκος Παπαδάκης, Αργύρης Κυρίδης, Αντώνης Παπαργύρης</i>	209
Το πρόβλημα των Neets και η ελληνική πραγματικότητα. Αναζητώντας λύσεις στη Ελλάδα του Μνημονίου <i>Νίκος Φωτόπουλος</i>	241

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

Οι Neets αναντίλεκτα συνιστούν μια μείζονα κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας. Οι νέοι 15- 24 ετών που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης αποτελούν μια από τις πλέον ευάλωτες ομάδες και φαίνεται να έχουν υποστεί έντονα τις συνέπειες της καταγιστικής οικονομικής κρίσης. Ειδικά στην Ελλάδα, με ποσοστό που αγγίζει το 17% σύμφωνα με την έρευνα «Βαρόμετρο Απόντων» (από τα μεγαλύτερα στην Ε.Ε.), οι Neets αποτελούν ένα οξύτατο κοινωνικό πρόβλημα με πιθανές εκρηξιγενείς διαστάσεις. Συγχρόνως αποτελούν μια εξαιρετικά δύσκολα προσπελάσιμη ομάδα, γεγονός που καθιστά ακόμα περισσότερο αναγκαία την ποσοτική και ποιοτική χαρτογράφηση τους. Διεθνώς η συζήτηση αλλά και η έρευνα για αυτό το πολυπαραμετρικό φαινόμενο πυκνώνει. Έρευνες όπως η πρόσφατη του Eurofound του 2012 επιχειρούν να αναλύσουν τις διαστάσεις αυτού του φαινομένου και να προτείνουν δέσμες δράσεων και λύσεις.

Στην προαναφερθείσα συζήτηση έρχεται να συμβάλει ο ανά χείρας τόμος, που αποτελεί τα Πρακτικά του Συνεδρίου «Βαρόμετρο Απόντων. Οι Neets» που διοργανώθηκε στην Ακαδημία Εργασίας της ΓΣΕΕ την 4^η Ιουλίου του 2013, στο πλαίσιο της ομότιτλης έρευνας που διεξήγαγαν το Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης, το Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευ-

τικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ) της ΓΣΕΕ, η GPO και το ΙΗΛΔ του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ).

Στη μελέτη του ο *Νίκος Παπαδάκης* (Πανεπιστήμιο Κρήτης) επιχειρεί να προσδιορίσει εννοιολογικά και μεθοδολογικά τους Neets και συγχρόνως να επισκοπήσει την κατάσταση των πραγμάτων εντός Ευρώπης, εντάσσοντας την στο πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο. Η συζήτηση στρέφεται και στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου διαπιστώνεται η ανάγκη συστηματικής έρευνας και ολοκληρωμένης παρέμβασης σε επίπεδο δημόσιας πολιτικής.

Ο *Αργύρης Κυρίδης* (ΑΠΘ) εκκινώντας από τις παραμέτρους της κοινωνικής ευπάθειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, προτείνει έναν πολυπαραμετρικό δείκτη, ο οποίος περιλαμβάνει μεγέθη, αλλά και ποιοτικές καταγραφές που συνθέτουν με μετρήσιμο αλλά και συνάμα και ποιοτικό τρόπο το προφίλ και τα ειδικά χαρακτηριστικά των Neets και παρουσιάζει ομαδοποιημένα τα επίπεδα των μεταβλητών που σχετίζονται με την εκδήλωση του φαινομένου των Neets.

Οι *Προκόπης Πανδής* και *Χρήστος Ζάγκος* (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ) βασίζονται στην διεξαχθείσα έρευνα για να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των Neets. Έμφαση δίδουν, μεταξύ άλλων, σε ζητήματα φύλου, γεωγραφικής κατανομής, μορφωτικού επιπέδου, οικονομικής κατάστασης όπως και στα βασικά διακυβεύματα αναφορικά με την επανένταξη της συγκεκριμένης ομάδας.

Ο *Αντώνης Παπαργύρης* (GPO) παρουσιάζει τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας, η οποία διενεργήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Βαρόμετρο Απόντων». Αφού αναφερθεί σύντομα στη θεωρητική αφετηρία και παρουσιάσει την ταυ-

τότητα της έρευνας, ο Παπαργύρης αναλύει τα αποτελέσματα αναφορικά με τα επιμέρους χαρακτηριστικά των Neets ανά διοικητική περιφέρεια της Ελλάδας.

Οι Δημήτρης Κοτρόγιαννος, Στέλιος Τζαγκαράκης, Αποστόλης Καμέκης και Μαρίνος Χουρδάκης (ΚΕΑΔΙΚ) αναλύουν τις ποιοτικές διαστάσεις του φαινομένου βασιζόμενοι σε μια εκτεταμένη έρευνα πεδίου (με πλήθος συνεντεύξεων) σε εθνικό επίπεδο, «φωτίζοντας» με ιδιαίτερα ενδιαφέρον τρόπο το πρόβλημα των Neets.

Η Μαρία Δρακάκη (ΚΕΑΔΙΚ), ο Νίκος Παπαδάκης (Πανεπιστήμιο Κρήτης), ο Αργύρης Κυρίδης (ΑΠΘ) και ο Αντώνης Παπαργύρης (GPO) συγκειμενοποιούν τον Έλληνα Neet στο ευρωπαϊκό περιβάλλον και αξιοποιώντας τα στοιχεία της ποσοτικής κυρίως και ποιοτικής (δευτερευόντως) έρευνας συγκροτούν το προφίλ του Έλληνα Neet, πράγμα απαραίτητο για την κατανόηση του φαινομένου αλλά και για το σχεδιασμό πολιτικής.

Ο Νίκος Φωτόπουλος (Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας & ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ) επιχειρεί να εντάξει το πρόβλημα των Neets στο ελληνικό συγκείμενο της κρίσης. Επισκοπεί τις ομάδες των νέων που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να συμπεριληφθούν στην ομάδα NEET και ως εκ τούτου αποτελούν την πλέον επικίνδυνη ευπαθή ομάδα προς αποκλεισμό και παρακολουθεί την οδυνηρή μετάβαση από τη σχολική διαδρομή στο κοινωνικό περιθώριο. Με βάση όλα τα προαναφερθέντα προτείνει ένα σχέδιο μιας δέσμης ρεαλιστικών πολιτικών για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την αντιμετώπιση της ανεργίας, χαρτογραφώντας ουσιαστικά το μείγμα δημόσιας πολιτικής και μεταρρυθμίσεων που μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος των Neets.

Κλείνοντας το παρόν εισαγωγικό σημείωμα οφείλουμε να ευχαριστήσουμε για τη συμβολή τους στην έρευνα, που μεταξύ άλλων κατέληξε και στον ανά χείρας τόμο, τόσο το σύνολο των ερευνητών από το ΚΕΑΔΙΚ του Πανεπιστημίου Κρήτης, το ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ, την GPO και το ΙΤΕ όσο και την ΓΓΕΤ και ειδικά το Διαχειριστή του Έργου Δρ Βασίλη Γέρο, όπως επίσης και τις εκδόσεις Ι. Σιδέρη.

Νίκος Παπαδάκης
Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης
Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου

ΟΙ ΝΕΕΤS ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ, ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΕΣ ΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Νίκος Παπαδάκης*

1. Προοιμιακές επισημάνσεις

Οι σοβαροί μετασχηματισμοί σε οικονομία, παραγωγή και αγορά εργασίας των τελευταίων δεκαετιών και κυρίως η καταιγιστική (ως προς τις διαστάσεις και συνέπειες της) παγκόσμια οικονομική κρίση έχουν διαφοροποιήσει και ακριβέστερα δυσχεράνει τις προϋποθέσεις ένταξης των νέων στην κοινωνία και την αγορά εργασίας. Σε ενωσιακό, επίπεδο, η κατάσταση αυτή αποτυπώνεται emphaticά στον δείκτη ανεργίας των νέων, όπου το σχετικό ποσοστό αυξήθηκε φτάνοντας στο 21% το 2011 (βλ. Eurofound 2012: 1). Τον Απρίλιο του 2013, στην ΕΕ-27 ο μέσος όρος ανεργίας των νέων 15-24 ετών αυξήθηκε περαιτέρω φθάνοντας στο 23,3% (άνδρες: 23,9% & γυναίκες: 22,7%) (Eurostat, 2013b).

---

* Αν. Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης. Επιστημονικός Υπεύθυνος Ερευνητικού Έργου «Βαρόμετρο Απόρων».

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Μέσα σε αυτό το δυσοίωνο τοπίο δεν είναι παράξενη η στροφή του ενδιαφέροντος σε μια νέα κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας. Ήδη από το 2005, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όταν δημοσιοποίησε το πλαίσιο παρακολούθησης της Στρατηγικής της Λισαβόνας, παρατήρησε ότι το ποσοστό των μαθητών που εγκατέλειπαν το σχολείο ήταν αρκετά ανησυχητικό (άγγιζε το 15,5% το 2006- βλ. European Commission, 2012: 15) και γι αυτό τον λόγο έθεσε ως στόχο (benchmark) τη μείωσή του στο 10% μέχρι το 2010 (βλ. European Commission 2005a & European Commission 2005b). Το 2011 η σχολική διαρροή αποτιμάται στο 13,5% (European Commission 2012: 15), ενώ ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι «54,8% των πρόωρα διαρρέοντων από το εκπαιδευτικό σύστημα είναι είτε άνεργοι είτε μη ενεργοί¹» (European Commission 2012: 14).

Η κατάσταση γίνεται οδυνηρότερη για αυτούς που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το εκπαιδευτικό σύστημα και δεν καταφέρνουν να ενταχθούν στην κατάρτιση και την απασχόληση. Πρόκειται για μια βεβαρυμένη υποκατηγορία των «απόντων» που «δεν υπάρχουν πουθενά», δηλαδή δεν καταγράφονται σε κανένα πεδίο μέριμνας των θεσμών του Κοινωνικού Κράτους. Οι «απόντες» στο σύνολο τους προσδιορίζονται ως Neets, το ακρωνύμιο δηλαδή του περιγραφικού όρου «young people not in education, employment or training» (δηλαδή Νέοι εκτός Εκπαίδευσης, Απασχόλησης ή Κατάρτισης) (International Labour Office, 2012: 9).

Τον Απρίλιο του 2008, στο πλαίσιο συνεδρίασης της Μόνιμης Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους δείκτες και τις τιμές στόχους σε εκπαίδευση και κατάρτιση (SGIB), στο Bled της Σλοβενίας, συζητήθηκε εκτενώς το ζήτημα της αποτύπωσης εκείνου του φαινομένου, που αφορά στη διεύρυνση των NEETs (βλ. αναλυτικότερα Παπαδάκης κ.ά. 2011: 4). Ο όρος

αυτός χρησιμοποιείται για τους νέους που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 15 έως 24 ετών (κατά άλλους και κυρίως τον OECD 15-29) και οι οποίοι δεν μετέχουν στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση ή την απασχόληση. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν ήταν το SGIB που εισήγαγε τον όρο NEET. Αυτός είχε εισαχθεί στη βιβλιογραφία και σε πολιτικό επίπεδο, στο Ηνωμένο Βασίλειο στα τέλη της δεκαετίας του 1990 (συγκεκριμένα το 1999), «όταν δημιουργήθηκε η ανάγκη κατασκευής/ συγκρότησης ενός δείκτη για τους νέους ηλικίας 16-18 ετών, που δεν μετείχαν ούτε στην εκπαίδευση, ούτε στην κατάρτιση αλλά ούτε και στην απασχόληση» (Δρακάκη & κ.α 2013 και βλ. επίσης αναλυτικότερα, Furlong, 2006, όπ. αναφ. στο Inui, 2009: 176, Furlong, 2007, όπ. αναφ. στο Eurofound, 2012: 19).

Στη νέα αυτή κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε εξαρχής από την συμπερίληψη της στα ετήσια reports του Standing Group on Indicators & Benchmarks και συνεχίζει να δίνει έμφαση (ειδικά στο πλαίσιο της EU2020) καθώς αναδεικνύεται, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, ότι εμφανίζεται μια αυξητική τάση των αριθμών των νέων που εντάσσονται σε αυτήν². Βεβαίως, εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προαναφερθείσα στάση «αποχής» δεν αποτελεί συνήθως μια προσωπική «επιλογή». Με όρους Pierre Bourdieu, οι Neets φαίνεται κυρίως να επιλέγουν τα αναπόφευκτά τους. Αναμφίβολα, «η ευπαθής αυτή κοινωνική ομάδα αποτελεί την πλέον κατάλληλη “πρώτη ύλη” για τη απόθρηξή της σε ένα σύγχρονο κοινωνικό περιθώριο, μεταξύ των άλλων κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, που οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές ανισότητες δημιουργούν, εξαιτίας και της οικονομικής κρίσης, σε “καθημερινή” πλέον κλίμακα» (Φωτόπουλος, 2010: 4). Η διαδικασία πλήρους ενσωμάτωσης των νέων αυτών στην κοινωνία των ενηλίκων δεν γίνεται πια αυτόματα ούτε είναι σαφώς οριοθετημένη. Στην ουσία έχει αποδομηθεί σημαντικό μέρος του

framework of standard biography (βλ. αναλυτικότερα για αυτό το ζήτημα Alheit & Bergamini: 122), Κι αυτό γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις δεν επιτελείται η διαβατήρια τελετουργία μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Ωστόσο, οι δυσκολίες στην επαγγελματική ένταξη των νέων δεν περιορίζονται μόνο στην εύρεση εργασίας. Οι νέοι άνθρωποι «βρίσκονται αντιμέτωποι και με δομικές αλλαγές που επισυνέβησαν (ευρύτερα) στην αγορά εργασίας» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο- Παρατηρητήριο Μετάβασης, (χ.χ.): URL: <http://www.pi-schools.gr/programs/pag/p2.html>), όπως η επέκταση των διαφόρων μορφών «προσωρινής εργασίας» και η «μερική απασχόληση», ή η στροφή στο μοντέλο του “just in time workforce” (βλ. Rifkin 2003: 9).

Προς την επίτευξη του στόχου της πολυεπίπεδης ενσωμάτωσης των νέων που ανήκουν σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, έχει καταστεί σαφές (τουλάχιστον σε ρηματικό επίπεδο) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση οφείλει να προτάσσει την λειτουργία της εξειδίκευσης και παροχής προσόντων με ουσιώδη τρόπο αναφορικά με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας (βλ. και European Commission, 2008: 148 & 154-155). Συχνά δε ανακινείται το πρόβλημα της αναντιστοιχίας δεξιοτήτων (mismatch) μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόβλημα των NEETs, όπως είναι φυσικό, δεν περιορίζεται μόνο στις χώρες της ΕΕ. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Ιαπωνίας όπου τα ποσοστά τους είναι αρκετά υψηλά (ήδη από το 2006, οι NEETs στην Ιαπωνία ξεπερνούσαν τα 640.000 άτομα-βλ. Ken, 2006 όπως αναφ. στο European Commission, 2008: 131³, ενώ το ποσοστό, για το ίδιο έτος, των πρόωρα διαρρέοντων από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα στις ΗΠΑ άγγιζε το 9,3% (βλ. European Commission ό.π.).

Στην Ε.Ε., σύμφωνα με τη Eurostat, υπολογίζεται ότι το 2011 «7,5 εκατομμύρια νέοι ηλικίας 15- 24 και επιπρόσθετα 6,5 εκατομμύρια νέοι ηλικίας 25- 29 βρισκόταν εκτός εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας στην Ευρώπη» (Eurofound 2012: 1). Σε ότι αφορά τους Neets το 2008 υπολογίζονταν σε 11% στην ηλικία 15- 24 και 17% στην ηλικία 25-29, ενώ το 2011 τα αντίστοιχα ποσοστά είχαν αυξηθεί σε 13% και 20% αντίστοιχα (βλ. Eurofound 2012: 1). Υπήρχε ήδη μια μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ των Κ-Μ με το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία να έχουν 7% Neets και τη Βουλγαρία, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ισπανία και την Ελλάδα να υπερβαίνουν το 17% (βλ. Eurofound 2012: 1). Ωστόσο σε αυτό το θέμα θα επανέλθουμε. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι και η Ελλάδα σύμφωνα με την έρευνα Βαρόμετρο Απόντων αγγίζει το ποσοστό του 17%, εύρημα που συγκλίνει με το αντίστοιχο του Eurofound (συγκεκριμένα 17,4% σύμφωνα με το Eurofound – βλ. Eurofound 2012: 29- και 16,9% σύμφωνα με το Βαρόμετρο Απόντων - βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 9). Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ανησυχητικό εύρημα, που προκαλεί ευθέως το πλέγμα των δημόσιων πολιτικών, προκειμένου αυτό να δώσει αξιόπιστες απαντήσεις.

Προλαβαίνοντας περιρρέουσες εννοιολογικές συγχύσεις, οφείλουμε να επισημάνουμε καταληκτικά ότι οι Neets δεν είναι απλά άνεργοι, ούτε ταυτίζονται με το φαινόμενο της σχολικής διαρροής (drop outs). Συσχετίζονται προφανώς και με τα δυο, ωστόσο ένα εγχείρημα εννοιολόγησης δεν μπορεί να εξαντληθεί σε παραδοσιακές (ενίοτε φορμαλιστικές) αναλύσεις.

2. Ανεργία και Ευπάθεια: Οι NEETs στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Όπως ήδη επισημάναμε, το φαινόμενο των NEETs παρουσιάζει ένταση, ενώ από την περίοδο που, όπως προαναφέρθηκε, συζητήθηκε για πρώτη φορά η συμπερίληψη του ζητήματος

των NEETs στην ετήσια έκθεση για την κατάσταση των πραγμάτων σε Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η κατάσταση δείχνει ακόμα δυσχερέστερη.

Το πρόβλημα των NEETs δεν είναι ευρωπαϊκό αλλά παγκόσμιο, λαμβάνοντας πολυεπίπεδες διαστάσεις. Η μακροοικονομική ατζέντα στις περισσότερες, αν όχι σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει ως στόχο τη δημοσιονομική σταθερότητα (στην ουσία πρόκειται για την εφαρμογή του κανόνα της «δημοσιονομικής πειθαρχίας») και εκβάλλει στην περαιτέρω απίσχυση του Κοινωνικού Κράτους. Το αποτέλεσμα είναι να πλήττονται ακόμα περισσότερο οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες και όσοι βρίσκονται στο κατώφλι της ευπάθειας και της περιθωριοποίησης. Είναι εύλογο ότι οι NEETs συγκαταλέγονται σε αυτή την κατηγορία και επηρεάζονται σοβαρά από την αποδόμηση του Κοινωνικού Κράτους (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 45).

Προσπαθώντας να επισκοπήσουμε την κατάσταση των Neets στην Ευρώπη είναι αναπόφευκτο να αναφερθούμε προοιμιακά σε δυο απολύτως σχετιζόμενα φαινόμενα: την νεανική ανεργία και την σχολική διαρροή.

Όπως ήδη επισημάναμε και στην αρχή, η παγκόσμια οικονομική ύφεση, αφετηρία της οποίας ήταν το 2007 στις ΗΠΑ και η οποία εξακολουθεί να υφίσταται, άλλαξε ριζικά το διεθνές και ευρωπαϊκό πολιτικό και οικονομικό στερέωμα, μεταβάλλοντάς το σε μία εύθραυστη, ρευστή, σφαίρα. Οι τεράστιες αλλαγές και συστημικές απορρυθμίσεις που προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί έχουν επιφέρει, αναπόφευκτα, εξαιρετικά μεγάλη υποβάθμιση στο βιοτικό επίπεδο της πλειοψηφίας των πολιτών. Πτώχευση πολυεθνικών κολοσσών, δραματική μείωση των ποσοστών απασχόλησης, αύξηση της ανεργίας –κυρίως της νεανικής–, νέα φτώχεια, αύξηση της εγκληματι-

κότητας, ρατσισμός, ξενοφοβία, κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, αποσάθρωση δομών κοινωνικής πρόνοιας, κρίση νομιμοποίησης στο πολιτικό σύστημα αρκετών χωρών είναι μερικές από τις συνέπειες της πολυεπίπεδης οικονομικής κρίσης.

Μέσα σε αυτήν την κατάσταση οι νέοι ηλικίας, έως 30 ετών, εξαιτίας των αλλαγών που επισυνέβησαν στην αγορά εργασίας και κατά συνέπεια στη μείωση των θέσεων απασχόλησης ξαφνικά βρέθηκαν (πολλοί εξ αυτών) στο περιθώριο δίχως να έχουν ιδιαίτερες πιθανότητες εύρεσης εργασίας. Για την ακρίβεια ελάχιστες πιθανότητες.

Το αποτέλεσμα; Εντυπωσιακή αύξηση της νεανικής ανεργίας και διάρρηξη της υπάρχουσας βιοτικής τροχιάς τους με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό επίπεδο. Ακόμα και η δημιουργία μίας νέας κατηγορίας ατόμων κοινωνικής ευπάθειας, όπως ήδη έχουμε επισημάνει. Εκείνη των NEETs.

Αναντίλεκτα «η μελλοντική ευημερία της Ευρώπης εξαρτάται από τους νέους της» (βλ. και Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2008: 8). Βάσει πρόσφατης μελέτης του Eurofound, στην Ευρώπη υπάρχουν πάνω από 94 εκατομμύρια νέοι ηλικίας από 15 έως 29 ετών, εκ των οποίων πάνω από 60 εκατομμύρια είναι νέοι ηλικίας 15-24 ετών (Eurofound, 2012: 3). Με βάση όλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαμορφώνοντας τη στρατηγική για την περίοδο μέχρι το 2020 (EU2020) έθεσε φιλόδοξους (ενδεχομένως και μαξιμαλιστικούς) στόχους για ισότιμη ανάπτυξη των νέων (European Commission, 2010b: 3-5).

Οι Εμβληματικές Πρωτοβουλίες «Νεολαία σε Κίνηση», «Ατζέντα για Νέες Δεξιότητες και Θέσεις Εργασίας» και η

«Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Φτώχειας» που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της νέας Στρατηγικής “ΕU2020” αποσκοπούν μέσω στοχευμένων ενεργειών και δεσμών μέτρων στη μείωση του ποσοστού της σχολικής διαρροής, στην αύξηση των ποσοστών απασχόλησης καθώς και στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της ένδειας, της κοινωνικής περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού, που αποτελούν τρίπτυχη συνέπεια της μακροχρόνιας ανεργίας και δη της ανεργίας των νέων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 15-16 & 21-24). Ωστόσο, παρά τις όποιες (περιορισμένες) δυνατότητες που προσφέρει η Ε.Ε., η ανεργία των νέων βρισκόταν και εξακολουθεί να βρίσκεται σε ανησυχητικά υψηλό ποσοστό, όπως ήδη έχουμε επισημάνει στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχοντας ως πρόταγμα την ενίσχυση και την αναβάθμιση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού της ως το πιο ισχυρό μέσο που διαθέτει για την έξοδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την οικονομική ύφεση και την επίτευξη μίας «έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης» έως το 2020 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 2-3 & 5), εντείνει τις προσπάθειές της στην προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (βλ. European Commission, 2010a: 2-4). Η έμφαση που δίδεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής και συγχρόνως στην αύξηση του ποσοστού των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (headline targets- βλ. αναλυτικότερα Παπαδάκης 2013) αναδεικνύει την στροφή των κρατών-μελών στο να επενδύσουν στο ανθρώπινο δυναμικό τους. Ο στόχος ήταν και παραμένει ένα ανθρώπινο δυναμικό, με υψηλά επίπεδα γνώσεων και ικανοτήτων, το οποίο θα είναι σε θέση να προσαρμόζεται στις συνεχείς μεταβολές και προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας και αγοράς (βλ. αναλυτικότερα

Murphy 2005: 130- 131), αποσκοπώντας στην κοινωνική, οικονομική και ατομική του ευημερία εν μέσω οικονομικής ύφεσης, (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 5). Είναι όμως αυτό εφικτό;

Ο παρακάτω Πίνακας είναι ενδεικτικός της κατάστασης που επικρατεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με την αύξηση των ποσοστών ανεργίας των νέων από το 2010 έως το 2012:

Πίνακας 1. Ποσοστά Νεανικής Ανεργίας (15-24 ετών) (2010-2012 & 2012Q4)

	Youth unemployment rate				Youth unemployment ratio			
	2010	2011	2012	2012Q4*	2010	2011	2012	
EU-27	21.1	21.4	22.8	23.2	9.0	9.1	9.7	
Euro area	20.9	20.8	23.0	23.7	8.7	8.7	9.6	
Belgium	22.4	18.7	19.8	22.0	7.3	6.0	6.2	
Bulgaria	21.8	25.0	28.1	28.4	6.7	7.4	8.5	
Czech Republic	18.3	18.1	19.5	19.3	5.7	5.4	6.1	
Denmark	14.0	14.2	14.1	14.2	9.4	9.6	9.1	
Germany	9.9	8.6	8.1	7.9	5.1	4.5	4.1	
Estonia	32.9	22.3	20.9	19.3	12.6	9.1	8.7	
Ireland	27.6	29.1	30.4	29.4	12.0	12.1	12.3	
Greece	32.9	44.4	55.3	57.9	10.0	13.0	16.1	
Spain	41.6	46.4	53.2	55.2	17.8	19.0	20.6	
France	23.6	22.8	24.3	25.4	8.9	8.4	9.0	
Italy	27.8	29.1	35.3	36.9	7.9	8.0	10.1	
Cyprus	16.6	22.4	27.8	31.8	6.7	8.7	10.8	
Latvia	37.2	31.0	28.4	24.7	13.9	11.6	11.4	
Lithuania	35.3	32.2	26.4	24.2	10.4	9.0	7.7	
Luxembourg	15.8	16.4	18.1	18.5	3.5	4.2	5.0	
Hungary	26.6	26.1	28.1	28.8	6.6	6.4	7.3	
Malta	13.1	13.8	14.2	14.5	6.7	7.1	7.2	
Netherlands	8.7	7.6	9.5	9.8	6.0	5.3	6.6	
Austria	8.8	8.3	8.7	8.7	5.2	5.0	5.2	
Poland	23.7	25.8	26.5	27.5	8.2	8.7	8.9	
Portugal	27.7e	30.1	37.7	38.4	8.2	11.7	14.3	
Romania	22.1	23.7	22.7	22.2	6.9	7.4	7.0	
Slovenia	14.7	15.7	20.6	23.2	5.9	5.9	7.1	
Slovakia	33.9	33.5	34.0	35.1	10.4	10.0	10.4	
Finland	21.4	20.1	19.0	19.3	10.6	10.1	9.8	
Sweden	24.8	22.8	23.7	24.1	12.8	12.1	12.4	
United Kingdom	19.6	21.1	21.0	20.7	11.6	12.4	12.4	

* The quarterly youth unemployment rate is seasonally adjusted.
e: estimate

Πηγή: Eurostat, 2013a, (βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics).

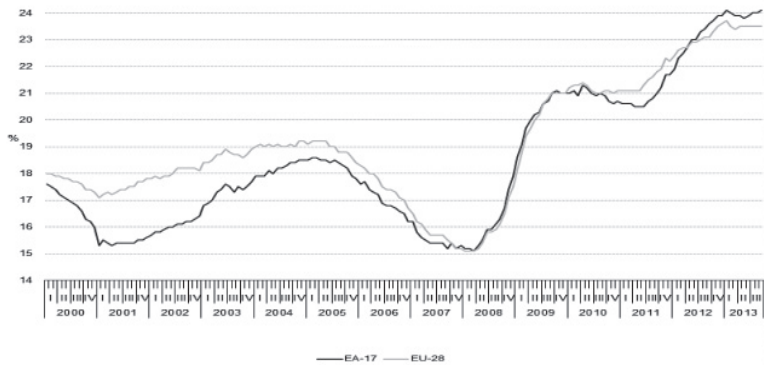
Ο Πίνακας 1 αποτυπώνει με τον πιο εμφανή τρόπο το πλήγμα που έχει επιφέρει η οικονομική ύφεση στους νέους ηλικίας 15-24 ετών κατά το διάστημα 2010–2012. Η επιλογή των ετών από το 2010 έως το 2012 δεν έγινε με σκοπό να παρουσιαστούν απλώς και μόνο τα αυξητικά επίπεδα της νεανικής ανεργίας αλλά, κυρίως, διότι κατά το έτος 2010 διαμορφώθηκε η νέα Στρατηγική “ΕΥ2020” και υιοθετήθηκαν μείζονες πολιτικές πρωτοβουλίες (βλ. παραπάνω). Έτσι λοιπόν, δύο χρόνια μετά την εκπόνηση των εν λόγω πολιτικών, διαπιστώνεται ότι ο μέσος όρος της ανεργίας των νέων στην Ε.Ε.27 για το τέταρτο τρίμηνο του 2012 ανήλθε στο 23,2% από 21,1% το 2010, ενώ σχεδόν σε όλα τα κράτη-μέλη σημειώθηκε αύξηση του ποσοστού της νεανικής ανεργίας. Εξαιρέση αποτελούν οι χώρες Βέλγιο, Γερμανία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Αυστρία, Ρουμανία, Φινλανδία και Σουηδία, οι οποίες κατάφεραν, άλλες σε μεγάλο και άλλες σε μικρότερο βαθμό, να μειώσουν τον πληθυσμό των άνεργων νέων 15-24 ετών (βλ. Eurostat, 2013a, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics). Αντιθέτως, οι χώρες του «ευρωπαϊκού νότου» Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία και Ιταλία καθώς επίσης και η Σλοβακία και η Κύπρος βρίσκονταν στις πρώτες θέσεις της κατάταξης μεταξύ των κρατών με τα υψηλότερα ποσοστά νεανικής ανεργίας (57,9%, 55,2%, 38,4%, 36,9% 35,1% & 31,8% αντίστοιχα) και με τις μεγαλύτερες μεταβολές των ποσοστών από το 2010 έως το 2012 (βλ. Eurostat, 2013a, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics). Τα παραπάνω ποσοστά επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η οικονομική κρίση έπληξε περισσότερο τα νοτιοευρωπαϊκά κράτη-μέλη σε σύγκριση με τα κράτη της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης διαταράσσοντας και μεταβάλλοντας ριζικά το οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό τους σύστημα. Η επίταση φαινο-

μένων, όπως της ανεργίας και κυρίως της μακροχρόνιας, της φτώχειας, της σχολικής διαρροής, της επιδείνωσης της ευπάθειας των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων φαινόταν ήδη αναπόφευκτη.

Αξίζει να θυμηθούμε την κατάσταση των πραγμάτων αναφορικά με την ανεργία των νέων από το 2000 έως σήμερα. Το Διάγραμμα 1 και ο Πίνακας 2 αποτυπώνουν αυτήν την κατάσταση.

Διάγραμμα 1. Ποσοστά Νεανικής Ανεργίας E.E.-28 & E.A.-17 (Euro Area-17), Ιανουάριος 2000-Σεπτέμβριος 2013.

Πηγή: Eurostat: 2013a, (βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics).

Πίνακας 2. Απασχόληση και Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Q1, Q2, Q3 - 2013).

	Employment		Employment rate, aged 20-64 (% of population)				Unemployment rate (% of the labour force)					
	(1 000)		Male		Female		Total		Youth, aged 15-24		Long-term	
	Q1-2013	Q2-2013	Q1-2013	Q2-2013	Q1-2013	Q2-2013	Q2-2013	Q3-2013	Q2-2013	Q3-2013	Q1-2013	Q2-2013
EU-28	221 267	223 683	73.3	74.3	61.9	62.6	11.0	11.0	23.5	23.5	5.2	5.1
EU-27	219 853	222 241	73.5	74.4	62.0	62.7	10.9	11.0	23.3	23.3	5.1	5.1
Euro area (EA-17)	144 011	145 129	72.8	73.7	61.5	62.0	12.1	12.2	23.9	24.0	6.0	5.9
Belgium	4 512	4 524	71.8	73.2	61.6	61.7	8.5	8.8	23.4	24.0	3.9	3.7
Bulgaria	3 291	3 516	64.3	66.1	59.1	61.0	12.9	13.1	28.8	28.5	7.6	7.2
Czech Republic	5 065	5 134	80.1	81.2	63.0	63.9	7.0	7.0	18.8	18.9	3.2	3.0
Denmark	2 726	2 767	78.4	79.0	71.6	73.0	6.8	7.1	12.5	13.6	1.9	1.9
Germany	41 410	41 787	80.9	82.1	71.9	72.3	5.3	5.3	7.8	7.8	2.5	2.4
Estonia	607	622	75.0	77.8	69.3	70.7	8.1	:	15.8	:	4.8	3.9
Ireland	1 846	1 871	69.3	70.4	59.5	60.3	13.8	13.7	27.9	28.3	8.5	8.2
Greece	3 893	3 938	62.5	63.3	43.3	43.6	27.4	:	59.2	:	17.5	17.7
Spain	17 210	17 252	62.4	63.3	52.7	53.1	26.4	26.6	56.0	56.5	12.8	13.0
France	26 802	26 899	73.1	74.0	64.9	65.6	10.8	11.0	25.6	25.9	4.2	4.3
Croatia	1 416	:	57.2	58.5	47.4	50.9	16.9	17.0	51.7	52.8	11.2	10.8
Italy	24 112	24 296	69.6	69.7	49.8	50.1	12.1	:	38.9	:	7.1	6.8
Cyprus	358	358	72.9	72.9	62.3	62.1	15.8	16.7	39.9	43.9	5.5	5.6
Latvia	872	885	70.6	70.7	67.2	68.1	11.3	:	20.1	:	7.0	5.6
Lithuania	1 266	1 297	69.3	70.8	67.8	69.1	11.9	12.1	22.4	21.7	5.9	5.0
Luxembourg	381	386	77.5	76.5	63.9	64.7	5.7	5.8	18.5	18.5	2.0	1.4
Hungary	3 958	:	66.8	69.9	56.0	56.5	10.4	:	27.7	:	5.1	4.8
Malta	175	176	78.9	79.6	48.9	49.1	6.5	6.4	13.6	13.3	2.9	2.8
Netherlands	8 573	8 634	81.3	81.4	71.7	71.7	6.7	7.0	10.8	11.5	2.2	2.4
Austria	4 148	4 218	78.6	80.6	70.1	71.2	4.7	:	8.7	:	1.1	1.1
Poland	15 201	15 426	70.8	72.1	56.5	57.3	10.5	10.4	26.7	26.3	4.5	4.4
Portugal	4 440	4 520	67.3	68.5	61.3	62.2	17.0	16.4	39.4	37.0	9.5	9.4
Romania	9 013	9 302	69.9	71.6	54.7	57.4	7.4	7.5	23.2	:	3.4	3.2
Slovenia	911	917	70.3	70.9	62.4	63.2	10.6	10.3	25.1	23.7	5.2	5.1
Slovakia	2 191	2 187	72.4	72.5	57.4	57.5	14.2	14.0	33.6	31.7	9.9	9.9
Finland	2 442	2 546	73.2	75.9	71.3	72.8	8.1	8.1	20.1	20.1	1.8	1.6
Sweden	4 640	4 628	81.2	82.3	76.0	77.7	8.0	7.9	23.8	23.1	1.5	1.5
United Kingdom	29 600	29 721	79.7	80.1	69.0	69.1	7.7	:	21.1	:	2.8	2.8
Iceland	:	:	83.2	86.3	77.6	79.9	5.6	5.5	11.9	11.8	:	:
Norway	2 693	2 704	81.6	82.4	76.5	77.1	3.4	:	8.6	:	0.7	0.8
Switzerland	:	:	87.2	87.3	76.6	76.9	:	:	:	:	:	:
Online data code:	lfsi_qrt_q		lfsi_emp_q				une_rt_q				une_ltu_q	

Source: Eurostat

Πηγή: Eurostat, 2013 όπ. παρατ. στο Eurostat & European Commission: 2013 (βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GL-13-004/EN/KS-GL-13-004-EN.PDF).

Παρατηρώντας το Διάγραμμα 1 διαπιστώνεται ότι ενώ τα επίπεδα της ανεργίας των νέων (15-24 ετών) είχαν αρχίσει να μειώνονται έως τις αρχές του 2008 (1^ο & 2^ο τρίμηνο), από τα

τέλη του ίδιου έτους (3^ο & 4^ο τρίμηνο) – σημείο εκκίνησης της οικονομικής κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση– αρχίζουν να σημειώνουν ανοδικές τάσεις με αποκορύφωμα το 3^ο τρίμηνο του 2013 (Σεπτέμβριος 2013) κατά το οποίο η ανεργία των νέων στην Ε.Ε.-28 ανήλθε στο 23,5%⁴ (Eurostat, 2013a, βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics).

Επιπροσθέτως, από τον Πίνακα 2 διαφαίνεται ευκρινώς ότι τα ποσοστά της ανεργίας των νέων είναι πολύ υψηλότερα τόσο από τα ποσοστά της συνολικής ανεργίας όσο και της μακροχρόνιας ανεργίας. Στην Ε.Ε.-28 το 3^ο τρίμηνο του 2013 ο μέσος όρος της ανεργίας των νέων ήταν, όπως επισημάναμε ήδη, 23,5% ενώ ο μέσος όρος της ανεργίας του γενικού πληθυσμού το ίδιο τρίμηνο άγγιξε το 11% και το 5,1% η μακροχρόνια ανεργία (2^ο τρίμηνο). Ελλάδα (59,2% Q2), Ισπανία (56,5% Q3), Κροατία (52,8% Q3), Κύπρος (43,9% Q3), Ιταλία (38,9% Q2) και Πορτογαλία (37% Q3) καταλαμβάνουν πλέον (2013) τις πρώτες θέσεις στα ποσοστά της νεανικής ανεργίας όπως και το 2012 με εξαίρεση την Σλοβακία, η οποία κατάφερε να μειώσει το ποσοστό της (2012Q4: 35,1%, 2013Q3: 31,7%) (βλ. παραπάνω Πίνακα 2 και Eurostat, 2013 όπ. αναφ. στο Eurostat & European Commission: 2013). Αξίζει να αναφερθεί ότι σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Κύπρος για το χρονικό διάστημα 2012Q4 – 2013Q3 παρουσίασε τη μεγαλύτερη μεταβολή στο ποσοστό της νεανικής ανεργίας κατά 12,1 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτή η εξαιρετικά γρήγορη αύξηση των ποσοστών νεανικής ανεργίας στην Κύπρο ερμηνεύεται προφανώς από την αιφνίδια ένταση της οικονομικής κρίσης και τις εξελίξεις που ακολούθησαν. Κατά συνέπεια, όπως και στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες, ως επί το πλείστον του Ευρωπαϊκού Νότου, οι δείκτες της ανεργίας παρουσίασαν ανησυχητι-

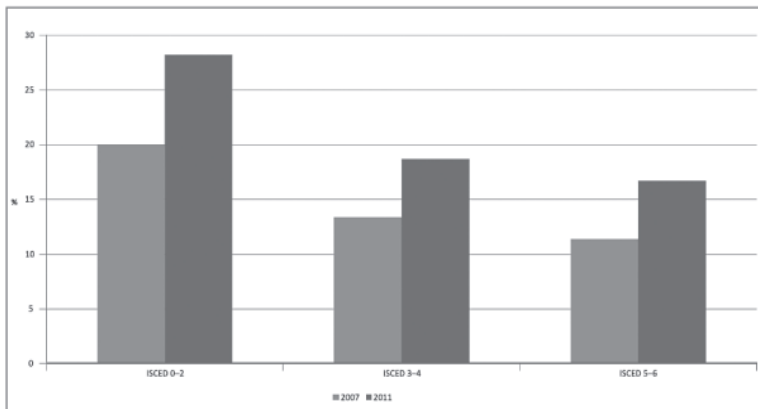
κά ανοδικές τάσεις (Eurostat, 2013 όπ. αναφ. στο Eurostat & European Commission: 2013)⁵.

Όπως προαναφέρθηκε ήδη, τα ποσοστά της νεανικής ανεργίας είναι, παραδοσιακά, σε πιο υψηλά επίπεδα από τις υπόλοιπες κατηγορίες ανεργίας. Η ερμηνεία αυτού του φαινομένου έγκειται στην ευαισθησία που παρουσιάζει η νεανική ανεργία στον επιχειρηματικό κύκλο (business cycle) σε σύγκριση με την ανεργία των ενηλίκων (βλ. Eurofound 2012: 4). Με άλλα λόγια, οι διακυμάνσεις των ποσοστών της απασχόλησης των νέων καθορίζονται από το επίπεδα τόσο της απασχόλησης των ενηλίκων όσο και της οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο. Για παράδειγμα, αν τα συνολικά επίπεδα της οικονομικής δραστηριότητας και της εργασίας των ενηλίκων είναι μειωμένα, τότε είναι πιθανόν να παρουσιάζει καθοδική τάση και η απασχόληση των νεαρών ατόμων (βλ. Freeman and Wise όπ. αναφ. στο Eurofound, 2012: 4).

Αυτές οι συνεχείς διακυμάνσεις της νεανικής απασχόλησης και ανεργίας σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ είναι απόρροια και των επιλογών των νέων, οι οποίοι συχνά δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στον δευτερογενή τομέα οικονομίας (π.χ. κατασκευαστικός κλάδος), ο οποίος απασχολεί εργαζόμενους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή έργου, part-time εργασία και ημι-απασχόληση (βλ. OECD, 2010d όπ. αναφ. στο OECD, 2010: 26). Ωστόσο, ο πιο καθοριστικός, ίσως, παράγοντας που επιβαρύνει και εμποδίζει την είσοδο των νέων στην αγορά εργασίας είναι η έλλειψη εργασιακής προϋπηρεσίας, που πλέον απαιτείται από τους περισσότερους εργοδότες, και η αναντιστοιχία ανάμεσα στα προσφερόμενα και ζητούμενα/απαιτούμενα προσόντα/ικανότητες που επιβάλλουν οι διαρκές αλλαγές και μεταβολές στην αγορά εργασίας (βλ. European Employment Observatory, 2010 όπ. αναφ. στο Eurofound: 4).

Πρόσφατες εμπειρικές μελέτες και στατιστικά στοιχεία επιβεβαιώνουν για άλλη μία φορά τη στενή συσχέτιση που υπάρχει ανάμεσα στο εκπαιδευτικό επίπεδο (μορφωτικό κεφάλαιο) των νέων και στους δείκτες απασχόλησης και ανεργίας. Τα άτομα με χαμηλού επιπέδου γνώσεις και ικανότητες διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να αποκλειστούν από την αγορά εργασίας και κατά συνέπεια να βρεθούν στην ανεργία απ’ ότι οι νέοι με υψηλό μορφωτικό επίπεδο (International Labour Office, 2012: 8). Νεαρά άτομα, τα οποία έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση βρίσκονται σε πιο πλεονεκτική θέση από αυτούς που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το εκπαιδευτικό σύστημα σε σχέση με την εύρεση εργασίας ή την παραμονή τους σ’ αυτή. Ενώ, οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι σαφώς πιο «ευνοημένοι» ως προς αυτό το ζήτημα.

Διάγραμμα 2. Ποσοστά Νεανικής Ανεργίας κατά εκπαιδευτικό επίπεδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2007 & 2011).

Note: ISCED is the International Standard Classification of Education; ISCED 0-2 = pre-primary to lower secondary; ISCED 3-4 = upper secondary to post-secondary; ISCED 5-6 = tertiary.

Πηγή: Eurostat, June 2012 όπ. παρατ. στο Eurofound, 2012: 6.

Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 2, οι δείκτες ανεργίας των νέων με πρωτοβάθμιο και κατώτερο δευτεροβάθμιο εκπαιδευτικό επίπεδο (ISCED 0-2) είναι υψηλότεροι εν συγκρίσει με τους δείκτες ανεργίας των νεαρών ατόμων με ανώτερο δευτεροβάθμιο και μετα-δευτεροβάθμιο επίπεδο (ISCED 3-4) καθώς και των αποφοίτων ανώτερων και ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ISCED 5-6). Συνολικά η νεανική ανεργία παρουσίασε μια μεταβολή 8,2 ποσοστιαίων μονάδων σε τέσσερα μόλις χρόνια και συγκεκριμένα από 20% που ήταν το 2007 ανήλθε στο 28,2% το 2011. (Eurostat, June 2012 όπ. αναφ. στο Eurofound, 2012: 6). Παρόλο που η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει όλες τις ηλικιακές ομάδες ανεξαιρέτως μορφωτικού κεφαλαίου (βλ. OECD, 2012a: βλ. <http://stats.oecd.org/>), τα άτομα και εν προκειμένω οι νέοι 15-24 ετών με χαμηλές ή στοιχειώδεις ικανότητες και γνώσεις αντιμετωπίζουν, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, μεγαλύτερες δυσκολίες να εισέλθουν στην αγορά εργασίας ή να παραμείνουν στη ήδη υφιστάμενη θέση απασχόλησης εξαιτίας ελλειπών ή ανεπαρκών προσόντων⁶.

Ωστόσο, λόγω των ιδιαίτερων και μοναδικών χαρακτηριστικών (οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών, πολιτισμικών) που παρουσιάζει κάθε χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ανάλογα με το βαθμό, στον οποίο η κρίση την έχει επηρεάσει, τα ποσοστά παρουσιάζουν διακυμάνσεις. Για παράδειγμα, τα ποσοστά της ανεργίας των νέων με χαμηλό μορφωτικό κεφάλαιο στην Ισπανία και στη Σλοβακία κυμαίνονται πάνω από 50%, ενώ στην Ολλανδία, στη Γερμανία και στην Αυστρία δεν ξεπερνούν το 13%. Επιπλέον, οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης αναφορικά με την αύξηση των ποσοστών της ανεργίας νέων με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (ISCED 0-2) είναι εξαιρετικά σημαντικές και στην Ελλάδα, αλλά και στην Ιρλανδία (Eurofound, 2012: 6).

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, η οποία εκβάλλει σε χαμηλό μορφωτικό κεφάλαιο και χαμηλές ικανότητες (low skilled) διευρύνει τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού (βλ. και OECD, 2013 για το ζήτημα της «μετάβασης» και τους κινδύνους). Ουσιαστικά, αυτός είναι και ο λόγος που η Ευρωπαϊκή Ένωση στη νέα Στρατηγική “EU2020” έθεσε «τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης και στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση⁷, κάτω από 10% ως έναν από τους κεντρικούς στρατηγικούς στόχους έως το 2020» (European Commission, 2013: 25).

Ο Πίνακας που ακολουθεί (Πίνακας 3) παρουσιάζει την εξέλιξη του φαινομένου της σχολικής διαρροής στην Ε.Ε.-27 από το 2000 έως και το 2009. Από τα εμπειρικά δεδομένα του Πίνακα είναι εμφανής η μεταβολή των ποσοστών του φαινομένου κατά το διάστημα 2000-2009, στην οποία ήδη αναφερθήκαμε. Η Μάλτα, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία εμφανίζουν τη χειρότερη επίδοση για το 2009 με 36,8%, 31,2%, 32,2% & 19,2% αντίστοιχα. Ωστόσο, η Μάλτα και η Πορτογαλία είχαν την καλύτερη επίδοση όσον αφορά στη συνολική μείωση των ποσοστών τους για τα έτη 2000-2009 μειώνοντας και οι δύο τη σχολική διαρροή κατά 12,4 ποσοστιαίες μονάδες (Μάλτα: 2000: 54,2%, 2009: 36,8% & Πορτογαλία: 2000: 43,6%, 2009: 31,2%) (βλ. European Commission, 2011b: 164).

Παρ’ όλη την πρόοδο που σημείωσαν αρκετά κράτη-μέλη, η τιμή-στόχος για μείωση του ποσοστού των πρόωρα διαρρεόντων από την εκπαίδευση κάτω από 10% έως το 2010 δεν επετεύχθη λόγω της αδυναμίας και των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν οι περισσότερες χώρες στην υλοποίηση του συγκεκριμένου στόχου (βλ. European Commission, 2009: 76).

Πίνακας 3. *Πρώωρα Διαρρέοντες από την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση (Ποσοστό (%)) του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών με μορφωτικό επίπεδο έως κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και καμία περαιτέρω συμμετοχή σε εκπαίδευση ή κατάρτιση).*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU 27	17.6 (e)	17.2 (e)	17	16.6 (b)	16.1	15.8	15.5	15.1	14.9	14.4
Belgium	13.8	13.8	14.1	14.3	13.1 (b)	12.9	12.6	12.1	12	11.1
Bulgaria	:	20.5	20.7	21.9	21.4	20.4	17.3	14.9	14.8	14.7
Czech Republic	:	:	5.7	6.5 (b)	6.3	6.2	5.1	5.2	5.6	5.4
Denmark	11.7	9.2	9	10.4 (b)	8.8	8.7	9.1	12.5 (b)	11.5	10.6
Germany	14.6	12.3	12.5	12.8 (f)	12.1	13.5 (b)	13.6	12.5	11.8	11.1
Estonia	15.1	14.4	13.2	12.9	13.1	13.4	13.5	14.4	14	13.9
Ireland	:	:	14.6	13.1 (b)	13.1	12.5	12.1	11.6	11.3	11.3
Greece	18.2	17.1	16.5	16 (b)	14.7	13.6	15.5	14.6	14.8	14.5
Spain	29.1	29.7	30.7	31.6	32	30.8 (b)	30.5	31	31.9	31.2
France	13.3	13.5	13.4	13.2 (b)	12.8	12.2	12.4	12.6	11.9	12.3
Italy	25.1	25.9	24.2	23.0	22.3	22.0	20.6	19.7	19.7	19.2
Cyprus	18.5	17.9	15.9	17.3 (b)	20.6	18.2 (b)	14.9	12.5	13.7	11.7
Latvia	:	:	16.9	18	14.7	14.4	14.8	15.1	15.5	13.9
Lithuania	16.5	14.9	13.4 (b)	11.4	10.5 (b)	8.1	8.2	7.4	7.4	8.7
Luxembourg	16.8	18.1	17	12.3 (b)	12.7	13.3	14	12.5	13.4	7.7 (b)
Hungary	13.9	13.1	12.2	12 (b)	12.6	12.5	12.6	11.4	11.7	11.2
Malta	54.2	54.4	53.2	49.9	42.1 (b)	38.9	39.9	38.3	39	36.8
Netherlands	15.4	15.1	15.3	14.3 (b)	14.1	13.5	12.6	11.7	11.4	10.9
Austria	10.2	10.2	9.5	9 (b)	9.5 (f)	9.1	9.8	10.7	10.1	8.7
Poland	:	7.4	7.2	6	5.6 (b)	5.3	5.4	5	5	5.3
Portugal	43.6	44.2	45.0	41.2	39.4 (b)	38.8	39.1	36.9	35.4	31.2
Romania	22.9	21.7	23	22.5	22.4 (b)	19.6	17.9	17.3	15.9	16.6
Slovenia	:	6.4	5.1	4.6 (u)	4.3 (u)	4.9 (u)	5.6	4.1 (u)	5.1 (u)	5.3 (u)
Slovakia	:	:	6.7	5.3 (b)	6.8	6.3	6.6	6.5	6	4.9
Finland	9 (f)	9.5 (f)	9.7 (f)	10.1 (f)	10 (f)	10.3 (f)	9.7 (f)	9.1 (f)	9.8 (f)	9.9 (f)
Sweden	7.3	10.2 (b)	10	9.2 (p)	9.2 (p)	10.8 (p)	13 (p)	12.2 (p)	12.2 (p)	10.7 (p)
United Kingdom	18.2	17.8	17.6	12.1 (b)	12.1	11.6	11.3	16.6 (b)	17	15.7
Croatia	:	:	8	7.9	5.4	5.1 (u)	4.7 (u)	3.9 (u)	3.7 (u)	3.9 (u)
Iceland	29.8	30.9	28.8	20.3 (b)	24.9	24.9	25.6	23.2	24.4	21.4
MK*	:	:	:	:	:	:	22.8	19.9	19.6	16.2
Turkey	59.3	58.2	55	53	54.5	51.7	48.8	46.9	45.5	44.3
Liechtenstein	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Norway	12.9	8.9	13.5	6.3 (b)	4.7	4.6	17.8 (b)	18.4	17	17.6
Switzerland	7.3	6.6	6.7	9.7 (b)	9.5	9.7	9.6	7.6	7.7	9.2

Source: Eurostat (UOE)

*Not available e=Estimated value b=Break in series l=See explanatory text u=Unreliable or uncertain data p=Provisional value

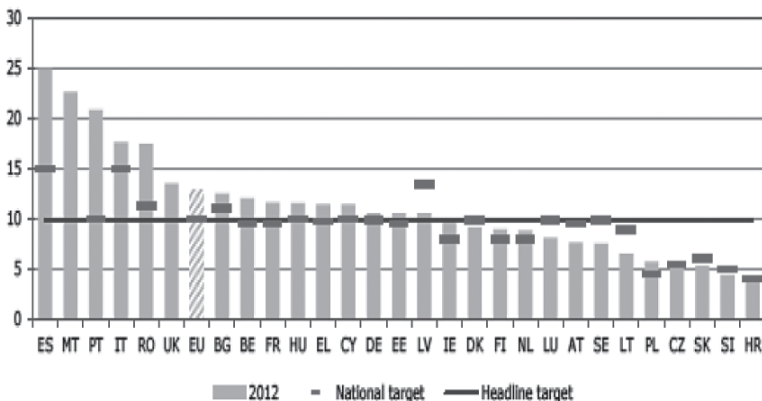
*MK: The former Yugoslav Republic of Macedonia; see Annex 2

Πηγή: Eurostat (UOE) όπ. παρατ., στο European Commission, 2011b: 164.

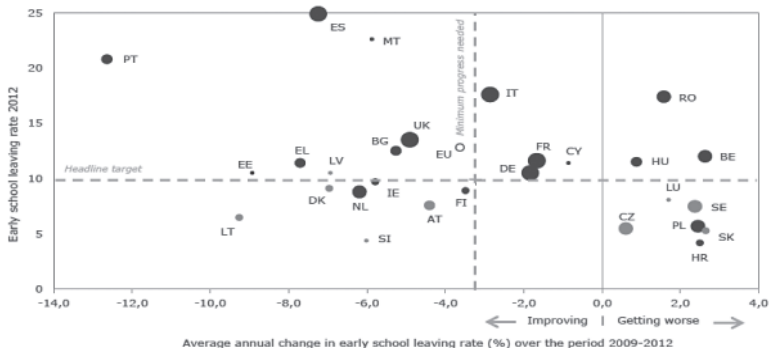
Με βάση το Education and Training Monitor 2013, «το 2012 υπήρχαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση περίπου 5,5 εκατομμύρια νέοι ηλικίας από 18 έως 24 ετών, που δεν είχαν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία θεωρείται ως το ελάχιστο προσόν μετάβασης στην απασχόληση και δεν συμμετείχαν, πλέον, στην τυπική ή μη τυπική εκπαίδευση και κατάρτιση.» (European Commission 2013: 25).. Αν και το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης από τα συστήματα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για το 2012 ήταν στο 12,7% σημειώνοντας μείωση κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες από το 2011, ωστόσο αυτή η μείωση του μέσου όρου στην Ε.Ε. οφείλεται κυρίως στα χαμηλά ποσοστά και «στην πρόοδο που έχουν σημειώσει ορισμένα κράτη-μέλη «κρύβοντας» μ' αυτό τον τρόπο τις αδυναμίες και τα υψηλά ποσοστά άλλων κρατών-μελών» ως προς αυτό το φαινόμενο (European Commission 2013: 25) (βλ. Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3. Πρόωρη Σχολική Εγκατάλειψη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2012).

Πηγή: Eurostat (LFS) όπ. παρατ. στο Education and Training Monitor 2013 (European Commission, 2013: 25).

Διάγραμμα 4. Ευρωπαϊκή Ένωση & Σχολική Διαρροή: Τρέχουσα Κατάσταση και Πρόσφατες Αλλαγές (2009-2012).

Source: JRC-CRELL and DG EAC calculations based on Eurostat (LFS) data. Member States having already achieved their national targets are marked in green. Countries are shown according to their 18-24 cohort size, with five categories. Further notes: the average annual change rate is artificial for countries with a break in series, i.e. NL (2010) and LV (2011).

Πηγή: JRC-CRELL & DG EAC calculations based on Eurostat (LFS) data όπ. παρατ. στο Education and Training Monitor 2013 (European Commission 2013: 26).

Στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζονται η τρέχουσα κατάσταση και η μέση ετήσια αλλαγή των ποσοστών των κρατών-μελών, αναφορικά με την πρόωρη εγκατάλειψη από την εκπαίδευση και τη κατάρτιση κατά το χρονικό διάστημα 2009-2012. Με βάση το εν λόγω διάγραμμα, τα κράτη-μέλη μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις κατηγορίες (European Commission, 2013: 26):

1) Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις χώρες της Ε.Ε., στις οποίες το ποσοστό των πρόωρα διαρρεόντων κυμαινόταν πάνω από 10% για το 2012, σε συνδυασμό «με μία μικρή πρόοδο ή με κάποια στασιμότητα που σημείωσαν τα τελευταία χρόνια.» (European Commission, 2013: 26). Η Ιταλία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Κύπρος, το Βέλγιο, η Ρουμανία και η Ουγγαρία απαρτίζουν το συγκεκριμένο group, ενώ στις τρεις τελευταίες τα

ποσοστά της σχολικής διαρροής έχουν αυξηθεί (βλ. European Commission, 2013: 26).

2) Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από τα κράτη-μέλη, των οποίων τα ποσοστά τους βρίσκονται πάνω από την τιμή-στόχο για το 2020 (10%) αλλά έχουν σημειώσει σημαντική βελτίωση κατά τη χρονική περίοδο 2009-2012. Αυτή η κατηγορία, την οποία συναντούμε στο άνω αριστερό τεταρτημόριο στο Διάγραμμα 4, διακρίνεται από δύο υποκατηγορίες (βλ. European Commission, 2013: 26): α) Η πρώτη υποκατηγορία περιλαμβάνει την Ισπανία, τη Μάλτα και την Πορτογαλία. Παρόλο που αυτά τα κράτη-μέλη σημείωσαν σημαντική πρόοδο στη μείωση των ποσοστών των πρόωρα διαρρεόντων από την εκπαίδευση και την κατάρτιση («η Πορτογαλία κατάφερε να επιτύχει την καλύτερη πρόοδο από όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. από το 2009»- European Commission 2013: 26), εξακολουθούν να έχουν διπλάσια σχολική διαρροή από το 10% (24,9%, 22,6% και 20,8% αντίστοιχα). β) Η δεύτερη υποκατηγορία αποτελείται από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Εσθονία, τη Λετονία, την Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Αν και τα ποσοστά των συγκεκριμένων ευρωπαϊκών χωρών κυμαίνονται πάνω από το 10%, σημειώθηκε καθοδική τάση κατά τα εξεταζόμενα έτη. «Η μέση ετήσια μεταβολή ήταν μεγαλύτερη από την απαιτούμενη ελάχιστη πρόοδο συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της “EU2020” σε σχέση με τη πρόωρη εγκατάλειψη των νέων από το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης» (European Commission, 2013: 26).

3) Η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Σλοβακία, η Κροατία, το Λουξεμβούργο, η Σουηδία και η Πολωνία συνιστούν την τρίτη ομάδα κρατών-μελών. Σ' αυτό το group παρόλο που τα ποσοστά της σχολικής διαρροής κυμαίνονται κάτω από την τιμή-στόχο (10%), «εμφανίζουν κάποια στασιμότητα», ενώ για το διάστημα 2009-2012 παρουσίασαν αύξηση αντί μείωση. Για παράδειγμα στη Σουηδία το 2009 το ποσοστό των πρόωρα διαρρεόντων

ήταν στο 7%, ενώ για το 2012 αυξήθηκε κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες (7,5%) (βλ. European Commission, 2013: 27).

4) Τέλος, στην τέταρτη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. που και η ευρωπαϊκή τιμή-στόχος έχει επιτευχθεί και τα ποσοστά της πρόωρης εγκατάλειψης είναι πιο χαμηλά από το 10%, αλλά και έχουν επιτύχει περαιτέρω μείωση του ποσοστού από το 2009 έως το 2012. Αυτές οι χώρες είναι η Λιθουανία, η Ολλανδία, η Δανία, η Σλοβενία, η Ιρλανδία, η Φινλανδία και η Αυστρία, που στο Διάγραμμα 4 εμφανίζονται στο κάτω αριστερό τεταρτημόριο. Ωστόσο, τόσο η Φινλανδία όσο και η Ιρλανδία και η Ολλανδία δεν έχουν καταφέρει έως τώρα να επιτύχουν τον εθνικό τους στόχο που είναι στο 8% ή κάτω απ' αυτόν (βλ. European Commission, 2013: 27).

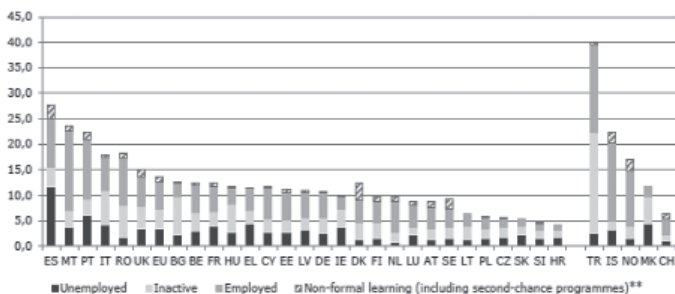
Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ναι μεν έχει σημειωθεί πρόοδος όσον αφορά στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά η κατηγοριοποίηση των κρατών-μελών σε clusters βάσει της επίτευξης της τιμής-στόχου και της μέσης ετήσιας μεταβολής των ποσοστών καταδεικνύει ότι μόνο κάποιες χώρες έχουν εφαρμόσει τις κατάλληλες πολιτικές και μέτρα για την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής στο σύνολό της. Η ελλειμματική αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος από αρκετά κράτη-μέλη αναπόφευκτα οδηγεί στην αναπαραγωγή της υστέρησης σε καθόλου αμελητέα ποσοστά του νεανικού πληθυσμού.

Πολλές φορές η ανεργία είναι μονόδρομος γι' αυτούς τους νέους, με «χαμηλά προσόντα». Από τη μία πλευρά, η ζήτηση και οι κανόνες της αγοράς εργασίας απαιτούν υψηλή εξειδίκευση, ούτως ώστε το κάθε κράτος-μέλος και κατ' επέκταση η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο να ανταποκριθεί στις δι-

αρκώς μεταβαλλόμενες διεθνείς οικονομικές τάσεις και στον διεθνή ανταγωνισμό –κυρίως στον ανταγωνισμό που προέρχεται από την Ασιατική Ήπειρο– και από την άλλη πλευρά η πολυεπίπεδη οικονομική ύφεση έχει επιφέρει τεράστιες ανακατατάξεις στη σφαίρα της απασχόλησης πλήττοντας σφόδρα τον επιχειρηματικό και κατασκευαστικό κλάδο, μειώνοντας δραματικά τις θέσεις εργασίας, οδηγώντας εκατομμύρια εργαζόμενους στην απόλυση, αυξάνοντας, συγχρόνως, τα ποσοστά της ανεργίας τόσο του γενικού πληθυσμού όσο και των μακροχρόνια ανέργων με αποκορύφωμα την αλματώδη άνοδο της νεανικής ανεργίας.

Αξίζει να επισημανθεί ότι τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία με τις υπόλοιπες ομάδες (π.χ. άτομα με αναπηρία) που διατρέχουν υψηλό κίνδυνο να βρεθούν σε κατάσταση ανεργίας και να αποκλειστούν κοινωνικά. Είναι φανερή η συσχέτιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο της πρόωρης εγκατάλειψης και της υπαγωγής στην κατηγορία Neets.

Διάγραμμα 5. Πρόωρη Εγκατάλειψη Σχολείου: Αποτελέσματα Χωρών βάσει του Καθεστώτος Απασχόλησης.

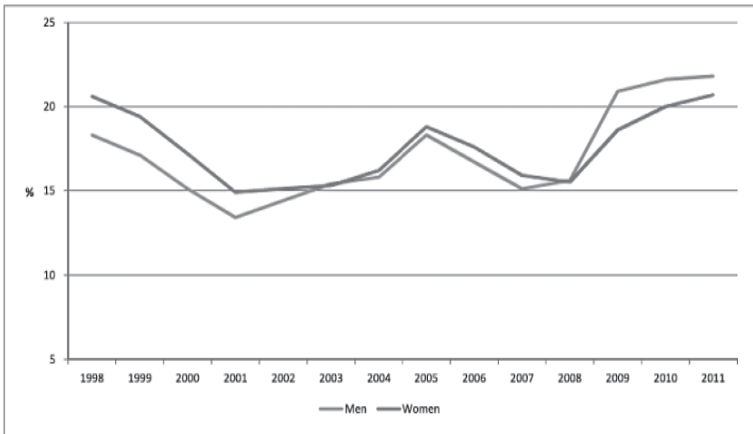
Πηγή: Eurostat (LFS) όπ. παρατ. στο European Commission, 2013: 29.

Στο Διάγραμμα 5 αποτυπώνονται τα ποσοστά απασχόλησης των νέων 18-24 ετών, που είναι πρόωρα διαρρέοντες από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα και τα ποσοστά συμμετοχής της ίδιας ομάδας ατόμων στη μη τυπική μάθηση συμπεριλαμβανομένων και των προγραμμάτων δεύτερης ευκαιρίας⁸. Η σημασία της μη τυπικής μάθησης έγκειται στο γεγονός ότι συμβάλλει τόσο στην επιστροφή αυτών των ατόμων στην μαθησιακή διαδικασία, όσο και στην απόκτηση νέων γνώσεων και ικανοτήτων αλλά στην ανάπτυξη των ήδη υπάρχουσών (reskilling), αυξάνοντας, έτσι, τις πιθανότητες για την ενσωμάτωση των νέων στον τομέα της απασχόλησης ή στην παραμονή τους στη υφιστάμενη θέση εργασίας που κατέχουν. Ωστόσο, η σημαντικότητα του συγκεκριμένου διαγράμματος ενισχύεται από την παρουσίαση των ποσοστών της ανεργίας των πρόωρα διαρρεόντων από την εκπαίδευση ή την κατάρτιση. Τα εμπειρικά ευρήματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Eurostat κατέδειξαν ότι το συνολικό ποσοστό της ανεργίας των νέων που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο, για το 2012, άγγιξε το 40,1% έναντι του συνολικού ποσοστού της νεανικής ανεργίας (15-24 ετών), πάλι για το ίδιο έτος, το οποίο έφτασε στο 22,8%. Σχεδόν το διπλάσιο ποσοστό απ' αυτό της ανεργίας των νεαρών ατόμων γενικά (βλ. European Commission, 2013: 29-30).

Συν τοις άλλοις, με βάση δεδομένα επίσημων ερευνών και εμπειρικών μελετών (βλ. Eurofound, 2012: 7) οι άνδρες καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις στα ποσοστά της νεανικής ανεργίας σε σχέση με τις γυναίκες. Αν και παραδοσιακά η ανεργία των νέων έπληττε περισσότερο τις γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες, μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρατηρείται μία αλλαγή μεταξύ των δύο φύλων αναφορικά με την «εκ-

προσώπηση» τους στα ποσοστά της νεανικής ανεργίας (Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6. Ποσοστά Νεανικής Ανεργίας κατά Φύλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1998-2011).

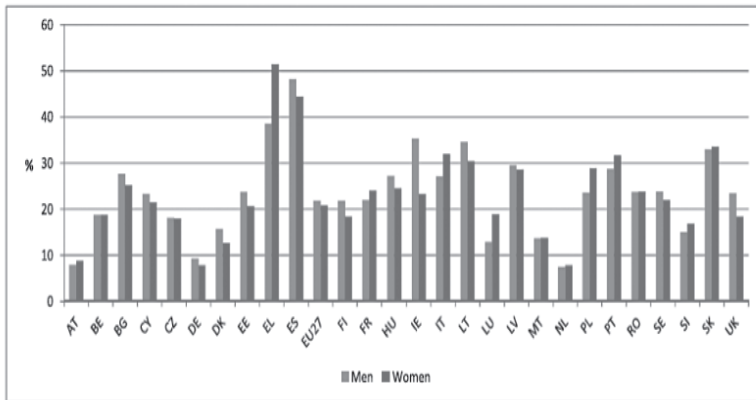
Πηγή: Eurostat, July 2012 όπ. παρατ. στο Eurofound, 2012: 7.

Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 6 το ποσοστό της γυναικείας νεανικής ανεργίας από το 1998 έως περίπου τα μέσα του 2008 ήταν υψηλότερο, έστω και κατά λίγες ποσοστιαίες μονάδες από εκείνο των ανδρών. Ωστόσο, από το δεύτερο εξάμηνο (κατά προσέγγιση) του 2008 παρόλο που και τα ποσοστά ανεργίας των δύο φύλων αυξήθηκαν, παρατηρείται μεγαλύτερη ανοδική τάση του ποσοστού της ανεργίας των νεαρών ανδρών έναντι των γυναικών (βλ. Eurofound, 2012: 7).

Παρ' όλο που υπάρχει ετερογένεια μεταξύ των κρατών-μελών σε σχέση με την εκπροσώπηση των δύο φύλων στους δείκτες της νεανικής ανεργίας, η γενική εικόνα είναι ότι στην

πλειοψηφία των κρατών-μελών τα ποσοστά της ανεργίας των ανδρών ήταν υψηλότερα από αυτά των γυναικών, ήδη από το 2011 (βλ. Διάγραμμα 7). Εξαιρέση αποτελούν οι νοτιοευρωπαϊκές χώρες, Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία, αλλά και η Πολωνία και το Λουξεμβούργο, των οποίων ο πληθυσμός των άνεργων γυναικών ηλικίας από 15-24 είναι αισθητά μεγαλύτερος από τον πληθυσμό των άνεργων νεαρών ανδρών (βλ. Eurofound, 2012: 8).

Διάγραμμα 7. Ποσοστά Νεανικής Ανεργίας κατά Φύλο μεταξύ των Κ-Μ της Ε.Ε. (2011).

Πηγή: Eurostat, July 2012 όπ. παρατ. στο Eurofound, 2012: 8.

Η αναλογία ανδρών και γυναικών στην νεανική ανεργία παραμένει ίδια έως σήμερα. Τον Δεκέμβριο του 2012 η συνολική ανεργία των νέων στην Ε.Ε.-28 κυμάνθηκε στο 23,6% (άνδρες: 24,1%, γυναίκες: 22,9%). Ενώ τον Σεπτέμβριο του 2013, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, ήταν 23,5% (άνδρες: 24,1%, & γυναίκες: 22,9%) (βλ. Eurostat, 2013b βλ.<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&rcode=teilm021&plugin=1>).

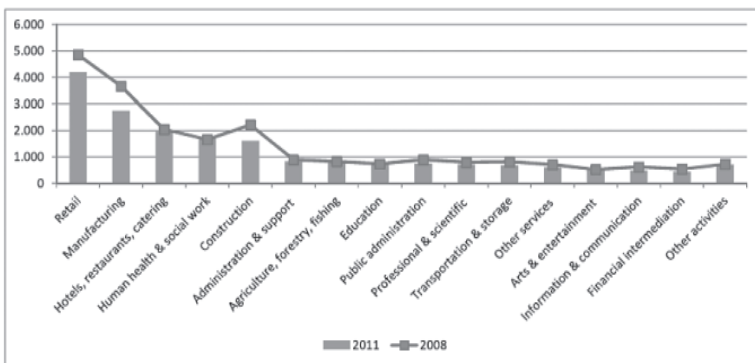
Εν αντιθέσει, στην Ελλάδα η νεανική ανεργία επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό τις γυναίκες απ' ό τι τους άνδρες. Ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες που συμβάλλουν στα αυξημένα επίπεδα της γυναικείας νεανικής ανεργίας, εκτός από την μείωση των θέσεων απασχόλησης, ενδέχεται να είναι ότι στον τριτογενή τομέα της οικονομίας στην Ελλάδα, ο οποίος έχει πληγεί σε πολύ μεγάλο βαθμό από την παρατεταμένη οικονομική ύφεση, δραστηριοποιείται ως επί το πλείστον το γυναικείο φύλο. Και φυσικά δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την, παραδοσιακά ισχυρή στην Ελλάδα, έμφυλη διάσταση στο ζήτημα της ανεργίας (βλ. Καλεράντε κ.ά. 2009). Οι ραγδαίες ανοδικές τάσεις των γυναικείων δεικτών ανεργίας ήταν αναπόφευκτες και αναμενόμενες. Έτσι για παράδειγμα τον Δεκέμβριο του 2012, η νεανική ανεργία στην Ελλάδα, η οποία έφτασε να είναι στο 58,1%, έπληξε περισσότερο τις γυναίκες σε ποσοστό της τάξεως του 64,7% έναντι των ανδρών (52,7%). (βλ. Eurostat, 2013b http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&rcode=teil_m021&plugin=1).

Τα προαναφερθέντα αποτελούν χαρακτηριστικά του αντίκτυπου που είχε και συνεχίζει να έχει η οικονομική ύφεση στην αποσάθρωση του πεδίου της απασχόλησης και στις βιοτικές τροχιές των νέων ατόμων. Η αύξηση των επιπέδων της νεανικής ανεργίας ερμηνεύεται από το πλήγμα που δέχτηκαν, κυρίως, ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας απασχόλησης. Ως επί το πλείστον ο δευτερογενής τομέας οικονομίας και δη ο κατασκευαστικός κλάδος υπερεκπροσωπείται από εργάτες (ιδίως ανειδίκευτους) που ανήκουν στο ανδρικό φύλο (βλ. Eurofound, 2012: 7). Από την άλλη πλευρά, οι ανοδικές τάσεις που σημείωσε η γυναικεία νεανική ανεργία αντανακλούν την καθίζηση του τριτογενούς τομέα απασχόλησης, ο οποίος συνήθως υπερεκπροσωπεί-

ται από το γυναικείο φύλο (π.χ. υπάλληλοι γραφείου ή λιανικού εμπορίου).

Το Διάγραμμα 8 παρουσιάζει μία σαφή εικόνα της κατανομής της νεανικής απασχόλησης κατά κλάδο (για τα έτη 2008 & 2011) και της επίδρασης που είχε η οικονομική κρίση σ' αυτούς. Τα στατιστικά στοιχεία επιβεβαιώνουν τις προαναφερθείσες ερμηνείες ως προς την αύξηση της νεανικής ανεργίας. Από τους καταγεγραμμένους κλάδους, οι κλάδοι της μεταποίησης και της κατασκευής καθώς επίσης και του λιανικού εμπορίου σημείωσαν τη μεγαλύτερη πτώση στο αριθμό των θέσεων απασχόλησης και κατά συνέπεια στον αριθμό των νεαρών εργαζόμενων. Στον κλάδο της παραγωγής/βιομηχανίας, «ο πληθυσμός των εργαζόμενων νεαρής ηλικίας μειώθηκε από 3.600.000 εκ. το 2008 σε 2.700.000 εκ. το 2011. Ενώ στον κατασκευαστικό κλάδο, οι εργαζόμενοι μειώθηκαν κατά 600.000» (2008: 2.200.00, 2011: 1.600.000) (βλ. Eurofound, 2012: 12).

Διάγραμμα 8. Απασχόληση των Νέων κατά Κλάδο Ευρωπαϊκή Ένωση, 2008 & 2011 (σε χιλιάδες).

Note: NACE 2 sector classification

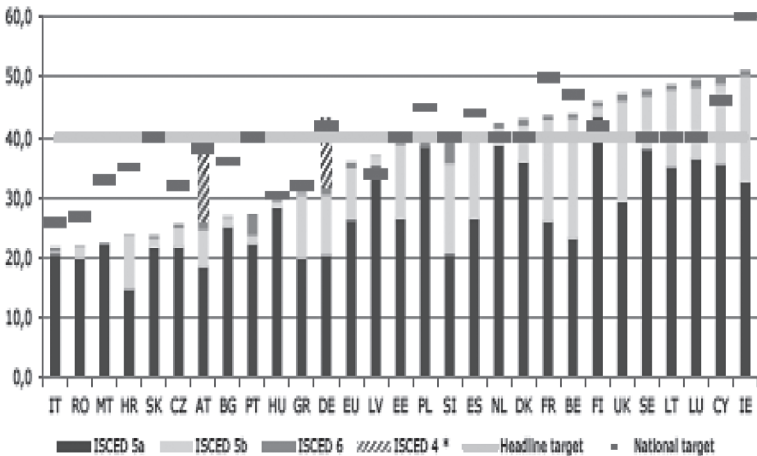
Πηγή: Eurostat, July 2012 όπ. παρατ. στο Eurofound, 2012: 13.

Κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ξανά η συσχέτιση πρόωρης εγκατάλειψης του εκπαιδευτικού συστήματος και νεανικής ανεργίας. Συγκεκριμένα αναφορικά με τα αυξημένα επίπεδα της ανεργίας των νέων (15-24 ετών) ιδίως των ανδρών, σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση των συνολικών ποσοστών συνιστούν και τα ποσοστά των ατόμων που διαρρέουν πρόωρα από τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η υπερεκπροσώπηση των ανδρών στα ποσοστά της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης έναντι των γυναικών (βλ. European Commission, 2013: 27) σε συνδυασμό με το χαμηλό ή μέτριο εκπαιδευτικό επίπεδο που διαθέτουν προσανατολίζουν, τις περισσότερες φορές την εύρεση εργασίας τους σε κλάδους που δεν απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις, ικανότητες, προσόντα και εργασιακή προϋπηρεσία, όπως για παράδειγμα στον κατασκευαστικό κλάδο. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, ο συγκεκριμένος κλάδος αποδυναμώθηκε εξαιρετικά λόγω της υφιστάμενης οικονομικής ύφεσης. Κατά συνέπεια, αυτοί οι νέοι είτε οδηγήθηκαν στην ανεργία εξαιτίας απολύσεων ή πτώχευσης κατασκευαστικών εταιριών και επιχειρήσεων, είτε βρίσκονται στο κατώφλι της κινδυνεύοντας να υποβαθμιστεί τόσο το οικονομικό όσο και το κοινωνικό τους επίπεδο. Συν τοις άλλοις, όσοι απ' αυτούς συμπεριλαμβάνονται στα ποσοστά της νεανικής ανεργίας διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να περιθωριοποιηθούν και να οδηγηθούν σε κοινωνικό αποκλεισμό εξαιτίας της αναντιστοιχίας που υπάρχει ανάμεσα στις ικανότητες και στα προσόντα που προσφέρουν και στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και στην εξειδικευμένη απασχόληση που ζητάει η οικονομία κάθε κράτους-μέλους της Ε.Ε.

Εξάλλου, η αντικατάσταση του δείκτη για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με τον αντίστοιχο δείκτη συμμετοχής

στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευσης και με τιμή-στόχο τουλάχιστον 40% του πληθυσμού από 30-34 ετών έως το 2020 (βλ. Διάγραμμα 9) και η συνακόλουθη συμπερίληψή του στους στρατηγικούς στόχους της EU2020 αντανάκλα τις φιλοδοξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της προσπάθειας της για τη δημιουργία έως το 2020 ενός ανθρώπινου δυναμικού με ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο (βλ. European Commission, 2009: 14, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 5).

Διάγραμμα 9. Επίτευξη Τριτοβάθμιου Εκπαιδευτικού Επιπέδου ή Ισοδύναμου (30-34 ετών %).

Source: Eurostat (Labour Force Survey). * The dashed additional bars for AT and DE denote the postsecondary attainment qualifications included in the definition of their respective national targets (ISCED 4 for DE and ISCED 4/4a for AT, both national data). For FR, the 50% national target refers to the age group 17-33 years old. For FI, the national target is defined more narrowly than the EU headline target and excludes technological institutes.

Πηγή: Eurostat (Labour Force Survey) όπ. παρατ. στο European Commission, 2013: 39.

Επιπρόσθετα, τα υψηλά ποσοστά των μεταναστών νεαρής ηλικίας που εμφανίζονται στην κατηγορία των πρόωρα

διαρρέντων ατόμων από την εκπαίδευση και την κατάρτιση, τους καθιστούν αυτομάτως δυνάμει άνεργους. Οι δυσκολίες που πολλές φορές αντιμετωπίζουν στην κατανόηση των γλωσσικών κωδίκων και νοημάτων στην γλώσσα της χώρας-υποδοχής και στον προφορικό και γραπτό λόγο, αποτρέπουν αρκετούς εξ αυτών από το να ολοκληρώσουν τη φοίτηση τους στις δομές της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με αποτέλεσμα να εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπλέον, ο ρατσισμός, που ενδεχομένως κάποιες φορές μπορεί να υφίστανται καθώς και η ξενοφοβία που (όχι σπάνια) αντιμετωπίζουν από την πλευρά κυρίως των ατόμων της ημεδαπής συνιστούν δύο πολύ σημαντικούς παράγοντες σχολικής διαρροής των μεταναστών. Τέλος, πολιτισμικά ήθη, έθιμα και παραδόσεις όπως και άγραφοι κοινωνικοί κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν τη βιογραφική τους τροχιά και τις ιεραρχικές διαδρομές του βίου τους μπορεί να αποτελέσουν τροχοπέδη για την ολοκλήρωση της φοίτησής τους (όπως επί παραδείγματι η συχνή σύναψη γάμου σε πολύ μικρή ηλικία- ειδικά για τις γυναίκες- στην περίπτωση των Roma).

Ο Πίνακας 4 όπως και τα Διαγράμματα 10 & 11, που ακολουθούν, αποτυπώνουν και αναδεικνύουν την κατηγορία των νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση όπως και την προαναφερθείσα υποκατηγορία των πρόωρα διαρρέοντων δηλαδή των μεταναστών ως δύο από τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες με υψηλό ρίσκο ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού. Ενδεικτικό είναι ότι σε μια χρονιά που το ποσοστό της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στην Ε.Ε. ήταν 12,7%, το αντίστοιχο ποσοστό για τους γηγενείς ήταν 11,5% ενώ για τους έχοντες διαφορετική εθνοπολιτισμική προέλευση (γεννημένους εκτός Ε.Ε.) έφτασε στο 26,5%.

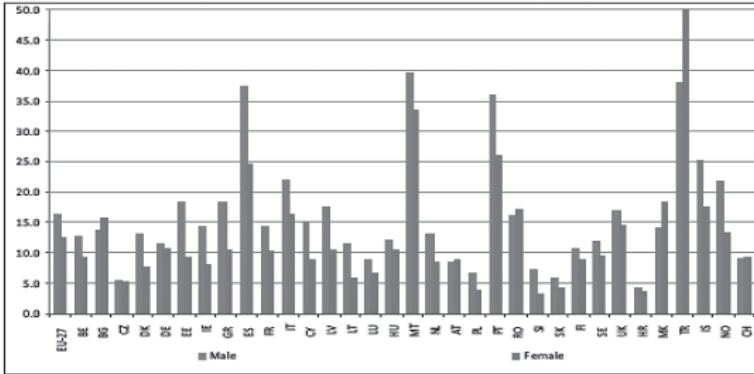
Πίνακας 4. Πρόωρα Διαρρέοντες από την Εκπαίδευση & την Κατάρτιση ανά Φύλο και Χώρα Γέννησης (%), 2012.

	2009	2012							2020
	Total	Total	Males	Females	Native-born	Foreign-born			Target
						EU	Non EU	Sub-total	
EU28	14.2	12.7p	14.4p	10.9p	11.5p	22.8p	26.5p	25.4p	< 10.0
Belgium	11.1	12.0	14.4	9.5	10.6	17.4	26.0	22.6	9.5
Bulgaria	14.7	12.5	12.1	13.0	12.6	:	:	:	11.0
Czech Republic	5.4	5.5	6.1	4.9	5.5	(10.0)	(8.5)	(9.3)	5.5
Denmark	11.3	9.1	10.8	7.4	9.0	:	(11.7)	10.1	< 10.0
Germany	11.1	10.5p	11.1p	9.8p	9.1p	:	:	:	< 10.0
Estonia	13.9	10.5	14.0	7.1	10.6	:	:	:	9.5
Ireland	11.6	9.7	11.2	8.2	9.2	15.1	:	12.3	8.0
Greece	14.5	11.4	13.7	9.1	8.3	(24.7)	45.8	42.0	9.7
Spain	31.2	24.9	28.8	20.8	21.4	39.1	41.1	40.7	15.0
France	12.2	11.6	13.4	9.8	10.8	23.5	22.7	22.9	9.5
Croatia	3.9	4.2	(4.6)	(3.6)	4.2	:	:	:	4.0
Italy	19.2	17.6	20.5	14.5	14.8	35.4	40.5	39.1	15.0-16.0
Cyprus	11.7	11.4	16.5	7.0	8.1	21.6	19.5	20.7	10.0
Latvia	13.9	10.5	14.5	6.2	10.6	:	:	:	13.4
Lithuania	8.7	6.5	8.2	(4.6)	6.4	:	:	:	< 9.0
Luxembourg	7.7b	8.1p	10.7p	5.5p	7.1p	(11.1)	:	10.6p	< 10.0
Hungary	11.2	11.5	12.2	10.7	11.4	:	:	:	10.0
Malta	27.1n	22.6	27.5	17.6	22.7	:	:	:	-
Netherlands	10.9	8.8p	10.2p	7.3p	8.6p	13.0p	11.9p	12.2p	< 8.0
Austria	8.7	7.6	7.9	7.3	6.0	(10.2)	21.5	17.7	9.5
Poland	5.3	5.7p	7.8p	3.5p	5.7p	:	:	:	4.5
Portugal	31.2	20.8	27.1	14.3	20.9	:	19.4	20.3	10.0
Romania	16.6	17.4	18.0	16.7	17.4	:	:	:	11.3
Slovenia	5.3	4.4	5.4	(3.2)	4.2	:	(10.3)	(10.1)	5.0
Slovakia	4.9	5.3	6.0	4.6	5.3	:	:	:	6.0
Finland	9.9	8.9	9.8	8.1	8.7	:	:	(14.9)	8.0
Sweden	7.0	7.5	8.5	6.3	6.7	(10.3)	13.1	12.8	< 10.0
United Kingdom	15.7	13.5	14.6	12.4	13.7	16.1	9.9	12.2	-
Montenegro	:	:	:	:	:	:	:	:	-
Iceland	21.3	20.1	23.6	16.5	19.3	32.6	:	28.1	-
MK	16.2	11.7	11.1	12.3	:	:	:	:	-
Serbia	:	:	:	:	:	:	:	:	-
Turkey	44.3	39.6	36.1	43.0	:	:	:	:	-
Norway	17.6	14.8	17.6	11.9	14.6	20.1	15.3	17.1	-
Switzerland	9.1d	5.5	5.7	5.3	3.7	8.9	17.1	14.1	-

Source: Eurostat (LFS). Intermediate breaks in time series for NL (2010) and LV (2011). Notes: "b" = break in time series; "p" = provisional; "(j)" = Data lack reliability due to small sample size; "n" = data either not available or not reliable due to very small sample size; "d" = definition differs; "h" = small data.

Πηγή: Eurostat (LFS) όπ. παρατ. στο European Commission, 2013: 27.

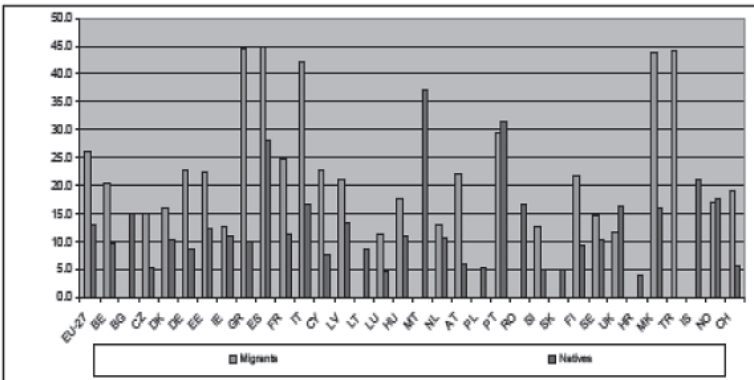
Διάγραμμα 10. Πρόωρα Διαρρέοντες από την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση ανά Φύλο (%), 2009.

Source: Eurostat, LFS
 Notes: Data for Luxembourg, Slovenia and Croatia lacks reliability due to small sample size.
 *MK: The former Yugoslav Republic of Macedonia; see Annex 2

Πηγή: Eurostat (LFS) όπ. παρατ. στο European Commission, 2011b: 110.

Διάγραμμα 11. Πρόωρα Διαρρέοντες (Γηγενείς και Μετανάστες) από την Εκπαίδευση & την Κατάρτιση, 2009.

Πηγή: Eurostat (LFS) όπ. παρατ. στο European Commission, 2011b: 119.

Επίμονη σχολική διαρροή (παρά τις όποιες μικρές βελτιώσεις), υψηλή και πολυπαραμετρική νεανική ανεργία, ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δύο, πολυεπίπεδη οικονομική ύφεση. Πώς όλα αυτά επιδρούν στους νέους ανθρώπους που είναι «απόντες» από την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση, στους Neets δηλαδή;

Το πρόβλημα των NEETs δεν υφίσταται μόνο σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά εκτείνεται παγκοσμίως, όπως ήδη έχουμε επισημάνει, λαμβάνοντας εκτατικές διαστάσεις (πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές, εκπαιδευτικές- βλ. αναλυτικά Παπαδάκης κ.ά. 2011). Η πιο σημαντική, όμως, διάστασή του φαίνεται να είναι η δυσχέρεια ένταξης και διατήρησης των NEETs στην απασχόληση, καθώς η καθυστέρηση της εισόδου τους στην αγορά εργασίας αποκρυσταλλώνεται ως διαθρωτικό πρόβλημα (βλ. Παπαδάκης 2006: 61 και ΕΣΔΑ 2001).

Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο πληθυσμός των NEETs αυξήθηκε, ενώ το φαινόμενο άρχισε να απασχολεί τόσο τη δημόσια σφαίρα, όσο και την επιστημονική κοινότητα και τους policy makers. Οι μετρήσεις για τους NEETs διενεργούνται αξιοποιώντας δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (European Commission, 2011a: 2), ενώ οι μετρήσεις του ΟΟΣΑ για το φαινόμενο εκτείνονται έως και την ηλικία των 29 ετών, όπως έχουμε ήδη επισημάνει (βλ. OECD, 2012b: 22).

Ωστόσο, παρόλο που αυτή η κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας μετράται και σε ευρωπαϊκό και σε παγκόσμιο επίπεδο, υπάρχει η έλλειψη ενός επισήμως αναγνωρισμένου ορισμού σε διεθνές επίπεδο, γεγονός που δεν ευνοεί τις διαδικασίες μέτρησης του φαινομένου. Για παράδειγμα, στην Ιαπωνία το

ηλικιακό τους όριο φτάνει έως και το 34^ο έτος και διαχωρίζονται σε NEETs και freeters. Ο πρώτος όρος αφορά σε νέους ηλικίας 15- 34, οι οποίοι «δεν περιλαμβάνονται στο εργατικό δυναμικό, δεν παρακολουθούν σχολείο και δεν ασχολούνται με οικιακά» (OECD 2008a όπ. αναφ. στο Eurofound 2012: 20). Ο δεύτερος όρος προέκυψε από ένα συνδυασμό των λέξεων freelance: ανεξάρτητος και (der) Arbeiter: εργάτης/ εργαζόμενος (ουσιαστικό του γερμανικού λεξιλογίου) (βλ. Inui, 2009: 176). Οι freeters είναι νέοι και νέες ηλικίας από 15 έως 34 ετών που δεν συμμετέχουν στην εκπαίδευση (για τις γυναίκες αφορά στις άγαμες) και κατανέμονται σε τρεις κατηγορίες: «α) στους νέους που εργάζονται με μερική απασχόληση ή σε προσωρινές θέσεις εργασίας, β) στα άνεργα άτομα που αναζητούν προσωρινή απασχόληση ή θέση μερικής εργασίας και γ) στους μη ενεργούς νέους (πέραν όσων ασχολούνται με τα οικιακά) που αναζητούν προσωρινή ή μερική απασχόληση» (OECD, 2009: 56). Διαφοροποιούνται δηλαδή εννοιολογικά από τους NEETs, ωστόσο ομοιάζουν ειδολογικά.

Παρ' όλη όμως την ασυμφωνία για την ύπαρξη ενός επίσημω (παγκοσμίως) αναγνωρισμένου ορισμού για τους NEETs⁹, στην Ευρωπαϊκή Ένωση η χρήση της έννοιας και του δείκτη των NEETs έγκειται στην παρακολούθηση και στη μελέτη των μεταβολών και των ανακατατάξεων που λαμβάνουν χώρα στον εργασιακό τομέα καθώς και στην παρακολούθηση της βιοτικής τροχιάς των νέων αναλύοντας και τις μεταβολές του κοινωνικού τους status. (βλ. Eurofound, 2012: 20-21).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (βλ. Πίνακα 5), για το χρονικό διάστημα 2000-2010 παρατηρήθηκε μείωση κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες στο μέσο όρο του ποσοστού των NEETs στις χώρες του ΟΟΣΑ, ενώ από το 2008, έτος-αφετηρία για την επίσημη διερεύνηση του φαινομένου των NEETs στην Ευ-

ρωπαϊκή Ένωση, έως και το 2010 το ποσοστό αυξήθηκε από 13,7% (2008) στο 15,8% (2010). Με άλλα λόγια, στις χώρες του OECD ένας στους έξι νέους ηλικίας από 15 έως 29 ετών ήταν απόντες από τις δομές της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης το 2010. Όσον αφορά στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τα εμπειρικά δεδομένα του ΟΟΣΑ, για το έτος 2010 προέκυψε ότι η Ισπανία (23,7%), η Ιταλία (23%) και η Ιρλανδία (21%) συγκέντρωναν τα υψηλότερα ποσοστά NEETs (βλ. OECD, 2012 όπ. αναφ. στο International Labour Office, 2013: 90).

Ιδιαίτερα ανησυχητική εμφανίζεται η μεταβολή στα ποσοστά των NEETs (βλ. Πίνακα 5) για την τριετία 2008-2010 στην Ιρλανδία, στην Εσθονία, και στην Ισπανία, γεγονός που συνδέεται ευθέως με την έλευση της οικονομικής κρίσης και των βίαιων μετασχηματισμών που επέφερε σε κάθε κράτος. Οι NEETs στην Ιρλανδία αυξήθηκαν κατά 8,2 ποσοστιαίες μονάδες (2008: 12,8%, 2010: 21%), στην Εσθονία κατά 7,8 ποσοστιαίες μονάδες (2008: 11,3%, 2010: 19,1%) ενώ στην Ισπανία το ποσοστό των NEETs έφτασε στο 23,7% από 16,8% που κυμαινόταν το 2008 (6.9 ποσοστιαίες μονάδες) (βλ. OECD, 2012 όπ. αναφ. στο International Labour Office, 2013: 90).

Στην Ελλάδα, (βλ. Πίνακα 5) ο πληθυσμός των NEETs, για το έτος 2010, άγγιξε το 18,3% της ηλικιακής ομάδας εμφανίζοντας συγχρόνως μείωση από το 2000 (21,5%) κατά 3,2% ποσοστιαίες μονάδες. Ωστόσο, κατά το χρονικό διάστημα 2008-2010 το ποσοστό των NEETs στην Ελλάδα «αυξήθηκε από 16,2% το 2008 σε 18,3% το 2010 (2,1 ποσοστιαίες μονάδες)» (OECD, 2012 όπ. αναφ. στο International Labour Office, 2013: 90).

Πίνακας 5. Ποσοστά NEETs στις χώρες του ΟΟΣΑ, ηλικιακή ομάδα 15-29, 2000-2010 (%).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Australia	13.2	13.0	12.7	12.6	12.3	11.4	11.4	10.5	10.4	12.3	11.8
Austria	–	–	10.2	9.5	11.7	11.0	11.6	10.7	10.4	11.1	11.1
Belgium	12.9	11.7	14.0	14.4	14.0	14.2	13.9	12.7	12.1	12.7	14.2
Brazil	–	–	–	–	–	–	–	19.9	19.0	19.6	–
Canada	13.7	13.1	13.6	12.9	13.0	12.4	12.0	12.1	11.7	13.3	13.5
Czech Republic	18.5	17.4	16.9	16.9	17.2	15.9	14.1	11.7	10.9	12.8	13.2
Denmark	5.8	6.2	5.6	8.9	8.6	8.2	6.2	7.1	6.9	9.0	10.5
Estonia	–	–	–	15.1	15.3	14.8	11.4	13.0	11.3	19.0	19.1
Finland	–	–	–	11.6	12.4	10.9	10.4	10.1	9.9	12.0	12.6
France	15.0	14.5	14.7	14.1	14.6	14.5	15.2	14.5	14.0	15.6	16.7
Germany	13.3	13.1	12.6	12.9	13.5	14.7	13.6	12.6	11.6	11.6	12.0
Greece	21.5	19.9	20.3	19.6	20.7	19.7	16.9	16.8	16.2	16.8	18.3
Hungary	20.2	18.9	19.5	18.8	17.1	17.2	17.0	15.6	16.3	17.7	18.9
Iceland	4.1	3.4	5.1	7.6	5.0	6.8	3.9	5.3	4.3	9.6	10.3
Ireland	9.0	9.0	10.3	10.8	10.7	10.5	10.4	10.7	12.8	18.6	21.0
Israel	–	–	31.5	32.3	30.5	29.6	29.4	29.7	27.5	28.7	27.4
Italy	23.3	22.2	20.7	18.6	20.5	21.1	20.1	20.0	19.2	21.2	23.0
Japan	8.8	8.4	9.5	9.8	9.2	8.8	9.1	7.6	7.4	8.5	9.9
Korea, Republic of	–	–	–	–	–	–	–	–	–	18.5	19.0
Luxembourg	8.1	8.2	7.5	7.0	8.7	7.3	8.6	8.9	8.5	7.9	7.1
Mexico	24.6	24.6	24.2	24.8	24.2	24.9	24.2	24.2	23.9	24.8	24.4
Netherlands	8.3	7.7	7.9	8.7	8.2	8.2	7.1	6.7	5.1	7.0	7.2
New Zealand	–	–	–	–	13.5	12.6	12.7	13.2	13.2	16.1	16.3
Norway	7.0	7.5	8.0	8.7	8.6	8.1	7.9	7.5	6.8	8.0	8.5
Poland	22.1	20.7	21.0	20.5	20.3	18.4	17.4	15.5	13.7	14.2	15.2
Portugal	10.5	9.9	10.7	12.1	12.7	12.9	12.4	13.4	12.2	12.8	13.5
Slovakia	30.4	31.4	26.8	23.9	21.8	20.5	19.1	17.2	16.2	16.1	18.8
Slovenia	–	–	–	10.0	9.2	10.1	10.8	10.1	8.5	9.0	8.8
Spain	15.3	14.2	14.6	14.6	14.6	17.2	15.9	15.7	16.8	22.7	23.7
Sweden	7.9	7.3	7.9	8.4	9.5	9.2	10.5	9.6	8.7	11.0	10.3
Switzerland	8.3	8.9	9.5	11.4	10.2	10.4	10.0	10.2	9.6	10.5	9.7
Turkey	37.8	38.9	39.6	41.1	41.9	43.6	42.6	41.3	42.0	39.6	36.6
United Kingdom	13.3	13.1	13.3	13.6	13.5	14.2	15.1	14.9	14.8	15.7	15.9
United States	12.2	13.3	13.4	–	13.9	13.1	12.8	13.1	14.6	16.9	16.1
OECD average	15.1	14.7	15.3	15.2	15.1	15.0	14.3	14.0	13.7	15.4	15.8

– = not available.

Note: Age group 15–24 for Japan.

Πηγή: OECD: Education at a Glance 2012: OECD Indicators, όπ. παρατ. στο International Labour Office, 2013: 90.

Διεθνώς, αρκετές χώρες έχουν εκφράσει έντονα την ανησυχία τους για την έκταση και την ένταση του συγκεκριμένου φαινομένου, η οποία σε πολύ μεγάλο βαθμό αντανα-

κλά και αποτυπώνει την οικονομική ύφεση και τις ανακατατάξεις που έχει προκαλέσει στην αγορά εργασίας, αλλά και υπενθυμίζει την δυνατότητα των κοινωνικό-εκπαιδευτικών ανισοτήτων να μετασχηματίζονται σε εκπαιδευτικές και τελικά να αναπαράγονται (βλ. Παπαδάκης 2003: 69-70 και Ζαμπέτα 1994: 46-47). Επιπλέον, η ευπάθεια των NEETs αναδεικνύει την αναποτελεσματικότητα υπερεθνικών μορφωμάτων (όπως η Ε.Ε.), την ανεπάρκεια των εθνικών κρατών αναφορικά με τη διαμόρφωση αποτελεσματικών ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, κατάρτισης και εκπαίδευσης, την αποδόμηση του Κράτους Πρόνοιας αλλά και την αδυναμία της ίδιας της κοινωνίας να επανεντάξει αυτή την νέα κοινωνικά ευπαθή ομάδα.

Εντούτοις, αν και η διεύρυνση του φαινομένου των NEETs προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό και ανησυχία και σε διεθνές και σε ενωσιακό επίπεδο, δεν έχει δημιουργηθεί ακόμα έως σήμερα μία αυτόνομη συνεκτική ατζέντα μέτρων πρόληψης και ανάσχεσης του εν λόγω φαινομένου, αλλά αντιθέτως εξακολουθούν τα αρμόδια πολιτικά όργανα να το συμπεριλαμβάνουν στις πολιτικές για την απασχόληση και ιδίως στις πολιτικές για την καταπολέμηση της ανεργίας (European Commission, 2011a: 1-2 και Eurofound, 2012: 20-21).

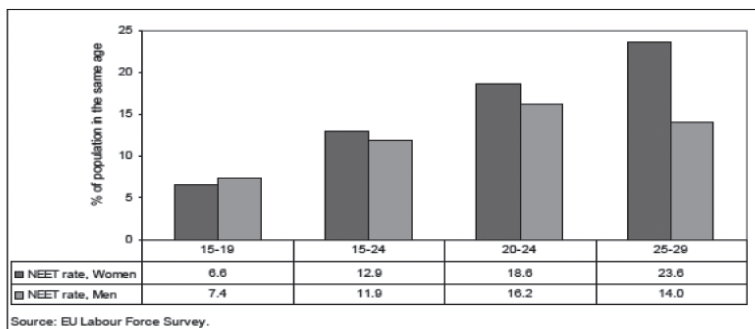
Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στους NEETs από το 2010 και έπειτα με τη δημοσίευση της Πρωτοβουλίας “Youth on the Move” (βλ. European Commission, 2010b: 16-18) λίγους μήνες αργότερα από την Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την “EU2020”. Εκείνη τη χρονική περίοδο, ο μέσος όρος των NEETs στην Ε.Ε., ηλικίας από 20 έως 24 ετών βρισκόταν στο 15,8% (βλ. European Commission, 2010b: 16).

Η συγκεκριμένη Πρωτοβουλία τονίζει, για πρώτη φορά ίσως στα ευρωπαϊκά δεδομένα, την ανάγκη δημιουργίας και εφαρμογής μέτρων πρόληψης ειδικά για το φαινόμενο των NEETs στην Ευρώπη καθώς και την ενίσχυση της ελκυστικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για την επιστροφή αυτών των νέων ατόμων στην εκπαιδευτική διαδικασία (δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η πρόωρη σχολική εγκατάλειψη και το χαμηλό μορφωτικό κεφάλαιο συσχετίζονται άμεσα και αλληλεπιδρούν με την αύξηση του πληθυσμού των NEETs). Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία κατάλληλων εναλλακτικών διαδρομών ένταξης ή επανένταξης των NEETs στην απασχόληση για την αποφυγή του κινδύνου να αποκλειστούν κοινωνικά (βλ. European Commission, 2010b: 3-7 & 14-18).

Με βάση την πρόσφατη μελέτη του Eurofound για τους NEETs στην Ευρώπη¹⁰, η συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας εμφανίζεται ιδιαίτερα αναμοιογενής στη σύσταση της, αφού συγκροτείται από αρκετές κατηγορίες (ευάλωτου ή μη ευάλωτου) πληθυσμού, που τους χαρακτηρίζει η διαφορετικότητα στα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους (βλ. αναλυτικά Eurofound, 2012: 24-5 και επίσης την περίληψη της μελέτης του Eurofound από τον Γ. Κόκκινο για το ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ- Κόκκινος 2013).

Αναφορικά με την κατά φύλο κατανομή των Neets αξίζει να σημειωθεί ότι το 2009 η «εκπροσώπηση» των γυναικών στην κατηγορία Neets ήταν 12,9% και των ανδρών 11,9%, ενώ η ηλικιακή κατηγορία 20-24 υπερεκπροσωπούσαν στο συνολικό πληθυσμό των Neets (βλ. European Commission 2011a: 3 και Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Κατανομή των Neets ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα στην Ε.Ε. το 2009.

Πηγή: EU Labour Force Survey, όπ. παρατίθεται στο European Commission 2011a: 7.

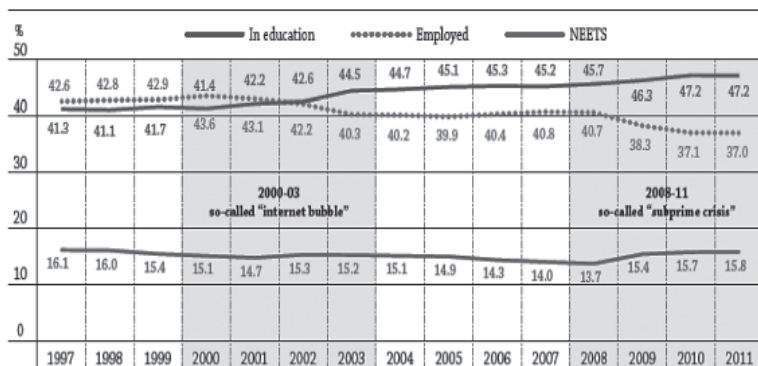
Η κατάσταση αυτή δείχνει αμετάβλητη το 2012, αναφορικά με τις διαφορές ανά φύλο και ηλικία, καθώς το ποσοστό των γυναικών Neets είναι κατά 0,9% μεγαλύτερο από αυτό των ανδρών, ενώ στην ηλικιακή κατηγορία 20-24 οι Neets φθάνουν στο 18,2% έναντι 6,9% στην ηλικιακή ομάδα 15-19 (βλ. Eurostat July 2012, όπ. αναφερ. στο Eurofound 2012: 29 και Πίνακα 6).

Όλα τα προαναφερθέντα φανερώνουν το μέγεθος του προβλήματος στην Ε.Ε., όχι μόνο για τους NEETs που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 15 έως 24 ετών, αλλά και για τους νέους NEETs που βρίσκονται μεταξύ 25 και 29 ετών.

Τη διόγκωση του φαινομένου των NEETs επιβεβαιώνουν και άλλα ευρήματα της έρευνας του Eurofound, καθώς το 2011 «ο αριθμός των νέων ανθρώπων που ήταν NEETs στην Ευρώπη έφθασε στους 7.469.100 (15-24 ετών) και είναι υψηλότερος από τον αριθμό αυτών που ήταν άνεργοι (5.264.800), ωστόσο το ποσοστό των NEETs ήταν 12,9%, χαμηλότερο

από το ποσοστό της νεανικής ανεργίας (21,3%)» (Eurofound 2012: 23) Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό των NEETs αυξήθηκε στην Ε.Ε. κατά 0,5% σε 3 χρόνια (ήταν 12,4% το 2009- βλ. European Commission 2011a: 3- ενώ στην ηλικιακή κατηγορία 18- 24 υπολογιζόταν στο 17%- βλ. Eurostat 2013d: URL). Ανάλογη ήταν και η αύξηση για τις χώρες του OECD (από 15,4% σε 15,8% ο Μ.Ο.), ωστόσο αυτό που είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό ήταν η ξαφνική αύξηση μεταξύ 2008 και 2009 (από 13,7% σε 15,4%) στις χώρες του OECD. Η τελευταία, από τον ίδιο τον OECD, αποδίδεται (διακριτικά ομολογουμένως) στην έλευση της οικονομικής ύφεσης αλλά και στις επίμονες (σε πολλές χώρες) δυσκολίες μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση (βλ. OECD 2013: 1 και 3)¹¹. Δύσκολο θα διαφωνούσε κανείς με αυτήν την ερμηνεία (βλ. Πίνακα 7).

Πίνακας 7. *Τάσεις στην εκπαίδευση, απασχόληση και υπαγωγή στην κατηγορία Neets για τους νέους 15- 29 μεταξύ 1997 και 2011.*

Source: OECD, *Education at a Glance* 2013: OECD Indicators, Indicator C5 (www.oecd.org/edu/eag.htm), to be released 2013, 25th June.

Πηγή: OECD, 2013 (*Education at a Glance*) όπως παρατίθεται στο OECD, 2013:3.

Αναφορικά με τις διαφορές μεταξύ ανέργων νέων και NEETs (μεγαλύτερο ποσοστό οι πρώτοι και μεγαλύτερο απόλυτο αριθμό οι δεύτεροι) οφείλει να ληφθεί υπόψη η διαφορετική δόμηση του παραδοσιακού δείκτη ανεργίας των νέων από τον δείκτη NEET (ο δεύτερος υπολογίζεται στο σύνολο του πληθυσμού και όχι μόνο του οικονομικά ενεργού- βλ. αναλυτικά . Eurofound, 2012: 22-23 και επίσης Κόκκινος 2013). Ειδικότερα, «ο κύριος δείκτης NEET καλύπτει κυρίως την ηλικιακή ομάδα 15-24. (Ωστόσο) εν συνεχεία, υπολογίζεται και αναλύεται εξατομικευμένα ανά φύλο και ανά ηλικιακές υποομάδες (15-17, 15-19, 15-24, 15-34 ετών, 18-24, 20-24, 20-34 & 25-29 ετών)» (European Commission, 2011a: 2¹²).

Ο Πίνακας που ακολουθεί απεικονίζει αναλυτικότερα το πρόβλημα των NEETs στην Ευρώπη του 2012. Διαπιστώνεται ότι τα κράτη-μέλη που εμφανίζουν πολύ υψηλά ποσοστά ατόμων NEETs είναι εκείνα του Νότου (Ιταλία: 19,8%, Ελλάδα: 17,4%, Ισπανία: 18,5%) αλλά και η Βουλγαρία (22,6%) και η Ιρλανδία (18,4%). Τα αντίστοιχα ποσοστά για το 2009 ήταν: Ιταλία 17,7%, Ελλάδα 12,6%, Ισπανία 18,3%, Βουλγαρία 19,5% και Ιρλανδία 18,5% (βλ. European Commission 2011a: 3). Αν εξαιρέσει κανείς την Ιρλανδία, που το ποσοστό των NEETs παρέμεινε περίπου στάσιμο, σε όλες τις άλλες «ευπαθείς» χώρες το ποσοστό έχει αυξηθεί και μάλιστα στην Ιταλία, την Ελλάδα και τη Βουλγαρία αρκετά. Οι συνέπειες της οικονομικής ύφεσης είναι και εδώ φανερές. Σε κάθε περίπτωση, «ένα στα πέντε (νέα) άτομα στις προαναφερθείσες χώρες δεν μετέχουν στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στην απασχόληση.» (Eurofound 2012: 28) Από την άλλη στα κράτη-μέλη, τα οποία έχουν πολύ χαμηλά ποσοστά NEETs βρίσκουμε την Ολλανδία και τη Δανία με 3,8% και 6,3% αντίστοιχα, καθώς επίσης και το Λουξεμβούργο (4,7%) (βλ. αναλυτικά Πίνακα 8 και Eurofound, 2012: 28-29). Ισχυ-

ρές οικονομίες και Κράτη Πρόνοιας με ισχυρή παράδοση είναι φανερό ότι λειτουργούν αποτρεπτικά στο πρόβλημα των Neets.

Πίνακας 8. Τα ποσοστά των NEETs στην Ευρώπη.

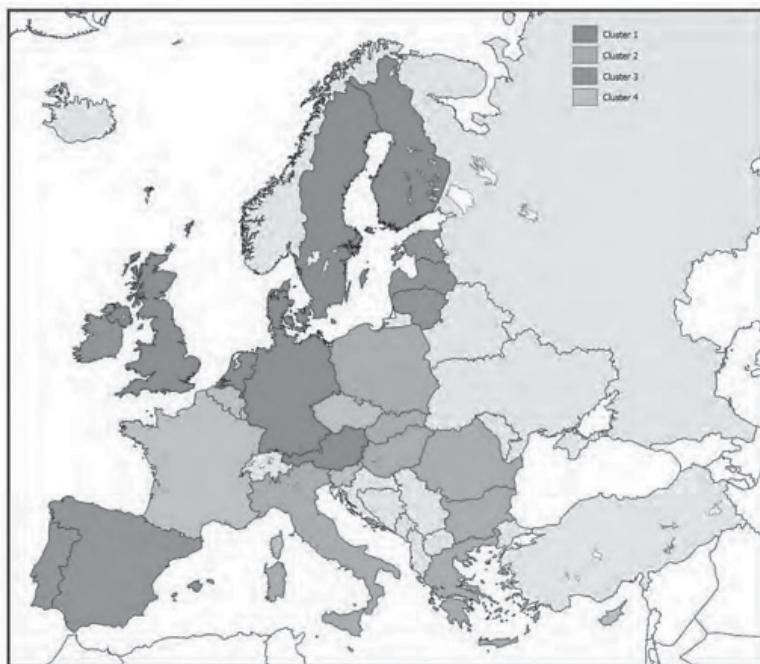
COUNTRY	15-24 years		15-29 years		15-39 years		20-24 years		25-29 years						
	Absolute share of NEETs	Absolute difference	Unemployed share of NEETs	Absolute difference	Unemployed share of NEETs	Absolute difference	Unemployed share of NEETs	Absolute difference	Unemployed share of NEETs	Absolute difference					
EU	12.9	6.9	51.2	15.4	4.1	48.1	6.9	-0.7	44.9	18.2	2.3	52.8	18.8	9.7	45.0
BE	11.8	0.4	42.4	138	3	42.8	6.8	-0.3	27.94	16.5	0.9	40.9	17.7	7.7	42.4
BG	22.6	0.5	29.7	24.6	3	32.1	15.8	2.3	20.25	28.0	-1.1	34.1	29.3	9.5	36.9
CZ	8.3	2.4	55.4	12.2	9.4	41.0	3.6	-0.2	63.89	12.2	4.5	53.3	18.6	2.2	30.1
DK	6.3	-0.3	39.7	7.6	0.7	42.1	3.8	-0.6	36.96	8.7	-0.1	41.4	10.5	2.9	43.8
DE	7.5	1.6	42.7	9.7	3.8	40.2	3.3	0.2	42.42	11.0	2.7	41.8	13.7	7.9	38.0
EE	11.8	-0.2	53.4	14.9	3.8	53.0	n.d.	n.d.	16.5	15.8	0.8	56.3	28.2	10.7	59.0
ES	18.4	-2.2	52.7	228	-1.8	54.1	10.6	-2.3	39.62	26.8	-2.9	58.6	27.2	-1.5	55.5
GR	17.4	2.8	64.9	23.2	7.2	69.4	8.6	0.2	38.37	26.5	4.9	74.0	32.0	14.8	72.8
ES	18.5	-1.6	69.7	21.1	0	70.6	11.1	-1.6	54.95	24.8	-1.6	75.5	25.0	2.5	71.2
FR	12.0	0.7	60.0	14.5	3.7	57.2	6.1	-1.5	54.10	17.6	2.6	61.9	19.4	9.1	51.1
IT	19.8	0.6	35.9	22.7	5.3	33.9	11.7	-0.6	29.86	27.4	1.6	38.7	27.8	11.3	32.0
CY	14.4	-0.6	51.4	14.7	1.4	51.0	7.1	0.2	28.17	21.2	-1.2	59.9	15.1	4.3	49.7
LV	15.7	-0.1	52.9	18.7	2.6	51.9	8.6	0.7	37.21	20.8	-0.8	57.4	23.9	7.4	50.6
LT	12.5	-2.3	60.8	15.2	-2.4	59.2	3.3	n.d.	n.d.	20.6	-3	62.8	21.6	2.4	56.9
LU	4.7	0.3	57.5	6.6	3.2	50.0	n.d.	n.d.	n.d.	7.7	1.1	62.3	8.8	n.d.	43.9
HU	13.3	1.7	45.1	17.7	7.5	40.7	4.9	0.3	28.57	20.8	2.8	46.9	25.5	17.9	31.5
MT	10.6	1.5	46.1	119	5.3	41.2	9.7	n.d.	n.d.	11.4	2.2	46.1	14.4	n.d.	n.d.
NL	3.8	0.1	31.6	5.5	1.4	38.9	1.9	-0.2	26.32	5.6	0.3	33.9	8.1	4	30.8
AT	6.9	0.3	46.4	8.2	3.1	38.0	5.3	-0.6	52.88	8.5	1.1	43.5	10.3	7.9	31.1
PL	11.6	0.8	54.3	15.5	6.3	47.1	3.7	-0.5	45.95	18.3	1.9	56.3	21.5	14.8	41.4
PT	12.7	0.8	65.4	14.0	1.9	66.4	7.9	-1	54.40	17.3	2.4	60.4	16.1	3.8	67.7
RO	17.4	2.9	36.1	19.1	5.9	36.1	10.5	0.2	30.48	22.2	4.7	42.3	22.2	11.4	22.0
SI	7.1	-1.5	54.9	9.4	0	58.6	3.5	-1.6	37.04	9.8	-1	60.2	13.2	2.1	64.4
SK	13.8	-0.1	70.3	18.7	5.7	58.3	5.9	-0.5	71.19	20.5	0.1	70.2	27.0	15.5	47.8
FI	8.4	-0.5	44.1	10.0	1.9	41.0	4.3	0.1	38.53	12.5	-0.9	46.4	12.0	6.6	36.9
SE	7.5	-0.3	56.7	7.8	1	50.0	4.2	-0.9	50.00	10.7	0.3	55.1	8.4	3.7	42.9
GB	14.3	2.3	53.9	15.5	5.6	45.8	8.5	-1.9	64.71	19.5	5.8	48.2	17.5	11.5	35.4

Πηγή: Eurostat Ιουλίου 2012, όπ. παρ. στο Eurofound 2012: 29.

Τα κράτη της Ε.Ε. κατηγοριοποιούνται σε τέσσερα clusters βάσει του πληθυσμού και των χαρακτηριστικών των NEETs (Eurofound, 2012: 38). Συγκεκριμένα, με βάση τον βαθμό ομοιότητας ως προς το μέγεθος του πληθυσμού των NEETs και τα χαρακτηριστικά τους (κοινωνική κατάσταση,

εργασιακή προϋπηρεσία, φύλο, εκπαιδευτικό επίπεδο κ.λπ.) προκύπτει η κάτωθι τυπολογία (βλ. Eurofound, 2012: 38 και Εικόνα 1).

Εικόνα 1. Ομαδοποίηση του πληθυσμού των NEETs στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πηγή: Eurofound, 2012: 38.

Cluster 1: Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει τις χώρες: Αυστρία (6,9%), Δανία (6,3%), Φινλανδία, Γερμανία (7,5%), Ολλανδία (3,8%), Σουηδία (7,5%) και Ηνωμένο Βασίλειο (14,3%). Αποτελείται από ένα «κράμα χωρών που έχουν προωθήσει τη flexicurity, νεοφιλελεύθερες χώρες και χώρες που έχουν διπλό εκπαιδευτικό σύστημα» (Eurofound 2012: 39). Οι παρα-

πάνω χώρες, εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο (14,3%), έχουν χαμηλά ποσοστά NEETs. Έχουν, επίσης, χαμηλό ποσοστό γυναικών Neets, υψηλό ποσοστό μη ενεργών NEETs, χαμηλό ποσοστό NEETs- αποθαρρυσμένων (πρώην) εργαζόμενων και υψηλά ποσοστά NEETs με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, και επίσης υψηλό ποσοστό NEETs με ελλειμματικό μορφωτικό κεφάλαιο και ισχυρές πιθανότητες η υπαγωγή στην κατηγορία NEET να είναι αποτέλεσμα προσωπικής επιλογής (βλ. Eurofound, 2012: 38-39).

Cluster 2: Στο δεύτερο cluster συγκαταλέγονται η Ελλάδα (17,4%), η Ιταλία (19,8%), η Βουλγαρία (22,6%), η Ουγγαρία (13,3%), η Ρουμανία (17,4%), η Σλοβακία (13,8%) και η Πολωνία (11,6%) και συνιστούν τα κράτη-μέλη (με εξαίρεση την Πολωνία) που έχουν τα υψηλότερα ποσοστά NEETs στην Ευρώπη. Έχουν υψηλό ποσοστό μη ενεργών NEETs, υψηλά ποσοστά γυναικών NEETs, πολύ υψηλότερο από το cluster 1 ποσοστό των NEETs που είναι αποθαρρυσμένοι (πρώην) εργαζόμενοι και υψηλά ποσοστά NEETs που «δεν έχουν πρότερη «εργασιακή εμπειρία ή εκείνη που διαθέτουν, ποσοστιαία είναι πολύ χαμηλότερη από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (Eurofound, 2012: 39). Επιπλέον, ένα άλλο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί το cluster 2 από το cluster1 είναι το μορφωτικό κεφάλαιο των NEETs. Και στα δυο η πλειοψηφία των NEETs έχει ελλειμματικό μορφωτικό κεφάλαιο, ωστόσο στο δεύτερο είναι αξιοσημείωτος ο πληθυσμός των NEETs που διαθέτει εκπαιδευτικό επίπεδο ISCED 5-6, δηλαδή ανώτερης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και στην αντίστοιχη κατάταξη των κρατών-μελών οι χώρες αυτές βρίσκονται αρκετές θέσεις πιο πάνω από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Eurofound, 2012: 39).

Εν κατακλείδι, από τη παραπάνω περιγραφική αποτύπωση των γενικών χαρακτηριστικών του προφίλ των NEETs του δεύτερου cluster και, ιδίως, από τα σχετικά υψηλά ποσοστά

των αποφοίτων NEETs ανώτερων και ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και απογοητευμένων εργαζόμενων διαπιστώνεται μία απότομη διακοπή της ομαλής μετάβασης αυτών νέων από τα συστήματα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην απασχόληση, αλλά και ενδεχομένως η βίαιη αποσυσχέτιση από την απασχόληση (για όσους έχουν εργασιακή εμπειρία). Η πλειοψηφία των μη ενεργών NEETs σε συνδυασμό με τα χαμηλά ποσοστά εργασιακής εμπειρίας, καθώς επίσης και τα ιδιαίτερος υψηλά ποσοστά των αποθαρρυσμένων εργαζόμενων αναδεικνύουν δυσλειτουργικές και ανεπαρκείς δομές εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης με προβληματική και ελλιπή σύνδεση μεταξύ τους. Η ακούσια απεμπλοκή των νέων από τις προαναφερθείσες δομές και η ακούσια υπαγωγή τους στην κατηγορία κοινωνική ευπάθειας των NEETs δείχνει να αποτελεί μονόδρομο γι' αυτούς (βλ. Eurofound, 2012: 39).

Cluster 3: Το cluster 3 των κρατών-μελών της Ε.Ε., στις οποίες τα ποσοστά των NEETs εμφανίζονται πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο συγκροτείται από την Ιρλανδία (18,4%), την Εσθονία (11,8), τη Λιθουανία (12,5), τη Λετονία (15,7%), την Πορτογαλία (12,7%) και την Ισπανία (18,5%). Το Eurofound εκτιμά ότι οι χώρες αυτές επηρεάστηκαν περισσότερο συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης¹³. Φαίνεται ότι η αύξηση των ποσοστών των NEETs σ' αυτό το cluster χωρών συναρτάται με την σημαντική «αύξηση των επιπέδων της νεανικής ανεργίας εις διπλούν και εις τριπλούν, που σημειώθηκε σ' αυτές τις χώρες» (Eurofound, 2012: 39).

Έτσι λοιπόν, από την περιγραφή του cluster 3 διαπιστώνεται ότι τα χαρακτηριστικά των NEETs των συγκεκριμένων χωρών, σε γενικές γραμμές, παρουσιάζουν ομοιότητες ή, ακριβέστερα, αντανακλούν τα χαρακτηριστικά που φέρει ένα άνεργο άτομο (βλ. Eurofound, 2012: 39). Οι άνδρες υπερεκ-

προσωπούνται στο συνολικό πληθυσμό NEETs, έχουν υψηλά ποσοστά NEETs με εργασιακή προϋπηρεσία αλλά και μία σημαντική μερίδα πληθυσμού «αποθαρρυσμένων» (πρώην) εργαζόμενων. Παρόλο που «δεν υπάρχει μία ευκρινής τάση αναφορικά με τους NEETs που διαθέτουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο», ωστόσο εμφανίζεται υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού NEETs (το ποσοστό τους ξεπερνά τον ευρωπαϊκό μέσο όρο), που έχουν αποφοιτήσει από τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα (βλ. Eurofound, 2012: 39).

Όπως και στο cluster 2, ομοίως και στο cluster 3 τα υψηλά ποσοστά NEETs με τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό επίπεδο μαρτυρούν ότι, ενδεχομένως, τα συστήματα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης εμφανίζουν ενδοσυστημικές δομικές αδυναμίες και ελλείμματα ως προς τη σύνδεση τους με την αγορά εργασίας. Επιπλέον, τα υψηλά ποσοστά νεανικής ανεργίας σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά των ανδρών NEETs οδηγούν στη θεώρηση της οικονομικής κρίσης (που έπληξε αυτές τις χώρες) ως τον βασικό παράγοντα που συνέβαλε καθοριστικά στην υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των νέων ατόμων ανεξαρτήτως μορφωτικού κεφαλαίου, και στην υπαγωγή τους στην κατηγορία των NEETs (βλ. Eurofound, 2012: 39).

Cluster 4: Η τέταρτη ομάδα NEETs στην Ε.Ε. «παρουσιάζει μεγαλύτερη ετερογένεια εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες τρεις ομάδες» (Eurofound 2012: 39). Σ' αυτή συγκαταλέγονται η Κύπρος (14,4%), το Βέλγιο (11,8%), η Γαλλία (12%), το Λουξεμβούργο (4,7%), η Τσεχική Δημοκρατία (8,3%) και η Σλοβενία (7,1%). Έχουν χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό Μ.Ο. ποσοστά NEETs (πλην της Κύπρου), οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στον συνολικό πληθυσμό NEETs, έχουν σχετικά υψηλά ποσοστά NEETs με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία και χαμηλά ποσοστά «αποθαρρυσμένων» (πρώην) εργαζόμενων NEETs, και χαμηλά ποσοστά NEETs με ελλειμματικό

μορφωτικό κεφάλαιο (συγκρινόμενα με τον ευρωπαϊκό Μ.Ο.) (βλ. Eurofound, 2012: 39-40). Σε γενικές γραμμές η εικόνα των χωρών αυτού του cluster αναφορικά με τους NEETs είναι μάλλον καλύτερη από αυτή του 3^{ου} cluster. Φαίνεται ωστόσο ότι και σε αυτό το cluster η αύξηση των ποσοστών της ανεργίας των νέων λόγω της οικονομικής κρίσης επηρεάζει την αύξηση των ποσοστών του πληθυσμού των NEETs (βλ. Eurofound, 2012: 39-40).

Με βάση τα δεδομένα του Eurofound η πλειοψηφία των NEETs, ηλικίας 15-24 φαίνεται να έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, με την κατάσταση να είναι ακόμα πιο έντονη σε χώρες όπως η Ολλανδία, η Δανία, η Γερμανία, η Βουλγαρία, η Αυστρία και η Ρουμανία (βλ. Eurofound 2012: 31). Ωστόσο η κατάσταση διαφοροποιείται αρκετά στην ελληνική περίπτωση, όπου οι NEETs με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υπερβαίνουν το 25%¹⁴ (υψηλά ποσοστά στην κατηγορία NEETs με τριτοβάθμια εκπαίδευση εμφανίζονται επίσης στην Κύπρο, τη Λετονία και Ρουμανία- βλ. Eurofound 2012: 32). Αξίζει να σημειωθεί ότι αναφορικά με την Ελλάδα η συγκεκριμένη εκτίμηση επιβεβαιώνεται από τα δεδομένα της ποσοτικής έρευνας, που διεξήχθη στο πλαίσιο του «Βαρόμετρου Απόντων» (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 33).

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι αν διευρύνουμε την ηλικιακή κατηγορία και συμπεριλάβουμε και τους νέους 25-29 (ακολουθήσουμε δηλαδή τον ορισμό του OECD) η εικόνα διαφοροποιείται. Με βάση τα δεδομένα του 2010, «39% των NEETs ηλικίας 25-29 είχαν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, 44% μέτριο (ολοκλήρωση όλης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) και μόλις 17% ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ σε χώρες όπως η Δανία, η Εσθονία, η Φιλανδία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Κύπρος και η Ελλάδα το ποσοστό

των NEETs αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υπερέβαινε το 25%» (Eurofound 2012: 34). Με βάση τα δεδομένα του 2012, στην Ε.Ε. 10% των νέων που έχουν αποφοιτήσει από την Ανώτατη Εκπαίδευση καταλήγει να γίνει NEET (με χώρες όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Σουηδία και η Μεγάλη Βρετανία να έχουν αντίστοιχα ποσοστά κάτω του 6%- βλ. Eurofound 2012: 34).

Σε κάθε περίπτωση επιβεβαιώνεται η συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου και πιθανότητας υπαγωγής στην κατηγορία NEET, αφού η μεγάλη πλειοψηφία των NEETs στην Ε.Ε. έχουν χαμηλό ή μέτριο μορφωτικό επίπεδο. Ωστόσο δεν πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας το γεγονός ότι τόσο σε επίπεδο ευρωπαϊκού Μ.Ο. όσο και σε ορισμένες χώρες (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) το ποσοστό των NEETs με πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι υψηλό. Αυτό εγείρει σοβαρά ζητήματα αναφορικά με την κοινωνική δυναμική της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ε.Ε. και προφανώς στην Ελλάδα.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί η παράμετρος της εργασιακής εμπειρίας. Στην Ε.Ε., 73% των NEETs μεταξύ 15-19 και 43% των NEETs μεταξύ 20- 24 δεν έχουν προηγούμενη εργασιακή εμπειρία δηλαδή δεν έχουν εργαστεί ποτέ (βλ. Eurofound 2012: 32). Στην ηλικιακή κατηγορία 25-29, 27,9% των NEETs δεν έχουν πρότερη εργασιακή εμπειρία (Eurofound 2012: 34-35). Ειδικά αναφορικά με την μακρόχρονη πλήρη αποσυσχέτιση από την αγορά εργασίας γίνεται κατανοητό ότι πολλαπλασιάζει το ενδεχόμενο της παγίωσης της κατάστασης της ανεργίας.

Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας, στο πλαίσιο του Βαρόμετρου Απόντων, αποκλίνουν σε μικρό βαθμό από την αποτίμηση του Eurofound ανα-

φορικά με την Ελλάδα, καθώς φαίνεται να είναι περισσότεροι οι NEETs με πρότερη εργασιακή εμπειρία (κυρίως εποχική και περιστασιακή απασχόληση- βλ. αναλυτικότερα GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 59; και GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 20). Σε κάθε περίπτωση ο συνδυασμός υπαγωγής στην κατηγορία NEET με την απουσία εργασιακής εμπειρίας, διευρύνει την αποσύνδεση από την αγορά εργασίας και μεγαλώνει την πιθανότητα μη ένταξης (καθώς στις μεγαλύτερες ηλικίες αυτό σημαίνει μακροχρόνια ανεργία, όπως ήδη επισημάναμε, και συνακόλουθα επισώρευση συστατικών κοινωνικής ευπάθειας).

Στην περίπτωση των NEETs, ο πλέον οδυνηρός συνδυασμός είναι αυτός ελλειμματικού μορφωτικού κεφαλαίου και μεγάλου χρονικού διαστήματος μακριά από την απασχόληση ή πλήρους απουσίας εργασιακής εμπειρίας (βλ. σχετικά και Eurofound 2012: 9).

Η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης και κατάρτισης για όλους τους νέους και η εμπράγματη σύνδεση αμοφτέρων με την απασχόληση αποτελεί ζήτημα προτεραιότητας, για το οποίο απαιτούνται πρόσθετες προσπάθειες σε πολλά κράτη μέλη, όπου πολλοί νέοι διακόπτουν τις σπουδές τους πριν από την ολοκλήρωση της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και επιπλέον, δεν διαθέτουν τους κατάλληλους τρόπους για να ενισχύσουν – επικαιροποιήσουν τις δεξιότητές τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Η ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στο Δίκτυο Δια Βίου Μάθησης και στην κατάρτιση που σχετίζεται ευθέως με την απασχόληση (job related training) με στοχευμένες και ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο δείχνει απολύτως απαραίτητη, όπως απαραίτητες δείχνουν και μεταρρυθμίσεις στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για το πρόβλημα¹⁵.

3. Οι NEETs στην Ελλάδα: Ερευνητικές προκλήσεις και εγχειρήματα.

Οι NEETs αποτελούν μια νέα πραγματικότητα για την Ελλάδα, ήκιστα διερευνημένη. Ωστόσο ήδη το 2008 υπολογίζονταν σε 416.331 νέους (Eurofound 2012: 76). Όπως ήδη επισημάναμε, σύμφωνα με την πρόσφατη μελέτη του Eurofound η Ελλάδα ανήκει στο cluster των χωρών με υψηλό ποσοστό NEETs, στους οποίους ενυπάρχει η έμφυλη διάσταση, είναι μη ενεργοί, δεν έχουν ιδιαίτερη εργασιακή εμπειρία, είναι μέσης και υψηλής μόρφωσης και είναι ιδιαίτερα αποθαρρυσμένοι (Eurofound 2012: 40). Οι νέοι που δεν μετέχουν στην εκπαίδευση, την κατάρτιση ή την απασχόληση συνιστούν ένα φαινόμενο που, όπως ήδη επισημάναμε, χαρακτηρίζεται από σχετικότητα, ενίοτε και ρευστότητα και ανομοιογένεια στα διαφορετικά εθνικά περιβάλλοντα.

Η απουσία ερευνητικών και εμπειρικών δεδομένων και η ανυπαρξία οποιασδήποτε σχετικής δέσμης μέτρων για τους NEETs δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση τους. Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος απαιτείται μια στοχευμένη και ερευνητικά εδραιωμένη δημόσια πολιτική (evidence-based policy making), η οποία να λειτουργεί τόσο σε εθνικό όσο και σε αυτοδιοικητικό-περιφερειακό επίπεδο.

Πριν από όλα όμως χρειάζεται μια δομημένη data policy.

Σε όλα τα προαναφερθέντα επιχειρεί να συμβάλει η Έρευνα «Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training)», η οποία χρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ, στο πλαίσιο του Προγράμματος ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ (ΕΣΠΑ- Ε. Π. Ανταγωνιστικό-

τητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΙΑΝ II), ΠΕΠ Μακεδονίας – Θράκης, ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, ΠΕΠ Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου, ΠΕΠ Αττική).

Η έρευνα αυτή, με επιστημονικό υπεύθυνο τον υποφαινόμενο, υλοποιήθηκε από το ΚΕΑΔΙΚ του Πανεπιστημίου Κρήτης, το ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ, την GPO και το ΙΗΛΔ του ΙΤΕ. Διήρκεσε 26 μήνες, περιελάμβανε 9 Ενότητες Εργασίας και κατέληξε σε 23 Παραδοτέα.

Η υλοποίηση τους συνέβαλε στο να επιτευχθούν οι τρεις μείζονες στοχεύσεις, που είχαν ήδη τεθεί εξ αρχής και συγκεκριμένα:

- η *δόμηση συγκεκριμένου πολυπαραμετρικού δείκτη για τους NEETs* σε ελληνικό επίπεδο,
- η *καταγραφή, αποτύπωση και χαρτογράφηση* της νέας κατηγορίας κοινωνικής ευπάθειας, δηλαδή των NEETs
- η *ανάπτυξη εμπειρικά θεμελιωμένων προτάσεων πολιτικής* για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των NEETS και την πολυεπίπεδη και βιώσιμη ενσωμάτωσή τους.

Η όλη μεθοδολογική στρατηγική είχε χαρακτήρα *back n forth* με διαρκή ανατροφοδότηση των επιμέρους Ενοτήτων Εργασίας και τη συνεξέλιξη ερευνητικών διαδικασιών, ενώ αξιοποιήθηκε εκτεταμένα η διεθνής εμπειρία σε σχέση με το φαινόμενο των NEETs.

Πραγματοποιήθηκαν δυο φάσεις ποσοτικής και δυο φάσεις ποιοτικής έρευνας σε ασυνήθιστα μεγάλο αριθμό δειγμάτων για κοινωνική έρευνα (800 και 3500 υποκείμενα στις δυο φάσεις της ποσοτικής έρευνας και συνολικά 144 ημιδομημένες και αφηγηματικές συνεντεύξεις στην ποιοτική έρευνα). Στη βάση των ευρημάτων της έρευνας θεμελιώθηκε ο πολυπαραμετρικός δείκτης (NEETs composite indicator), ανα-

πτύχθηκε ολοκληρωμένο πλαίσιο προτάσεων πολιτικής (με πλέγμα παρεμβάσεων σε διάφορα επίπεδα δημόσιων πολιτικών και με διαφορετικά σενάρια εφαρμογής), συγκροτήθηκε Ηλεκτρονική Χαρτοθήκη (NEETs GIS), δομήθηκε road map ολοκληρωμένης αντισταθμιστικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των NEETs (με δράσεις που αποτελούν το στρατηγικό περιβάλλον της παρέμβασης και αυτές που λειτουργούν συγκεκριμένα και συνιστούν το παραμετρικό περιβάλλον), παρέχοντας στην πραγματικότητα ένα εφαρμόσιμο μείγμα πολιτικής (με διαφορετικές εκδοχές του). Συγχρόνως αποτυπώθηκαν τα βασικά χαρακτηριστικά, οι επείγουσες διαστάσεις της βιογραφίας των NEETs και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, αναλύθηκαν δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, εξετάστηκαν σε βάθος οι παράγοντες που επιδρούν, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο, στην υπαγωγή ενός νέου ανθρώπου στην κατηγορία NEET (φύλο, ηλικία, αστικότητα, μορφωτικό επίπεδο, οικογενειακό εισόδημα, εθνοπολιτισμική προέλευση), αναλύθηκαν διεξοδικά οι απόψεις και οι στάσεις τους για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, την απασχόληση, το κοινωνικό κράτος και το πολιτικό σύστημα όσο και οι στρατηγικές τους για την έξοδο από την κατάσταση στην οποία βρίσκονται και οι συνολικότερες προτάσεις τους για την ευρύτερη κατάσταση των πραγμάτων, διερευνήθηκαν οι επιπτώσεις σε οικονομία και κοινωνία από την διεύρυνση του φαινομένου των NEETs, συγκροτήθηκαν ερευνητικά θεμελιωμένες ταξινομικές κατηγορίες και αναπτύχθηκε το προφίλ του Έλληνα NEET (το οποίο δομήθηκε συγκριτικά με τα διαφορετικά προφίλ των Ευρωπαίων NEETs). Τέλος επιχειρήθηκαν συνολικές ερμηνείες για το πολυπρισματικό και πολυσύνθετο αυτό φαινόμενο.

Ουσιαστικά οι NEETs «χαρτογραφήθηκαν» τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά και εις βάθος. Σε μια χώρα που το ποσοστό των NEETs αγγίζει το 16,9% (πράγμα που την τοποθετεί

σε μια από τις πρώτες θέσεις στην Ευρώπη) και στην οποία τα βασικά χαρακτηριστικά των NEETs διαφοροποιούνται σε αρκετά σημεία από αυτά πολλών άλλων εθνικών περιπτώσεων, το πρόβλημα των NEETs δεν μπορεί άλλο να αγνοηθεί, όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα. Δεδομένου ότι η καταγιστική οικονομική κρίση έχει συρρικνώσει την αγορά εργασίας, με την ανεργία να έχει ξεπεράσει το 27% και τη νεανική ανεργία να βρίσκεται στο 59,2% (βλ. Eurostat 2013c) δεν είναι περίεργο που το ποσοστό των NEETs έχει ανέλθει σε ένα τόσο υψηλό επίπεδο.

Με βάση όλα τα προαναφερθέντα το Βαρόμετρο Απόντων αποτελεί ένα καινοτόμο έργο για τα ελληνικά δεδομένα, καθώς συνιστά την πρώτη έρευνα βάσης, εθνικής κλίμακας, για το μείζον πρόβλημα των NEETs (των νέων ανθρώπων που δεν «υπάρχουν πουθενά») και μια από τις ελάχιστες αντίστοιχες έρευνες σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Και όλα αυτά σε μια περίοδο που η αντιμετώπιση του προβλήματος των NEETs αποτελεί μια από τις βασικές πολιτικές προτεραιότητες της EU2020, όπως ήδη έχουμε επισημάνει.

Οι νέοι άνθρωποι, που δεν μετέχουν στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στην απασχόληση, απέχουν δηλαδή από τους βασικούς θεσμούς του Κοινωνικού Κράτους και την αγορά εργασίας, οι απόντες, αξίζουν την προσοχή μας. Όχι μόνο γιατί είναι αριθμητικά πολλοί (πάρα πολλοί για την ακρίβεια), αλλά γιατί βρίσκονται στο έσχατο σημείο της κοινωνικής ευπάθειας στην πλέον δυναμική και παραγωγική ηλικία τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Alheit, P. & Bergamini, S. (1998), Βιογραφική έρευνα και έρευνα ιστοριών ζωής, στο Σ. Παπαϊωάννου (επιμ.), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός, Εκπαίδευση και Τοπική Κοινωνία*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης - Τμήμα Κοινωνιολογίας & Διεθνές Μεταπτυχιακό Θερινό Σχολείο, 1998, σσ. 122- 130.
- Δρακάκη, Μ., Παπαδάκης, Ν., Κυρίδης, Α. & Παπαργύρης, Α. (2013), Το προφίλ του NEET στην Ελλάδα, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2008), Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών: *Ανανεωμένη κοινωνική Ατζέντα: Ευκαιρίες, πρόσβαση και αλληλεγγύη στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα*, Βρυξέλλες, 2.7. 2008, COM(2008) 412 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), Ανακοίνωση της Επιτροπής: *ΕΥΡΩΠΗ 2020. Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*, Βρυξέλλες, 3.3.2010, COM(2010) 2020 τελικό

- GPO & ΚΕΑΔΙΚ (2012), Έργο: Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training). Παραδοτέο 3.1a: *Report καταγραφής των NEETs στην Ελλάδα με κατανομή ανά φύλο, ενδιάμεσες ηλικίες-κατηγορίες, εθνοπολιτισμική προέλευση (μετανάστες χωρίς ελληνική υπηκοότητα), αστικότητα, μορφωτικό επίπεδο και κατανομή ανά διοικητική περιφέρεια (πρώτη φάση ποσοτικής έρευνας).*
- GPO & ΚΕΑΔΙΚ (2013), Έργο: Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training). Παραδοτέο 3.1b: *Report καταγραφής των NEETs στην Ελλάδα ανά διοικητική περιφέρεια και νομό (δεύτερη φάση ποσοτικής έρευνας).* «Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας».
- Ζαμπέτα, Ε. (1994), *Η εκπαιδευτική πολιτική στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Καλεράντε, Ε., Κυρίδης, Α. & Φωτόπουλος, Ν. (2009). Η κοινωνία των δεξιοτήτων, στα Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου της ΕΚΕ. Αθήνα: ΕΚΕ.
- Κόκκινος Γ. (2013), «*ΝΕΟΙ και ΝΕΕΤ*»: *Τι αποτυπώνει πρόσφατη έρευνα του Eurofound για το «μέλλον» της Ευρώπης. Ποια είναι η κατάσταση στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.kanepgsee.gr/content/neoi-kai-neet-ti-apotyponoi-prosfatireyyna-toy-eurofound-gia-mellon-tis-eyropis-ποια-einai>.
- Murphy, M. (2005), «Πετρέλαιο, ύφεση και η αναζήτηση της Ευρωπαϊκής Πρωτοπορίας», στο Δ. Γράβαρης & Ν. Παπαδάκης (επιμ.), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική μεταξὺ Κράτους και Αγοράς*, Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 112- 134

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – Παρατηρητήριο Μετάβασης (χ.χ.), Εισαγωγή. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.pi-schools.gr/programs/par/p2.html>.
- Παπαδάκης, Ν. (2003), *Εκπαιδευτική Πολιτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδάκης Ν. (2006): *Προς την “Κοινωνία των Δεξιοτήτων; Τα όρια της υπερεθνικότητας, το διακύβευμα της απασχολησιμότητας και οι πολιτικές κατάρτισης*. Αθήνα: Σάκκουλα & Κέντρο Ευρωπαϊκού & Συνταγματικού Δικαίου.
- Παπαδάκης, Ν. (2013), Δημόσιες Πολιτικές Εκπαίδευσης και Κατάρτισης. Για τις επιστημολογικές και μεθοδολογικές συνιστώσες του πεδίου και την ευρωπαϊκή κατάσταση των πραγμάτων, στο Α.Ι-Δ. Μεταξάς (επιμ.), *Πολιτική Επιστήμη: Διακλαδική και Κριτική Προσέγγιση της Πολιτικής Πράξης (Δεκάτομο Έργο)*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).
- Παπαδάκης Ν. σε συνεργασία με Χουρδάκη, Μ. και Καμέκη, Α. (2011): Νέες Μορφές Κοινωνικής Ευπάθειας και Προκλήσεις για την Κοινωνική Πολιτική: Οι *Neets (Young People Not in Education, Employment or Training)*. Αθήνα: ΙΣΤΑΜΕ, Policy briefs, τευχ. 12, σσ 1- 16.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2009), Συμπεράσματα του συμβουλίου της 12^{ης} Μαΐου 2009 σχετικά με το στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020»), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 119/2 της 28.5.2009.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2001), ΕΣΔΑ 2001. Αθήνα: Απρίλιος 2001.
- Φωτόπουλος, Ν. (2010), Το Φαινόμενο που σαρώνει σε Ελλάδα, Ευρώπη. Οι Απόκληροι της Εκπαίδευσης – Μαθητική διαρροή και πρόωγη σχολική εγκατάλειψη σε Ελλάδα και Ευρώπη, εφημ. *Η Ελευθεροτυπία* (Αθήνα), 16.2.2010. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=132384>

Φωτόπουλος, Ν. (2013), Το πρόβλημα των Neets και η ελληνική πραγματικότητα.

Αναζητώντας λύσεις στη Ελλάδα του Μνημονίου, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).

Ξενόγλωσση

Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission (2005a), *EU Implementation of the “Education & Training 2010”*. *Work Programme since the 2004 Joint Interim Report*, Brussels: EC DG EAC {1 December 2005- EAC/A1/SV D(2005)}.

European Commission (2005b), *Commission Staff Working Document: Annex to the Communication “Draft 2006 Joint Report on progress on implementing the Education and Training 2010 Work Programme”*. Brussels: E.C. DG EAC.

European Commission (2008), *Commission Staff Working Document. Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks - 2008*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission (2009), *Commission Staff Working Document. Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks - 2009*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- European Commission (2010a), *A new impetus for European cooperation in Vocational Education and Training to support the Europe 2020 strategy*: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels: COM (210) 296 final.
- European Commission (2010b), *Youth on the Move - An initiative to unleash the potential of young people to achieve smart, sustainable and inclusive growth in the European Union*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available online at: http://ec.europa.eu/education/yom/com_en.pdf (15/6/2013).
- European Commission (2011a), *Youth neither in employment nor education and training (NEET)*. Presentation of data for the 27 Member States – EMCO Contribution, European Commission/ DG Employment, Social Affairs and Inclusion. Available online at: <http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?type=5&policyArea=81&subCategory=115&country=0&year=0&advSearchKey=emcopinioncontributions&mode=advancedSubmit&langId=en> (25/4/2013).
- European Commission (2011b), *Commission Staff Working Document. Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks - 2010/2011*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission (2012), *Education and Training Monitor 2012. Accompanying the document Communication from the Commission “Rethinking education: investing in skills for better socio-economic outcomes”*. Strasbourg: E.C., SWD(2012) 373.

- European Commission (2013), *Education and Training Monitor 2013*, Available online at: http://ec.europa.eu/education/documents/eatm/education-and-training-monitor-2013_en.pdf (12/11/2013).
- Eurostat (2013a), *Unemployment Statistics*. Available online at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics (16/11/2013).
- Eurostat (2013b), *Harmonised unemployment rate by sex - age group 15-24*. Available online at: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teilm021&plugin=1> (16/11/2013).
- Eurostat, (2013c), Euro Indicators. Euro area unemployment, in *Eurostat News Release*, 102/2013, 2 July 2013.
- Eurostat, (2013d), *Young people - education and employment patterns*. Available online at http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Young_people_-_education_and_employment_patterns#Neither_in_employment_nor_in_education.
- Eurostat & European Commission (2013), *Eurostat: Compact Guides. Basic Figures on the EU*. Winter 2013/2014. Edition, European Union: Publications Office. Available online at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GL-13-004/EN/KS-GL-13-004-EN.PDF (16/11/2013)
- International Labour Office (2012), *Global Employment Trends for Youth 2012*, May 2012. Geneva: ILO. Available online at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_180976.pdf.
- International Labour Office (2013), *Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at a risk*. Geneva: ILO. Available online at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_212423.pdf.

- Inui, A. (2009), NEETs, freeters and flexibility. Reflecting precarious situations in the new labour market, in A. Furlong (Ed.), *Handbook of Youth and Young Adulthood. New perspectives and agendas* Oxon: Routledge (pp. 176-181). Available online at:
http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=jwHvDIIm-TToC&oi=fnd&pg=PA176&dq=related:Hfqbosp4rZ8J:scholar.google.com/&ots=QhPjmMgJKv&sig=sqzYnRqh2GUULIBeHxIjlvaairk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- OECD (2009), *Jobs for Youth: Japan*. Paris: OECD Publishing. Available online at: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/employment/jobs-for-youth-des-emplois-pour-les-jeunes-japan-2009_9789264056923-en.
- OECD (2010), *Off to a Good Start? Jobs for Youth*. Paris: OECD Publishing. Available online at: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/employment/off-to-a-good-start-jobs-for-youth_9789264096127-en (23/5/2013).
- OECD (2012a), *OECD Statistical Extracts*. Available online at: <http://stats.oecd.org/>.
- OECD (2012b), *Education at a Glance 2012: Highlights*. Paris: OECD Publishing. Available online at: <http://www.oecd.org/edu/highlights.pdf> (7/5/2013).
- OECD (2013), How difficult is to move from school to work, in *Education Indicators in Focus*. Paris: OECD, April 2013. Available online at: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/EDIF%202013--N%C2%B013%20%28eng%29--FINAL.pdf>.
- Rifkin, J. (2003), Rethinking the Future of Employment in the E.U, in *European Conference on «The future of work. Key challenges for the European Employment Strategy»*. Athens, 13-14 February 2003.

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΠΟΛΥΠΑΡΑΜΕΤΡΙΚΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΕΤΣ

Αργύρης Κυρίδης*

Κάθε κοινωνία μοιάζει να αποτελείται χοντρικά από δύο μεγάλες κοινωνικές ομάδες: η μία είναι αυτή που έχει πρόσβαση τουλάχιστον στο μεγαλύτερο ποσοστό, εάν όχι σε όλα, των κοινωνικών, των υλικών και των πολιτισμικών αγαθών που είναι διαθέσιμα σε μια κοινωνία, και η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα κατά συνέπεια είναι αυτή που συμμετέχει κυρίως στη διανομή του υλικού και του άυλου πλούτου που παράγεται σε κάθε κοινωνία. Υπό την έννοια αυτή η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα –προφανώς και οι υποομάδες που πιθανόν την συγκροτούν– είναι και αυτή που συμμετέχει πιο ενεργά στην κοινωνική, στην οικονομική και στην πολιτική συγκρότηση. Είναι λοιπόν μια κοινωνική ομάδα «συμπερίληψης» για τον κοινωνικό ιστό. Η άλλη κοινωνική ομάδα είναι αυτή που δεν έχει πρόσβαση –ή πιο σωστά έχει αποκλειστεί από την πρόσβαση– στα κοινωνικά, υλικά, ή και στα πολιτισμικά αγαθά. Προφανώς δεν συμμετέχει ισότιμα στη διανομή του παραγόμενου πλούτου και με την έννοια αυτή θεωρείται αποκλει-

---

* Καθηγητής κοινωνιολογίας, ΤΕΠΑΕ/ΑΠΘ.

σμένη από τις βασικές και κυρίως τις κυρίαρχες δομές του κοινωνικού ιστού. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, δομικά, φαίνεται να οφείλεται, σε γενικές γραμμές, στους εξής παράγοντες: (α) στην υψηλή και επίμονη ανεργία, (β) στις αλλαγές που συντελούνται στις βιομηχανικές κοινωνίες και στις κοινωνικές τους επιπτώσεις, (γ) στην αποδόμηση των οικείων κοινωνικών δομών, (δ) στον μετασχηματισμό των κοινωνικών αξιών, (ε) στις τάσεις κοινωνικού κατακερματισμού, (στ) στην εξάπλωση του φαινομένου της μετανάστευσης¹⁶.

Με βάση τα παραπάνω θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η κοινωνική ευπάθεια και ο συνεπαγόμενος κοινωνικός αποκλεισμός είναι στη βάση τους τρισδιάστατοι αφού περιλαμβάνουν: (α) δομικούς παράγοντες που σχετίζονται με την οικονομική διάσταση του προβλήματος, (β) λειτουργικούς παράγοντες που σχετίζονται με τις κοινωνικές διαστάσεις του αποκλεισμού και (γ) υποκειμενικούς παράγοντες που σχετίζονται με τις προσωπικές στάσεις και τα προβλήματα που κάθε άτομο – μέλος των ευπαθών κοινωνικών ομάδων βιώνει. Ανάγοντας το δομικό τρίπολο της ευπάθειας σε κατηγορίες λειτουργικών ελλείψεων για τα μέλη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, μπορούμε να αναφερθούμε σε τρεις βασικές κατηγορίες:

1. Υλικές ελλείψεις: *στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ελλείψεις σε προϊόντα και γενικότερα σε υλικά αγαθά που αγοράζονται και που σχετίζονται άμεσα με τις οικονομικές δυνατότητες των ατόμων. Τα αγαθά αυτά είναι απαραίτητα για την καθημερινή επιβίωση ολόκληρης της οικογένειας.*
2. Κοινωνικές ελλείψεις: *στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ελλείψεις που σχετίζονται με την κοινωνική καθημερινότητα και που εξασφαλίζουν την κοινωνική επιβίωση των κοινωνιών και των οικογενειών τους. Τα αγα-*

θά αυτά είτε αγοράζονται (π.χ. εκπαίδευση, πολιτισμικά αγαθά, υγεία κ.λπ.) είτε αποκτώνται μέσα από συνδυασμένες κοινωνικές διεργασίες και που από τις οποίες οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες είναι επίσης, κατά πάσα πιθανότητα, αποκλεισμένες.

- 3. Ψυχολογικές ελλείψεις ή δυσανεξίες: στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται κυρίως ατομικά και οικογενειακά προβλήματα ψυχολογικού χαρακτήρα (π.χ. έχει δειχθεί ότι η ανεργία και γενικά τα οικονομικά προβλήματα δημιουργούν αγχωτικές καταστάσεις και κατάθλιψη)¹⁷. Ακόμα μπορεί να εμφανιστούν προβλήματα αποξένωσης, διάρρηξης των οικογενειακών δεσμών, αλλαγές στη συμπεριφορά και αύξηση της επιθετικότητας.*

Ως κοινωνική ευπάθεια ορίζεται η έκθεση σε ανασφάλιστους κινδύνους, και η οποία οδηγεί σε μη αποδεκτές συνθήκες διαβίωσης¹⁸. Κατά μια άλλη λογική, ως ευπάθεια ορίζεται ο βαθμός του κινδύνου από την επίδραση ενός βιοφυσικού ή ενός κοινωνικού παράγοντα¹⁹. Παρά το γεγονός ότι η ευπάθεια στο μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας σχετίζεται με την επίδραση βιοφυσικών γεγονότων δεν είναι λίγες οι φορές που η ευπάθεια που συνδέεται με κοινωνικά και οικονομικά γεγονότα²⁰.

Ο R. Champers σημειώνει ότι η ευπάθεια δεν σχετίζεται τόσο με την παρούσα κατάσταση που βιώνει μια κοινωνική ομάδα, αλλά με τις δυσάρεστες καταστάσεις που μπορεί να βιώσει στο μέλλον εξαιτίας της επενέργειας ενός αστάθμητου παράγοντα . Με άλλα λόγια η ευπάθεια ορίζεται κατά έναν τρόπο που συνδέεται με μελλοντικές καταστάσεις οι οποίες είναι προφανώς δυσάρεστες και που μπορούν να προκληθούν εξαιτίας ενός παράγοντα –μιας μεταβλητής– ο οποίος θα επιδράσει αρνητικά σε μια υφιστάμενη κατάσταση, την οποία,

μάλιστα, θα επιδεινώσει. Η έννοια της ευπάθειας σχετίζεται στενά με την έννοια του ρίσκου –εξάλλου προέκυψε ως κοινωνικό ζήτημα και κατά συνέπεια ως έννοια όταν οι αναλύσεις περί διακινδύνευσης (risk analysis) προσπάθησαν να περιγράψουν το φαινόμενο της πρόκλησης διαφορετικών επιπτώσεων σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες όταν και στις δύο επενεργεί ο ίδιος ή οι ίδιοι παράγοντες . Με βάση τη συγκεκριμένη λογική, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι εάν θέλουμε να προσδιορίσουμε, έστω και ποιοτικά, το «μέγεθος» της κοινωνικής ευπάθειας τότε θα πρέπει να συνυπολογίσουμε τόσο το μέγεθος του κινδύνου όσο και το μέγεθος της έκθεσης σε συγκεκριμένους κινδύνους. Υπό την έννοια αυτή η ευπάθεια καθίσταται πολυπαραγοντική, εκτιμώμενη κάθε φορά ανάλογα με την επιρροή του κινδύνου και το μέγεθος της έκθεσης σε αυτόν. Πολύ εύστοχα ο K. Vatsa σημειώνει ότι η ευπάθεια δεν σχετίζεται άμεσα με το γεγονός που προκαλεί τις δυσάρεστες επιπτώσεις σε έναν πληθυσμό, αλλά με το ποσοστό του πληθυσμού που θα χρειαστεί να βιώσει τις συγκεκριμένες επιπτώσεις . Κατά συνέπεια, στην κοινωνική λογική δεν θα πρέπει να κυριαρχεί το είδος του κινδύνου, αλλά η θωράκιση του πληθυσμού ώστε μετά την επενέργειά του να μειωθούν οι επιπτώσεις που θα προκληθούν. Με άλλα λόγια, η ευπάθεια δεν συνδέεται με το ποια μέτρα θα ληφθούν ώστε οι δυσάρεστες επιπτώσεις ενός κινδύνου να αμβλυνθούν, αλλά με την πρόληψη ώστε οι συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες που μπορεί να θεωρούνται ως ευπαθείς να μην είναι πλέον ευπαθείς. Εδώ θα πρέπει να κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις: Το γεγονός ότι η ευπάθεια σχετίζεται με αυξημένη έκθεση σε ρίσκο, δηλαδή σε κίνδυνο, δε σημαίνει ότι η πρότερη του «μοιραίου γεγονότος» κατάσταση θα πρέπει να θεωρείται ως ευχάριστη, είτε ως καν ανεκτή. Ούτε μπορεί να θεωρηθεί ως μια κατάσταση ισορροπίας –κοινωνικής και ατομικής. Άρα, η ευπάθεια είναι, στη ρίζα της, μια απολύτως δυσάρεστη κατάστα-

ση, η οποία συνδέεται με ένα πλέγμα κοινωνικών μειονεξιών και κάθε μία από αυτές ή ο συνδυασμός τους παραπέμπουν σε ευδιάκριτες κοινωνικές ανισότητες. Υπό την έννοια αυτή, η ευπάθεια ως κοινωνικό διακύβευμα δεν αποτελεί ζήτημα στο οποίο η κοινωνία θα πρέπει να έχει το μυαλό της στο μέλλον ή εν πάση περιπτώσει όποτε κρίνει ότι περιήλθε σε κάποια κατάσταση κινδύνου, αλλά συνιστά ένα κοινωνικό πρόβλημα, άμεσο και δυναμικό. Είναι, εξάλλου, ξεκάθαρο ότι η ευπάθεια συνδέεται ξεκάθαρα και θεμελιακά με την κοινωνική μειονεξία και την βάρβαρη κοινωνική ανισότητα. Μοιάζει, λοιπόν, με κοινωνική υποκρισία, το να λέμε ότι θα πρέπει να έχουμε το νου μας μήπως αυτοί που ήδη βρίσκονται εγκλωβισμένοι τη δίνη της κοινωνικής δυσανεξίας περιέλθουν σε χειρότερη κατάσταση εξαιτίας ενός «δυσάρεστου και τυχαίου γεγονότος». Η αποδοχή της ευπάθειας ως έννοιας που παραπέμπει σε δυσάρεστες μελλοντικές καταστάσεις, ακόμα και αν απαιτεί τη λήψη κοινωνικών μέτρων άμεσα, αποσιωπά ένα ήδη υπαρκτό πρόβλημα, το οποίο στο παρόν και στο μέλλον βρίσκεται και θα συνεχίζει να βρίσκεται στον πυρήνα της κοινωνικής αναληψίας και της κοινωνικής ανισότητας. Μοιάζει να θέλουμε να σπρώξουμε ένα υπαρκτό κοινωνικό πρόβλημα κάτω από το χαλί, μήπως και το αποφύγουμε ή ακόμα και αν δεν το αποφύγουμε, να κερδίσουμε χρόνο παριστάνοντας ότι δεν είναι της παρούσης. Από την άλλη, ακόμα και αν δεχτούμε ότι η αναγνώριση της κοινωνικής ευπάθειας απαιτεί παρέμβαση για την αποφυγή ακόμα πιο δυσάρεστων κοινωνικών καταστάσεων στην πραγματικότητα σημαίνει ακριβώς το ίδιο: η κοινωνική ευπάθεια είναι ένα κοινωνικό πρόβλημα που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα, είτε προληπτικά [sic] είτε γιατί η κοινωνία κατανοεί και αναλαμβάνει τις ευθύνες της απέναντι στους κοινωνούς που δεν παίρνουν το «σωστό» μερίδιο από τη διανομή του πλούτου. Έχει ειπωθεί ότι η κοινωνιολογία είναι «καταδικασμένη» να ασχολείται με

προβλήματα και για τους συνεπείς κοινωνιολόγους η κοινωνική ευπάθεια ούτε μπορεί να κρυφτεί αλλά και ούτε να αποσιωπηθεί. Κοινωνικό ζητούμενο δεν είναι, κατά την άποψή μας, το να μειώσουμε εκ των υστέρων τις επιπτώσεις ενός γεγονότος –όπως το περιώνυμο πιστωτικό γεγονός των ημερών μας– στις πληγείσες κοινωνικές ομάδες εν είδει φιλανθρωπίας, αλλά να θωρακίσουμε τις συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ενάντια σε οποιαδήποτε έκθεσή τους σε δυσάρεστα γεγονότα εν είδει κοινωνικού χρέους.

Το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο έχει δομηθεί γύρω από τρεις βασικούς πυλώνες: ένα σταθερά χαμηλό ποσοστό ανεργίας, μεγάλα και διευρυμένα κοινωνικά προγράμματα και ισχυρούς οικογενειακούς θεσμούς. Ωστόσο, στο πέρασμα του χρόνου η Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική έχει δείξει ότι επικεντρώθηκε κυρίως στο ζήτημα της ανεργίας. Ο βασικός λόγος αυτής της μετατόπισης φαίνεται να είναι η συστηματική απονεύρωση τόσο των παραδοσιακών δομών της οικογένειας όσο και η σταδιακή μεταλλαγή των εργασιακών σχέσεων και των εγκαθιδρυμένων δομών απασχόλησης. Η αποδόμηση των εργασιακών σχέσεων βασίστηκε κυρίως στην εργασιακή ανασφάλεια και στη συνεπαγόμενη εργασιακή αστάθεια που δημιουργήθηκε για μεγάλες μάζες του πληθυσμού –μάζες στις οποίες προστέθηκε πλέον και ένα μεγάλο τμήμα της μεσαίας τάξης. Πολύ σωστά ο R. Castel²¹ σημειώνει ότι η αύξηση της εργασιακής ανασφάλειας επέφερε την αποσταθεροποίηση εργαζομένων που μέχρι πρότινος ένοιωθαν ασφαλείς, χαμήλωσε σημαντικά το επίπεδο της καθημερινότητάς τους και δημιούργησε πληθυσμούς που εξοβελίστηκαν σχεδόν μόνιμα από την αγορά εργασίας. Εάν δεχθούμε την άποψη που διατύπωσε ο G. Esping-Andersen²² ότι το ευρωπαϊκό σύστημα κοινωνικής προστασίας δεν εναρμονίστηκε όπως θα περίμενε κανείς με τις μεταβολές που επήλθαν στο εργασιακό πεδίο τότε θα πρέπει να δεχτούμε ότι οι σύγχρονες δομές του κοινωνικού κρά-

τους δεν είναι σε θέση να προσφέρουν αυτό για το οποίο τάχθηκαν, την κοινωνική προστασία. Η εργασιακή ανασφάλεια, η εισοδηματική αστάθεια, η σταδιακή αποδόμηση των παραδοσιακών οικογενειακών δομών και η ανεπάρκεια της κοινωνικής προστασίας δημιουργούν όλες τις προϋποθέσεις για την αύξηση του επιπέδου της ευπάθειας όλων και περισσότερων και πληθυσμιακά μεγαλύτερων κοινωνικών ομάδων. C. Ranci θεωρεί ότι η σημερινή Ευρώπη έχει να αντιμετωπίσει πέντε βασικά προβλήματα²³: (α) την ολοένα αυξανόμενη σε επίπεδο ποσοτών «ολοκληρωτική φτώχεια», δηλαδή όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού υποφέρουν από παροδική φτώχεια. Μάλιστα, τα ποσοστά της παροδικής φτώχειας είναι πολύ μεγαλύτερα από τα ποσοστά της «μόνιμης» φτώχειας και εμφανίζονται πιο υψηλά στη Νότιο Ευρώπη και στη Μ. Βρετανία. Τα ορατά αποτελέσματα αυτής της εξάπλωσης αναγιγνώσκονται σε κοινωνικές επιπτώσεις όπως η διάλυση οικογενειών, η αύξηση του στρες, η μεγαλύτερη έκθεση σε ασθένειες κ.λπ)²⁴ (β) την ολοένα εξαπλωνόμενη αποστέρηση βασικών προδιαγραφών στέγασης. Και δεν εννοούμε απλώς την απώλεια στέγης, παρά το γεγονός ότι η ιδιοκτησία της οικίας είναι αρκετά διαδεδομένη στην Ευρώπη, αλλά τις βασικές συνθήκες της στέγασης οι οποίες παρουσιάζουν τα τελευταία χρόνια σημαντικές απώλειες ως προς την ποιότητά τους. Ως βασικός λόγος εντοπίζεται η αδυναμία συντήρησης των σπιτιών από τις οικογένειες και οι συνθήκες στέγασης των νεότερων ηλικιακά ατόμων (γ) την ολοένα αυξανόμενη εξάπλωση των θέσεων εργασίας και των επαγγελματιών που δημιουργούν εργασιακή ανασφάλεια, (δ) τη δυσκολία που παρουσιάζει ο συνδυασμός της γυναικείας εργασίας με το μέγαλωμα των παιδιών και (ε) η αύξηση του μέσου όρου των προστατευόμενων μελών κάθε οικογένειας²⁵.

Εάν κάποτε η κοινωνική ευπάθεια είχε άμεση σχέση με την εργασία και την απασχόληση, σήμερα θεωρούμε ότι η κοι-

νωνική ευπάθεια σχετίζεται με τη θέση που κατέχει κάποιος στο ταξικό σύστημα μέσα στο οποίο ζει και εργάζεται. Φυσικά και ανήκει κάποιος άνεργος ή ακόμα χειρότερα μακροχρόνια άνεργος σε ευπαθή κοινωνική ομάδα, αλλά δεν ανήκει σε ευπαθή κοινωνική ομάδα αυτός που σήμερα αμείβεται με ψίχουλα ή απειλείται να αμείβεται με λιγότερα ακόμα ψίχουλα λίγο καιρό αργότερα; Δεν ανήκει σε ευπαθή κοινωνική ομάδα αυτός που δεν είναι σε θέση να έχει πρόσβαση σε ένα αξιοπρεπές εκπαιδευτικό σύστημα ή σε μια αξιοπρεπή πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας. Δεν ανήκει σε ευπαθή κοινωνική ομάδα αυτός που σήμερα δεν έχει πρόσβαση σε βασικά υλικά και κοινωνικά αγαθά; Δεν ανήκει σε ευπαθή κοινωνική ομάδα αυτός που δεν συμμετέχει ή εν πάση περιπτώσει συμμετέχει ελάχιστα στη διανομή του υλικού και του άυλου πλούτου της κοινωνίας στην οποία ζει; Όλα αυτά δεν συγκροτούν στην πραγματικότητα μια ταξική ταυτότητα, η οποία βρίσκεται στη βάση του κάθε συστήματος παραγωγής και που δεν είναι άλλη από την ταυτότητα της κατώτερης ή ακόμη και της μικρομεσαίας κοινωνικής τάξης κάθε κοινωνικού σχηματισμού; Δεν μπορεί κανείς να αμφιβάλει για το ότι οι δομικές ανισότητες που υφίστανται μεταξύ διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων²⁶ παραμένουν πάντα στο επίκεντρο κάθε συνεπούς κοινωνιολογικής ανάλυσης²⁷. Λίγες έννοιες συζητήθηκαν περισσότερο στην κοινωνιολογική θεωρία από την έννοια “της κοινωνικής τάξης”. Θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι στις μέρες μας οι θεωρίες για την κοινωνική διαστρωμάτωση δεν έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα στο πλαίσιο ενός συμπαγούς επιστημονικού διαλόγου²⁸. Στη σύγχρονη κοινωνιολογία²⁹ υπάρχουν μελετητές που βεβαιώνουν ότι “η κοινωνική τάξη ως έννοια παύει να έχει οποιαδήποτε χρησιμότητα για την κοινωνιολογία”³⁰. Άλλοι αναφέρονται στον “θάνατο των κοινωνικών τάξεων”³¹ ενώ άλλοι την ίδια στιγμή επαναφέρουν την έννοια της κοινωνικής τάξης στο επίκεντρο της κοινωνιολογικής θεωρίας και

της έρευνας³². Όσο υπάρχουν, όμως, εκατομμύρια οικογενειών που ζουν με συγκεκριμένους οικονομικούς όρους, οι οποίοι προσδιορίζουν και τους όρους ύπαρξής τους, τα ενδιαφέροντά τους και την κουλτούρα τους³³ διαμορφώνοντας κατηγορίες κοινωνικών ομάδων δύσκολα μπορούμε να αρνηθούμε ή και να αποσιωπήσουμε την ύπαρξη των κοινωνικών τάξεων. Εξάλλου, όσο συνεχίζουμε να εντοπίζουμε γύρω μας τα τρία βασικά κριτήρια που προσδιορίζουν το φαινόμενο της εκμετάλλευσης και της κοινωνικής ανισότητας που πολύ εύστοχα επεσήμανε ο E.O. Wright, δηλαδή (α) την αντίστροφη αρχή της αλληλεξαρτώμενης ευημερίας (η υλική ευημερία των εκμεταλλευτών εξαρτάται από τις υλικές στερήσεις των εκμεταλλευομένων), (β) την αρχή του αποκλεισμού (η ευημερία των εκμεταλλευτών εξαρτάται από τον αποκλεισμό των εκμεταλλευόμενων από συγκεκριμένες παραγωγικές πηγές) και (γ) την αρχή του σφετερισμού (ο αποκλεισμός παράγει το υλικό πλεονέκτημα στους εκμεταλλευτές επειδή τους επιτρέπει να σφετερίζονται την αξία της εργασίας των εκμεταλλευόμενων³⁴, τόσο πιο επίκαιρη καθιστά την ταξική προσέγγιση της κοινωνικής δομής και του φαινομένου της κοινωνικής ευπάθειας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι ευπαθείς ομάδες διαθέτουν συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Κοινωνικά χαρακτηριστικά τα οποία δεν απαντώνται με τυχαίο τρόπο, ούτε ακολουθούν μια τυχαία διασπορά στο σύνολο ενός πληθυσμού. Αντιθέτως, είναι τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν εν πολλοίς την ταξική διάσταση κάθε κοινωνικού ιστού και που τα συναντάμε στα κατώτατα στρώματα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης³⁵. Είναι τα χαρακτηριστικά των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Των τάξεων που ζουν στην οικονομική και στην πολιτισμική υστέρηση και που η ευπάθειά τους δεν προσδιορίζεται από αυτά που μπορεί να συμβούν στο μέλλον, αλλά από όλα αυτά που βιώνουν στο παρόν. Και η αοριστία που περιβάλλει την έννοια της ευπάθειας και του κοινωνικού αποκλει-

σμού σε βιβλιογραφικό επίπεδο μας οδηγεί στο να υποστηρίξουμε, ακόμα πιο έντονα αυτήν τη φορά, ότι η ταξική συγκρότηση κάθε κοινωνίας και τα χαρακτηριστικά που σφραγίζουν τις ταξικές της δομές, συνιστούν την αδιαμφισβήτητη απόδειξη για την δυναμική ταυτότητα του φαινομένου και την πολυπαραγοντική του διάσταση. Το εισοδηματικό επίπεδο, τις περισσότερες φορές, δεν αρκεί για να καταδείξει ούτε το πλαίσιο της ευπάθειας ούτε και το μέγεθος του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίσταται μια κοινωνική ομάδα³⁶. Υπό την έννοια αυτή, το ταξικό κριτήριο δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, αλλά επεκτείνεται και προς ταξικές συγκροτήσεις που πλησιάζουν και προς την μεσαία τάξη κάθε κοινωνικού ιστού ειδικότερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Και όλα αυτά τα στοιχεία δείχνουν ξεκάθαρα ότι, παρά τις οποιεσδήποτε προσπάθειες για οριοθέτηση του φαινομένου σε επίπεδο μετρήσιμων χαρακτηριστικών, η ταξική συγκρότηση της κοινωνίας παραμένει το καίριο πλαίσιο ανάλυσης και πρόβλεψης της ευπάθειας και του αποκλεισμού. Πρόσφατα η ανάλυση του Heady έδειξε ότι η μέτρηση της φτώχειας δεν θα πρέπει να περιορίζεται αποκλειστικά στο μέγεθος του εισοδήματος, αλλά και στο επίπεδο της κατανάλωσης και του «άυλου» [σ.σ.] πλούτου³⁷. Τα τελευταία χρόνια έχει επισημανθεί ότι ο προσδιορισμός της έννοιας και η μέτρηση της φτώχειας έχει μετατοπιστεί από τις μονομεταβλητές στις πολυμεταβλητές προσεγγίσεις³⁸. Οι G. Esping-Andersen και J. Myles (2009) επισημαίνουν ότι το κοινωνικό κράτος επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο και την ποιότητα ζωής των κοινωνικών δημιουργώντας μάλιστα έναν τρόπο διανομής του πλούτου που παράγεται σε μια κοινωνία που ακολουθεί τη λογική που κάθε φορά υιοθετεί το κράτος πρόνοιας δημιουργώντας κάθε φορά ανάλογα με το είδος της ταξικής συγκρότησης και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κοινωνικού σχηματισμού διαφορετικά πλαίσια λειτουργικής ανάλυσης³⁹. Για παράδειγμα,

το δίκαιο προστασίας της εργασίας, το ύψος των επιδομάτων ανεργίας, ο τρόπος προσδιορισμού του κατώτατου μισθού και του ημερομισθίου είναι μεταβλητές που προσδιορίζουν το είδος της κοινωνικής προστασίας απέναντι στην εργασία⁴⁰.

Οι NEETS συνιστούν μια ευπαθή κοινωνική ομάδα «νέου τύπου», η οποία αναδύθηκε μέσα από τις κοινωνικές παθογένειες και την κάμψη του κοινωνικού κράτους, και προστέθηκε «ηχηρά» αθόρυβα δίπλα στις παραδοσιακές και κλασικές πλέον ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Οι κοινωνικές παθογένειες επιτάθηκαν λόγω ποικίλων παραγόντων που είτε εντοπίζονται στον σκληρό πυρήνα του οικονομικού και του κοινωνικού συστήματος, είτε προήλθαν μέσα από την επίδραση εξωγενών παραγόντων που κλόνισαν τις ευπαθείς ισορροπίες που για πολλά χρόνια διατηρούσαν το σύστημα και τον κοινωνικό ιστό σε μια επαμφοτερίζουσα δυναμική.

Κατά κανόνα, η ευπάθεια συνδέεται με γραμμική ακρίβεια με το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Η κοινωνική ευπάθεια οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό, αλλά ο και ο κοινωνικός αποκλεισμός δημιουργεί και συντηρεί τις συνθήκες της κοινωνικής ευπάθειας. Οι Neets συνιστούν αναμφίβολα μια αποκλεισμένη κοινωνικά ομάδα η οποία έχει περιπέσει σε μια κατάσταση ευπαθής.

Το ζήτημα του κοινωνικού του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί μία τις σημαντικότερες προκλήσεις στο χώρο της Ε.Ε. καθώς και τη βασικότερη προϋπόθεση για την προοπτική οικοδόμησης μιας στέρεας και συνεκτικής ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η επιτακτικότητα του ζητήματος έγκειται στο ότι η οικονομική ύφεση πλήττει ευθέως τα χαμηλά κοινωνικά οικονομικά στρώματα καθώς και τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, με αποτέλεσμα να διευρύνονται σημαντικά οι κοινωνικές ανισό-

τητες και να διογκώνεται επικίνδυνα ο αριθμός κοινωνικών κατηγοριών που αδυνατούν να έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες. Σύμφωνα με την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού συνιστούν απαραίτητα συστατικά για την έξοδο από την κρίση, ενώ η δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς προβάλλει ως αναπόσπαστο κομμάτι της μελλοντικής της Στρατηγικής. (European Commission 2010).

Σε αυτήν την κατεύθυνση, εγκρίνονται οι στρατηγικές επιλογές της ερχόμενης δεκαετίας, μέσω των οποίων τα κράτη-μέλη καλούνται να προχωρήσουν στη δημοσιονομική τους εξυγίανση εφαρμόζοντας ταυτόχρονα δυναμικές πολιτικές ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής, με κύριο σκοπό την αποφυγή διεύρυνσης και όξυνσης των κοινωνικών συγκρούσεων. Μετά τη Στρατηγική της Λισαβόνας και τη Στρατηγική EU 2020 προωθείται ουσιαστικά η εδραίωση ενός κοινωνικού μοντέλου ανάπτυξης μέσα στο οποίο το ζήτημα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού καταλαμβάνει εξέχουσα θέση στην πολιτική ατζέντα. Στη προοπτική ενός βιώσιμου κοινωνικού μοντέλου ανάπτυξης, η Ε.Ε. θέτει το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, μέσω των επενδύσεων στην έρευνα, την εκπαίδευση και την καινοτομία, την αποφυγή του κοινωνικού ντάμπινγκ και την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, καθώς και τη διασφάλιση των δικτύων κοινωνικής προστασίας. Στρατηγικός στόχος αποτελεί η καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων, η αύξηση της απασχόλησης και του κοινωνικού εισοδήματος, η ενίσχυση της παραγωγής και της επιχειρηματικότητας, η θωράκιση του πλέγματος κοινωνικής προστασίας. Όλα αυτά και κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις συμβάλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας, στη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας, στην ανάπτυξη των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με στόχο την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλει-

σμού και των συνακόλουθων αρνητικών φαινομένων. Αναμφίβολα η εδραίωση μιας τέτοιας στρατηγικής, αποδίδει σημαντικά, μεταξύ άλλων, μακροοικονομικά οφέλη, όπως η μείωση του κόστους των κοινωνικών παροχών και η διασφάλιση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών ταμείων, η βελτίωση των όρων κοινωνικής συνύπαρξης, η μείωση και η περιστολή των κοινωνικών ανισοτήτων.

Δυστυχώς οι δημοσιονομικές προκλήσεις οι οποίες είναι ορατές και επείγουσες είναι πολλές και στο πλαίσιο αυτών καλούνται οι κυβερνήσεις των κρατών – μελών να επιλύσουν τα οξύτερα κοινωνικά προβλήματα τα οποία δημιουργούνται μέσω της χρηματοοικονομικής και πιστωτικής κρίσης σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης.

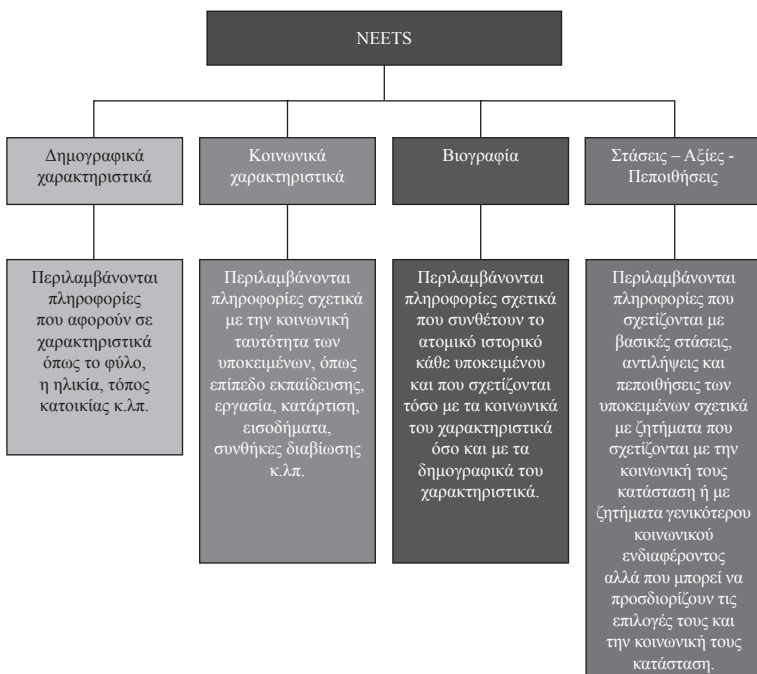
Για παράδειγμα, στην παρούσα φάση ο μέσος όρος ανεργίας στην Ευρώπη, ξεπέρασε το 10% και αναμένεται να εξακολουθήσει να αυξάνεται, τουλάχιστον για τα επόμενα δύο χρόνια. Το 45% περίπου των ανέργων παραμένει εκτός αγοράς εργασίας για περισσότερο από ένα χρόνο και ο αριθμός των ευρωπαϊών πολιτών, που διαβιούν κάτω από τα όρια της φτώχειας, αγγίζει τα 80 εκατομμύρια, εκ των οποίων 19 εκατομμύρια είναι οι λεγόμενοι «φτωχοί εργαζόμενοι». (Eurostat, 2009).

Σύμφωνα με τα προηγηθέντα το φαινόμενο των Neets συνιστά μια πρωτότυπη περίπτωση κοινωνικής ευπάθειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Μια περίπτωση που θα πρέπει να προσεχθεί, να καταγραφεί και να αντιμετωπιστεί πριν διογκωθεί και φτάσει σε ένα σημείο όπου δεν θα είναι δυνατό να ελεγχθεί συστηματικά. Έχουμε ήδη αναφερθεί στο ζήτημα της καταγραφής και μέτρησης του φαινομένου μέσα από τη συστηματική χρήση ενός πολυπαραμετρικού δείκτη, ο οποίος περιλαμβάνει μεγέθη, αλλά και ποιοτικές καταγραφές που συνθέτουν με μετρήσιμο αλλά και συνάμα και ποιοτικό τρόπο το προφίλ και τα ειδικά χαρακτηριστικά των Neets.

Έρευνα για την ταυτότητα των Neets στη Μ. Βρετανία ανέδειξε τρία βασικά σημεία τα οποία αξίζει να τονιστούν⁴¹:

- Οι προσδοκίες όσων ανήκουν στην ομάδα NEET ήταν παρόμοιες με εκείνες των άλλων νεαρών ατόμων (αν και οι προσδοκίες τους για την επίτευξη αυτών των φιλοδοξιών ήταν χαμηλότερες)
- δεν θεωρούν «αποτυχία» τους τη μη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα ή στην κατάρτιση, αλλά ως σφάλμα του προγράμματος
- Ήθελαν να βρουν μια θέση εργασίας και ως επί το πλείστον δεν θέλουν να πάνε στην πλήρη απασχόληση.

Το ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζει το γενικό πλαίσιο ανάλυσης και καταγραφής του φαινομένου.

Το συνολικό πλαίσιο περιλαμβάνει 4 βασικούς άξονες ανάλυσης και καταγραφής, οι οποίοι αναλύονται σε επιμέρους χαρακτηριστικά και πληροφορίες όπως παρακάτω:

Α. Δημογραφικά χαρακτηριστικά ⁴²
A.1. Φύλο A.2. Ηλικία A.3. Τόπος κατοικίας
Β. Κοινωνικά χαρακτηριστικά ⁴³
B.1. Επίπεδο εκπαίδευσης B.2. Κατάρτιση B.3. Ασφάλιση B.4. Συνθήκες διαβίωσης B.5. Εισόδημα B.6. Υγεία B.7. Οικογενειακή κατάσταση B.8. Επάγγελμα - Απασχόληση
Γ. Βιογραφία – Ατομικό ιστορικό ⁴⁴
Γ.1. Ανεργία (χρονική ή χρονικές περιόδους) Γ.2. Διακοπή σπουδών Γ.3. Διακοπή κατάρτισης Γ.4. Ψυχολογικά προβλήματα Γ.5. Μέλλον
Δ. Στάσεις – αξίες – πεποιθήσεις ⁴⁵
Δ.1. Στάσεις απέναντι στην κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη Δ.2. Στάσεις απέναντι στις κρατικές λειτουργίες με έμφαση στην κοινωνική προστασία Δ.3. Πεποιθήσεις σχετικές με τη δομή και τη λειτουργία της κοινωνίας Δ.4. Θέσεις σχετικές με βασικές κοινωνικές αξίες

Οι αναλύσεις τόσο των ποιοτικών δεδομένων όσο και οι αναλύσεις των ποσοτικών δεδομένων δείχνουν ότι οι βασικές υποθέσεις της έρευνάς μας όπως αποτυπώθηκαν στους αναλυτικούς άξονες φαίνεται να επιβεβαιώνονται. Βέβαια, θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι η έρευνάς μας πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο που η χώρα βίωσε και συνεχίζει να βιώνει μια βαθιά οικονομική κρίση, αλλά και κοινω-

νική κρίση. Συνέπεια, αυτού του γεγονότος είναι ότι οι αποτυπώσεις όλων των δεδομένων δεν είναι εύκολο να ερμηνευτούν στη βάση μιας οικονομικής ή κοινωνικής προσέγγισης, αφού κατά τη συγκεκριμένη περίοδο το οικονομικό συμπλέκεται με το κοινωνικό μόρφωμα δημιουργώντας δυσδιάκριτες και πολλές φορές δυσερμήνευτες συσχετίσεις.

Ωστόσο, θα ήταν σημαντικό λάθος, σε σημείο επιστημονικού αποπήματος, να ακολουθήσουμε μια οικονομετρική προσέγγιση στη μελέτη του φαινομένου των Neets. Πιθανότατα, η κατασκευή ενός σχεσιοδυναμικού δείκτη που θα αποτύπωνε τις γραμμικές σχέσεις μεταξύ πολλαπλών συντελεστούν που δημιουργούν ένα συγκεκριμένο και μετρήσιμο μέγεθος, να καθιστούσε απολύτως σαφή τις σχέσεις μεταξύ των παραγόντων που το διαμορφώνουν. Ωστόσο, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να αποτυπωθούν δεδομένα ποιοτικής φύσεως που θα σχετίζονταν με προδιαθέσεις απέναντι σε θεσμικά ζητήματα, απέναντι σε αξίες της κοινωνικής ζωής ή ακόμα κίνητρα και ψυχολογικές καταστάσεις. Από την άλλη, η οικονομική κατάσταση, το κοινωνικό περιβάλλον, το πολιτισμικό context και το πολιτικό περιβάλλον θεωρούνται δυναμικές κοινωνικές καταστάσεις οι οποίες επηρεάζουν καθοριστικά το συνολικό context κάθε μελέτης και δεν μπορούν να αποτυπωθούν ως αριθμητικές μεταβλητές σε έναν σχεσιοδυναμικό δείκτη.

Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι η ελληνική κοινωνία διαθέτει κάποια ειδικά χαρακτηριστικά, τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη, αφού κατά την εκτίμησή μας επηρεάζουν σημαντικά την διαστρωμάτωσή της και την ταξική της διάρθρωση. Για παράδειγμα, μεγάλο εύρος ερευνών έχει δείξει ότι η συγκρότηση της ελληνικής κοινωνίας, τα επίπεδα της κοινωνικής αναπαραγωγής, το επίπεδο του κοινωνικού αποκλεισμού, η πρόσβαση στις κρατικές δομές και υπηρεσίες επηρε-

άζονται περισσότερο από το πολιτισμικό κεφάλαιο που διαθέτουν οι κοινωνικές ομάδες και τα άτομα, παρά από τις σχέσεις με τα μέσα παραγωγής και το επίπεδο του εισοδήματος.

Παρά ταύτα, το φαινόμενο των Neets συνεχίζει να συνιστά ένα φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας, το οποίο κάθε πολιτισμένη κοινωνία θα πρέπει να το αντιμετωπίζει με τους προσηφορότερους τρόπους που εκείνη κρίνει. Για το λόγο αυτό, και με βάση τα δεδομένα των ερευνών μας, προτείνουμε η χώρα με τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς που διαθέτει να ακολουθήσει την εξής μεθοδολογία:

1. Συνεχής καταγραφή του φαινομένου μέσα από επάλληλες και διαδοχικές μετρήσεις των μεγεθών – μεταβλητών που παρουσιάστηκαν στο παραδοτέο Π.2.2. Οι παρακολούθηση των συγκεκριμένων μεταβλητών θα πρέπει να ανατεθεί στην Ελληνική Στατιστική Αρχή, η οποία να συλλέγει τα δεδομένα ή να επιτηρεί φορείς που θα τα συλλέγουν. Σε περιπτώσεις όπου συλλέγονται παρόμοια δεδομένα, προτείνεται η Ελληνική Στατιστική Αρχή να αναλάβει την ενιαία κωδικοποίησή τους⁴⁶.
2. Θα πρέπει δειγματοληπτικά να συλλέγονται, τουλάχιστον κάθε δύο χρόνια, δεδομένα σχετικά με τις ποιοτικές μεταβλητές που αφορούν στο φαινόμενο των Neets⁴⁷.
3. Θα πρέπει να θεσμοθετηθεί μια συγκεκριμένη μεθοδολογία παρακολούθησης, μέτρησης και μελέτης του φαινομένου, η οποία να είναι δυναμική και γνωστή σε όλους τους εν δυνάμει εμπλεκόμενους φορείς.
4. Θα πρέπει να θεσμοθετηθεί ένας φορέας παρακολούθησης του φαινομένου υπό τη μορφή παρατηρητηρίου, ο οποίος και να φέρει την ευθύνη της τελικής μέτρησης, αλλά και να προτείνει σχετικές δράσεις και πολιτικές.

Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζονται ομαδοποιημένα τα επίπεδα των μεταβλητών που σχετίζονται με την εκδήλωση του φαινομένου των Neets, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ποσοτικών και των ποιοτικών ερευνών μας.

A. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	Αρνητικός παράγοντας
A.1. Φύλο	Γυναίκα (56,8%)
A.2. Ηλικία	20-24 ετών (51,1%)
A.3. Τόπος κατοικίας	64,8% αστικό κέντρο
B. Κοινωνικά χαρακτηριστικά	
B.1. Επίπεδο εκπαίδευσης	Ανώτερο και ανώτατο επίπεδο/ οι γονείς των ατόμων NEETS έχουν χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο/ χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων
B.2 Κατάρτιση	82% δεν έχει παρακολουθήσει πρόγραμμα κατάρτισης / 57% επιθυμεί να παρακολουθήσει πρόγραμμα κατάρτισης/
B.3. Ασφάλιση	36,4% ανασφάλιστοι
B.4. Συνθήκες διαβίωσης	Βλέπε B.5. και B.7.
B.5. Εισόδημα	3 στους 10 NEETS ζουν σε νοικοκυριά με μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα έως 1.000 ευρώ. - Δεν υπάρχουν NEETS στα νοικοκυριά με υψηλά εισοδήματα (άνω των 3.000 ευρώ)/ 95,5% όχι επίδομα/ 92,1% οικονομική στήριξη από οικογένεια.
B.6. Υγεία	17,1% φροντίζει λίγο ή καθόλου την υγεία του/
B.7. Οικογενειακή κατάσταση	Συγκατοίκηση με γονείς/ α) Κατοίκουν περισσότερα μέλη β) Εργάζονται λιγότερα μέλη του νοικοκυριού/ α) έχουν χάσει τον πατέρα τους σε ποσοστό 8% έναντι 4,1 του συνόλου β) έχουν χάσει τη μητέρα τους σε ποσοστό 2,3% έναντι 1,1% του συνόλου/ 93,2% άγαμοι.

Β.8. Επάγγελμα - Απασχόληση	51% δεν προσδιορίζει το λόγο που έχασε τη δουλειά του/ 60% στον τριτογενή τομέα
Γ. Βιογραφία – Ατομικό ιστορικό	
Γ.1. Ανεργία (χρονική ή χρονικές περιόδους)	73,8% (έως 1 χρόνο) / 7% freeters/ 76% σε αναζήτηση εργασίας/ όχι με θεσμικό τρόπο/
Γ.2. Διακοπή σπουδών	43% οικονομικοί λόγοι διακοπής σχολείου/ 57% επιθυμία συνέχισης σχολείου
Γ.3. Διακοπή κατάρτισης	
Γ.4. Ψυχολογικά προβλήματα	Άγχος 54,6%/ 15,9% νοιώθει αποκομμένο από την κοινωνία/ 7% ζήτησε ψυχολογική στήριξη/
Γ.5. Μέλλον	94,3% έχει στόχους στη ζωή του/ 40,9% θεωρεί ότι δεν θα τους πετύχει/ 56% σκέφτεται την πιθανότητα μετανάστευσης
Δ. Στάσεις – αξίες – πεποιθήσεις	
Δ.1. Στάσεις απέναντι στην κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη	Θετική στάση
Δ.2. Στάσεις απέναντι στις κρατικές λειτουργίες με έμφαση στην κοινωνική προστασία	Θετική στάση
Δ.3. Πεποιθήσεις σχετικές με τη δομή και τη λειτουργία της κοινωνίας	Αμφιβολίες
Δ.4. Θέσεις σχετικές με βασικές κοινωνικές αξίες	Συγκρατημένη αμφισβήτηση

Σύμφωνα με τα προηγούμενα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το κοινωνικό φαινόμενο των Neets συγκροτείται μέσα από την επίδραση πολλών διαφορετικών μεταβλητών ποσοτικού και ποιοτικού χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, μια προσπάθεια καταγραφής και μέτρησης ερμηνείας και ελέγχου του φαινομένου θα χρειαστεί τον απόλυτο έλεγχο των δεδομένων ώστε όχι μόνο να γίνονται όσο το δυνατό ακριβέστερες μετρήσεις, αλλά και οι συνακόλουθες παρεμβάσεις. Με δεδομένο λοι-

πόν ότι οι μετρήσεις είναι έγκυρες, έγκαιρες και ακριβείς, οι παρεμβάσεις –από διαφορετικούς εξειδικευμένους κατά περίπτωση κοινωνικούς και κρατικούς φορείς– θα μπορούσαν να είναι οι εξής, κατά περίπτωση:

A. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	Αρνητικός παράγοντας
A.1. Φύλο	Ενίσχυση της αυτοαντίληψης των γυναικών και αναβάθμιση του ρόλου τους στον κοινωνικό ιστό.
A.2. Ηλικία	Εμπέδωση της Δια Βίου Μάθησης και ενίσχυση των δομών εκπαίδευσης και κατάρτισης
A.3. Τόπος κατοικίας	Εστιασμένες κοινωνικές και εκπαιδευτικές δράσεις στα αστικά κέντρα
B. Κοινωνικά χαρακτηριστικά	
B.1. Επίπεδο εκπαίδευσης	Καταπολέμηση της εκπαιδευτικής διαρροής και ενίσχυση των δράσεων αντισταθμιστικής εκπαίδευσης
B.2 Κατάρτιση	Βλέπε Α.2., Β1.
B.3. Ασφάλιση	Δημόσια ασφάλιση και εκτός εργασίας
B.4. Συνθήκες διαβίωσης	Κρατική μέριμνα σε ακραίες περιπτώσεις κακών συνθηκών διαβίωσης
B.5. Εισόδημα	Ενίσχυση του εισοδήματος με έμμεσο τρόπο (εστιασμένη ελάφρυνση της φορολογίας, αύξηση των κοινωνικών παροχών)
B.6. Υγεία	Ενίσχυση της πρωτοβάθμιας υγείας σε συνδυασμό με το πεδίο Β.3.
B.7. Οικογενειακή κατάσταση	Ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου της οικογένειας / ψυχολογική στήριξη/
B.8. Επάγγελμα - Απασχόληση	Ο συνδυασμός άλλων δράσεων θα βελτιώσει τις συνθήκες εργασίας
Γ. Βιογραφία – Ατομικό ιστορικό	
Γ.1. Ανεργία (χρονική ή χρονικές περιόδους)	Βλέπε Α.2. & Β.1.

Γ.2. Διακοπή σπουδών	Βλέπε Α.2. & Β.1.
Γ.3. Διακοπή κατάρτισης	Βλέπε Α.2. & Β.1.
Γ.4. Ψυχολογικά προβλήματα	Ψυχολογική στήριξη
Γ.5. Μέλλον	Βλέπε Γ.4. και ενίσχυση της αυτοαντίληψης
Δ. Στάσεις – αξίες – πεποιθήσεις	
Δ.1. Στάσεις απέναντι στην κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη	Εστιασμένες εκπαιδευτικές δράσεις για την εμπέδωση των κοινωνικών και των ηθικών αξιών
Δ.2. Στάσεις απέναντι στις κρατικές λειτουργίες με έμφαση στην κοινωνική προστασία	
Δ.3. Πεποιθήσεις σχετικές με τη δομή και τη λειτουργία της κοινωνίας	Εστιασμένες εκπαιδευτικές δράσεις για την εμπέδωση των κοινωνικών και των ηθικών αξιών
Δ.4. Θέσεις σχετικές με βασικές κοινωνικές αξίες	Εστιασμένες εκπαιδευτικές δράσεις για την εμπέδωση των κοινωνικών και των ηθικών αξιών

Το φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας που ονομάζεται Neets, όσο παραμένει χωρίς να καταγράφεται, να μετριέται και να ελέγχεται είναι πολύ πιθανόν να διογκώνεται. Ειδικά κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που ζούμε τα αρνητικά χαρακτηριστικά που το προσδιορίζουν θα αποκτήσουν πολλαπλασιαστικό χαρακτήρα και όταν και εφόσον η ελληνική οικονομία ανακάμψει, θα είναι εξαιρετικά δύσκολο να ελεγχθεί γιατί παρά το γεγονός ότι θα μπορούν να εξευρεθούν πόροι για εστιασμένες δράσεις και πολιτικές, θα έχουν παγιωθεί στάσεις, πεποιθήσεις και αντιλήψεις στον κοινωνικό ιστό και στους Neets ειδικότερα, που θα απομειώνουν συστηματικά το μέγεθος της σχετικής παρέμβασης. Κατά συνέπεια οι προσπάθειες θα πρέπει να αρχίσουν άμεσα με κεντρικό στόχο τη μείωση του ποσοστού του πληθυσμού των Neets κατά 18-20% για την επόμενη τριετία και εφόσον και όταν η χώρα ανακάμψει, σε ένα βάθος χρόνου πενταετίας το ποσοστό θα

πρέπει να μειωθεί κατά 20%, επίσης. Και είναι προφανές και αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι όσο το συγκεκριμένο φαινόμενο οξύνεται ή και συντηρείται το οικονομικό και το κοινωνικό κόστος γίνεται ανυπολόγιστο⁴⁸.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abeledo, R. (...). The Impact of Lifelong Learning Policies on the Inclusion of Vulnerable Groups. <http://www.prismanet.gr/LLL/downloads/FILE%209-Review%20Spain.pdf>. Τελευταία πρόσβαση 8/2/2012.
- Aday, L.A (2001). *At Risk in America: The Health and Health Care Needs of Vulnerable Populations in the United States*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Andrews, F.M. & Withey, S.B. (1976). *Social Indicators of Well-being*. New York: Plenum Press.
- Baland, J. M. and Platteau, J. P. (1997). Wealth inequality and efficiency in the commons: (I) the unregulated case. *Oxford Economic Papers*, 49, 451-482. .
- Berghman, J., (1995). Social Exclusion in Europe: Policy Context and Analytical Framework, in G. J. Room (ed.), *Beyond the Threshold*. Bristol: The Policy Press.
- Boarini, R., & Mira d' Ercole, M. (2006). *Measures of material deprivation in OECD countries*. OECD Social Employment and Migration Working Papers No. 37. Paris: OECD.
- Bohle, H.-G. (2001). Vulnerability and Criticality: Perspectives from Social Geography. *IHDP Update*, 2, 3–5.
- Borkenau, P., & Ostendorf, F. (1992). Social desirability scales as moderator and suppressor variables. *European Journal of Personality*, 6, 199-214.

- Bottomore, T. (1983). (Ed). *A Dictionary of Marxist Thought*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu P. (1986). *Distinction: A Social Critique of Judgments of Taste*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Bourdieu, P. (1987). What Makes a Social Class? *Berkeley Journal of Sociology*, 22, 1-18. Bourdieu, P. (1985). The social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society*, (14)6, 723 – 744.
- Bradshaw, J., & Finch, N. (2003). Overlaps in dimensions of poverty. *Journal of Social Policy*, 32, 513–525.
- Brynnner, J. (2005). Rethinking the youth phase of the life-course: the case for emerging adulthood? *Journal of Youth Studies*, 8, 367–384.
- Buckle, P. (1995). A framework for Assessing Vulnerability. *The Australian Journal of Emergency Management*, 13(4):21–26.
- Buckle, P. (1995). A framework for measuring vulnerability. *The Australian Journal for Emergency Management*, (1)10, 11 – 15.
- Bukodi, E. and Robert, P. (2007). *Occupational Mobility in Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Bunker, J.P., Gomby, D.S and Kehrer, B.H. (eds.) (1989). *Pathways to Health: The Role of Social Factors* Menlo Park, Calif.: Henry J. Kaiser Family Foundation.
- Burt, R. S. (1980). Models of network structure. *Annual Review of Sociology*, 6, 79 –141.
- Burt, R. S. (1984). Network items and the General Social Survey. *Social Networks*, 6, 293–339.
- Cardona, O.D. (2003). The Need for Rethinking the Concepts of Vulnerability and Risk from a Holistic Perspective: A Necessary Review and Criticism for Effective Risk Management. In G. Bankoff, G. Frerks, and D. Hilhorst, (eds),

- Mapping Vulnerability: Disasters, Development and People*. London: Earthscan.
- Castel, R. (1995). *Les métamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*, Paris: Fayard.
- Choguill, C. & Solomon, E. (1993). Social aspects of economic readjustment in Hungary: a consideration of the role of socio-economic indicators. *Social Indicators Research*, (29)2, 205 – 228.
- Coles, B., Godfrey, c., Keung, A., Parrott, S. and Bradshaw, J. (2010). *Estimating the life-time cost of NEET: 16-18 year olds in Education, Employment or Training*. Research undertaken for the Audit Commission, University of York.
- Duncan, G.J., Brooks-Gunn, J. and Klebanov, P.K. (1994). Economic Deprivation and Early Childhood Development. *Child Development* 65(2), 296–318.
- Eakin, H. & Lynd, Luers, A. (2006) Assessing the vulnerability of social-environmental systems. *Annual Review of Environmental Resources*, 31, 365-394.
- Esping-Andersen, G. and Myles, J. (2009). Inequality and the Welfare State. W. Salverda, B. Nolan, and T. M. Smeeding (eds) *The Oxford Handbook of Economic Inequality*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Post-industrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Feather, N. T, Davenport, P. R. (1981). Unemployment and depressive affect: A motivational and attributional analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(3), 422-436.
- Finch, J. (1989). *Family Obligations and Social Change*. Cambridge: Polity Press. Costa, G. and Ranci, C. (2010). Disability and Caregiving: A Step Toward Social Vulnerability?, in C. Ranci (ed.) *Social Vulnerability in Europe. The New Configuration of Social Risks*. New York: Palgrave MacMillan.

- Förster, M. F. (2005). The European Social Space Revisited: Comparing Poverty in the Enlarged European Union. *Journal of Comparative Policy Analysis*, (7)1, 29-48.
- Foster, J., Greer, J. and Thorbecke, E. (1984) A class of decomposable poverty measures. *Econometrica*, 52, , 761-766.
- Furr, R. M., & Funder, D. C. (1998). A multimodal analysis of personal negativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1580-1591.
- Gallie, D. and Paugam, S. (2000). The Experience of Unemployment in Europe, in D. Gallie and S. Paugam (eds) *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*, Oxford: Oxford University Press.
- Gershoff, E.T. et al. (2007). Income Is Not Enough: Incorporating Material Hardship into Models of Income Associations with Parenting and Child Development. *Child Development*, 78(1), 70–95.
- Giddens, A. (1997³). *Sociology*. London: Polity Press, σ. 338.
- Glewwe, P. and van der Gaag, J. (1990) Identifying the poor in developing countries: do different definitions matter? *World Development*, 18, 803-814.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative “description of personality”: The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Gross, S. R., Holtz, R., & Miller, N. (1995). Attitude certainty. In R. E. Petty & J. A. Krosnick (Eds.), *Attitude strength: Antecedents and consequences* (pp. 215–245).
- Hall, J.R. (1997). *Reworking Class*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- Heady, B. (2009). Poverty is Low Consumption and Low Wealth: Not Just Low Income. *Social Indicators Research*, 89, 23-39.

- Holton, R.J. & Turner, B.S. (1989). Has Class Analysis a Future? Max Weber and the challenge of Liberalism to Gemeinschaftlich accounts of class. In: R.J. Holton and B.S. Turner (eds). *Max Weber on Economics and Society*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Hoogeveen, J., Tesliuc, E., Vakis, R. and Dercon, S. (2005). *A Guide to the Analysis of Risk, Vulnerability and Vulnerable Groups*. Mimeo. Social Protection Unit, Washington D.C: The World Bank.
- Jacobzone, S. (1999). *Ageing and care for frail elderly persons: an overview of international perspectives*. OECD Labor Market and Social Policy Occasional Papers, n.38. Paris: OECD.
- Kakwani, N. and Silber, J. (2007). Introduction In: N. Kakwani, and J. Silber (Eds.), *The Many Dimensions of Poverty*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Kelly, G (2004.) Communities coping with change: a conceptual model. *Journal of Community Psychology*, 32(2), 1-16.
- King, D. and MacGregor, C. (2000). Using social indicators to measure community vulnerability to natural hazards. *Australian Journal of Emergency Management*, 15(3):52–57.
- Knowles, J. (1997). The influence of socio-economic status on aspirations to enter higher education – School pupils awareness, understanding and expectations of higher education. www.leeds.ac.uk/educol/documents/000000350.htm
- Krosnick, J. A., Boninger, D. S., Chuang, Y. C., Berent, M. K. & Carnot, C. G. (1993). Attitude strength: One construct or many related constructs? *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1132–1151.
- Lagrée, J-C. (1994). Exclusion sociale ou formation d'une underclass. (297-325). In F. Bouchayer (ed). *Trajectoires sociales et inégalités. Recherches sur les conditions de vie*. Paris: Eres-Mire-Insee.

- Layte, R. and Fouarge, D. (2004). The dynamics of income poverty, in R. Berthoud and M. Iacovou (eds), *Social Europe. Living standards and welfare states*. Edward Elgar.
- Link, B.G. and Phelan, J.C. Fundamental Sources of Health Inequalities, in Mechanic et al., (ed) *Policy Challenges in Modern Health Care*,. 71–84.
- LSN (2009). Tackling the NEETs problem. London: LSN, 9..
- Mahwah, NJ: Erlbaum. Insko, C. A. (1967). *Theories of attitude change*. New York: Meredith.
- Mahwah, NJ: Erlbaum. Visser, P. S., & Krosnick, J. A. (1998). The development of attitude strength over the life cycle: Surge and decline. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1389–1410.
- Marshall, G. (1997). *Repositioning Class: social inequality in industrial societies*. London: Sage.
- McIntosh, S. et al. 1999. « Review of Literature on Precarity, Poverty and Social Exclusion in Seven European Countries.» In BETWIXT. *Between Integration and Exclusion : A Comparative Study in Local Dynamics of Precarity and Resistance to Exclusion in Urban Context*. EU Socio-economic Research. Project Report. Brussels: European Commission.
- McLeod, J.D. and. Kessler, R.C. (1990). Socioeconomic Status Differences in Vulnerability to Undesirable Life Events. *Journal of Health and Social Behavior*, 31(2), 162-172.
- McNall, S. G., Levine, R. F. & Fantasia, R. (Eds). (1991). *Bringing Class Back in Contemporary and Historical Perspectives*. Oxford: Westview Press.
- Miller, D. (2007). *National Responsibility and Global Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Moser, C. O. N. (1998). The asset vulnerability framework: reassessing urban poverty reduction strategies. *World Development*, 26, 1-19.

- Newacheck, P.W., Hughes, D.C. and Stoddard, J.J. (1996). Children's Access to Primary Care: Differences by Race, Income, and Insurance Status. *Pediatrics*, 97(1), 26-32.
- Nolan, B. and Whelan, C.T. (2007). On the multidimensionality of poverty and social exclusion, In: J. Micklewright, and S. Jenkins (Eds.), *Poverty and Inequality: New Directions*. Oxford: Oxford University Press.
- OECD, (2001). *Society at a Glance. OECD Social Indicators*. Paris : OECD.
- Oesterle, A. (2001). Equity choices and Long-term-care policies in Europe. London: Ashgate.
- Omran A.R. (1971). The Epidemiological Transition : A Theory of the Epidemiology of Population Change. *Milbank Memorial Fund Quarterly*, 49, 509-538.
- Pahl, R.E. (1989). Is the emperor naked? Some comments on the adequacy of sociological theory in urban and regional research. *International Journal of Urban and regional Research*, 13, 127 – 129.
- Pakulski, J. and M. Waters (1996). *The Death of Class*. London: Sage.
- Pantazis, C., Gordon, D., & Levitas, R. (Eds.). (2006). *Poverty and Social Exclusion in Britain: The millennium survey*. Bristol: Policy Press.
- Parkin, F. (1971). *Class Inequality and Political Order*. London: McGibbon & Kee.
- Paugam, S. (1997). Poverty and Social Disqualification: a Comparative Analysis of cumulative Social Disadvantage in Europe. *Journal of European Social Policy*, 6, 4.
- Paunonen, S. V. (1998). Hierarchical organization of personality and prediction of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 538-556.
- Prause, J., & Dooley, D. (2001). Favourable employment status change and psychological depression: A two-year follow-

- up analysis of the national longitudinal survey of youth. *Applied Psychology: An International Review*, 50, 282–304.
- Quintini, G. and Martin, S. (2006), Starting well or losing their way? The position of youth in the labour market in the OECD countries, OECD.
- Ranci C. (ed.) (2010). *Social vulnerability in Europe. The new configuration of social risks in Western Europe*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Ringen, S. (1988). Direct and indirect measures of poverty. *Journal of Social Policy*, 17, 351–366.
- Roberts, K., Duggan, J. and Noble, M. (1982). Out-of-school youth in high unemployment areas. *British Journal of Guidance and Counseling*, 10, 1–11.
- Robins, C.J. and Block, P. (1988). Personal vulnerability, life events, and depressive symptoms: A test of a specific interactional model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 847–852.
- Rose, D. and Harrisson, E. (2007). The European Socio-economic Classification: A New Social Class Schema for Comparative European Research. *European Societies*, 9(3), 459–90.
- Rose, D. and Harrisson, E. (2009). *The European Socio-economic Classification*. London: Routledge
- Rossi, R. and Gilmartin, K. (1980). The handbook of social indicators: Sources, characteristics and analysis. New York: Garland STPM.
- Rys, V. (2001). Transition Countries of Central Europe entering the European Union: some Social Protection Issues. *International Social Security Review*, 54(2-3), 177–189.
- Sen, A. (2000). *Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny*. Social Development Papers No. 1, Office of Environment and Social Development, Manila: Asian Development Bank.

- Smith G. Davey et al. (1998). Education and Occupational Social Class: Which Is the More Important Indicator of Mortality Risk? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 52(3), 153–160.
- Statistics Users' Council. (1999). Social Exclusion Statistics. Conference, Papers, 22 November. Esher : Imac Research.
- Strelitz, J. (2003), Tackling disadvantage: Place in Darton, D. and Strelitz, J. (eds.), *Tackling UK poverty and disadvantage in the twenty-first century: An exploration of the issues*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Terry, D. J., & Hogg, M. A. (2000). *Attitudes, behavior, and social context*.
- Thévenon, O. (2008). *Family policies in Europe: available databases and initial comparisons*. Vienna: Yearbook of Population Research, 165-177.
- Tunnard, J., Barnes, T. and Flood, S. (2008). *One in ten – key messages from policy, research and practice about young people who are NEET*. Research in practice.
- Turner, J. B. (1995). Economic context and the health effects of unemployment. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 213–229.
- Walther, A. and Pohl, A. (2005). Thematic study on policy measures concerning disadvantaged youth: Study commissioned by the European Commission: Final Report.
- Winefield, A.H. & Tiggemann, M. (1985). Psychological correlates of employment and unemployment: Effects, predisposing factors and sex differences. *Journal of Occupational Psychology*, 58, 229-242.
- Wright, E.O. (1978). *Class, Crisis and the State*. London: New Left Books.
- Wright, E.O. (1985). *Classes*. London: Verso. Wright, E.O. (1979). *Class Structure and Income Determination*. New York: Academic Press.

Wright, E.O. (1997). *Class Counts: comparative studies in class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wright, E.O. (2005). Class. In: G. Ritzer, *Encyclopedia of Social Theory*. London: Sage Publications.

Κυρίδης, Α. & Ανδρέου, Α. (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΝΕΕΤΣ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Προκόπης Πανδής & Χρήστος Ζάγκος*

Εισαγωγικά

Η μελέτη για τους Neets αντιστοιχεί σε δείγμα αντιπροσωπευτικό του Ελληνικού πληθυσμού σε Πανελλαδικό επίπεδο και αφορά νέους και νέες ηλικίας 16 έως 24 ετών. Με βάση τη βιβλιογραφική έρευνα και την εμπειρική παρατήρηση που προέκυψε από πιλοτική έρευνα, διαπιστώθηκε ότι οι ιδιότητες των ατόμων που απαρτίζουν τη συγκεκριμένη ομάδα στόχου δεν είναι ομοιογενείς και ως εκ τούτου δεν μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα που να αφορούν το σύνολο της ομάδας.

Αναφορικά με τη διαστρωμάτωση του δείγματος της παρούσας έρευνας, η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η τυχαία στρωματοποιημένη επιλογή (stratified sampling), η οποία επιτρέπει τη δημιουργία δείγματος το επιτρέπει τον αντικατοπτρισμό - με τον καλύτερο δυνατό τρόπο - των διαφορετικών πτυχών του πληθυσμού όσον αφορά στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του.

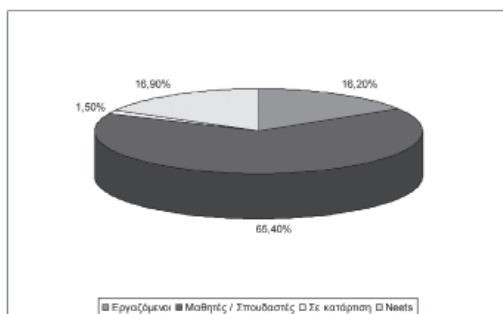
* Επιστημονικοί συνεργάτες ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.

Τα κριτήρια βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκε η τυχαία στρωματοποιημένη καταγραφή ταυτίζονται με αυτά που χρησιμοποιούνται τόσο από προηγούμενες έρευνες όσο και από στοιχεία της ΕΣΥΕ.

Η έρευνα είναι ποσοτική και διεξήχθη με τη μέθοδο των τηλεφωνικών συνεντεύξεων στα νοικοκυριά των ερωτώμενων και τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου στο οποίο περιλαμβάνονταν ερωτήσεις κλειστού τύπου, συμπεριλαμβανομένων των βασικών δημογραφικών ερωτήσεων. Για τη δειγματοληψία ακολουθήθηκε η μέθοδος της πολυσταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας με χρήση quota και τυχαία επιλογή τηλεφώνων αναλογικά με τον πληθυσμό της κάθε περιοχής, της αστικότητας, του φύλου και της ηλικίας. Το μέγεθος του δείγματος που προέκυψε είναι 3.459 άτομα στο σύνολο των Διοικητικών Περιφερειών με ελάχιστο δείγμα ανά διοικητική περιφέρεια μεγαλύτερη των 100 έτσι ώστε να υπάρχει ικανοποιητική αντιπροσώπευση από όλες τις πληθυσμιακές και δημογραφικές ομάδες του εξεταζόμενου πληθυσμού.

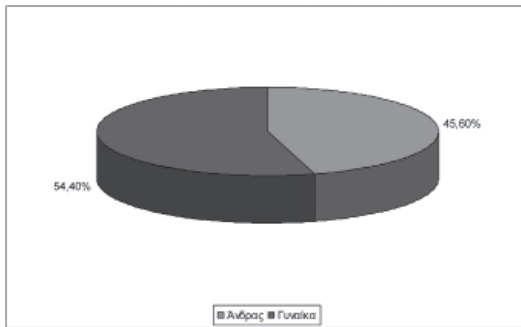
Παρουσίαση των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών των Neets

Γράφημα 1. Κατανομή δείγματος.

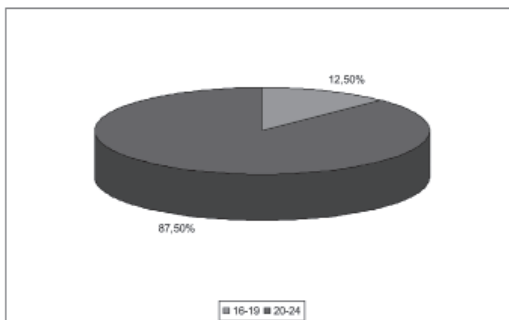
Όπως διακρίνεται στο ανωτέρω γράφημα, από το σύνολο των ερωτηθέντων ηλικίας από 16 έως 24 ετών, το 65,4% δήλωσαν εν ενεργεία μαθητές ή σπουδαστές, το 16,20% δήλωσαν εργαζόμενοι, το 16,90% εντάσσονται στην κατηγορία «Neets», ενώ μόλις το 1,50% βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

Γράφημα 2. Κατανομή των Neets κατά φύλο.

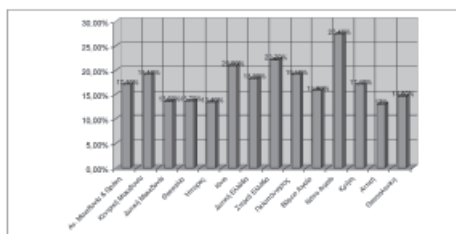
Από το σύνολο το 585 υποκειμένων που εντάχθηκαν στην κατηγορία των Neets το 54,40% είναι γυναίκες και το 45,60% άνδρες.

Γράφημα 3. Κατανομή Neets σύμφωνα με την ηλικία.

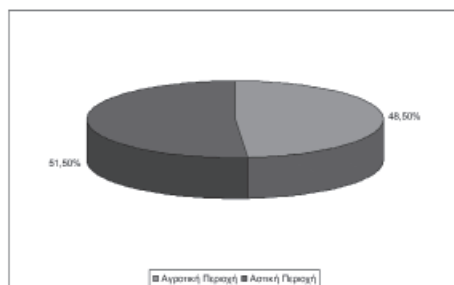
Σύμφωνα με το ως άνω γράφημα η μεγάλη πλειοψηφία των Neets ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 20 έως 24, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των υποκειμένων της ηλικιακής ομάδας 16-19 ενεργοποιείται ακόμα εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Γράφημα 4. Γεωγραφική κατανομή των Neets.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα μπορούμε να δούμε πως τα μεγαλύτερα ποσοστά Neets βρίσκονται στις περιοχές του Νοτίου Αιγαίου, του Ιονίου καθώς και της Στερεάς Ελλάδας. Ακολουθούν με σχετικά μεγάλα ποσοστά οι περιοχές της Πελοποννήσου, της Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Ελλάδας. Αντίθετα, τα μικρότερα ποσοστά συναντώνται στις περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου καθώς και της Αττικής.

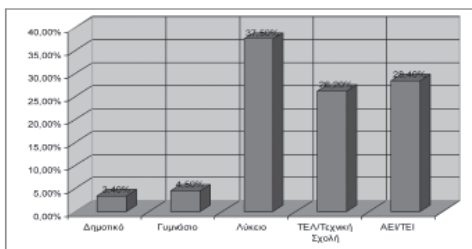
Γράφημα 5. Κατανομή των Neets με βάση το βαθμό αστικότητας της περιοχής διαμονής τους.

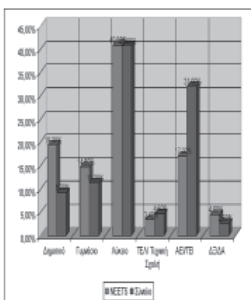
Ο βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής των Neets φαίνεται να μην διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παρούσα έρευνα καθώς η συγκεκριμένη ομάδα στόχου κατοικεί κατά 51,50% σε αστικές και κατά 48,50% σε αγροτικές περιοχές.

Γράφημα 6. *Μορφωτικό επίπεδο Neets.*

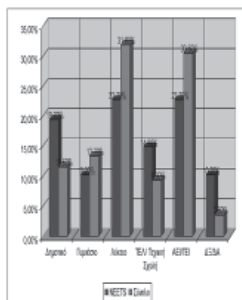

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των Ελλήνων Neets διακρίνουμε από το ανωτέρω γράφημα ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 63,70% είναι απόφοιτοι Γενικών ή Τεχνικών Λυκείων (κυρίως λοιπόν δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), ενώ σχεδόν το 30% έχει στην κατοχή του κάποιο τίτλο ανώτατης εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά μόλις το 4,50% και το 3,40% των Neets δήλωσαν απόφοιτοι Γυμνασίου και Δημοτικού αντίστοιχα.

Γράφημα.7. *Μορφωτικό επίπεδο μητέρας.*

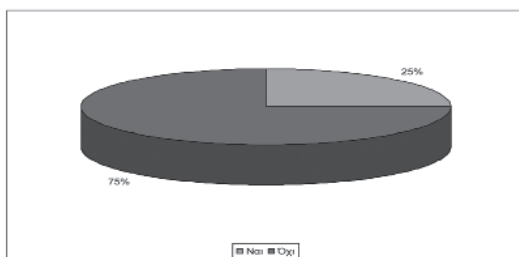

Γράφημα 8. *Μορφωτικό επίπεδο πατέρα.*

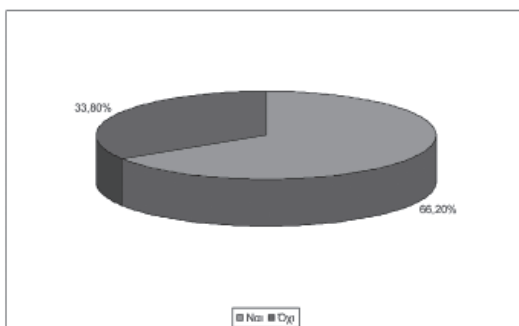
Σύμφωνα με τα ως άνω γραφήματα η πλειονότητα των γονέων των Neets είναι απόφοιτοι Λυκείου. Μεγάλο ποσοστό επίσης των γονέων των Neets είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ενώ μικρότερα είναι τα ποσοστά των γονέων που έχουν ολοκληρώσει μόνο το δημοτικό, το γυμνάσιο ή κάποια τεχνική σχολή.

Γράφημα 9. Η σχέση των Neets με την κατάρτιση.

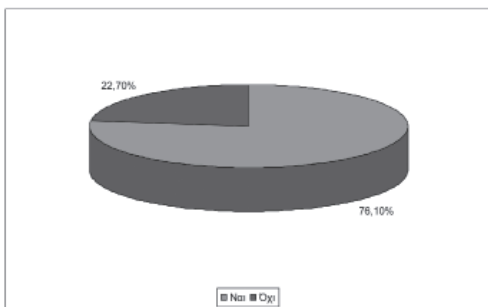
Εντύπωση επίσης προκαλεί το εύρημα του ως άνω γραφήματος, το οποίο καταδεικνύει ότι παρά το γεγονός ότι οι Neets δηλώνουν διάθεση να ενταχθούν ή να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας, μόλις 1 στους 4 τέσσερις έχει συμμετάσχει έστω και μία φορά σε πρόγραμμα κατάρτισης.

Γράφημα 10. Κατανομή των Neets με βάση τον εργασιακό τους βίο.

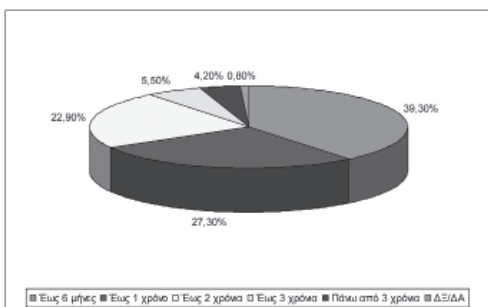
Η παρούσα έρευνα κατέδειξε, μεταξύ άλλων, ότι το 66,20% των Neets έχει εργαστεί έστω περιστασιακά, κατά το παρελθόν, ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 33,80% δήλωσε ότι δεν έχει ενταχθεί ποτέ στην αγορά εργασίας.

Γράφημα 11. *Neets και αναζήτηση εργασίας.*

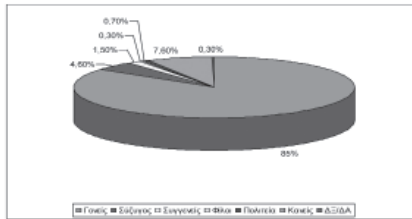
Το ανωτέρω γράφημα θεμελιώνει εν μέρει την εικόνα ότι οι Neets στη χώρα μας δεν αισθάνονται αποκομμένοι από τον κοινωνικό ιστό, ούτε στις παρυφές του περιθωρίου καθώς 3 στους 4 δηλώνουν ότι αυτή τη στιγμή βρίσκονται σε διαδικασία αναζήτησης εργασίας με σκοπό να ενταχθούν πλήρως στον ενεργό πληθυσμό της χώρας.

Γράφημα 12. *Χρονικό διάστημα ανεργίας των Neets.*

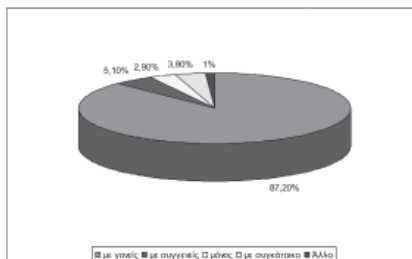
Από τα 585 υποκείμενα της παρούσας έρευνας που χαρακτηρίστηκαν ως Neets, το 39,30% έχει να εργαστεί από λίγες ημέρες έως 6 μήνες, το 27,30% από 6 μήνες έως ένα χρόνο, το 22,90% βρίσκεται στην ανεργία από 1 έως 2 χρόνια, ενώ ένα ποσοστά που αγγίζει το 10% έχει να εργαστεί περισσότερο από 2 χρόνια.

Γράφημα 13. Οικονομική στήριξη των Neets.

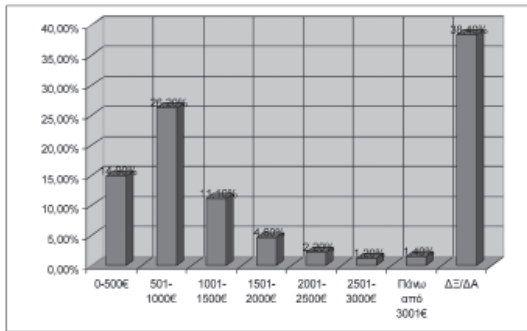
Ενδεικτικό της οικονομικής κατάστασης των Neets, αλλά και του ρόλου που διαδραματίζει ο θεσμός της οικογενείας στην ελληνική κοινωνία, ενεργώντας ως φορέας πρόνοιας και στήριξης, είναι το γεγονός ότι το 86,5% των Neets επικουρούνται οικονομικά από συγγενικά τους πρόσωπα, ενώ μόλις ένα ποσοστό της τάξεως του 7,60% δηλώνει ότι δεν λαμβάνει οικονομική στήριξη από κανένα. Τέλος μόλις το 0,70% της συγκεκριμένης ομάδας στόχου λαμβάνει κάποιου είδους οικονομική στήριξη από την επίσημη Πολιτεία.

Γράφημα 14. Διαμονή Neets.

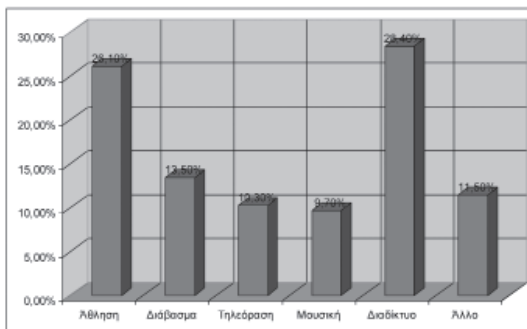
Σύμφωνα με το ως άνω γράφημα το 92,30% των Neets εξακολουθεί να διαμένει με τους γονείς του ή με άλλα συγγενικά του πρόσωπα, ενώ μόλις ένα ποσοστό της τάξεως του 6,70% διαμένει μόνος ή με συγκάτοικο.

Γράφημα 15. Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα Neets.

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι από Neets ζουν σε οικογένεια με μηνιαίο εισόδημα χαμηλότερο των 1.500 ευρώ, ενώ άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι ένα σοβαρό ποσοστό των Neets δηλώνει ότι δεν γνωρίζει τα μηνιαία εισοδήματα της οικογενείας του.

Γράφημα 16. Neets και ελεύθερος χρόνος.

Αναφορικά με τις δραστηριότητες των Neets στον ελεύθερο χρόνο τους διακρίνουμε ότι το 29,40% της ομάδας στόχου προτιμάει να περνάει τον ελεύθερο χρόνο του στο διαδίκτυο, το 26,10% δηλώνει ότι αθλείται, το 13,50 ότι διαβάζει, ενώ περίπου ένας στους δέκα δηλώνει προτιμάει κατά τον ελεύθερο χρόνο του να ακούει μουσική ή να παρακολουθεί τηλεοπτικά προγράμματα.

Συζήτηση

Επιχειρώντας μια πρώτη σκιαγράφιση των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των ατόμων ηλικίας 16-24 τα οποία δεν μετέχουν ούτε σε δομές εκπαίδευσης ή κατάρτισης, αλλά ούτε εργάζονται, παρατηρούμε ότι σύμφωνα με την έρευνα σχεδόν το ένα στα έξι άτομα του γενικού πληθυσμού της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας εντάσσεται σε αυτή την κατηγορία.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το φύλο των Neets παρατηρούμε ότι η συγκεκριμένη ομάδα στόχου αποτελείται τόσο από άνδρες όσο και από γυναίκες, με το φύλο να έχει μια μικρή επίδραση. Εξάλλου, όπως ήταν αναμενόμενο, η μεγάλη πλειοψηφία των Neets εντοπίζεται ηλικιακά μεταξύ 20 και 24 ετών, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων μεταξύ 16 και 19 ετών παραμένει εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Αναφορικά με την γεωγραφική κατανομή των Neets εντός της επικράτειας παρατηρείται ότι τα υψηλότερα ποσοστά Neets στη χώρα εμφανίζουν οι περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και Στερεάς Ελλάδας, ενώ στον αντίποδα χαμηλά ποσοστά παρουσιάζουν οι περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, Δυτικής Μακεδονίας και Ηπείρου. Επιπροσθέ-

τως, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι ο βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής των υποκειμένων δε φαίνεται να επηρεάζει ισχυρά το κατά πόσο τα άτομα της υπό έρευνα ηλικιακής ομάδας ανήκουν ή όχι στην επίμαχη ομάδα στόχου των Neets.

Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των Neets, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στις υπόλοιπές χώρες όπου έχει μελετηθεί το εν λόγω φαινόμενο, στην Ελλάδα περίπου έξι στους δέκα Neets είναι απόφοιτοι Λυκείου η Τεχνικών Σχολών, ενώ περίπου ένας στους τρεις είναι πτυχιούχος ανώτατης εκπαίδευσης. Επίσης από την παρούσα έρευνα διαφαίνεται ότι η πλειονότητα των Neets έχει εργαστεί, έστω και περιστασιακά, στο παρελθόν, ενώ η μεγάλη τους πλειοψηφία τους δηλώνει ότι βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Αντιθέτως, η σχέση των Neets με την κατάρτιση εμφανίζεται κάτι περισσότερο από προβληματική, καθώς μόλις ένας στους τέσσερεις Neets έχει συμμετάσχει ενεργά σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

Αναφορικά με την οικονομική κατάσταση της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι περίπου εννέα στους δέκα Neets όχι μόνο επικουρούνται οικονομικά από συγγενικά τους πρόσωπα, αλλά ταυτοχρόνως διαμένουν ακόμα με την οικογένεια τους. Επίσης, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι η μεγάλη πλειοψηφία των Neets διαβιεί με συνολικό μηνιαίο εισόδημα μικρότερο των 1.500 ευρώ, ποσό ιδιαίτερα χαμηλό αν αναλογιστεί κανείς ότι περισσότεροι από τους μισούς Neets δήλωσαν ότι ζουν κάτω από την ίδια στέγη με τουλάχιστον άλλα τέσσερα άτομα.

Μια πρώτη ερμηνεία των δημογραφικών χαρακτηριστικών των Neets στη χώρα μας, καταδεικνύει καταρχήν ότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα των νέων ανθρώπων που βρίσκο-

νται στις παρυφές του κοινωνικού πουθενά όχι μόνο υφίσταται εντός των τειχών της ελληνικής κοινωνίας, αλλά παρουσιάζει και ιδιαίτερα αυξητικές τάσεις. Όταν σχεδόν ένας στους πέντε νέους έως 24 ετών βρίσκεται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας γίνεται αντιληπτό ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος κατά τις επόμενες δεκαετίες ένα υψηλότατο ποσοστό ατόμων σε ενεργή ηλικία να βρίσκονται εκτός του πυρήνα του κοινωνικού ιστού, γεγονός που δύναται να οδηγήσει σε πρωτόγνωρες για τη χώρα καταστάσεις. Σε αντίθεση λοιπόν, με τις προγενέστερες υποθέσεις που ταύτιζαν τους Neets με άτομα του κοινωνικού περιθωρίου, ανεκπαίδευτα με ροπή στις παραβατικές συμπεριφορές και με καμία διάθεση επανένταξης, η παρούσα έρευνα κατέδειξε ότι η συγκεκριμένη ομάδα στόχου αποτελείται στην πλειοψηφία της από άτομα που κινούνται εντός του κοινωνικού ιστού, έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον την τυπική εκπαίδευση και προσδοκούν την πλήρη κοινωνική τους «επανένταξη» μέσω της εργασίας.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:
ΟΙ ΚΑΤΑΝΟΜΕΣ ΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ

Αντώνης Παπαργύρης*

Αντικείμενο του έργου

Από τον Απρίλιο του 2008, στο πλαίσιο συνεδρίασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τους δείκτες και τους στατιστικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (SCIB), συζητήθηκε εκτενώς το ζήτημα της αποτύπωσης ενός φαινομένου, που αφορά τη διεύρυνση μιας κατηγορίας εφήβων, που διαρρέουν από το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και στη συνέχεια παραμένουν εκτός θεσμικού πλαισίου κατάρτισης και απασχόλησης. Πρόκειται για το φαινόμενο των Neets (Young People - Not in Education, Employment or Training, δηλαδή Νέοι εκτός Εκπαίδευσης, Απασχόλησης ή Κατάρτισης) (βλ. αναλυτικά τη μελέτη Παπαδάκης 2013 «Οι Neets στην Ευρώπη: Συγκλίσεις, αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου» στον παρόντα τόμο). Η συ-

---

* Ερευνητής GPO.

γκεκριμένη στάση δεν φαίνεται να αποτελεί μια προσωπική «επιλογή».

Η εν λόγω μελέτη αντιστοιχεί σε δείγμα αντιπροσωπευτικό του Ελληνικού πληθυσμού σε Πανελλαδικό επίπεδο και αφορά νέους και νέες ηλικίας 16 έως 24 ετών. Η επιλογή του πληθυσμού 16- 24 ειδικά για την Ελλάδα στο πλαίσιο της ποσοτικής έρευνας (και με δεδομένη την πολυειδία των ορισμών για τους Neets σε διαφορετικά εθνικά και υπερεθνικά περιβάλλοντα διεθνώς- βλ. και Παπαδάκης 2013) έγινε με βάση μια σειρά από θεωρητικά, μεθοδολογικά και ισχυρά δειγματοληπτικά κριτήρια. Συγκεκριμένα: Στο πλαίσιο της ποσοτικής έρευνας, αλλά και ευρύτερα στον καθορισμό της μεθοδολογικής στρατηγικής της έρευνας για τους Neets, τα μέλη της ερευνητικής ομάδας βρεθήκαμε ενώπιον ενός μεθοδολογικού διλήματος, που έχει δυο διαστάσεις: μια θεωρητική και μια δειγματοληπτική. Όπως έχει αναφερθεί στο Παπαδάκης 2013 (στον παρόντα τόμο) ο κυρίαρχος ορισμός για τους Neets αναφέρεται στην ηλικιακή ομάδα 15- 24. Οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, σύμφωνα με την πρόσφατη μελέτη του Eurofound χρησιμοποιούν αυτόν τον ορισμό (Eurofound 2012: 19- 20 και Παπαδάκης 2013). Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι το «Βαρόμετρο Απόντων» είναι μια από τις πρώτες, διεθνώς, έρευνες βάσης (πρωτογενείς) σε εθνική κλίμακα για το φαινόμενο των Neets. Όμως υπάρχουν και χώρες τόσο στην Ευρώπη όσο και χώρες του OECD (βλ. OECD 2008, όπ. αναφ. στο Παπαδάκης 2013) που αποφασίζουν για την ηλικιακή κατανομή με βάση το δικό τους πλαίσιο (βλ. Παπαδάκης 2013). Για παράδειγμα η Μεγάλη Βρετανία, η χώρα με την κατεξοχήν παράδοση στην διερεύνηση του φαινομένου των Neets (βλ. Παπαδάκης κ.ά. 2011), ξεκινάει από την ηλικιακή αφετηρία 16- 18 (βλ. Eurofound 2012: 19 όπως αναφ. στο Παπαδάκης 2013). Η διαφορετικότητα των ορισμών κυρίως απο-

δίδεται σε ζητήματα που αφορούν στην κατάσταση απασχόλησης ή στη μετάβαση από την ολοκλήρωση της γενικής εκπαίδευσης στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία ως γνωστόν ποικίλει σε χώρες της Ε.Ε. και του OECD (βλ. European Commission, 2011a όπως αναφέρεται στο Παπαδάκης 2013). Στην χώρα μας η ηλικία μετάβασης από το Γυμνάσιο (lower secondary education) στο Λύκειο (upper secondary education) είναι μεταξύ 15 και 16 χρονών. Η αφετηρία λοιπόν των 15 ετών κυρίως αφορά στην μέτρηση της σχολικής διαρροής, ενώ η αφετηρία των 16 δείχνει να είναι εγγύτερη (για την ελληνική περίπτωση) στα χαρακτηριστικά της ιδιότητας Neet. Προσπαθώντας να επιλύσουμε το μεθοδολογικό-θεωρητικό ζήτημα της ηλικιακής αφετηρίας, που μετράμε στην ποιοτική έρευνα, λάβαμε υπόψη ένα κρίσιμο δειγματοληπτικό στοιχείο. Στην πρώτη φάση της ποσοτικής έρευνας, ο νεότερος πληθυσμός δείχνει να υπο-εκπροσωπείται ποσοστιαία. Θεωρήσαμε λοιπόν σκόπιμο, με βάση όλα τα προαναφερθέντα, να ενοποιήσουμε την ηλικιακή κατηγορία 15-16 στο 16 (θεωρώντας το ως στατιστικά αδιαίρετο), προκειμένου να είμαστε συνεπείς και θεωρητικά και μεθοδολογικά. Έτσι στους σχετικούς πίνακες και διαγράμματα της ποσοτικής έρευνας, η ηλικιακή αφετηρία είναι το 16, ενοποιώντας στην ουσία τις ηλικίες 15 και 16. Προκειμένου όμως να μην αποκλίνει συνολικά η έρευνα από τον επικρατέστερο διεθνή ορισμό (αν και υπενθυμίζουμε ότι υπάρχει μια τάση συγκειμενοποίησης του ορισμού των Neets, από ηλικιακής απόψεως, στα δεδομένα της κάθε χώρας), αποφάσισε η ερευνητική ομάδα η ποιοτική έρευνα, η οποία άλλωστε κυρίως κινείται σε ερμηνευτικό βάθος, να κινηθεί στο πλαίσιο του 15-24, ώστε να μην υπάρξει κάποιο τμήμα της πραγματικότητας που να εκφύγει της ανάλυσης. Άλλωστε οι συνεντεύξεις στην πρώτη φάση της ποιοτικής έρευνας (η οποία προηγήθηκε της πρώτης φάσης της ποιοτικής) δεν έδειξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ

ατόμων ηλικίας 15 και 16 ετών. Επίσης, όπως έχει αποδείξει, πλήθος ερευνών, άτομα ηλικίας 15 και 16 ετών δεν παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις στα αυτόνομα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους. Θεωρείται δε ότι οι συγκεκριμένες ηλικίες βρίσκονται στο ίδιο αναπτυξιακό επίπεδο.

Σε κάθε περίπτωση θεωρούμε κρίσιμο η Ελλάδα, όταν αποφασίσει να ασχοληθεί ενεργά με το ζήτημα των Neets (πράγμα στο οποίο ελπίζουμε ότι θα συμβάλει το «Βαρόμετρο Απόπτων»), να αποφασίσει οριστικά για την ηλικιακή αφετηρία.

Με βάση λοιπόν τη βιβλιογραφία και την εμπειρική παρατήρηση που προέκυψε από πιλοτική έρευνα, διαπιστώθηκε ότι ηλικιακή ομάδα 16-24 και οι ιδιότητες των ατόμων που την απαρτίζουν δεν είναι ομοιογενείς και ως εκ τούτου δεν μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα που να αφορούν το σύνολο της ομάδας. Ενώ στατιστικά και μεθοδολογικά η ομαδοποίηση ηλικιών ανά δεκαετία είναι η συνήθης πρακτική, η εξεταζόμενη ηλικιακή ομάδα παρουσιάζει πολλές ιδιομορφίες κυρίως εξαιτίας της ίδιας της ηλικιακής σύνθεσης (εφηβεία – μεταεφηβική περίοδος) στην οποία παρατηρούνται μεγάλες και ξαφνικές αλλαγές στις συμπεριφορές και τις αντιλήψεις ακόμη και από χρονιά σε χρονιά.

Εξίσου διαφορετικό είναι και το πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν οι υπο-ομάδες των ηλικιών 16-24, αφού όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό διαφορετικές είναι οι συνθήκες, οι ανησυχίες και τα συναισθήματα ενός νέου/ας ηλικίας 16 ετών που λειτουργεί μέσα στο σχολικό περιβάλλον και είναι ανήλικος και διαφορετικές για ένα νέο/α ηλικίας 24 ετών που είναι πλέον ενήλικας πολίτης.

Για τους λόγους αυτούς αποφασίστηκε να διαχωριστεί, στην ποσοτική έρευνα, η εξεταζόμενη ομάδα σε δύο επιμέ-

ρους κατηγορίες: α) τους νέους και νέες 16-18 που ως επί το πλείστον βρίσκονται στη Β' θμια εκπαίδευση και β) τους νέους και νέες 19-24 που είτε σπουδάζουν, είτε δουλεύουν ή βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας ή είναι μη ενεργοί.

Πληθυσμός Στόχος – Διαστρωμάτωση Δείγματος

Σύμφωνα με προηγούμενη εμπειρία του υποψηφίου Αναδόχου, μία έρευνα για να αποδώσει αντικειμενικά και αξιόπιστα αποτελέσματα θα πρέπει να αντλεί πληροφορίες από βάσεις δεδομένων οι οποίες αντανακλούν την πραγματική διάσταση και διαστρωμάτωση του συνολικού πληθυσμού που εξετάζεται. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η *τυχαία στρωματοποιημένη επιλογή* (stratified sampling), η οποία επιτρέπει τη δημιουργία δείγματος το οποίο όχι μόνο προκύπτει από τυχαίες εξ' ου και αδιάβλητες διαδικασίες, αλλά επίσης επιτρέπει τον αντικατοπτρισμό - με τον καλύτερο δυνατό τρόπο - των διαφορετικών πτυχών του πληθυσμού όσον αφορά σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του.

Τα κριτήρια βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκε η τυχαία στρωματοποιημένη καταγραφή ταυτίζονται με αυτά που χρησιμοποιούνται τόσο από προηγούμενες έρευνες όσο και από στοιχεία της ΕΣΥΕ.

Όσο αφορά την παρούσα ποσοτική έρευνα στον γενικό πληθυσμό, περιοχή κάλυψης της έρευνας αποτελούν όλες οι Διοικητικές Περιφέρειες της Ελλάδας. Η έρευνα είναι ποσοτική και διεξήχθη με τη μέθοδο των τηλεφωνικών συνεντεύξεων στα νοικοκυριά των ερωτώμενων και τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου στο οποίο περιλαμβανόταν ερωτήσεις κλειστού τύπου, συμπεριλαμβανομένων των βασικών δημογραφικών ερωτήσεων. Για τη δειγματοληψία ακολουθήθηκε

η μέθοδος της πολυσταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας με χρήση quota και τυχαία επιλογή τηλεφώνων αναλογικά ως προς τον πληθυσμό της κάθε περιοχής, της αστικότητας, του φύλου και της ηλικίας. Το μέγεθος του δείγματος που προέκυψε είναι 3.459 άτομα στο σύνολο των Διοικητικών Περιφερειών με ελάχιστο δείγμα ανά διοικητική περιφέρεια μεγαλύτερη των 100 έτσι ώστε να υπάρχει ικανοποιητική αντιπροσώπευση από όλες τις πληθυσμιακές και δημογραφικές ομάδες του εξεταζόμενου πληθυσμού.

Η κατανομή των δειγματοληπτικών μονάδων έχει γίνει με βάση τα επίσημα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής υπηρεσίας και αναλύεται ως εξής:

	ΣΥΝΟΛΟ	Άρρενες	Θήλειες	%
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	91.327	51.495	39.832	5,8%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	102.240	54.379	47.861	6,5%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	41.680	21.898	19.782	2,7%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	102.131	52.801	49.330	6,5%
ΗΠΕΙΡΟΣ	48.070	24.631	23.439	3,1%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	25.254	12.863	12.391	1,6%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	108.710	57.556	51.154	6,9%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	74.956	40.731	34.225	4,8%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	75.513	40.868	34.645	4,8%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	31.311	19.882	11.429	2,0%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	44.424	25.103	19.321	2,8%
ΚΡΗΤΗ	88.098	46.961	41.137	5,6%
ΑΤΤΙΚΗ	563.054	286.002	277.052	35,9%
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	170.053	84.845	85.208	10,9%
	1.566.821	820.015	746.806	

Ερωτηματολόγιο

Κύριο μέλημα μας κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού του ερωτηματολογίου ήταν η σαφήνεια των ερωτήσεων και η εύκολη απάντησή τους. Ακολουθώντας τη συγκεκριμένη μεθοδολογία και χρησιμοποιώντας το ειδικά σχεδιασμένο εργαλείο συλλέξαμε ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα και στοιχεία.

Μεθοδολογία διασφάλισης ποιότητας

Τα ολοκληρωμένα ερωτηματολόγια αφού συλλέχθηκαν, ελέγχθηκαν σε πρώιμο στάδιο για τυχόν εμφανείς παρατυπίες, παραλήψεις και λάθη. Έπειτα δόθηκαν στο έμπειρο επιτελείο ερευνητών της GPO προκειμένου να εισαχθούν τα δεδομένα των ερωτηματολογίων σε ηλεκτρονική μορφή στο server δεδομένων της εταιρείας προκειμένου να αναλυθούν αργότερα με υπολογιστικά μέσα. Για τη διαδικασία αυτή η GPO χρησιμοποίησε τις υποδομές της σε υπολογιστές και προγράμματα κατάλληλα για την εισαγωγή των δεδομένων στο server της.

Για την επεξεργασία των δεδομένων και την ανάλυσή τους απαιτείται πρόγραμμα το οποίο θα πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- Θα μπορεί να επικοινωνεί με τη βάση δεδομένων απευθείας χωρίς τη μεσολάβηση τρίτων προγραμμάτων.
- Θα έχει γραφικό περιβάλλον εργασίας με παράθυρα διαλόγου.
- Θα έχει τη δυνατότητα απευθείας πρόσβασης σε αρχεία
- Τη δυνατότητα άμεσης και συνολικής εξαγωγής των αποτελεσμάτων σε μορφή MSword, MSEXcel, MSPowerpoint, Html, Text file.
- Δυνατότητα στάθμισης του αρχείου δεδομένων
- Δυνατότητες διαχείρισης των δεδομένων: δημιουργία νέων πεδίων, διαχείριση πεδίων ημερομηνίας, άμε-

ση αναγνώριση διπλοεγγραφών, ενώσεις αρχείων κατά γραμμές και στήλες, συναθροίσεις εγγράφων.

- Δυνατότητα διενέργειας δειγματοληψιών
- Δυνατότητα προσάρτησης ετικετών στις τιμές των πεδίων και δυνατότητα εμφάνισης είτε των τιμών είτε των ετικετών τόσο στα δεδομένα όσο και στα αποτελέσματα.

Η εταιρεία GPO χρησιμοποιεί το στατιστικό πρόγραμμα SPSS v20 για τους σκοπούς της επεξεργασίας και στατιστικής ανάλυσης. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πληροί όλες τις προϋποθέσεις που δηλώθηκαν προηγουμένως και είναι επίσης από τα πιο διαδεδομένα στατιστικά προγράμματα. Μέσω του συγκεκριμένου στατιστικού προγράμματος είναι δυνατή και η κατασκευή π.χ. δεικτών ικανοποίησης μέσω των παραγόντων που εξετάζονται στα ερωτηματολόγια καθώς και κάθε είδους δυνατή πινακοποίηση.

Ερευνητικά Ευρήματα για τους Neets ανά Διοικητική Περιφέρεια και Νομό.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται μόνο ένα μικρό τμήμα των ευρημάτων της ποσοτικής έρευνας, που διεξήχθη στο πλαίσιο του Έργου «Βαρόμετρο Απόντων» και συγκεκριμένα στοιχεία αναφορικά με την κατανομή των Neets ανά Διοικητική Περιφέρεια και Νομό.

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Γράφημα 1. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το γράφημα 1, το ποσοστό των Neets στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ανέρχεται στο 17,1%, ενώ από το σύνολο των υποκειμένων το 62,5% δήλωσε ότι βρίσκεται εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, το 19,4% ότι εργάζεται και μόλις το 1% δήλωσε ότι κατά το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της παρούσας έρευνας παρακολουθούσε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

Γράφημα 2. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

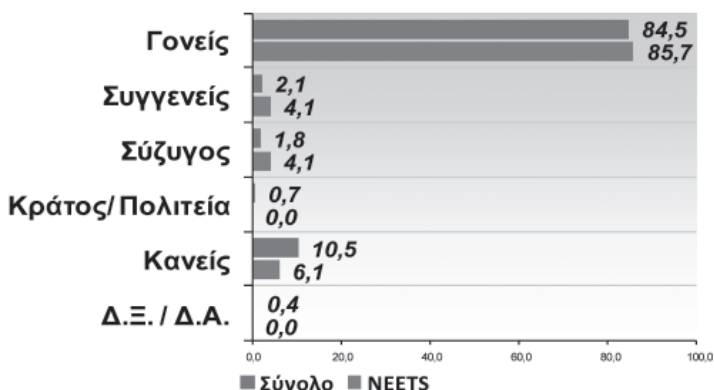

■ Εργάζεστε ■ Είστε μαθητής-σπουδαστής-φοιτητής ■ Ακολουθείς πρόγραμμα κατάρτισης ■ Neets

Συγκρίνοντας τα επιμέρους στοιχεία στους τέσσερεις Νομούς της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, διακρίνουμε ότι το ποσοστό των Neets στο Νομό Δράμας είναι αισθητά υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στους υπόλοιπους τρεις Νομούς της Περιφέρειας. Επίσης άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι παρά την έντονη ύπαρξη του Μουσουλμανικού στοιχείου στους Νομούς Έβρου και Ξάνθης το ποσοστό των Neets φαίνεται να μην υπερβαίνει κατά πολύ τον πανελλαδικό μέσο όρο.

Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

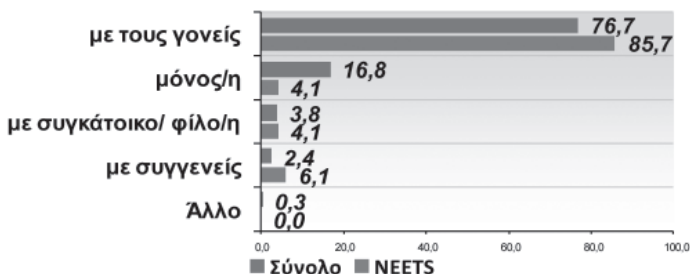
Γράφημα 3. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Προσπαθώντας να σκιαγραφήσουμε τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές των Neets στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης διακρίνουμε από το γράφημα 3 ότι η πλειοψηφία των υποκειμένων τόσο του γενικού πληθυσμού της έρευνας, όσο και της υποομάδας των Neets επικουρούνται οικονομικά από τους γονείς τους. Παρά ταύτα, υπερδιπλάσιο παρουσιάζεται το ποσοστό των Neets που δηλώνει ότι στηρίζεται οικονομικά από λοιπούς συγγενείς ή τον/την

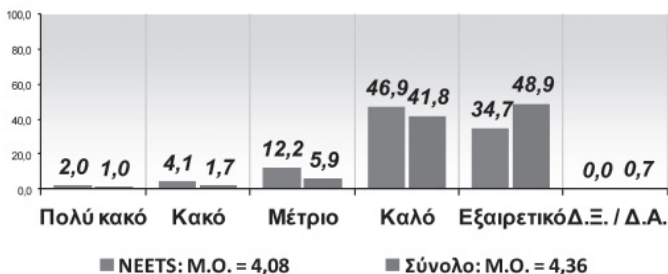
σύζυγό του. Τέλος το ποσοστό των Neets που δηλώνει ότι δεν στηρίζεται οικονομικά από κανένα είναι κατά πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των υποκειμένων.

Γράφημα 4. Διαμονή.

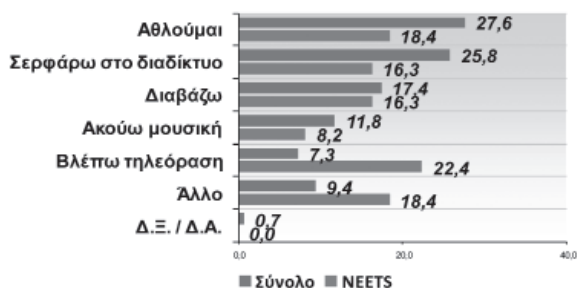
Όσον αφορά στη διαμονή των υποκειμένων της έρευνας στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια παρατηρούμε ότι το ποσοστό των Neets που διαμένει με τους γονείς του είναι σαφώς υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στο γενικό πληθυσμό της έρευνας, ενώ και το ποσοστό των Neets που διαμένει εκτός της οικογενειακής του εστίας είναι κατά πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού.

Γράφημα 5. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Αναφορικά με το επίπεδο υγείας των υποκειμένων στη συγκεκριμένη περιφέρεια παρατηρούμε ότι ποσοστό των Neets που χαρακτηρίζουν το επίπεδο της υγείας τους από πολύ κακό έως μέτριο είναι υπερδιπλάσιο από το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού της έρευνας.

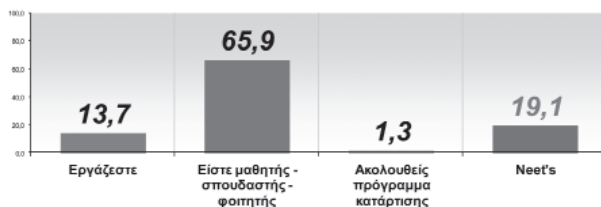
Γράφημα 6. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Μελετώντας το γράφημα 6, παρατηρούμε ότι οι Neets στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης αθλούνται κατά πολύ λιγότερο από το σύνολο των υποκειμένων, ενώ αντιστοίχως παρακολουθούν τηλεοπτικά προγράμματα σε πολύ υψηλότερα ποσοστά από το γενικό σύνολο των νέων της συγκεκριμένης περιφέρειας που μετείχαν στην έρευνα.

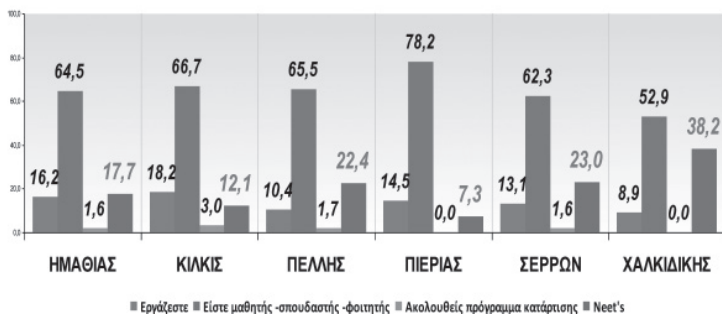
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Γράφημα 7. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα το 65,9% των υποκειμένων της έρευνας από την Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας δήλωσαν ότι έχουν μαθητική ή φοιτητική ιδιότητα, το 13,7% δήλωσε ότι εργάζεται, το 1,3% ότι παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης, ενώ το 19,1% δήλωσε ότι βρίσκεται εκτός δομών εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας και επομένως εντάχθηκε στην υποομάδα των Neets.

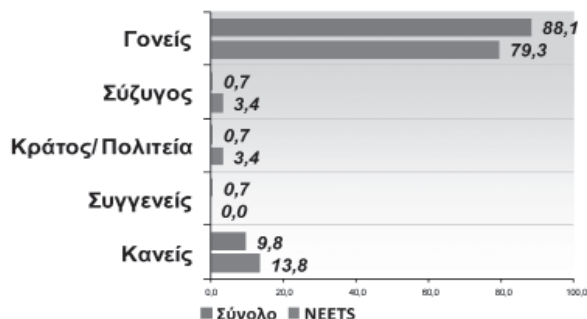
Γράφημα 8. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Σύμφωνα με το γράφημα 8, στο Νομό Πιερίας το ποσοστό των Neets ανέρχεται μόλις στο 7,3%, στο Νομό Κιλκίς το αντίστοιχο ποσοστό είναι 12,1%, στο Νομό Ημαθίας 17,7%, στο Νομό Πέλλας 22,4%, στο Νομό Σερρών 23%, ενώ στο Νομό Χαλκιδικής το ποσοστό των Neets αγγίζει το 38,2%. Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να αναφέρουμε ότι το αισθητά υψηλό Neets που εμφανίζει ο Νομός Χαλκιδικής, ίσως οφείλεται και στο γεγονός ότι οι συνεντεύξεις της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκαν κατά τους μήνες Δεκέμβριο, Ιανουάριο, Φεβρουάριο και Μάρτιο, μήνες κατά τους οποίους σε μια κατεξοχήν τουριστική περιοχή, όπως είναι η Χαλκιδική, μεγάλο ποσοστό των νέων που απασχολείται εποχιακά στον κλάδο του τουρισμού βρίσκεται εκτός εργασίας.

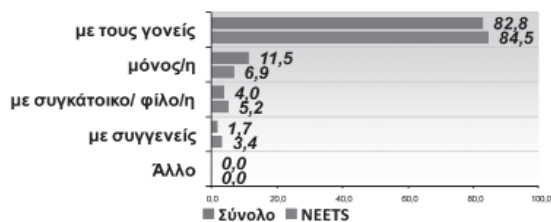
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 9. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Όπως παρατηρείται και στο σύνολο της επικράτειας, έτσι και στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας η μεγάλη πλειοψηφία των υποκειμένων της έρευνας στηρίζεται οικονομικά από τους γονείς τους. Παρόλα αυτά, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη περιφέρεια το ποσοστό των Neets που διαμένει με τους γονείς ή άλλα συγγενικά πρόσωπα είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του συνόλου των ερωτηθέντων. Επίσης αρκετά υψηλό είναι το ποσοστό των Neets που δήλωσε ότι δεν επικουρείται οικονομικά από κανένα.

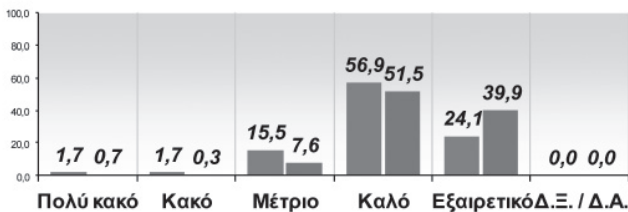
Γράφημα 10. Διαμονή.

Αναφορικά με τη διαμονή, το μεγαλύτερο ποσοστό των Neets της Κεντρικής Μακεδονίας διαμένουν με τους γονείς

τους ή άλλα συγγενικά πρόσωπα, ενώ σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με το γενικό σύνολο παρατηρείται στο ποσοστό των ατόμων που διαμένουν μόνοι, όπου το ποσοστό των Neets είναι κατά πολύ χαμηλότερο από το ποσοστό της συγκεκριμένης Περιφέρειας.

Γράφημα 11. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Αναφορικά με το επίπεδο υγείας των υποκειμένων στη συγκεκριμένη περιφέρεια παρατηρούμε ότι ποσοστό των Neets που χαρακτηρίζουν το επίπεδο της υγείας τους από πολύ κακό έως μέτριο είναι υπερδιπλάσιο από το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού της έρευνας.

Γράφημα 12. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Σύμφωνα με το Γράφημα 12, το 41,4% των Neets στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο

νο του εντός του διαδικτύου, το 17,2% αθλείται, το 13,8% παρακολουθεί τηλεοπτικά προγράμματα, το 8,6% διαβάζει, ενώ μόλις το 6,9% των Neets δήλωσε ότι αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του ακούγοντας μουσική.

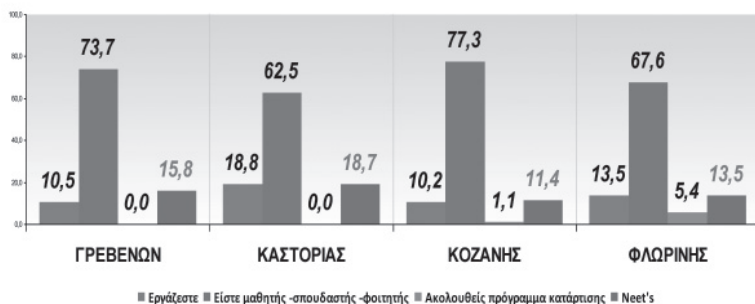
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Γράφημα 13. Η κατανομή των υποκειμένων.

Από το σύνολο των υποκειμένων της έρευνας ηλικίας από 16 έως 24 ετών που κατοικούν στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας το 72,2% βρίσκεται εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, το 12,5% εργάζεται, το 1,7% παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης και το 13,6% χαρακτηρίζεται ως Neet.

Γράφημα 14. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

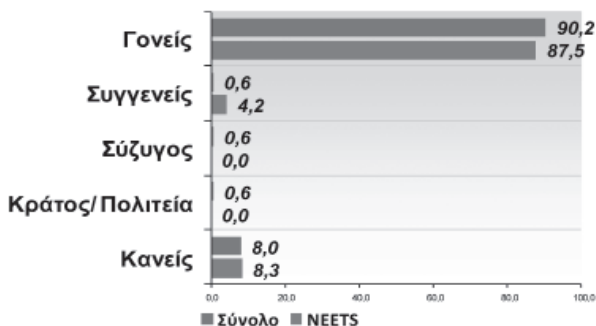

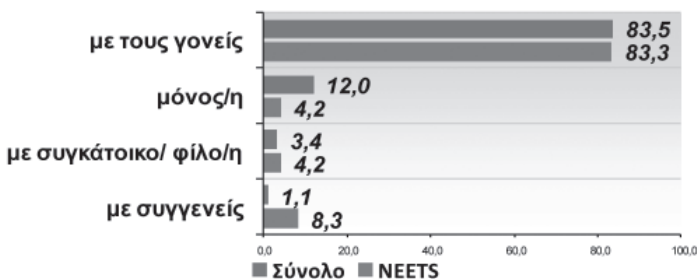
Από Νομούς της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας το υψηλότερο ποσοστό Neets εμφανίζεται στο Νομό Καστοριάς (18,5%) και ακολουθούν οι Νομοί Γρεβενών (15,8%), Φλώρινας (13,5%) και Κοζάνης (11,4%).

Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 15. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Γράφημα 16. Διαμονή:

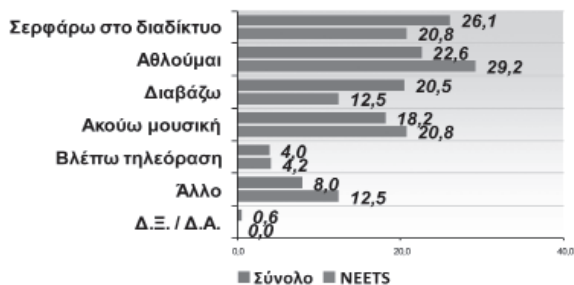
Όπως είναι εμφανές από τα γραφήματα 15 και 16 η μεγάλη πλειονότητα (9 στους 10) των Neets στο σύνολο των Νομών της Δυτικής Μακεδονίας όχι μόνο στηρίζεται οικονομικά από τους γονείς ή συγγενικά πρόσωπα, αλλά εξακολουθεί να διαμένει μαζί τους.

Γράφημα 17. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Σε αντίθεση με ότι αποτυπώθηκε στις περισσότερες από τις γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας, οι Neets της Δυτικής Μακεδονίας στην πλειονότητα τους θεωρούν εξαιρετικό το επίπεδο της υγείας τους, ενώ μόλις ένα ποσοστό της τάξεως του 8,3% θεωρεί το επίπεδο της υγείας του μέτριο.

Γράφημα 18. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Όσον αφορά στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους οι Neets της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας δήλωσαν ότι αρέσκονται να αθλούνται σε ποσοστό 29,2%, να ακούν μουσική ή να σερφάρουν στο διαδίκτυο σε ποσοστό 20,8% και να διαβάζουν σε ποσοστό 12,5%. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι μόλις το 4,2% των Neets δήλωσε ότι αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του παρακολουθώντας τηλεοπτικά προγράμματα.

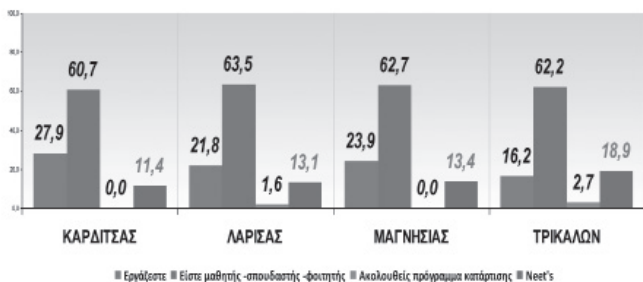
Περιφέρεια Θεσσαλίας

Γράφημα 19. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το γράφημα 19, το 62,4% των ερωτηθέντων που κατοικούν στην περιφέρεια Θεσσαλίας βρίσκονται εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, το 22,9% δήλωσε ότι εργάζεται, μόλις το 1% δήλωσε ότι παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης, ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 13,7% βρίσκεται εκτός δόμων εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας και επομένως εντάσσεται στην κατηγορία των Neets.

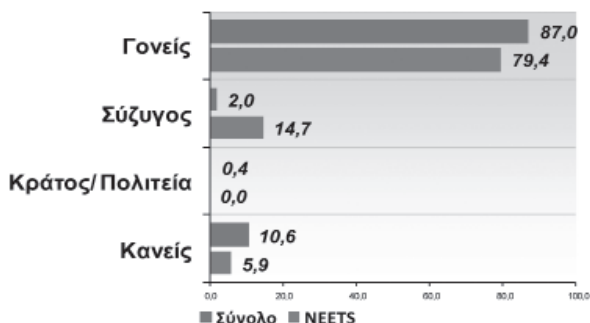
Γράφημα 20. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Σύμφωνα με το ως άνω γράφημα το υψηλότερο ποσοστό Neets στην Περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει ο Νομός Τρικάλων με ποσοστό 18,9% και ακολουθούν οι Νομοί Μαγνησίας με ποσοστό 13,4%, Λάρισας με ποσοστό 13,1% και Λάρι-
 σας με ποσοστό 11,4%

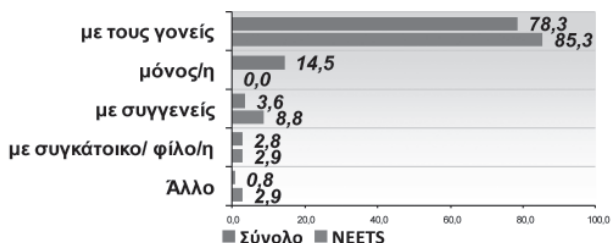
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 21. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Όπως είναι εμφανές από το ως άνω γράφημα το 79,4% των Neets που διαμένουν στην Περιφέρεια Θεσσαλίας επικουρείται οικονομικά από τους γονείς του και το 14,7% δηλώνει ότι στηρίζεται οικονομικά από τον / την σύζυγο. Τέλος ένα ποσοστό της τάξεως του 5,9% δηλώνει ότι δεν επικουρείται οικονομικά από κανέναν.

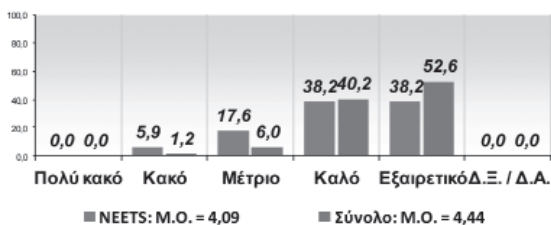
Γράφημα 22. Διαμονή.

Όπως και στις περισσότερες Περιφέρειες της επικράτειας έτσι και στη Θεσσαλία το μεγαλύτερο ποσοστό των Neets διαμένει με τους γονείς ή άλλα συγγενικά του πρόσωπα (87,1%). Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι κανείς από τους συμμε-

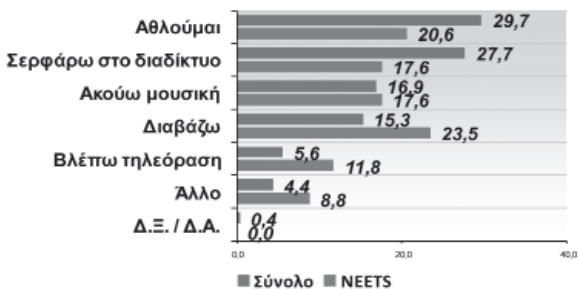
τέχοντες στην έρευνα, οι οποίοι ανήκουν στην υποομάδα των Neets δεν διαμένει μόνος του.

Γράφημα 23. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Στην Περιφέρεια Θεσσαλίας το ποσοστό των Neets που κρίνει το επίπεδο της υγείας του από πολύ κακό έως μέτριο (23,5%) είναι υπερδιπλάσιου του αντίστοιχου ποσοστού στο γενικό πληθυσμό της έρευνας (7,2%).

Γράφημα 24. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα το 23,5% των Neets της Περιφέρειας Θεσσαλίας αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους διαβάζοντας, το 20,6% δήλωσε ότι αθλείται, το 17,6% ότι σερφάρει στο διαδίκτυο ή ακούει μουσική, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 11,8% δήλωσε ότι κατά τον ελεύθερο χρόνο του ως επί το πλείστον παρακολουθεί τηλεοπτικά προγράμματα.

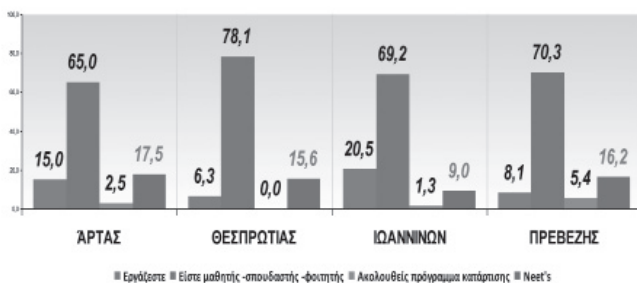
Περιφέρεια Ηπείρου

Γράφημα 25. Η κατανομή των υποκειμένων.

Στην Περιφέρεια Ηπείρου σύμφωνα με το ως άνω γράφημα το ποσοστό των Neets ανέρχεται στο 13,4%, ενώ από το σύνολο των νέων ηλικίας 16 έως 24 ετών που συμμετείχαν στην έρευνα το 70,1% δήλωσε ότι δραστηριοποιείται εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, το 14,4% δήλωσε ότι εργάζεται και μόλις το 2,1% δήλωσε ότι παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

Γράφημα 26. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

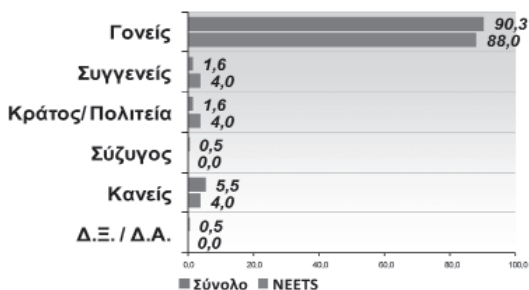

Μελετώντας την κατανομή του δείγματος κατά Νομό της Περιφέρειας Ηπείρου διακρίνουμε πως το υψηλότερο ποσοστό Neets εντοπίζεται στο Νομό Άρτας με 17,5% και ακολουθούν ο Νομός Πρεβέζης με 16,2%, ο Νομός Θεσπρωτίας με

15,6% και ο Νομός Ιωαννίνων με ποσοστό που ανέρχεται στο 9% επί του συνόλου των ερωτηθέντων.

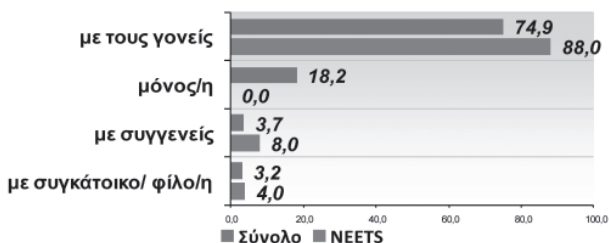
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 27. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Στην Περιφέρεια Ηπείρου το 88% των Neets στηρίζεται οικονομικά από τους γονείς του, οι υπόλοιποι δηλώνουν ότι επικουρούνται οικονομικά είτε από την Πολιτεία, είτε από συγγενείς, ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 4% δηλώνει δεν στηρίζεται οικονομικά από κανένα.

Γράφημα 28. Διαμονή.

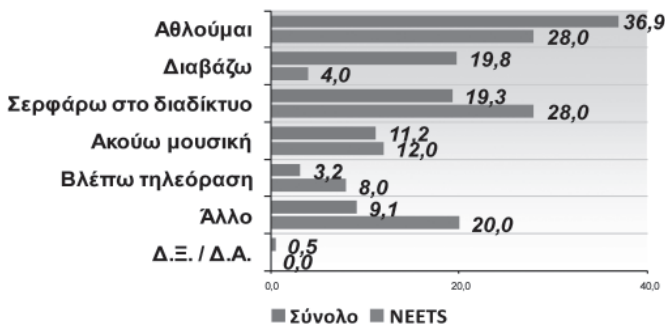
Όπως είναι εμφανές από το ανωτέρω γράφημα ένα ποσοστό της τάξεως του 96% των Neets της Περιφέρειας Ηπείρου διαμένουν είτε με τους γονείς, είτε με άλλα συγγενικά τους πρόσωπα.

Γράφημα 29. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Αναφορικά με το πώς κρίνουν οι Neets της Περιφέρειας Ηπείρου το επίπεδο της υγείας τους διακρίνουμε ότι οι κρίσεις τους δεν διαφέρουν ιδιαίτερα από αυτές του γενικού πληθυσμού της Περιφέρειας, καθώς η πλειονότητα κρίνει το επίπεδο της υγείας της είτε καλό είτε εξαιρετικό.

Γράφημα 30. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα το 28% των Neets της Περιφέρειας Ηπείρου δηλώνει ότι αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του είτε αθλούμενο, είτε σερφάροντας στο διαδίκτυο. Το 12% δήλωσε ότι κατά τον ελεύθερο χρόνο του ακούει μουσική, το 8% παρακολουθεί τηλεόραση και το 4% διαβάζει.

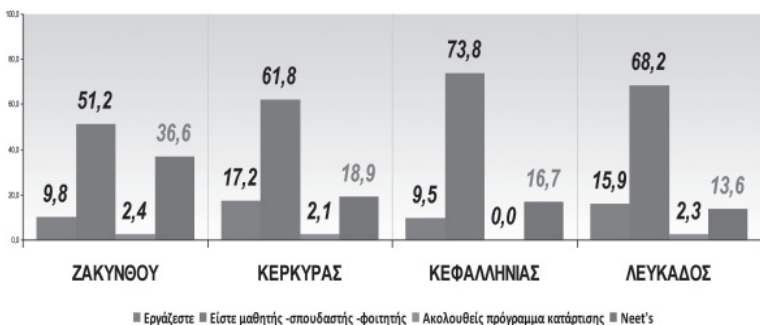
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Γράφημα 31. Η κατανομή των υποκειμένων.

Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων το ποσοστό των Neets εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλό και ανέρχεται στο 20,9% επί του συνόλου των υποκειμένων της έρευνας. Το υπόλοιπο 63,5% δήλωσε είτε μαθητής, είτε φοιτητής, το 13,7% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι εργάζεται και το 1,9% ότι παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

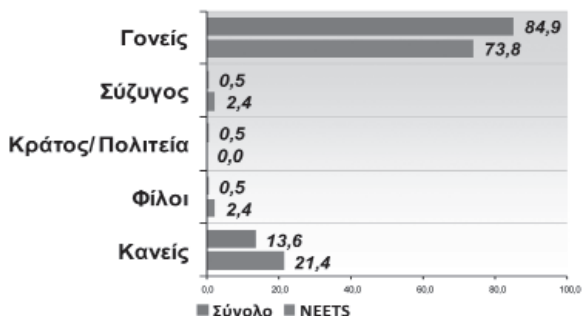
Γράφημα 32. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Από τους Νομούς της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων το υψηλότερο ποσοστό Neets εμφανίζεται στη Ζάκυνθο με ποσοστό 36,6% και ακολουθούν η Κέρκυρα με 18,9%, η Κεφαλονιά με 16,7% και η Λευκάδα με ποσοστό που ανέρχεται στο 13,6%.

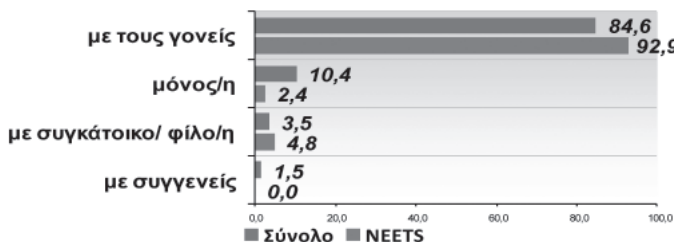
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 33. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

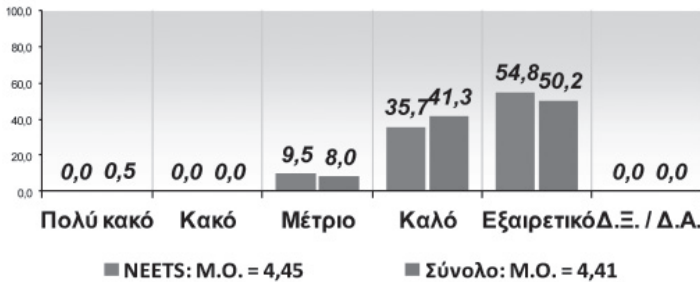
Άξιο αναφοράς από στοιχεία του ανωτέρω γραφήματος είναι το γεγονός ότι περίπου ένας στο πέντε Neets της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων δηλώνει ότι δεν στηρίζεται οικονομικά από κανέναν, ενώ η πλειοψηφία τους, όπως και στο σύνολο του πληθυσμού, δήλωσαν ότι επικουρούνται οικονομικά από την οικογένεια τους.

Γράφημα 34. Διαμονή.

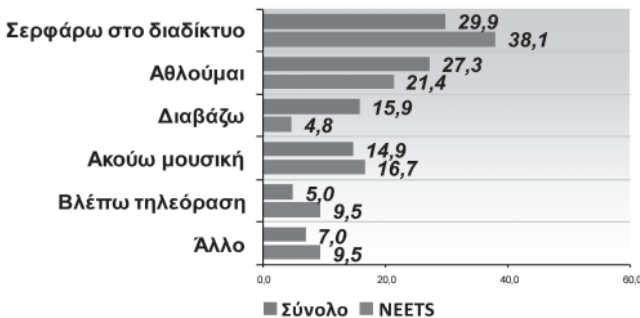
Όπως και στην πλειονότητα των Περιφερειών έτσι και στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων η πλειοψηφία των Neets διαμένουν με τους γονείς τους, ένα ποσοστό της τάξεως του 4,8% συγκατοικεί, ενώ μόλις το 2,4% διαμένει μόνο του.

Γράφημα 35. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Αναφορικά με το επίπεδο της υγείας τους οι απόψεις των Neets της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από αυτές του γενικού πληθυσμού της έρευνας, καθώς περίπου οι εννέα στους δέκα κρίνουν πως το επίπεδο της υγείας τους είναι από καλό έως εξαιρετικό.

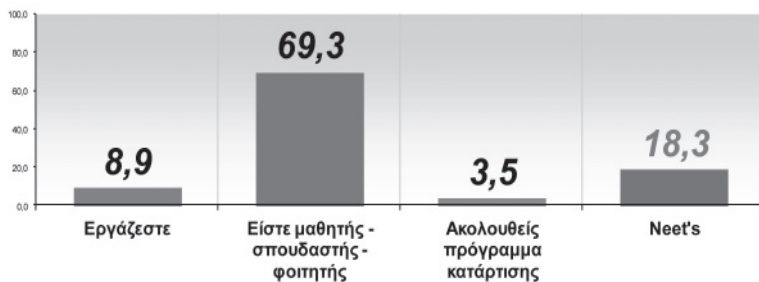
Γράφημα 36. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Οι Neets της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων σε ποσοστό 38,1% αξιοποιούν το ελεύθερο χρόνο τους σερφάροντας στο διαδίκτυο, το 21,4% συμμετέχοντας σε αθλητικές δραστηριότητες, το 16,7% ακούγοντας μουσική, το 9,5% παρακολουθώντας τηλεόραση και το 4,8% διαβάζοντας.

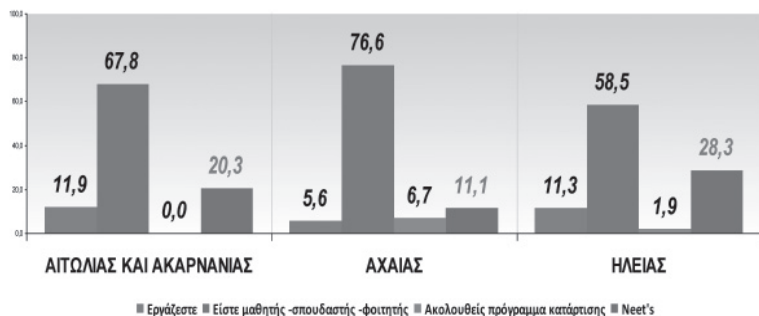
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Γράφημα 37. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα το 69,3% των συμμετεχόντων στην έρευνα από της Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, δήλωσε ότι βρίσκεται εντός του εκπαιδευτικού συστήματος, το 8,9% δήλωσε εργάζεται, ενώ το 18,3% εντάχθηκε στην υποομάδα των Neets.

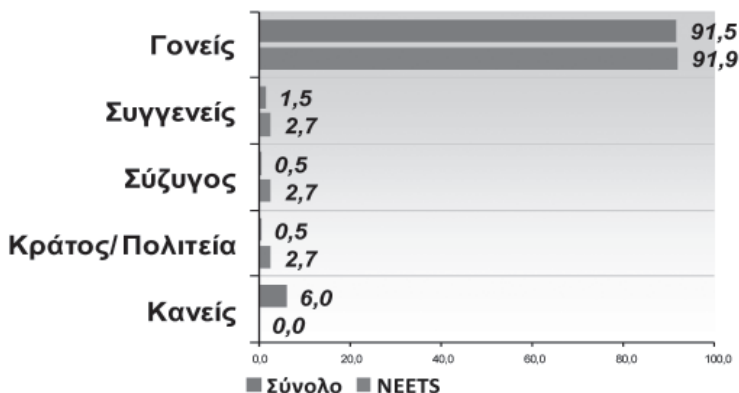
Γράφημα 38. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Σύμφωνα με το ως άνω γράφημα από τους Νομούς της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας το υψηλότερο ποσοστό Neets εμφανίζεται στο Νομό Ηλείας (28,3%) και ακολουθούν οι Νομοί Αιτωλοακαρνανίας (20,3%) και Αχαΐας (11,1%).

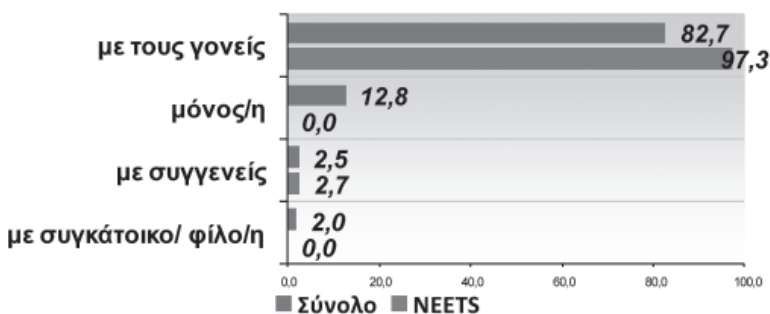
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 39. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

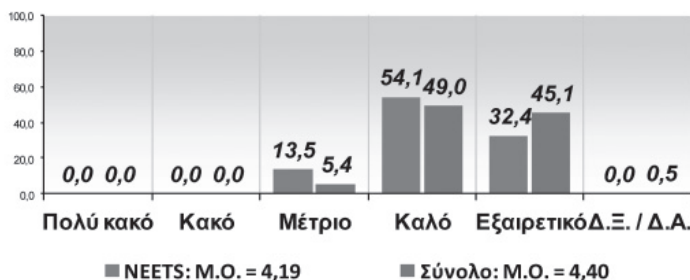
Όπως και στο σύνολο της επικράτειας έτσι και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας η μεγάλη πλειονότητα των Neets στηρίζεται οικονομικά από το οικογενειακό της περιβάλλον.

Γράφημα 40. Διαμογή.

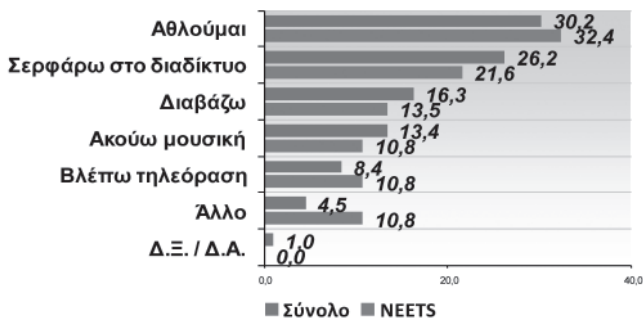
Όπως είναι εμφανές στο ανωτέρω γράφημα το σύνολο των Neets στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας διαμένει με τους γονείς του ή άλλο συγγενικό πρόσωπο.

Γράφημα 41. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα το 32,4% των Neets που διαμένουν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κρίνουν ότι το επίπεδο της υγείας τους είναι εξαιρετικό, το 54,1% κρίνει το επίπεδο της υγείας του ως καλό και το 13,5% ως μέτριο.

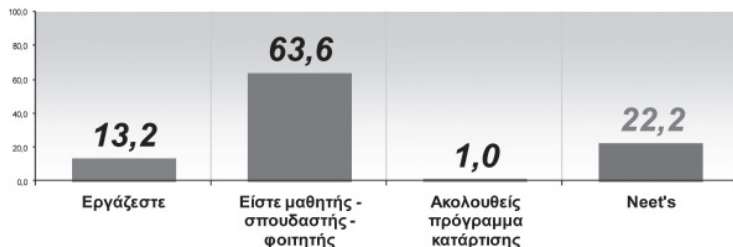
Γράφημα 42. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Όσον αφορά τους Neets της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας παρατηρούμε από το ανωτέρω γράφημα ότι το 32,4% αθλείται στον ελεύθερο χρόνο του, το 21,6% ασχολείται με το διαδίκτυο, το 13,5% δήλωσε ότι διαβάζει, ενώ οι υπόλοιποι δήλωσαν ότι στον ελεύθερο χρόνο τους είτε παρακολουθούν τηλεόραση (10,8%), είτε ακούν μουσική (10,8%).

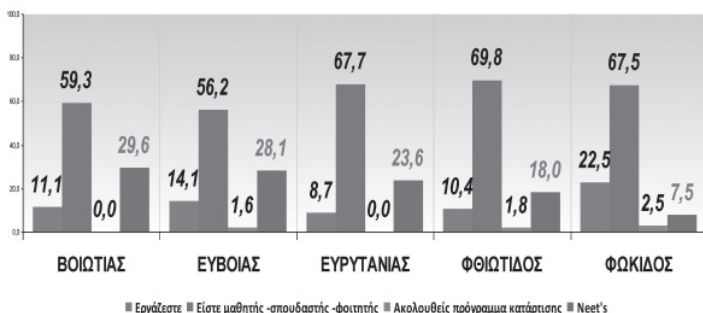
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Γράφημα 43. Η κατανομή των υποκειμένων.

Το ποσοστό των Neets στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας ανέρχεται στο 22,2%, ενώ το 63,6% δήλωσε πως είτε σπουδάζει είτε δεν έχει ακόμα ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τέλος το 13,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι εργάζεται και το 1% ότι παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

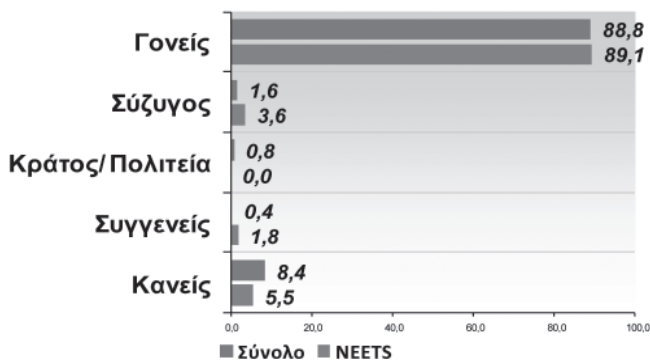
Γράφημα 44. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Από το σύνολο των Νομών της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας το υψηλότερο ποσοστό Neets παρουσιάζει ο Νομός Βοιωτίας (29,6%) και ακολουθούν οι Νομοί Ευβοίας (28,1%), Ευρυτανίας (23,6%), Φθιώτιδας (18%) και Φωκίδας (7,5%).

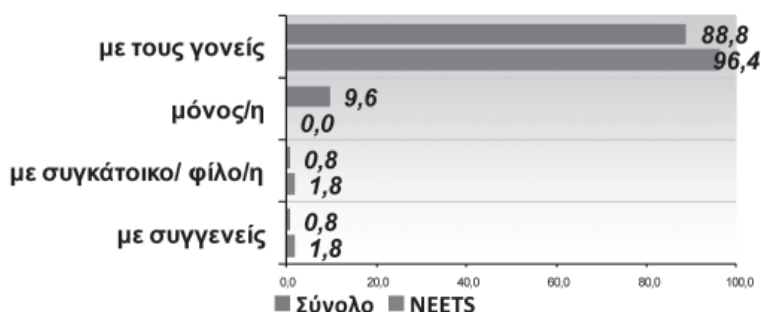
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 45. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Σύμφωνα με το ως άνω γράφημα το 89,1% των Neets της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας επικουρείται οικονομικά από τους γονείς του, το 3,6% από τον / την σύζυγο, ενώ το 5,5% δήλωσε ότι δεν στηρίζεται οικονομικά από κανέναν.

Γράφημα 46. Διαμόνη.

Σύμφωνα με το γράφημα 46, ένα ποσοστό της τάξεως του 98,2% των Neets της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας διανέμει ακόμα με την οικογένεια του ή κάποιο συγγενικό πρόσωπο.

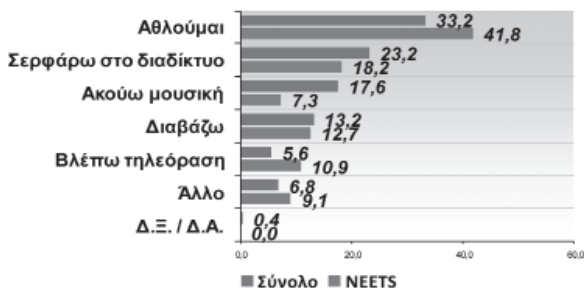

Γράφημα 47. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Μελετώντας τις κρίσεις των ερωτηθέντων αναφορικά με το επίπεδο της υγείας τους διακρίνουμε ότι τόσο το σύνολο του πληθυσμού, όσο και η υποομάδα των Neets θεωρούν ως επί το πλείστον το επίπεδο της υγείας τους από καλό έως εξαιρετικό. Σημειώνεται όμως πως το ποσοστό των Neets της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας που θεωρούν το επίπεδο της υγείας τους μέτριο, είναι υπερδιπλάσιο από το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού της έρευνας.

Γράφημα 48. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Σύμφωνα με το ανωτέρω γράφημα το 41,8% των Neets της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας συνηθίζει να αθλείται κατά τον ελεύθερο χρόνο του, το 18,2% ασχολείται με το διαδίκτυο, 12,7% διαβάζει, το 10,9% παρακολουθεί τηλεόραση και το

7,3% δήλωσε ότι κατά τον ελεύθερο χρόνο του συνηθίζει να ακούει μουσική.

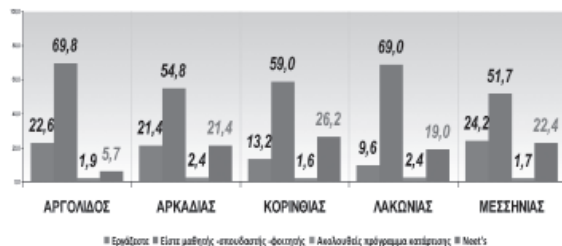
Περιφέρεια Πελοποννήσου

Γράφημα 49. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα το ποσοστό των Neets στην Πελοπόννησο ξεπερνά το 19%. Πρόκειται σαφώς για ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό το οποίο ξεπερνά τον πανελλαδικό μέσο όσο. Η πλειοψηφία των νέων 16-24 στην Πελοπόννησο εμφανίζονται να είναι μαθητές ή σπουδαστές με ένα ποσοστό που ξεπερνά το 60%.

Γράφημα 50. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

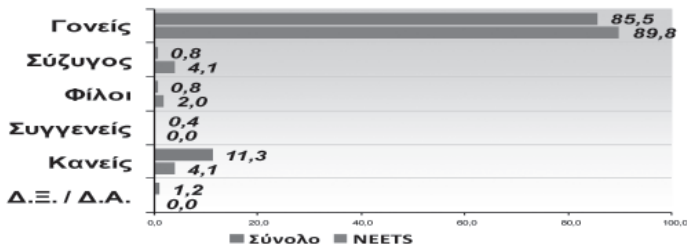

Από το ως άνω γράφημα μπορούμε να δούμε πως με εξαίρεση το Νομό Αργολίδος, όπου το ποσοστό των Neets είναι εξαιρετικά μικρό και μόλις 5,7%, στους υπόλοιπους νομούς το ποσοστό των Neets αγγίζει ή ξεπερνάει το 20%. Επομέ-

ως η Αργολίδα είναι αυτή που στην πραγματικότητα ρίχνει το μέσο όρο της περιφέρειας κάτω από 20%.

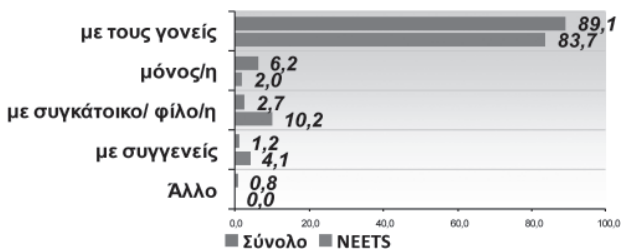
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 51. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

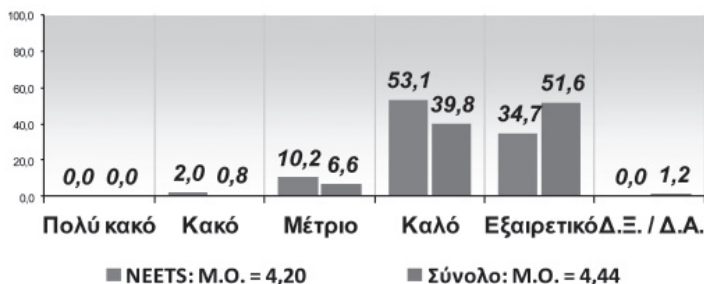
Από το παραπάνω γράφημα διαπιστώνουμε για μια ακόμα φορά πως οι νέοι ηλικίας 16-24 συντηρούνται οικονομικά από τους γονείς τους, είτε είναι Neets είτε όχι, σε ποσοστό που ξεπερνάει το 85%.

Γράφημα 52. Διαμόνη.

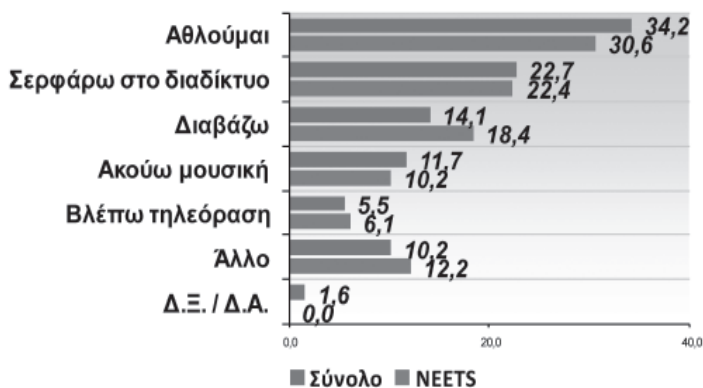
Όπως φαίνεται από το παραπάνω γράφημα το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων της Πελοποννήσου, είτε είναι Neets είτε όχι διαμένουν με τους γονείς τους, ενισχύοντας την άποψη ότι η ελληνική οικογένεια εξακολουθεί να είναι ο πλέον ισχυρός δεσμός της ελληνικής κοινωνίας.

Γράφημα 53. Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Η πλειονότητα των υποκειμένων εκτιμούν ότι προσέχουν την υγεία τους θεωρώντας το επίπεδό της από καλό έως εξαιρετικό σε ποσοστό μεγαλύτερο του 87%.

Γράφημα 54. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Αναφορικά με τον ελεύθερο χρόνο, οι Neets της Πελοποννήσου δήλωσαν πως ως επί το πλείστον τον αξιοποιούν αθλούμενοι (ποσοστό 30,6%) και σερφάροντας στο διαδίκτυο (22,4%) ενώ ένα μεγάλο ποσοστό (18,4%) δήλωσε πως προτιμάει στον ελεύθερο χρόνο του να διαβάζει. Τα ποσοστά αυτά

είναι παρεμφερή με των υπόλοιπων νέων της περιοχής και δεν υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις.

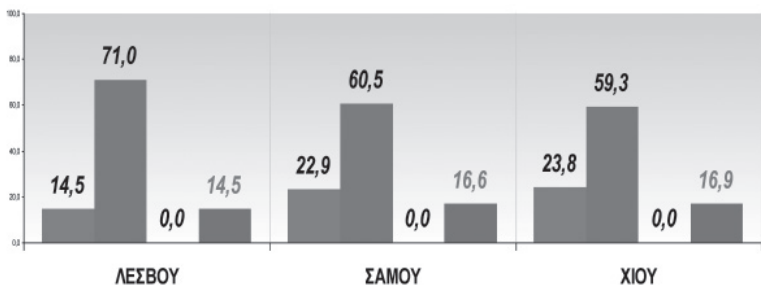
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Γράφημα 55. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα το ποσοστό των Neets στην Περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου είναι 15,8% και συνεπώς λίγο κάτω από τον πανελλαδικό μέσο όρο.

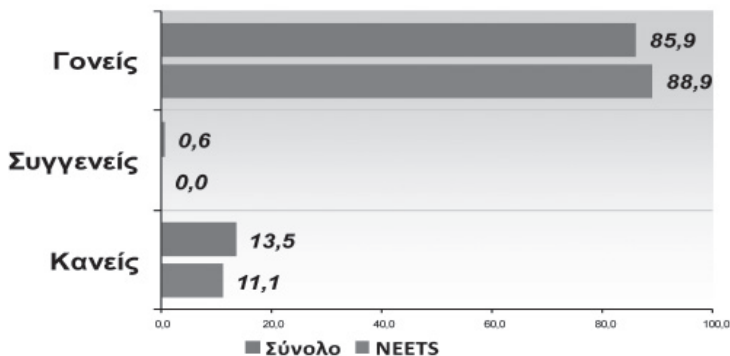
Γράφημα 56. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Μεταξύ των Νομών της Περιφέρειας δεν υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις σχετικά με το ποσοστό των Neets. Έτσι βλέπουμε πως ο Νομός Χίου έχει το μεγαλύτερο ποσοστό (16,9%), το οποίο είναι ακριβώς ίδιο με τον πανελλαδικό μέσο όρο, ενώ οι υπόλοιποι νομοί κυμαίνονται λίγο πιο κάτω, με το Νομό Λέσβου να παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό Neets (14,5%).

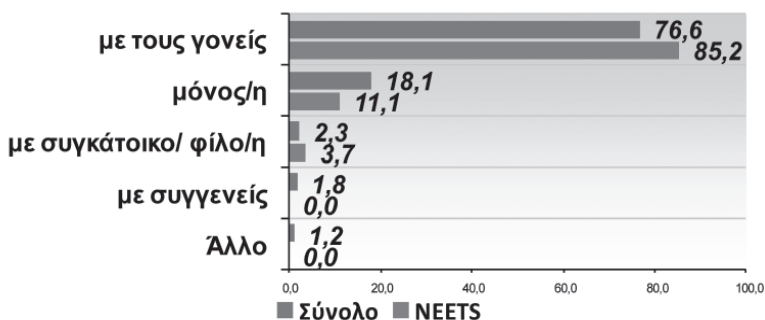
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 57. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Από το παραπάνω γράφημα διαπιστώνουμε για μια ακόμα φορά πως οι νέοι ηλικίας 16-24 συντηρούνται οικονομικά από τους γονείς τους, είτε είναι Neets είτε όχι, σε ποσοστό που ξεπερνάει το 85%.

Γράφημα 58. Διαμονή.

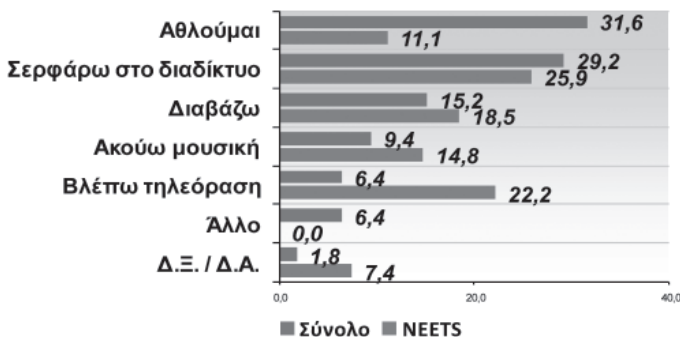
Από το παραπάνω γράφημα διαπιστώνουμε για μια ακόμα φορά πως οι νέοι ηλικίας 16-24 διαμένουν σε συντριπτική πλειοψηφία με τους γονείς τους, είτε είναι Neets είτε όχι.

Γράφημα 59. Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Σύμφωνα με το ως άνω γράφημα οι νέοι της Περιφέρειας, στο σύνολό τους, δηλώνουν πως το επίπεδο της υγείας τους είναι από καλό έως εξαιρετικό, σε ποσοστό που ξεπερνά το 88%.

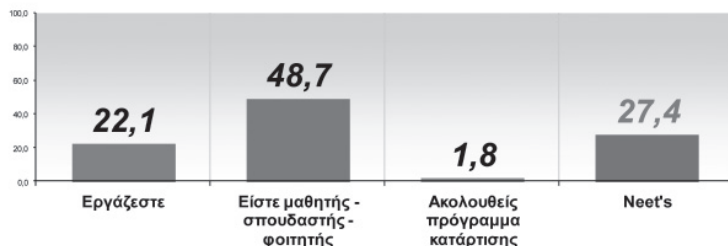
Γράφημα 60. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Οι Neets της Περιφέρειας του Βορείου Αιγαίου απάντησαν κυρίως πως σερφάρουν στο διαδίκτυο (25,9%) και βλέπουν τηλεόραση (22,2%) στον ελεύθερο χρόνο τους. Οι απαντήσεις τους διαφέρουν αρκετά από αυτές των υπόλοιπων νέων της Περιφέρειας καθώς η πλειοψηφία των υπόλοιπων νέων απάντησε, σε ποσοστό 31,6%, πως στον ελεύθερό της χρόνο αθλείται.

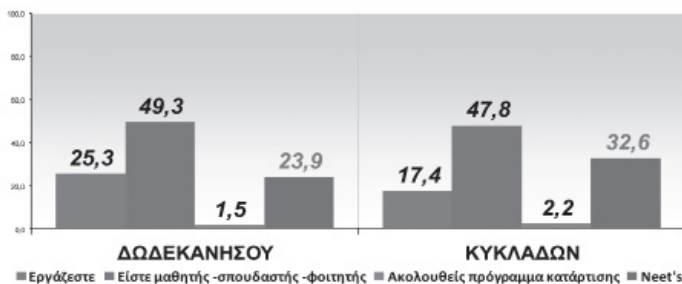
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Γράφημα 61. Η κατανομή των υποκειμένων.

Με βάση των παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε πως η Περιφέρεια του Νότιου Αιγαίου έχει την αρνητική πρωτιά στο ποσοστό των Neets στην Ελλάδα. Το ποσοστό αγγίζει το 27,4% και είναι με διαφορά το μεγαλύτερο στην Ελλάδα. Η εξήγηση βρίσκεται κυρίως στη δύναμη των τουριστικών επαγγελματιών και της εποχιακής εργασίας .

Γράφημα 62. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

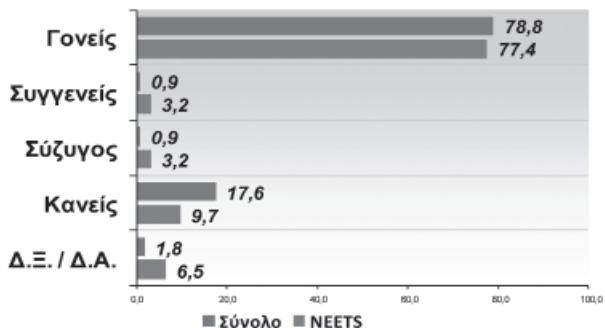

Το ποσοστό των Neets τόσο στα Δωδεκάνησα όσο και στις Κυκλάδες ξεπερνά κατά πολύ τον πανελλαδικό μέσο όσο, ενώ στην περίπτωση των Κυκλάδων ξεπερνά ακόμα και το 30% (32,6% συγκεκριμένα) όντας το μεγαλύτερο ποσοστό στην Ελλάδα.

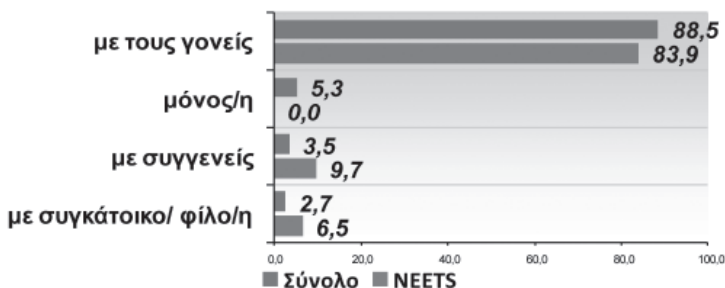
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 63. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

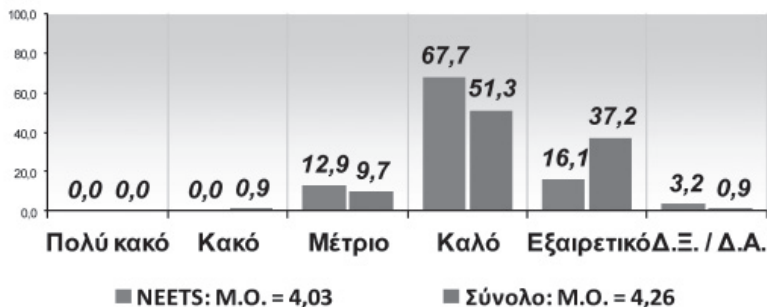
Για ακόμα μια φορά παρατηρείται το φαινόμενο οι γονείς να είναι εκείνοι που στηρίζουν οικονομικά τα παιδιά (είτε είναι Neets είτε όχι) σε ποσοστό που ξεπερνά το 77%. Το γεγονός αυτό λαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη σημασία αν αναλογιστεί κανείς το συνολικό ποσοστό των Neets.

Γράφημα 64. Διαμονή.

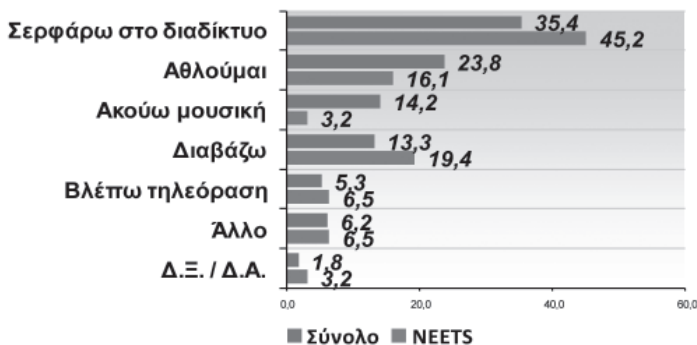
Αντίστοιχα, βάσει του παραπάνω γραφήματος, διαπιστώνουμε πως η συντριπτική πλειοψηφία των νέων (είτε είναι Neets είτε όχι) μένουν με τους γονείς τους σε ποσοστό που ξεπερνά το 83%.

Γράφημα 65. Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Οι νέοι της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου δηλώνουν, βάσει του ως άνω γραφήματος, πως το επίπεδο της υγείας τους είναι από καλό έως εξαιρετικό, σε ποσοστό που ξεπερνά το 83%.

Γράφημα 66. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Όπως φαίνεται από το παραπάνω γράφημα η πλειονότητα των υποκειμένων δήλωσε πως στον ελεύθερο χρόνο της προτιμά να σερφάρει στο διαδίκτυο. Το ποσοστό ειδικά για τους Neets ξεπερνά το 45%, ενώ η δεύτερη προτίμηση της συγκεκριμένης ομάδας είναι το διάβασμα σε ποσοστό 19,4%.

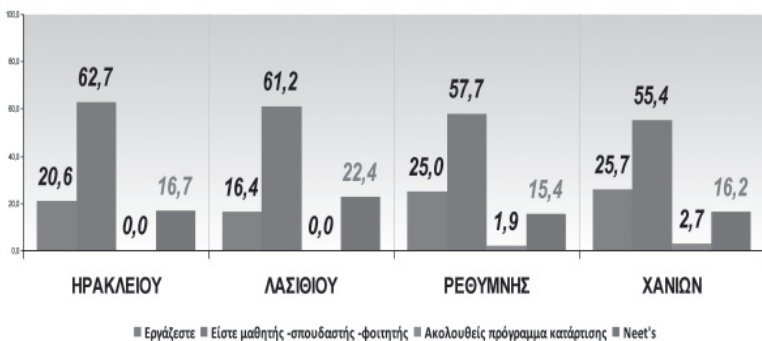
Περιφέρεια Κρήτης

Γράφημα 67. Η κατανομή των υποκειμένων.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα το ποσοστό των Neets στην Κρήτη (17,1%) είναι περίπου αντίστοιχο με τον πανελλαδικό μέσο όρο.

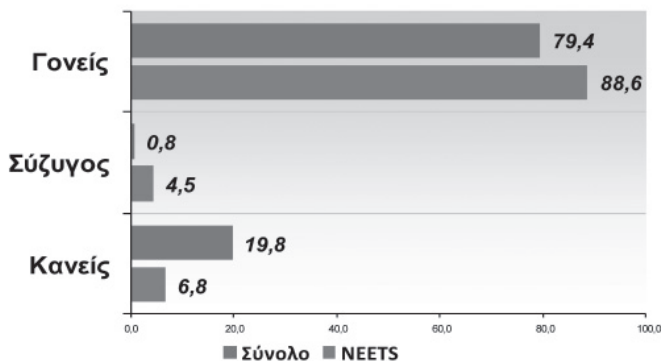
Γράφημα 68. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Το μεγαλύτερο ποσοστό Neets εμφανίζει ο Νομός Λασιθίου με ένα ποσοστό της τάξης του 22,4% ενώ αντίστοιχα το μικρότερο ποσοστό εμφανίζει ο Νομός Ρεθύμνης με ένα ποσοστό της τάξης του 15,4%.

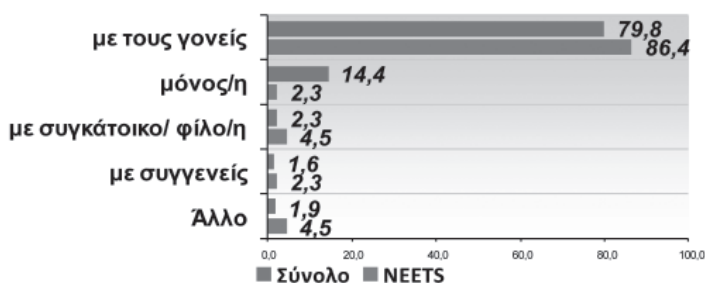
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 69. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

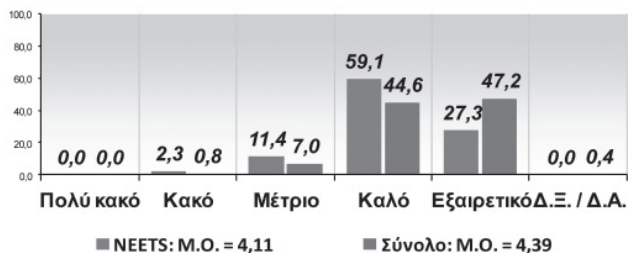
Βάσει του ως άνω γραφήματος και στην Περιφέρεια της Κρήτης οι γονείς είναι αυτοί που στηρίζουν οικονομικά τους νέους με το ποσοστό ειδικά για την κατηγορία των Neets να αγγίζει το 90%.

Γράφημα 70. Διαμονή.

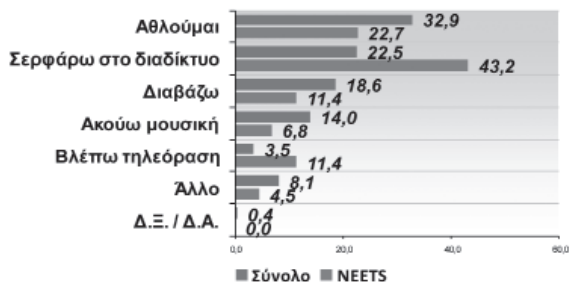
Επίσης, και στην Περιφέρεια της Κρήτης το μεγαλύτερο ποσοστό των υποκειμένων φαίνεται πως διαμένει με τους γονείς του, με τα ποσοστά στην κατηγορία των Neets να ξεπερνούν το 86%.

Γράφημα 71. Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Οι νέοι της Περιφέρειας της Κρήτης εκτιμούν, με βάση το παραπάνω γράφημα, πως το επίπεδο της υγείας τους είναι καλό έως εξαιρετικό, σε ποσοστό που ξεπερνάει το 85%. Αντίθετα, μόλις ένα 11,4% των υποκειμένων εκτιμά πως το επίπεδο της υγείας του είναι μέτριο.

Γράφημα 72. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Οι Neets της Περιφέρειας της Κρήτης δήλωσαν με βάση το παραπάνω γράφημα πως ως επί το πλείστον (43,2%) περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους στο διαδίκτυο. Πολλοί ήταν κι αυτοί που δήλωσαν πως προτιμούν στον ελεύθερο χρόνο τους να αθλούνται (22,7%). Λιγότεροι ήταν αυτοί που δήλωσαν πως στον ελεύθερο χρόνο τους προτιμούν είτε να διαβάζουν (11,4%) είτε να βλέπουν τηλεόραση (11,4%).

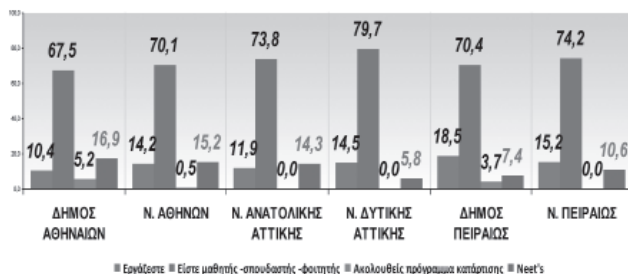
Περιφέρεια Αττικής

Γράφημα 73. Η κατανομή των υποκειμένων.

Η Αττική με βάση το ως άνω γράφημα παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό Neets πανελλαδικά, με ποσοστό μόλις 13%. Εντύπωση προκαλεί και στην Περιφέρεια της Αττικής το σχεδόν μηδενικό ποσοστό των ατόμων που ακολουθούν κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

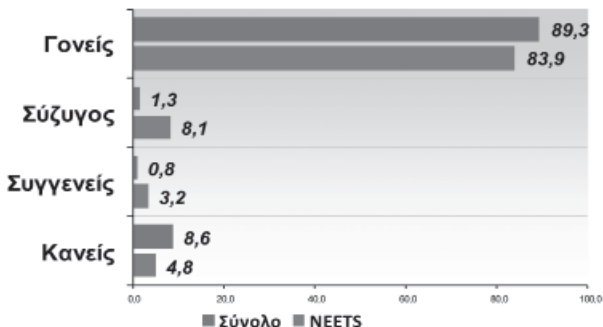
Γράφημα 74. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα ο Δήμος Αθηναίων είναι αυτός που εμφανίζει τα μεγαλύτερα ποσοστά Neets στην Περιφέρεια Αττικής έχοντας ένα ποσοστό της τάξης του 16,9%, ακριβώς ίδιο δηλαδή με τον πανελλαδικό μέσο όρο. Αντίθετα πολύ μικρό ποσοστό εμφανίζει η Νομαρχία Δυτικής Αττικής με ένα ποσοστό της τάξης του μόλις 5,8% (από τα μικρότερα ποσοστά πανελλαδικώς).

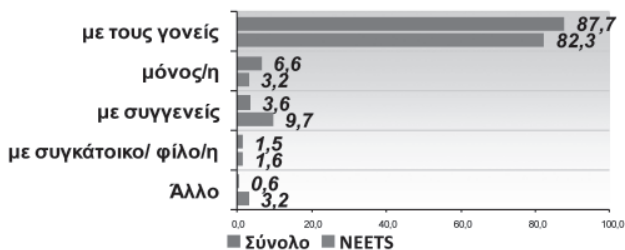
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 75. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

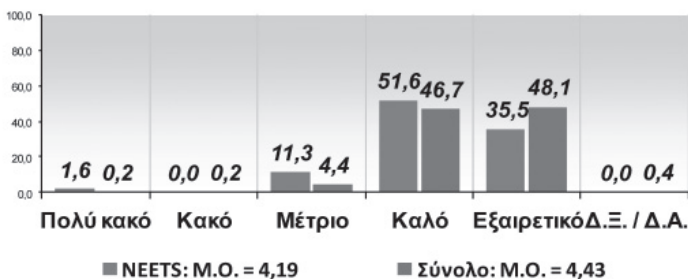
Το παραπάνω γράφημα δείχνει για μια ακόμα φορά την ίδια τάση αναφορικά με την οικονομική στήριξη των νέων. Οι γονείς σε ποσοστό που ξεπερνά το 83% είναι αυτοί που στηρίζουν οικονομικά τους νέους (Neets και μη) ενώ μόλις 8,1% των Neets δηλώνει πως στηρίζεται οικονομικά από τον/την σύζυγο.

Γράφημα 76. Διαμονή.

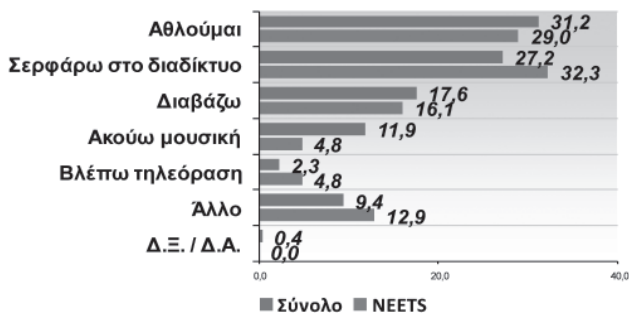
Με βάση το παραπάνω γράφημα η συντριπτική πλειονότητα των Neets μένουν με τους γονείς τους (82,3%) όπως το ίδιο πράττουν και οι νέοι που δεν είναι Neet (87,7%). Ένα ποσοστό της τάξης του 10% των Neets δηλώνουν πως διαμένουν με κάποιο συγγενικό πρόσωπο (σύζυγο κλπ).

Γράφημα 77. Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Και στην Περιφέρεια της Αττικής οι νέοι (Neets και μη) δηλώνουν πως το επίπεδο της υγείας τους είναι από καλό έως εξαιρετικό (ποσοστά που ξεπερνούν το 85%) ενώ μόλις ένα ποσοστό Neets της τάξης του 11,3% δηλώνουν πως το επίπεδο της υγείας τους είναι μέτριο.

Γράφημα 78. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

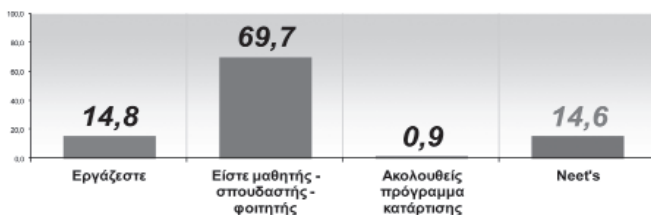
Αναφορικά τώρα με τον ελεύθερο χρόνο τους οι Neets της Αττικής δήλωσαν πως ως επί το πλείστον προτιμούν να τον περνούν αθλούμενοι (29%) ή σερφάροντας στο διαδίκτυο (32,3%). Αρκετοί ήταν κι αυτοί που δήλωσαν πως προτιμούν να διαβάζουν (16,1%) ενώ αυτό που παρατηρούμε είναι πως οι απαντή-

σεις των νέων που δεν ανήκουν στην κατηγορία των Neets δεν διαφοροποιούνται παρά ελάχιστα από αυτές των Neets.

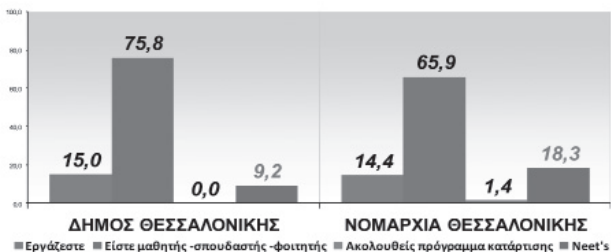
Περιφέρεια Θεσσαλονίκης

Γράφημα 79. Η κατανομή των υποκειμένων.

Το ποσοστό των Neets στην Θεσσαλονίκη είναι 14,6% και βρίσκεται κάτω από τον πανελλαδικό μέσο όρο. Για μια ακόμα φορά εντύπωση προκαλεί το σχεδόν μηδενικό (0,9%) ποσοστό των ατόμων που ακολουθούν κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.

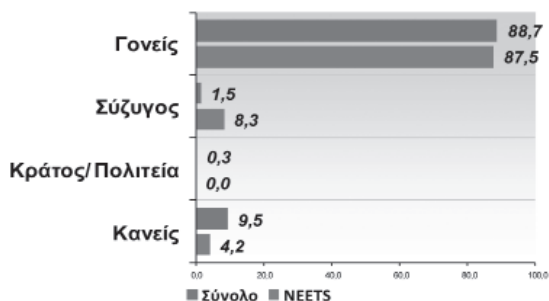
Γράφημα 80. Κατανομή των υποκειμένων ανά Νομό.

Βάσει του παραπάνω γραφήματος φαίνεται πως υπάρχει μια μεγάλη απόκλιση στην Περιφέρεια της Θεσσαλονίκης μεταξύ του Δήμου και της Νομαρχίας. Στο Δήμο Θεσσαλονίκης το ποσοστό των Neets δεν ξεπερνά το 10% (μόλις 9,2%) ενώ στη Νομαρχία το ποσοστό εκτοξεύεται στο 18,3% όντως μεγαλύτερο από τον πανελλαδικό μέσο όρο.

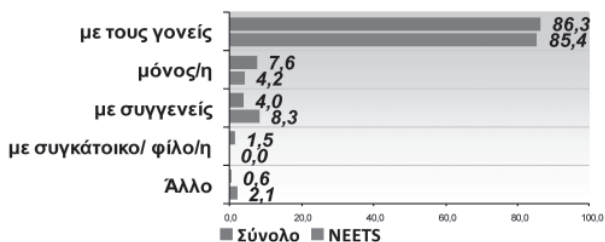
Ποσοτική απεικόνιση των αντιλήψεων των υποκειμένων

Γράφημα 81. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

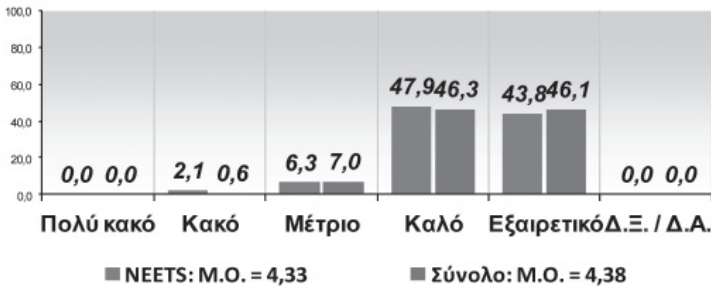
Ούτε στην Περιφέρεια Θεσσαλονίκης διαφοροποιούνται τα πράγματα αναφορικά με την οικονομική στήριξη των νέων γενικότερα αλλά και των Neets ειδικότερα. Σε ποσοστό μεγαλύτερο του 87% την οικονομική στήριξη των νέων την αναλαμβάνουν οι γονείς.

Γράφημα 82. Διαμονή.

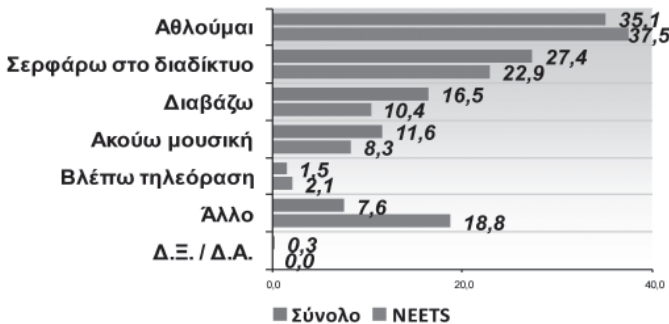
Με βάση το ως άνω γράφημα ίδια είναι και η εικόνα αναφορικά με το που μένουν οι νέοι αλλά και οι Neets ειδικότερα. Σε ποσοστό μεγαλύτερο του 85% οι νέοι της Περιφέρειας της Θεσσαλονίκης δηλώνουν πως διαμένουν με τους γονείς τους ενώ ειδικά για τους Neets ένα ποσοστό της τάξης του 8,3% δηλώνει πως μένει με κάποιο άλλο συγγενικό πρόσωπο.

Γράφημα 83. Πώς κρίνετε το επίπεδο υγείας σας;

Αναφορικά τώρα με το επίπεδο υγείας τους οι νέοι της Περιφέρειας της Θεσσαλονίκης δηλώνουν πως αυτή βρίσκεται σε καλό έως εξαιρετικό επίπεδο σε ένα ποσοστό της τάξης του 90% τόσο για τους νέους γενικότερα όσο και για τους Neets ειδικότερα.

Γράφημα 84. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς αξιοποιείτε κυρίως τον ελεύθερο χρόνο σας; (1 απάντηση).

Τέλος, αναφορικά με τον ελεύθερο χρόνο τους οι Neets δηλώνουν σε μεγάλο ποσοστό πως τον περνάνε είτε αθλούμενοι (37,5%) είτε σερφάροντας στο διαδίκτυο (22,9%). Και εδώ παρατηρείται μια σύγκλιση απόψεων των νέων είτε αυτοί είναι Neets είτε δεν είναι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Eurofound (2012), *NEETs. Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- OECD (2008), *Jobs for youth. Korea*. OECD: Paris
- Παπαδάκης, Ν. (2013), Οι Neets στην Ευρώπη: Συγκλίσεις, αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).
- Παπαδάκης Ν. σε συνεργασία με Χουρδάκη, Μ. και Καμέκη, Α. (2011): Νέες Μορφές Κοινωνικής Ευπάθειας και Προκλήσεις για την Κοινωνική Πολιτική: Οι *Neets (Young People Not in Education, Employment or Training)*. Αθήνα: ΙΣΤΑΜΕ, Policy briefs, τευχ. 12, σσ 1- 16.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

*Δημήτριος Κοτρόγιαννος, Στυλιανός Τζαγκαράκης,
Απόστολος Καμέκης, Μαρίνος Χουρδάκης**

Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ταλανίζει κυρίως τις χώρες της Ευρωζώνης λόγω των ιδιαιτεροτήτων του συστήματος έχει επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις κυρίως στα κράτη-μέλη του ευρωπαϊκού νότου. Αυτό συμβαίνει λόγω των εγγενών αδυναμιών των εν λόγω κρατών τόσο σε επίπεδο ανταγωνιστικότητας των οικονομιών τους όσο και σε επίπεδο

---

* *Δημήτριος Κοτρόγιαννος*, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης, Διευθυντής Κέντρου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕ.Α.ΔΙΚ.).

Στυλιανός Τζαγκαράκης, Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης, Ερευνητής ΚΕ.Α.ΔΙΚ.

Απόστολος Καμέκης, Υποψήφιος Διδάκτορας, Ερευνητής ΚΕ.Α.ΔΙΚ., Ερευνητής στον τομέα Κλινικής, Κοινωνικής και Οικογενειακής Ιατρικής Πανεπιστημίου Κρήτης.

Μαρίνος Χουρδάκης, Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης, Ερευνητής ΚΕ.Α.ΔΙΚ.

δο αποτελεσματικότητας των δομών κοινωνικής προστασίας. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η εμφάνιση και ένταση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Αποτελεί αδιαμφισβήτητη παραδοχή ότι το κράτος πρόνοιας είναι συνταγματικά κατοχυρωμένος θεσμός που στοχεύει στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων μέσω πολιτικών προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων, κυρίως των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Στην Ελλάδα η πραγματοποίηση αυτών των στόχων αντιμετώπισε και συνεχίζει να αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα, καθώς το κράτος πρόνοιας χρησιμοποιήθηκε ως μοχλός πίεσης για την ικανοποίηση μικροκομματικών και πελατειακών συμφερόντων (Tzagkarakis & Kamekis, 2013). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία ενός υδροκέφαλου κρατικού μηχανισμού που δαπανούσε μεγάλα χρηματικά ποσά χωρίς να επιτυγχάνει τους στόχους του. Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε λόγω της παρατεταμένης ύφεσης και των πολιτικών περιορισμού των κρατικών δαπανών και της επιβολής οριζόντιων περικοπών ακόμα και σε νευραλγικούς τομείς όπως είναι οι κοινωνικές παροχές (Kotroyannos *κ.ά.*, 2013). Αυτές οι πολιτικές οδήγησαν στην αλματώδη αύξηση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων⁴⁹ καθώς οι κοινωνικές παροχές αντιμετωπίζουν το διττό πρόβλημα της αναποτελεσματικότητας και του περιορισμού των δαπανών.

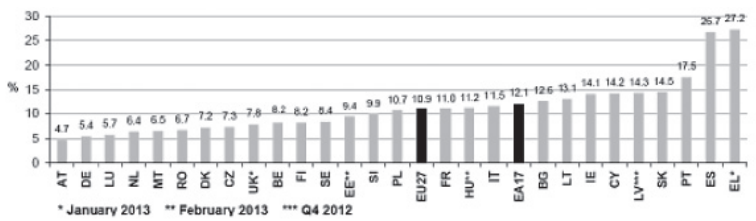
Μια από τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που έχει εμφανιστεί στην Ευρώπη και στην Ελλάδα είναι οι νέοι ηλικίας 15 έως 24 ετών οι οποίοι δεν εντάσσονται στην εκπαίδευση, την κατάρτιση ή την απασχόληση επομένως, δεν καταγράφονται σε κανένα πεδίο μέριμνας των θεσμών του κοινωνικού κράτους (Παπαδάκης, 2010). Η συγκεκριμένη κοινωνικά ευάλωτη ομάδα αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία ως NEETs

(Young People Not in Education, Employment or Training). Είναι οι αποκαλούμενοι «απόντες», οι οποίοι αποχωρούν από το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και ακολούθως παραμένουν εκτός θεσμικού πλαισίου κατάρτισης και απασχόλησης.

Ευλόγως γεννάται η αναγκαιότητα για πλήρη ενσωμάτωση αυτών των νέων στις κοινωνικές δομές και προκύπτουν δυο παράμετροι για την πραγμάτωση αυτής της μετάβασης. Η μία αναφέρεται στο ζήτημα της πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης και αν μπορούν να ενταχθούν ξανά σε αυτή και η δεύτερη στις διαδικασίες ένταξης στην απασχόληση και την κατάρτιση. Ως προς το πρώτο ζήτημα, από την στιγμή που η υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα ορίζεται μέχρι το 15^ο έτος της ηλικίας των νέων, τόσο το εκπαιδευτικό σύστημα όσο και οι θεσμικοί παράγοντες σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο δεν έχουν αναπτύξει καθορισμένη στρατηγική πολιτικών για την αντιμετώπιση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης (Φωτόπουλος, 2008). Ακολούθως, η παρατεταμένη ύφεση που πλήττει την Ελλάδα έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των θέσεων εργασίας και την εκτόξευση των ποσοστών της ανεργίας (27,2%, Διάγραμμα 1), ιδιαίτερα στις μικρές ηλικιακές ομάδες του πληθυσμού.

Διάγραμμα 1. Ποσοστά Ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Μάρτιο του 2013.

Πηγή: Eurostat, 2013.

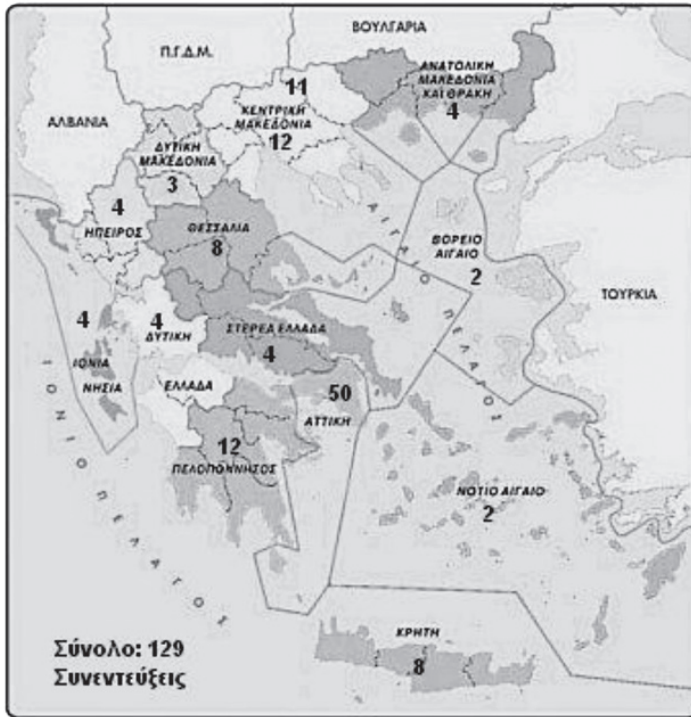
Επιπροσθέτως, το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και η έλλειψη ενδεδειγμένης ενημέρωσης και καταγραφής των νέων αυτής της κατηγορίας δυσχεραίνει την ένταξή τους τόσο στην αγορά εργασίας όσο και σε προγράμματα κατάρτισης. Η απουσία χαρτογράφησης της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας οδήγησε στην ανάγκη υλοποίησης του έργου «Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training)».

Ταυτότητα της Έρευνας

Η μέθοδος που εφαρμόστηκε για την διεξαγωγή της έρευνας ήταν αυτή των ημιδομημένων συνεντεύξεων ώστε να αναδειχθούν ουσιώδη συμπεράσματα σχετικά με τις αιτίες, τις επιδράσεις, τις απόψεις, τα προβλήματα οικονομικής και κοινωνικής φύσεως, την ψυχική και σωματική υγεία και την βιοτική τροχιά των NEETs. Χρησιμοποιήθηκε σχέδιο συνέντευξης (βλέπε Παράρτημα) το οποίο αποτελείτο από 65 ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Πραγματοποιήθηκαν 129 συνεντεύξεις σε όλη την ελληνική επικράτεια και η κατανομή αυτών έγινε με βάση τα στοιχεία της GPO που έχουν αντληθεί από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, στρωματοποιημένα ανά γεωγραφική περιφέρεια⁵⁰.

Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν 50 συνεντεύξεις στην περιφέρεια Αττικής, 12 στο Νομό Θεσσαλονίκης, 4 στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 11 στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, 3 στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 4 στην περιφέρεια Ηπείρου, 8 στην περιφέρεια Θεσσαλίας, 4 στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων, 4 στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 4 στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, 12 στην περιφέρεια Πελοποννήσου, 2 στην περιφέρεια Βορεί-

ου Αιγαίου, 2 στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και 8 στην περιφέρεια Κρήτης.

Κατανομή Συνεντεύξεων των NEETs ανά διοικητική περιφέρεια.

Οι συνεντεύξεις επικεντρώθηκαν στην ανάδειξη των αιτιών που οδηγούν την συγκεκριμένη κατηγορία νέων στην απουσία τους από τους θεσμούς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης αλλά και στα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Παράλληλα, επιχειρήθηκε να αναδειχθούν οι απόψεις τους για τα ενδεχόμενα περιθώρια βελτίωσης της βιοτικής τους κατάστασης αλλά και

του γενικότερου κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού κλίματος. Επιπροσθέτως, έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι ανάγκες και οι προτιμήσεις των NEETs, οι πιθανές επιδράσεις της δύσκολης κατάστασης που βιώνουν στην σωματική και την ψυχική τους υγεία, καθώς και οι άμεσοι στόχοι (προτεραιότητες) για το μέλλον.

Στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων που ακολουθεί έμφαση δίνεται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία βοηθούν στην ουσιαστικότερη κατανόηση του φαινομένου των NEETs. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ωστόσο η συμφωνία των ποσοτικών δεδομένων της έρευνας με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος της ποιοτικής έρευνας.

Ζητήματα Βιογραφίας των NEETs

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι το 67,4% των ερωτηθέντων NEETs προέρχονται από αστική περιοχή και το 32,6% από ημιαστική (16,3%) και αγροτική περιοχή (16,3%). Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα (86,7%) συγκατοικεί με τους γονείς της ενώ μόλις το 13,3% διαμένει μόνο του ή με κάποιο άλλο πρόσωπο (σύντροφος ή σύζυγος). Επιπλέον, 124 δηλώνουν άγαμοι/ες (3 εξ αυτών με παιδιά) και μόνο 5 είναι έγγαμοι/ες (2 εξ αυτών με παιδιά).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων το 85,1% των γονιών τους εργάζεται, το 11,6% είναι συνταξιούχοι και το 3,3% είναι άνεργοι. Αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα μένουν μαζί με τους γονείς τους δείχνει ότι οι γονείς συνεισφέρουν οικονομικά τους NEETs, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τις απαντήσεις τους σχετικά με την στήριξη από την οικογένειά τους.

Άξιο αναφοράς είναι ότι από το σύνολο των γονιών των 129 συμμετεχόντων στην έρευνα το 23,8% είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (6,3% κατέχει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο), ποσοστό 39,7% έχει ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 35,7% την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και μόνο ένας αναφέρει ότι οι γονείς του δεν έχουν ολοκληρώσει την φοίτησή τους στο δημοτικό σχολείο. Επομένως, το 63,5% των γονιών των NEETs έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ είναι αρκετά υψηλό το ποσοστό (36,5%) αυτών που δεν την έχουν ολοκληρώσει.

Πίνακας 1. Ζητήματα Βιοτικής Τροχιάς των NEETs.

Ζητήματα Βιοτικής Τροχιάς						
Φύλο:	Άνδρες: 53,5% (69/129)			Γυναίκες: 46,5% (60/129)		
Ηλικία:	15-19: 14,1% (18/129)			20-24: 85,9% (111/129)		
Μορφωτικό Επίπεδο:	Μη Ολοκλήρωση Πρωτοβάθμιας: 0,8% (1/128)	Πρωτοβάθμια: 36,7% (48/128)	Δευτεροβάθμια: 34,4% (44/128)	Τριτοβάθμια: 28,1% (36/128)		
Περιοχή διαμονής:	Αστική: 67,4% (87/129)		Ημιαστική: 16,3% (21/129)	Αγροτική: 16,3% (21/129)		
Διαμονή:	Με γονείς: 86,7% (111/129)			Μόνοι: 13,3% (17/129)		
Μορφωτικό Επίπεδο Γονιών:	Μη Ολοκλήρωση Πρωτοβάθμιας: 0,8% (1/126)	Πρωτοβάθμια: 35,7% (45/126)	Δευτεροβάθμια: 39,7% (50/126)	Τριτοβάθμια: 17,5% (22/126)	Κάτοχος Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού: 6,3% (8/126)	
Εργασιακή κατάσταση γονιών:	Δημόσιος Υπάλληλος: 21,5% (26/121)	Ελεύθερος Επαγγελματίας: 11,6% (14/121)	Συνταξιούχος: 11,6% (14/121)	Ιδιωτικός Υπάλληλος: 44,6% (54/121)	Αγρότης: 7,4% (9/121)	Άνεργος: 3,3% (4/121)
Οικογενειακή Κατάσταση:	Άγαμος: 96,2% (124/129)			Έγγαμος: 3,8% (5/129)		
Παιδιά:	Δεν έχει: 96,2% (124/129)			Έχει: 3,8% (5/129)		

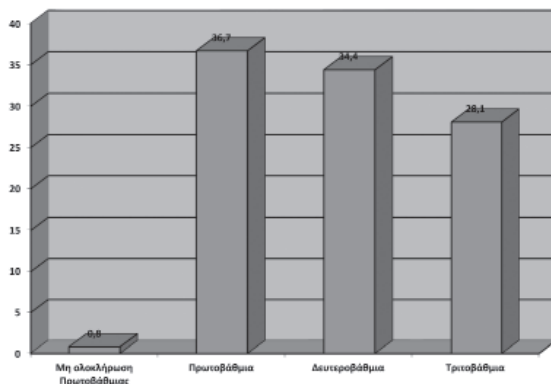
Εκπαίδευση και NEETs

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα υπάρχει μια ισοκατανομή μεταξύ αποφοίτων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστά κοντά στο 35% και για τις δύο περιπτώσεις) ενώ λίγο μικρότερο είναι το ποσοστό των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. (Διάγραμμα 2).

Σημαντικότερη για την ποιοτική έρευνα ωστόσο είναι η αναφορά στους λόγους εγκατάλειψης του σχολείου. Από τους ερωτηθέντες το ποσοστό αυτών που δηλώνουν ότι έχουν εγκαταλείψει το σχολείο ανέρχεται σε 37,5%. Ως κύρια αιτία εγκατάλειψης προβάλλεται από 6 στους 10 ερωτηθέντες οι «προσωπικοί λόγοι», ενώ 1 στους 4 δηλώνει ότι εγκατέλειψε το σχολείο λόγω οικονομικών προβλημάτων. Αναφέρονται επίσης ως λόγοι εγκατάλειψης τα οικογενειακά και κοινωνικά προβλήματα.

Οι «προσωπικοί λόγοι» είναι βέβαια αρχικά απροσδιόριστοι. Σε κάποιο βαθμό εξειδικεύονται στη συνέχεια των συνεντεύξεων, όπως θα φανεί παρακάτω.

Διάγραμμα 2. Μορφωτικό επίπεδο NEETs

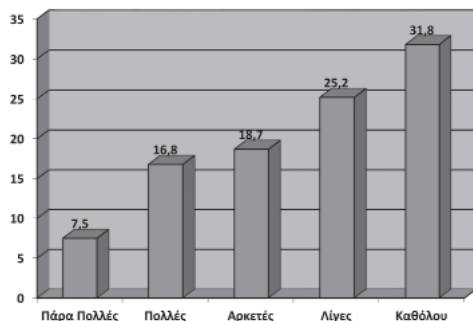

Περνώντας τώρα στην προοπτική επιστροφής στο εκπαιδευτικό σύστημα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων (57%) θεωρεί ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν τους παρέχει την δυνατότητα να επιστρέψουν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στον αντίποδα, μόνο το 18,7% υποστηρίζει ότι οι ευκαιρίες είναι αρκετές, το 16,8% ότι είναι πολλές και το 7,5% τις χαρακτηρίζει ως πάρα πολλές (Διάγραμμα 3). Τα βασικά ζητήματα που αναδεικνύονται είναι η κοινωνική ανισότητα, η οποία σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων, αναπαράγεται μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, οι πρακτικές δυσκολίες για την επιστροφή και η αβεβαιότητα για το βαθμό στον οποίο μπορεί να βελτιώσει τις προοπτικές τους μια πιθανή επιστροφή.

Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω απαντήσεις: «...Πιστεύω πως μπορεί κάποιος να επιστρέψει αν το επιθυμεί, υπάρχουν τρόποι, αλλά χρειάζονται χρήματα και εκεί είναι η μεγάλη ανισότητα...» (β 2.3, ερ. 62), «...(Το εκπαιδευτικό σύστημα) δίνει δευτερες ευκαιρίες σ' αυτούς που το εγκατέλειψαν, αλλά δεν υπάρχει η γενικότερη στήριξη από την πολιτεία για τα άτομα αυτά, καθώς πρέπει παράλληλα να εργάζονται για να βιοπορίζονται...» (β 2.3, ερ. 78), «...δε νομίζω πάντως ότι βοηθάει στο να βρει ένας νέος δουλειά» (β 2.3, ερ. 60).

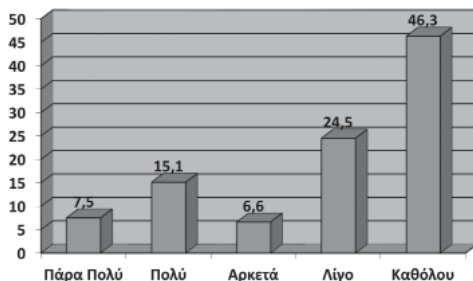
Συνεπώς, ενισχύεται η αναγκαιότητα για την εκ βάθρων αλλαγή των υφιστάμενων δομών του εκπαιδευτικού συστήματος με σκοπό την εν γένει βελτίωσή του ώστε να παρέχει την δυνατότητα σε όλους όσους το επιθυμούν να επιστρέψουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Διάγραμμα 3. Απόψεις των ατόμων που εγκατέλειψαν την εκπαίδευση, για τις ευκαιρίες που δίνει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να επιστρέψουν, εφόσον το επιθυμούν.

Ενώ οι ερωτώμενοι αναφέρουν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν τους δίνει την δυνατότητα να επιστρέψουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, παράλληλα υποστηρίζουν ότι δεν τους παρέχει τα απαραίτητα εχέγγυα ώστε να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Είναι χαρακτηριστικές οι αναφορές από ένα σημαντικό ποσοστό (46,3%) που θεωρεί ότι μέσω της εκπαίδευσης δεν μπορεί να λάβει όλα εκείνα τα προσόντα που θα το οδηγήσουν στην εύρεση εργασίας ενώ οι 7 στους 10 (70,8%) αναφέρουν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα συνδέεται ελάχιστα ή καθόλου με την απασχόληση (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4. Συμβολή της εκπαίδευσης στην εύρεση εργασίας

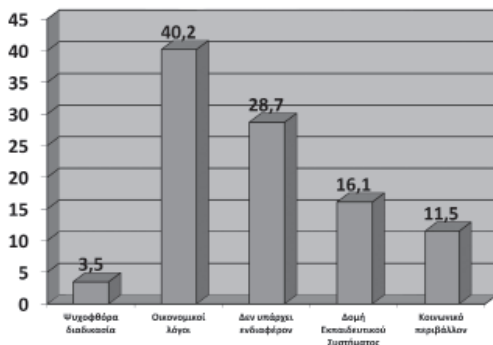

Ωστόσο, το 54,2% δηλώνει την επιθυμία να επανενταχθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία ενώ για το 45,8% δεν αποτελεί προτεραιότητα. Ο παράγοντας που αποτρέπει την πλειοψηφία των NEETs από την επιστροφή τους στην εκπαίδευση είναι οικονομικός (40,2%) και αντανακλά με τον πιο γλαφυρό τρόπο την ανάγκη εξασφάλισης οικονομικών πόρων (Διάγραμμα 5). Το 28,7% δηλώνει ότι δεν ενδιαφέρεται να επιστρέψει στην εκπαίδευση γιατί δεν είναι συνδεδεμένη με την αγορά εργασίας.

Η αρνητική εικόνα που έχει η πλειοψηφία για το εκπαιδευτικό σύστημα ίσως να εξηγεί ως ένα βαθμό γιατί δεν επιθυμεί να επιστρέψει στην εκπαιδευτική διαδικασία. Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις: «...δε θα ήθελα, δε νομίζω ότι θα μου προσφέρει κάτι» (β.2.4, ερ. 15), «...όχι είναι ψυχοφθόρα διαδικασία» (β.2.4, ερ. 1), «...όχι, δεν με ενδιαφέρει» (β.2.4, ερ. 8). Για άλλους οι απαιτήσεις της καθημερινότητας και οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αποτελούν τροχοπέδη για την επιστροφή τους στην εκπαίδευση, «...ναι, αλλά δε γίνεται λόγω οικονομικών» (β.2.4, ερ. 5), «θα το ήθελα, αλλά είναι πολύ δύσκολο, γιατί δεν υπάρχουν στο τόπο που μένω

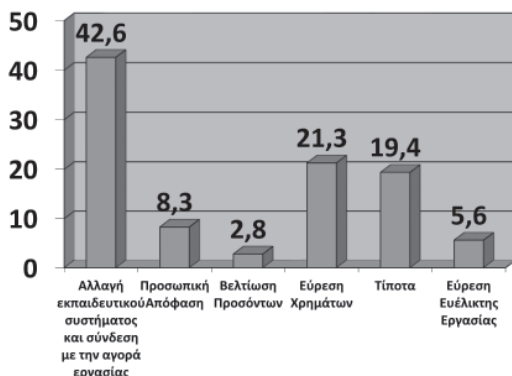
Διάγραμμα 5. Ανασταλτικοί παράγοντες για την επιστροφή στην εκπαίδευση.

σχολεία και κέντρα δεύτερης ευκαιρίας και δε βολεύουν οι συγκοινωνίες για μετακίνηση...» (β.2.4, 45), «...θέλω να επιστρέψω αλλά αντιμετωπίζω οικονομικές δυσκολίες» (β.2.4, ερ.7, 22). Όσοι όμως επιθυμούν να επιστρέψουν στην εκπαίδευση θεωρούν ότι πρέπει να ξεπεραστούν τα όποια εμπόδια και να γίνουν κάποιες αλλαγές. Πιο συγκεκριμένα, «...να βρω χρήματα» (β.2.5, ερ. 5), «...να βελτιωθεί η οικονομική μου κατάσταση...» (β.2.5, ερ. 35), «...σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας» (β.2.5, ερ. 7, 20), «...να αλλάξει το εκπαιδευτικό σύστημα, να βασιστεί στη γνώση και το ενδιαφέρον για μάθηση» (β.2.5, ερ. 1).

Η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και η σύνδεσή του με την αγορά εργασίας αποτελεί μια από τις πρωταρχικές ανάγκες (42,6%), σύμφωνα με τους ερωτώμενους (Διάγραμμα 6). Αλγεινή εντύπωση προκαλεί ότι το 19,4% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι είναι προσωπική επιλογή η αποχή από την εκπαίδευση, επομένως, καμία αλλαγή δεν θα επηρεάσει την απόφασή τους αυτή.

Διάγραμμα 6. Προτάσεις των NEETs για αλλαγές προκειμένου να επιστρέψουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ως προς τη μη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας είναι χαρακτηριστικά τα ακόλουθα αποσπάσματα: «...όχι, δεν σε βοηθάει να βρεις δουλειά και σίγουρα δεν σε ενθαρρύνει να γυρίσεις στην εκπαίδευση...» (β.2.3, ερ. 19), «...σε καμία περίπτωση δε σε βοηθά να βρεις δουλειά και πολύ δύσκολα σε ενθαρρύνει να γυρίσεις στην εκπαίδευση» (β.2.3, ερ. 8), «...δίνει ελάχιστες ευκαιρίες και η εκπαίδευση είναι μόνο θεωρητική και όχι πρακτική» (β.2.3, ερ. 7).

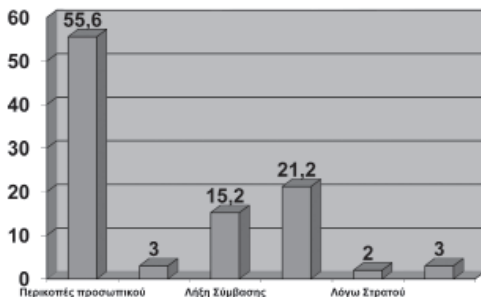
Αντίθετα, μικρό ποσοστό ερωτώμενων διέκρινε θετικά στοιχεία στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ενδεικτικά είναι τα αποσπάσματα: «...υπάρχουν δομές και ινστιτούτα κατάρτισης Ι.Ε.Κ και σχολές μαθητείας και νυχτερινά σχολεία που εντάσσουν ξανά τα άτομα στην εκπαιδευτική διαδικασία αν βέβαια αυτά το επιθυμούν...» (β.2.3, ερ. 42), «...πιστεύω πως (το σύστημα) βοηθάει (τα άτομα που σταμάτησαν να επιστρέψουν)...» (β.2.3, ερ. 9), «...δίνει ευκαιρίες νομίζω με το Ανοικτό Πανεπιστήμιο...» (β.2.3, ερ. 91).

Συμπερασματικά, από τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων προκύπτει ότι ανασταλτικό παράγοντα για την επιστροφή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, το παρουσιάζουν ως ανεπαρκές, μη ευέλικτο και ασύνδετο με την αγορά εργασίας. Παράλληλα, εστιάζουν στους οικονομικούς λόγους και κυρίως στα προβλήματα που δημιουργούνται από την οικονομική κρίση, ενώ αναγάζουν σε πρωτεύον ζήτημα την εύρεση εργασίας. Αυτός ο ισχυρισμός επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι το 94,5% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι θα επέστρεφε στην εκπαίδευση με την προϋπόθεση ότι θα εντασσόταν στην απασχόληση, αναδεικνύοντας την αναγκαιότητα σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.

Απασχόληση και NEETs

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι το 61% είναι άνεργοι για χρονικό διάστημα έως ένα έτος ενώ το 39% για περισσότερο από ένα. Η γενική άποψη ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει δραματικά τα ποσοστά ανεργίας επιβεβαιώνεται από το 55,6% που δήλωσε ότι έχασε την εργασία του λόγω περικοπών προσωπικού (Διάγραμμα 7). Επιπλέον, για το 15,2% δεν ανανεώθηκε η σύμβαση εργασίας ενώ για το 3% έκλεισε η εταιρία στην οποία εργαζόταν. Ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων ωθήθηκε σε παραίτηση (21,2%) για διάφορους λόγους (σύγκρουση με τους ανωτέρους τους, μη ικανοποίηση των απαιτήσεών τους, μη έγκαιρη καταβολή των δεδουλευμένων, μη ικανοποίηση από τις συνθήκες εργασίας).

Διάγραμμα 7. Λόγοι αποχώρησης από την τελευταία εργασία

Οι 13 από τους 129 ερωτώμενους υποστηρίζουν ότι δεν αναζητούν εργασία καθώς οι παράγοντες που συντελούν σε αυτή τους την απόφαση διαμορφώνονται από τις αντιλήψεις περί εργασίας και από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Αυτοί οι οποίοι βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας, αναφέρουν τρεις τρόπους που χρησιμοποιούν:

- (i) μέσω γνωστών (42,4%),
- (ii) μέσω αγγελιών (48,6%),
- (iii) μέσω ΟΑΕΔ (9%).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι μόνο το 9% αναφέρει ότι χρησιμοποιεί τον ΟΑΕΔ ως μέσο εύρεσης εργασίας και το 33,1% ότι τον έχει χρησιμοποιήσει ή συμβουλευτεί στο παρελθόν. Η πλειονότητα των εγγεγραμμένων (72,3%) δεν είναι ικανοποιημένοι από τις υπηρεσίες συμβουλευτικής και στήριξης του ΟΑΕΔ ως προς την εύρεση εργασίας και τις χαρακτηρίζουν αναποτελεσματικές και ελλιπείς. Είναι σαφές ότι η μη χρησιμοποίηση των κρατικών δομών εύρεσης εργασίας οφείλεται σε δυσπιστία ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Αναφέρονται ενδεικτικά τα εξής: «...τον ΟΑΕΔ (έχω χρησιμοποιήσει), ακόμα περιμένω απάντηση» (β.3.8, ερ. 6), «...έχω γραφτεί. Έχω κάρτα ανεργίας. Τελευταία φορά πήγα πριν 15-20 μέρες για να την ανανεώσω, δεν μπορώ να πω ότι με βοήθησε κάπου» (β.3.8, ερ. 14). Τέτοιου είδους απαντήσεις αναδεικνύουν για ακόμη μια φορά την αδυναμία του συγκεκριμένου φορέα να υποστηρίξει τις προσδοκίες και τις ανάγκες των NEETs αλλά πιθανόν και άλλων ηλικιακών ομάδων. Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία (89,8%) δεν λαμβάνει επίδομα τη δεδομένη χρονική στιγμή, κάτι που οφείλεται στη μη ικανοποίηση τους δικαιώματος για επίδομα ανεργίας είτε λόγω μη πρότερης εργασίας είτε λόγω μικρού χρονικού διαστήματος της προηγούμενης εργασίας (απαιτείται συμπλήρωση συγκεκριμένου αριθμού ημερομισθίων μέχρι την ημέρα της αίτησης για επίδομα ανεργίας, ανάλογα με το επάγγελμα).

Αναφορικά με την συμμετοχή τους σε προγράμματα κατάρτισης, το 76,6% των ερωτηθέντων υπογραμμίζει ότι δεν έχει συμμετάσχει ποτέ, ενώ από αυτούς που έχουν συμμετάσχει, το 60% δηλώνει ότι δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν σχετικά με την αναζήτησή εργασίας, διαπιστώνεται η έλλειψη ευκαιριών τόσο στον

δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η οικονομική κρίση, όπως προαναφέρθηκε, συνετέλεσε στην μείωση του προσωπικού κι επομένως στην αύξηση του ποσοστού των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων όπως είναι οι NEETs. Πιο συγκεκριμένα, το 95,2% υποστηρίζει ότι το κράτος δεν προσφέρει ευκαιρίες εργασίας και το 62,2% αναφέρει το ίδιο και για τον ιδιωτικό τομέα. Χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα: «... καμία απολύτως (ευκαιρία), ήδη σκέφτομαι την μετανάστευση» (β.3.12, ερ. 6), «...δεν υπάρχουν δουλειές» (β.3.4, ερ. 14), «...όχι. Αντιθέτως, τα μέτρα που παίρνει το κράτος μειώνουν τις θέσεις εργασίας» (β.3.12, ερ. 48). Υπάρχει όμως και διαφορετική άποψη για τον ιδιωτικό τομέα, σε σύγκριση με το δημόσιο, χωρίς όμως να ικανοποιεί απόλυτα «...προσφέρει περισσότερες από το κράτος αλλά όχι σε ικανοποιητικό βαθμό» (β.3.13, ερ. 7).

Μια από τις θεμελιώδεις αρχές του κράτους πρόνοιας είναι η παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ασφάλισης. Η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού μοντέλου κοινωνικής ασφάλισης αναδεικνύεται και από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, καθώς το 94,3% θεωρεί ότι είναι πολύ ή πάρα πολύ σημαντική. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 51,2% των συνεντευξιαζόμενων απαντά ότι δεν έχει ασφαλιστική κάλυψη από κάποιον φορέα, τονίζοντας την αναγκαιότητα δημιουργίας και υλοποίησης προγραμμάτων που θα καταγράφουν και θα προστατεύουν τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες.

Η δυσκολία εύρεσης εργασίας και κατ' επέκταση η ανεργία φαίνεται ότι αποτελεί τη χίμαιρα της εποχής μας, ειδικότερα για τους νέους μέχρι 25 ετών, για τους οποίους τα ποσοστά ανεργίας κρίνονται ιδιαίτερα ανησυχητικά (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Ποσοστά Νεανικής Ανεργίας.

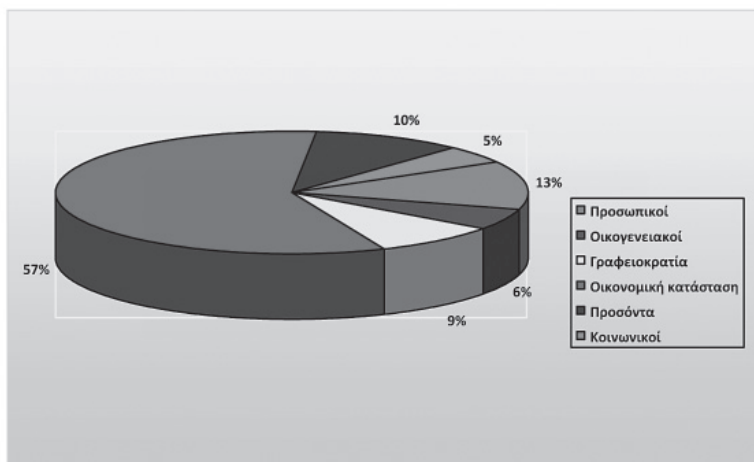
	SEASONALLY ADJUSTED UNEMPLOYMENT RATES (%)												
	Youth (under 25's)				Males				Females				
	Mar 12	Jan 13	Feb 13	Mar 13	Mar 12	Jan 13	Feb 13	Mar 13	Mar 12	Jan 13	Feb 13	Mar 13	
EA17	22.5	24.1	24.0	24.0	10.8	11.9	11.9	11.9	11.3	12.2	12.2	12.2	
EU27	22.6	23.5	23.5	23.5	10.2	10.8	10.9	10.9	10.4	11.0	11.0	11.0	
BE	19.9	21.9	22.3	22.4	7.2	8.8	8.8	8.9	7.4	7.4	7.4	7.4	
BG	29.1	28.8	29.1	29.2	13.5	13.4	13.5	13.5	10.7	11.6	11.5	11.5	
CZ	19.2	18.9	19.2	19.5	6.0	6.2	6.3	6.3	8.1	8.3	8.4	8.5	
DK	14.8	14.9	14.9	14.5	7.5	7.3	7.3	7.3	7.8	7.5	7.4	7.2	
DE	8.1	7.7	7.6	7.6	5.8	5.7	5.7	5.7	5.2	5.1	5.0	5.0	
EE	22.0	21.3	21.9	-	11.3	11.0	9.9	-	9.8	8.8	9.0	-	
IE	31.0	30.4	30.8	30.3	-	18.0	16.7	16.8	16.8	11.3	10.8	10.7	10.8
EL	52.3	59.1	-	-	19.4	23.9	-	-	26.2	31.4	-	-	
ES	51.3	55.7	55.9	55.9	23.8	26.0	28.1	26.2	24.5	26.8	27.0	27.2	
FR	23.1	26.0	26.3	26.5	9.9	10.8	10.8	10.9	10.2	10.9	11.0	11.1	
IT	35.2	38.6	37.8	38.4	9.5	10.8	10.7	10.7	11.6	12.8	12.8	12.7	
CY ^a	25.3	32.3	32.3	32.3	11.5	13.6	13.8	14.0	9.8	13.0	14.0	14.3	
LV ^b	29.3	24.8***	-	-	16.5	15.8**	-	-	14.2	12.8***	-	-	
LT	28.3	24.6	24.8	24.8	15.3	14.7	14.6	14.4	11.8	11.7	11.7	11.7	
LU	18.9	18.8	19.3	19.7	4.5	4.8	4.9	4.9	5.7	6.2	6.4	6.6	
HU	27.0	28.8	29.7	-	11.1	11.5	11.6	-	11.1	10.8	10.7	-	
MT	14.1	14.6	14.7	14.7	5.9	6.4	6.3	6.3	7.0	7.2	7.0	6.9	
NL	9.3	10.3	10.4	10.5	5.0	6.4	6.6	6.8	5.0	5.6	5.7	6.0	
AT	9.2	9.3	9.4	7.6	3.8	5.0	4.9	4.7	4.6	4.7	4.8	4.7	
PL	25.9	28.1	28.1	28.0	9.2	9.9	10.0	10.1	10.8	11.4	11.4	11.4	
PT	35.7	38.3	38.1	38.3	15.1	17.4	17.5	17.5	15.2	17.0	17.6	17.6	
RO ^b	23.7	22.2***	-	-	7.9	6.9	7.0	6.9	6.5	6.2	6.3	6.4	
SI ^c	17.0	24.4	24.4	24.4	7.8	9.4	9.4	9.4	8.4	9.8	10.1	10.6	
SK	32.0	34.8	34.8	34.5	13.1	14.3	14.4	14.3	14.2	14.8	14.8	14.7	
FI	19.0	19.7	19.8	19.8	8.2	8.6	8.7	8.7	6.9	7.4	7.5	7.6	
SE	22.2	23.6	24.6	25.1	7.9	8.3	8.5	8.4	7.0	7.7	7.9	8.3	
UK	21.8	20.7	-	-	8.6	8.2	-	-	7.5	7.4	-	-	
IS ^d	15.9	9.9	9.7	-	7.2	5.4	5.3	-	6.6	4.8	4.8	-	
NO	7.9	9.7	-	-	3.5	3.9	-	-	2.5	3.3	-	-	
US	16.4	16.8	16.3	16.2	8.3	8.0	7.8	7.6	8.1	7.8	7.7	7.6	
JP	8.6	7.3	6.6	-	4.8	4.6	4.6	-	4.1	3.8	3.9	-	

Source: Eurostat ^a Data not available ^b Q4 2012

Πηγή: Eurostat 2013.

Οι NEETs (15-24 ετών) αποτελούν μέρος του μεγάλου προβλήματος που αντικατοπτρίζεται στα αποτελέσματα της Eurostat για τη νεανική ανεργία (Πίνακας 2). Όπως εκείνοι ισχυρίζονται, οι σημαντικότεροι λόγοι που επιτείνουν τις δυσκολίες για την εύρεση εργασίας είναι (i) η οικονομική κατάσταση της χώρας (57,9%) και (ii) οι προσωπικές αιτίες (12,7%) (Διάγραμμα 8). Χαρακτηριστικά αναφέρουν: «...η μεγάλη ζήτηση σε σχέση με τη μικρή προσφορά στον εργασιακό τομέα» (β.3.10, επ. 3) «...η οικονομική κατάσταση της χώρας» (β.3.10, επ. 6), «...λόγω κρίσης κανένας δεν θέλει προσωπικό» (β.3.10, επ. 28), «...οικονομική κρίση, αναντιστοιχία εργατικού δυναμικού με τις θέσεις εργασίας...» (β.3.10, επ. 7), «...η οικονομική κρίση» (β.3.10, επ. 26).

Διάγραμμα 8. Αιτίες που επιτείνουν τις δυσκολίες για εύρεση εργασίας.

Αδιαμφισβήτητα, η εύρεση εργασίας, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια που η οικονομική κρίση πλήττει την Ελλάδα, γίνεται ολοένα και δυσκολότερη. Είναι ευρέως αποδεκτό, ότι επιβάλλεται να πραγματοποιηθούν εκείνες οι αλλαγές ακόμα και στο θεσμικό πλαίσιο, που θα συμβάλλουν στην αναδιαμόρφωση του συγκεκριμένου τομέα. Οι NEETs, όντας ένα ευάλωτο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, εκφράζουν τις ανησυχίες τους και τις προτάσεις τους για την εκ βάθρων αναδιαμόρφωση της αγοράς εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζονται στη μεταρρύθμιση με στόχο τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών του κράτους πρόνοιας (25,6%), των κρατικών δομών (42,7%) αλλά και του πολιτικού προσωπικού (22,2%). Χαρακτηριστικά είναι τα εξής αποσπάσματα: «...προγράμματα ανέργων, συστηματική αξιολόγηση εργαζομένων (αξιοκρατική πάντα), ώστε να ανέβει το επίπεδο των εργαζομένων οι οποίοι παράλληλα θα αποκτούν κίνητρα για συνεχή επιμόρφωση. Έτσι, θα αυξηθεί και η ζήτηση για εργαζομένους,

οι οποίοι θα κάνουν καλά τη δουλειά τους» (β.3.14, ερ. 1), «...βελτίωση του κράτους πρόνοιας και όχι μείωση του επιδόματος ανεργίας» (β.3.14, ερ. 2) «...αλλαγή πολιτικού καθεστώτος» (β.3.14, ερ. 3), «...αντιμετώπιση με κάθε τρόπο της οικονομικής κρίσης, επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης για τους νέους, οικονομικά κίνητρα για δικές τους δουλειές» (β.3.14, ερ. 46).

Λόγω της ανεργίας η οικονομική κατάσταση των NEETs βρίσκεται σε οριακό σημείο. Όπως αναφέρει η πλειοψηφία (41,9%), η οικονομική τους κατάσταση είναι «Χάλια» (γ.1.4, ερ. 8), καθώς δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στα ολοένα αυξανόμενα έξοδα. Είναι αξιοσημείωτο ότι το 88,1% απαντά ότι στηρίζεται οικονομικά από τους γονείς του και το 5,1% από το σύζυγό του ενώ μόνο το 6,8% δηλώνει ότι εξαρτάται οικονομικά από το επίδομα ανεργίας.

Δεδομένου ότι η ανεργία (49,6%) και οι κυβερνητικές επιλογές (43,9%) που οδήγησαν στην οικονομική ύφεση είναι οι βασικές παράμετροι που σύμφωνα με τους NEETs συνετέλεσαν στο να βιώνουν μεγάλα οικονομικά προβλήματα, προτείνουν να αναλάβει το κράτος δραστικές πρωτοβουλίες με γνώμονα την προώθηση της ανάπτυξης και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν: «...το κράτος να βελτιώσει την οικονομία για να ανοίξουν δουλειές...» (γ.1.9, ερ. 8), «...να βοηθήσει τους νέους να βρουν δουλειά ή τέλος πάντων κάποιον τρόπο να βελτιώσουν την κατάσταση τους» (γ.1.9, ερ. 96).

Παρά τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, το 52,3% των ερωτηθέντων, που απαρτίζεται κυρίως από όσους έχουν μορφωτικό επίπεδο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλώνει ότι θα συνεχίσει την προσπάθεια αναζήτησης εργασίας στην Ελλάδα. Από

την άλλη πλευρά, το 18,3%, που ως επί τω πλείστον είναι πτυχιούχοι Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, αναφέρει ότι θα επιλέξει την μετανάστευση σε χώρες του εξωτερικού ώστε να μπορέσει να βρει απασχόληση. Αυτό το εύρημα επαληθεύει την άποψη ότι μεγάλο μέρος των ελλήνων νέων με πανεπιστημιακή εκπαίδευση αναζητούν ένα ευοίωνο μέλλον στο εξωτερικό. Επιπροσθέτως, το 14,7% αναφέρει ότι δεν θα πράξει τίποτα για να καταπολεμήσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, δείχνοντας ένα αίσθημα «παραίτησης». Αδιαμφισβήτητα, κρίνεται αναγκαία η ενεργοποίηση και παρέμβαση του κοινωνικού κράτους τόσο για την αντιμετώπιση της ανεργίας όσο και για την ομαλή ένταξη των νέων που συγκαταλέγονται στην κοινωνικά ευάλωτη ομάδα των NEETs, μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, εκπαίδευσης και απασχόλησης.

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από την έρευνα είναι ότι η οικογένεια αναδεικνύεται σε καθοριστικό παράγοντα ενίσχυσης, επιβίωσης και κοινωνικοποίησης των NEETs. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το (37,9%) στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην οικογένεια και πιστεύει ότι θα παίζει καθοριστικό ρόλο στη μελλοντική επιβίωσή τους.

Σωματική και Ψυχική Υγεία των NEETs

Είναι γεγονός ότι η οικονομική κρίση έχει επιπτώσεις στην σωματική αλλά κυρίως στην ψυχική υγεία των ανθρώπων που νιώθουν κοινωνικά ευάλωτοι. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η ανεργία ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, φαίνεται να σχετίζεται με την υιοθέτηση λιγότερο υγιεινών συνθηθειών (Αναγνώστου, 2012).

Αναφορικά με την ψυχική υγεία, οι Paul και Moser στην έρευνά τους για τις επιδράσεις της ανεργίας αναφέρουν ότι το

ποσοστό των ψυχικά πασχόντων είναι υπερδιπλάσιο για τους ανέργους έναντι αυτών που εργάζονται (Μπούρας & Λυγούρας, 2011). Τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται από τα αποτελέσματα της έρευνας, καθώς η πλειοψηφία (82,7%) κάνει αναφορά για αυξημένο αίσθημα άγχους που προέρχεται κυρίως από την αγωνία για την ένταξη στην αγορά εργασίας και την επίτευξη των στόχων τους. Αναφέρουν χαρακτηριστικά: «...ναι έχω άγχος, με αγχώνει η εύρεση εργασίας» (γ.1.2, ερ. 3), «Ναι έχω πολύ άγχος, με αγχώνει το γεγονός ότι δεν μπορώ να βρω δουλειά» (γ.1.2, ερ. 6).

Ένας άλλος παράγοντας επίδρασης στην ψυχική υγεία είναι το αίσθημα της απελπισίας. Παρόλο που θα ανέμενε κανείς το ποσοστό που αισθάνεται απελπισμένο να είναι πολύ υψηλότερο λόγω των στοιχείων που παρατέθηκαν παραπάνω (απογοήτευση από το εκπαιδευτικό σύστημα λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων που παρέχει για επανένταξη σε αυτό και έλλειψη σύνδεσης του με την αγορά εργασίας, δυσκολία στην εύρεση εργασίας και έλλειψη ευκαιριών από το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα για απασχόληση) το 31,7% των συνεντευξιαζόμενων δηλώνει απελπισμένο.

Οι απαντήσεις των NEETs καταδεικνύουν ότι η οικογένεια και σε αυτό το σημείο παίζει καθοριστικό ρόλο, λειτουργώντας ως προστατευτικό πλαίσιο, περιορίζοντας ως ένα σημείο τέτοιου είδους ακραίες συναισθηματικές εκδηλώσεις, καθώς αποτελεί κύριο φορέα εμπιστοσύνης και στήριξης.

Αναφορικά με τη σωματική υγεία των NEETs, προκύπτει ότι μόνο το 16,3% θεωρεί ότι την παραμελεί, ποσοστό που δεν επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι η κοινωνική τους κατάσταση επηρεάζει αρνητικά και τη σωματική τους υγεία.

Κοινωνικός Αποκλεισμός

Συχνά η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού εκφέρεται μαζί με την έννοια της φτώχειας και η μακρόχρονη ανεργία μετονομάζεται σε αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, ενώ ο ρατσισμός και οι διακρίσεις ταυτίζονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό (Τσιάκαλος, 1998). Η πλειοψηφία των NEETs (80,2%), σύμφωνα πάντα με τα αποτελέσματα της έρευνας, αναφέρει ότι δεν νοιώθει κοινωνικά αποκλεισμένη. Η εξήγηση που μπορεί να δοθεί στηρίζεται σε δυο πυλώνες. Πρώτον, στο κοινωνικό πλέγμα προστασίας που δημιουργεί το στενό κοινωνικό περιβάλλον των NEETs (παρέες, φίλοι, οικογένεια) το οποίο συμβάλλει καθοριστικά, ώστε να αισθάνονται ενεργό κομμάτι του κοινωνικού συνόλου. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα: «Μα αφού έχω φίλους... δεν κλείνομαι σπίτι...» (γ.1.7, ερ. 16). Δεύτερον, στην ένταση του φαινομένου. Τα ποσοστά της νεανικής ανεργίας έχουν φτάσει σε τέτοια επίπεδα, όπου πολλοί άνθρωποι βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Ενδεικτικά αναφέρουν: «...δεν αισθάνομαι αποκλεισμένος διότι η μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με εμένα» (γ.1.7, ερ. 3). Επιπρόσθετη εξήγηση μπορεί να αποτελεί το γεγονός ότι η πλειοψηφία των NEETs δεν είναι μακροχρόνια άνεργοι, επομένως δε νιώθει ότι έχει αποκλειστεί από την αγορά εργασίας αλλά ότι βιώνει μια προσωρινή κατάσταση. Η άποψη αυτή ενισχύεται, καθώς η πλειοψηφία (65,3%) θεωρεί ότι θα βρει μια σταθερή δουλειά και θα δημιουργήσει οικογένεια στο μέλλον.

Σε αντιδιαστολή με τα προηγούμενα, προκύπτουν και οι περιπτώσεις κάποιων (19,8%) που αισθάνονται ότι είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι. Πιο χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα: «... ντρέπομαι να πω ότι είμαι άνεργη, αναγκαστικά δε βγαίνω έξω γιατί δεν έχω χρήματα και νιώθω αποκομμένη» (γ.1.7, ερ. 5).

Γενικά Συμπεράσματα και ο ρόλος του Κράτους Πρόνοιας

Η αναποτελεσματικότητα του κράτους πρόνοιας επιδρά καθοριστικά στην ένταση του φαινομένου των NEETs. Συμπερασματικά, οι αιτίες που συμβάλλουν στον αποκλεισμό των NEETs από την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση είναι η έλλειψη θέσεων εργασίας ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και των πολιτικών λιτότητας, η μη επαρκής πληροφόρηση για τις δομές εύρεσης εργασίας, τις δραστηριότητές τους, τα προγράμματα κατάρτισης και η αναποτελεσματικότητά τους, καθώς επίσης και το προβληματικό εκπαιδευτικό σύστημα που δεν ανταποκρίνεται στην αγορά εργασίας.

Το ελληνικό κράτος πρόνοιας μπορεί να ενταχθεί στο μεσογειακό μοντέλο που χαρακτηρίζεται από τον Esping-Andersen (1990) ως ένα σύστημα που διαθέτει χαμηλή φορολογική βάση και στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις παροχές από την οικογένεια. Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτει ότι η οικογένεια, ο σημαντικότερος θεσμός της ελληνικής κοινωνίας, διαδραματίζει τον σημαντικότερο υποστηρικτικό ρόλο για τους NEETs, βοηθώντας τους οικονομικά και ψυχολογικά, ώστε να συνεχίσουν την προσπάθειά τους για εύρεση εργασίας και για ένα καλύτερο μέλλον.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό νεανικής ανεργίας (15-25) στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (59,1%, Eurostat, 2013) και δεδομένου ότι οι νέοι αντιμετωπίζουν αυξανόμενα προβλήματα εξαιτίας της υπάρχουσας οικονομικής δυσχέρειας, είναι επιτακτική η ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής πολιτικών υπό το πρίσμα του κράτους πρόνοιας που θα αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα υφιστάμενα προβλήματα κοινωνικής ευπάθειας.

Οι δομές του κράτους πρόνοιας που σχετίζονται με την εύρεση εργασίας και την κατάρτιση είναι ανεπαρκείς, σύμφωνα με τις απαντήσεις των NEETs. Είναι επιβεβλημένη η αναδιάρθρωση των δομών εύρεσης εργασίας (ΟΑΕΔ) και η εισαγωγή νέων προγραμμάτων κατάρτισης και εύρεσης εργασίας στα πλαίσια του γαλλικού RMI. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρέχει επίδομα ανεργίας για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και με την προϋπόθεση ενεργητικής συμμετοχής του ανέργου αφενός σε προγράμματα επιμόρφωσης και κατάρτισης για την απόκτηση δεξιοτήτων, αφετέρου σε απασχόληση που θα του προταθεί από τον κρατικό φορέα εύρεσης εργασίας ή μετά από ενέργεια του ίδιου του ανέργου (Rosanvallon, 1995). Επιπλέον, θα πρέπει να υλοποιηθούν ελκυστικά και ευέλικτα προγράμματα κατάρτισης που θα παρέχουν δυνατότητα συμμετοχής σε ένα ευρύ φάσμα του πληθυσμού, δίνοντας όμως προτεραιότητα στις ευάλωτες ομάδες, ενισχύοντας παράλληλα τις διαδικασίες διάχυσης της πληροφορίας.

Οι NEETs δηλώνουν την αναγκαιότητα ύπαρξης ασφάλισης ασθενείας για όλους τους πολίτες, ιδίως δε, για τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες. Η πλειοψηφία διαθέτει έμμεση ασφάλιση ασθενείας, η οποία σύντομα θα λήξει λόγω των περιορισμών που θέτει το νομοθετικό πλαίσιο. Επομένως, είναι επιτακτική ανάγκη να κατοχυρωθεί η ιατροφαρμακευτική κάλυψη ως καθολικό αγαθό.

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης μιας χώρας. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, με σημαντικότερο ίσως αυτό της έλλειψης σύνδεσης με την αγορά εργασίας. Η πλειοψηφία των NEETs υπογραμμίζει αυτή την ανάγκη, ώστε να επέλθουν ουσιαστικά αποτελέσματα στους εκπαιδευόμενους αλλά και παράλλη-

λα να παρέχεται η δυνατότητα ουσιαστικής επιστροφής στην εκπαιδευτική διαδικασία, μέσω συγκεκριμένων ενισχυτικών προγραμμάτων. Επομένως, ο μακροπρόθεσμος προγραμματισμός του εκπαιδευτικού συστήματος σε σχέση με την αναγκαιότητα συγκεκριμένων θέσεων εργασίας θα λειτουργήσει ως μοχλός σύνδεσης με τις διαδικασίες εύρεσης εργασίας. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ουσιαστικά μέτρα που αποσκοπούν στην επιτυχή κοινωνική ένταξη των NEETs.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση

- Αναγνώστου, Γ. (2011), Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στην Ψυχική Υγεία και η Θετική Επίδραση της Άσκησης, 12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρίας Κύπρου.
- Μπούρας, Γ. & Λυγούρας, Λ. (2011), Η Οικονομική Κρίση και οι Επιπτώσεις της στην Ψυχική Υγεία, *Εγκέφαλος*, 48(2):54-61.
- Παπαδάκης, Ν. (2010), Νέες Μορφές Κοινωνικής Ευπάθειας και Προκλήσεις για την Κοινωνική Πολιτική: Οι *NEETs* (*Young People Not in Education, Employment or Training*), ΙΣΤΑΜΕ, policy briefs.
- Τσιάκαλος, Γ. (1998), Κοινωνικός Αποκλεισμός, Ορισμοί, Έννοιες και Σημασία, σε Κασιμάτη, Κ (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα.
- Φωτόπουλος, Ν. (2008), Το Φαινόμενο που σαρώνει σε Ελλάδα και Ευρώπη. Οι απόκληροι της εκπαίδευσης: Μαθητική διαρροή και πρόωγη σχολική εγκατάλειψη σε Ελλάδα και Ευρώπη, *Ελευθεροτυπία*, 16 Φεβρουαρίου 2010.

Ξενόγλωσση

- Eurostat, (2012). Poverty and Social Exclusion in the EU27, Eurostat News Release, 171/2012, 3 December 2012.
- Eurostat, (2013). Euro Indicators-Unemployment, Eurostat News Release, 70/2013, 30 April 2013.
- Esping-Andersen, G. (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge.
- Kotroyannos, D., Lavdas, K. A., Tzagkarakis, S., Kamekis, K., Chourdakis, M., (2013), Solidarity and the Welfare State in Greece, *GSTF International Journal of Law and Social Science*, 2 (2): 7-11.
- Rosanvallon, P., (1995), *La nouvelle question sociale. Repenser l'État-providence*, Le Seuil.
- Tzagkarakis, S, & Kamekis, A. (2013), The Impact of Economic Recession in Greece on Welfare Rights, 6th Biennial PhD Symposium on Contemporary Greece & Cyprus, London School of Economics, http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Events/2013_PhD_Symposium/Papers%20for%20website/Tzagkarakis%20Stylianios%20-%20Kamekis%20Apostolos.pdf.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Σχέδιο Ημιδομημένης Συνέντευξης

A. Εισαγωγικές και Αναγνωριστικές Ερωτήσεις

A.1. Εισαγωγικές Ερωτήσεις

Σας ευχαριστούμε πολύ που δεχτήκατε να μας μιλήσετε και θέλετε με τον τρόπο αυτό να βοηθήσετε στην διεξαγωγή της έρευνας μας. Πρώτα απ' όλα, επιτρέψτε μου να σας διαβεβαιώσω ότι θα παραμείνετε εντελώς ανώνυμος/η και δεν θα κρατηθούν αντίγραφα της συνέντευξης όπου θα αναφέρεται το όνομα σας.

(α.1.1) Φύλο

(α.1.2) Πόσο χρονών είστε;

(α.1.3) Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

(α.1.4) Πόσο καιρό απέχετε από την εκπαίδευση;

(α.1.5) Έχετε πάρει μέρος σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης;
Σε ποιο; Είχε κάποιο αποτέλεσμα;

(α.1.6) Έχετε εργαστεί στο παρελθόν; Αν ναι, σε τι είδους εργασία/ιες για πόσο χρονικό διάστημα και με τι αντικείμενο;

(α.1.7) Μπορείτε να αναφέρετε μερικούς φορείς, άτομα ή κοινωνικές ομάδες στις οποίες έχετε εμπιστοσύνη και αντίστοιχες στις οποίες δεν έχετε καμία εμπιστοσύνη;

(α.1.8) Αναφέρετε κάτι, κάποιον ή οτιδήποτε που δεν θα θέλατε να χάσετε ποτέ;

B. Κύριο σώμα ερωτήσεων

B.1. «Ζητήματα Βιογραφίας– Βιοτικής Τροχιάς του συνεντευξιαζόμενου».

(β.1.1) Ζείτε σε αστική, ημιαστική ή αγροτική περιοχή;

(β. 1.2) Μένετε με τους γονείς σας ή μόνος/η σας;

(β. 1.3) Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονιών σας;

(β.1.4) Οι γονείς σας εργάζονται; Αν ναι, που; Αν όχι, πόσο καιρό είναι άνεργοι;

(β.1.5) Έχετε αδέρφια; Αν ναι, δουλεύουν;

(β.1.6) Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; (άγαμος/η-έγγαμος/η-χωρισμένος/η); Έχετε παιδιά;

(β. 1.6 α) Ο/η σύζυγός σας εργάζεται; (σε περίπτωση που είναι έγγαμος/η)

B.2. «Άποψη για την εκπαίδευση»

(β.2.1) Έχετε ολοκληρώσει το σχολείο;

(β.2.2) Ποιοι λόγοι σας οδήγησαν να εγκαταλείψετε το σχολείο; (*οικονομικοί, προσωπικοί, κοινωνικοί, οικογενειακοί, λόγοι υγείας, κτλ.*)

(β.2.3) Ποια είναι η γνώμη σας για το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα; Δίνει ευκαιρίες στα άτομα που σταμάτησαν να επιστρέψουν, αν το επιθυμούν, στην εκπαιδευτική διαδικασία; Βοηθάει η εκπαίδευση να βρει κανείς δουλειά;

(β.2.4) Θέλετε να επιστρέψετε στην εκπαίδευση; Αν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι; Αν ναι, γιατί διστάζετε; Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε;

(β.2.5) Τι θεωρείτε ότι πρέπει να γίνει για να επιστρέψετε στην εκπαίδευση;

(β.2.6) Εάν ξαναγυρίζατε στο σχολείο, θα ακολουθούσατε άλλες επιλογές σχετικά με το μέλλον σας;

(β.2.7) Εάν σας καλούσαν να εκπαιδευτείτε με την διαβεβαίωση ότι θα σας έβρισκαν και δουλειά θα το κάνατε;

B.3. «Άποψη για την απασχόληση».

(β.3.1) Πόσο καιρό έχετε να εργαστείτε;

(β.3.2) Γιατί φύγατε από την τελευταία σας δουλειά;

(β.3.3) Ψάχνετε για δουλειά αυτή την περίοδο; Αν ναι, με ποιο τρόπο; Αν όχι, με ποιον τρόπο θα ψάχνατε για δουλειά;

(β.3.4) Δυσκολεύεστε γενικά να βρείτε εργασία;

(β.3.5) Παίρνετε κάποιο επίδομα (ΟΑΕΔ); Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

(β.3.6) Είστε ασφαλισμένος; Αν ναι, τι ασφάλιση έχετε; Αν όχι, είχατε ασφάλιση στο παρελθόν;

(β.3.7) Πόσο σημαντικό θεωρείτε το να έχετε μια ασφάλιση;

(β.3.8) Έχετε εγγραφεί/χρησιμοποιήσει/συμβουλευτεί δομές εύρεσης εργασίας (π.χ. ΟΑΕΔ); Αν ναι, ποιες είναι αυτές και πότε ήταν η τελευταία φορά που τις χρησιμοποιήσατε; Σε τι σας ωφέλησαν;

(β.3.9) Είστε ικανοποιημένος/η από τους φορείς εύρεσης εργασίας;

(β.3.10) Ποιοι είναι οι λόγοι που επιτείνουν τις δυσκολίες για την εύρεση εργασίας; (*προσωπικοί, οικογενειακοί, άλλοι λόγοι*)

(β.3.11) Θεωρείτε ότι έχετε πραγματοποιήσει όλες εκείνες τις ενέργειες ώστε να βρείτε εργασία;

(β.3.12) Θεωρείτε ότι το κράτος σας προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης;

(β.3.13) Θεωρείτε ότι ο ιδιωτικός τομέας προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης σήμερα;

(β.3.14) Ποιες αλλαγές πιστεύετε ότι πρέπει να γίνουν για την βελτίωση της κατάστασης;

(β.3.15) Τι σκέφτεστε να κάνετε; Πώς να το αντιμετωπίσετε;

(β.3.16) Εσείς μπορείτε να κάνετε κάτι για να βοηθήσετε τον εαυτό σας ώστε να βελτιωθεί η οικονομική σας κατάσταση;

(β.3.17) Εάν δεν βρείτε τελικά δουλειά, πως πιστεύετε ότι θα καταφέρετε να επιβιώσετε;

Γ: «Καταληκτικά»

(γ.1.1) Φροντίζετε την υγεία σας; Αν όχι, γιατί; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

(γ.1.2.) Γενικά έχετε άγχος; Γιατί ναι; Γιατί όχι; Τι σας αγχώνει περισσότερο;

(γ.1.3) Νοιώθετε απελπισμένος/η; Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να αλλάξει για να μην νοιώθετε το ίδιο;

(γ.1.4) Πως είστε οικονομικά αυτή τη περίοδο;

(γ.1.5) Τι πιστεύετε ότι φταίει για την κατάσταση στην οποία βρίσκεστε;

(γ.1.6) Συνέβαλε η οικονομική κρίση στον αποκλεισμό σας από την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση;

(γ.1.7) Αισθάνεστε κοινωνικά αποκλεισμένος; Νιώθετε ότι είστε μόνος; (αποκομμένος από την κοινωνία). Πως το βιώνετε;

(γ.1.8) Πιστεύετε ότι το κράτος/πολιτεία έχει ευθύνη γι αυτό;

(γ.1.9) Τι πιστεύετε ότι μπορεί να κάνει το κράτος για να σας βοηθήσει να επανενταχθείτε;

(γ.1.10) Εσείς τι κάνετε για την επανένταξή σας; Πιστεύετε ότι έχετε κάνει τα πάντα;

(γ.1.11) Που σας ενδιαφέρει περισσότερο να ενταχθείτε αυτή τη στιγμή;

στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση,
στην απασχόληση, σε όλα, σε κανένα
και για ποιους λόγους;

(γ.1.12) Περιγράψτε με λίγα λόγια την κοινωνική σας κατάσταση;

(γ.1.13) Μπορείτε να φανταστείτε τον εαυτό σας 10 χρόνια μετά; Σε ποια κατάσταση θα βρίσκεστε; Ποιοι παράγοντες θα έχουν επιδράσει ώστε να φθάσετε σε όποια κατάσταση φαντάζεστε τον εαυτό σας;

(γ.1.14) Από τους ακόλουθους παράγοντες ποιος νομίζετε ότι θα επηρεάσει περισσότερο το μέλλον σας, και γιατί; Οικογένεια, φίλοι, μικροκοινωνία, κράτος, οι σχέσεις της Ελλάδας με άλλες χώρες, ...

(γ.1.15) Έχετε στόχους στη ζωή σας; Ποιους;

(γ.1.16) Μπορείτε να θέσετε έναν στόχο για τον επόμενο χρόνο και για τον οποίο θα κάνατε τα πάντα να το επιτύχετε;

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συμβολή σας στην έρευνά μας.

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΕΕΤ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

*Μαρία Δρακάκη, Νίκος Παπαδάκης,
Αργύρης Κυρίδης & Αντώνης Παπαργύρης**

1. Εισαγωγή

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική ύφεση, η οποία εκδηλώθηκε στις αρχές του 2008 και συνεχίζει να υφίσταται, προκάλεσε τεράστιες αλλαγές, απορρυθμίσεις στην Ευρώπη (και όχι μόνο), διευρύνοντας τα φαινόμενα κοινωνικής ευπάθειας, κυρίως στα κράτη-μέλη του επονομαζόμενου «ευρωπαϊκού νότου». Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία. Η διαμόρφωση αυτής της νέας κατάστασης είχε ως αποτέλεσμα την μεταβολή της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης πολλών ατόμων, και κυρίως νέων ατόμων ηλικίας έως 30 ετών.

Οι συνθήκες διαβίωσης και το βιοτικό επίπεδο των άνεργων επιδεινώνονται ακόμα περισσότερο όταν δεν έχουν εναλλακτικές πηγές εισοδηματικής στήριξης ή δεν έχουν τα απα-

---

* Η Μαρία Δρακάκη είναι Υπ. Διδάκτωρ Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης. Ο Νίκος Παπαδάκης είναι Αν. Καθηγητής του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης. Ο Αργύρης Κυρίδης είναι Καθηγητής στο ΤΕΠΑΕ του ΑΠΘ. Ο Αντώνης Παπαργύρης είναι Ερευνητής στην GPO.

ραίτητα προσόντα ή προαπαιτούμενα δικαιολογητικά για να τους παράσχει το κράτος πρόνοιας κάποιου είδους στήριξη π.χ. επίδομα ανεργίας. Συν τοις άλλοις, η απουσία είτε ψυχολογικής υποστήριξης από π.χ. την οικογένεια είτε η έλλειψη κοινωνικής δικτύωσης π.χ. φιλικό περιβάλλον δύνανται να χειροτερέψουν τις ήδη υπάρχουσες συνθήκες διαβίωσης των άνεργων ατόμων.

Όπως προαναφέρθηκε στη μελέτη «Οι NEETs στην Ευρώπη: Συγκλίσεις, αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου», που περιλαμβάνεται στον παρόντα τόμο (Παπαδάκης, 2013: 15, 21, 23-27), μία από τις ομάδες, η οποία πλήττεται περισσότερο από υψηλά ποσοστά ανεργίας είναι η ομάδα των νέων ηλικίας από 15 έως 24 ετών (βλ. και European Commission, 2011a: 5). Ήδη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει χαρακτηρίσει αυτή της ηλικιακή ομάδα των νέων ως «χαμένη γενιά». Και όχι άδικα, αφού οι πιθανότητες ενός νέου ατόμου να εισέλθει σε μακροχρόνια ανεργία δίχως μελλοντική προοπτική σταθερής απασχόλησης αυξάνονται καθημερινώς με ταχύτητα (European Commission, 2011a: 5). Το ποσοστό των νέων ατόμων ηλικίας από 15 έως 24 ετών είναι πολύ υψηλότερο από τα ποσοστά ανεργίας όλων των άλλων ηλικιακών ομάδων. Ενώ έως και το 2008, οι δείκτες νεανικής ανεργίας στην ΕΕ-27 κυμαίνονταν περίπου στο διπλάσιο από το δείκτη ανεργίας του συνολικού πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης αγγίζοντας στο πρώτο τρίμηνο το 2008 την χαμηλότερη τιμή (18,1%) (Eurostat, 2013a βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics), από τις αρχές του 2009, άρχισε να διευρύνεται η «απόσταση» μεταξύ της ανεργίας των νέων και του συνολικού πληθυσμού μέχρις ότου στα τέλη του 2012 το ποσοστό της ανεργίας των νέων να φτάσει να είναι 2,6 φορές υψηλότερο από το ποσοστό ανεργίας του συνολικού πληθυσμού στην

E.E.-27 (Eurostat, 2013a βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics).

Αν επιχειρήσουμε να κάνουμε μία μικρή ιστορική αναδρομή, δεν μπορούμε παρά να θυμηθούμε την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής πέντε χρόνια νωρίτερα, το 2008, για μία «Ανανεωμένη Κοινωνική Ατζέντα: Ευκαιρίες, Πρόσβαση και Αλληλεγγύη στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα» και μία από τις επτά προτεραιότητες που έθεσε η Επιτροπή τότε:

«Το μέλλον της Ευρώπης εξαρτάται από τους νέους της. Ωστόσο, οι δυνατότητες πολλών νέων χάνονται άδικα – στερούνται των ευκαιριών και της πρόσβασης στην εκπαίδευση και κατάρτιση που απαιτείται ώστε να αξιοποιηθούν στο έπακρο το δυναμικό τους... Τα προβλήματα της υψηλής ανεργίας των νέων, του υπερβολικού αριθμού των παιδιών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο και της σχετικής επαγγελματικής ανασφάλειας και των μισθολογικών ανισοτήτων ζητούν λύσεις». (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2008: 8).

Περίπου δύο χρόνια αργότερα, τον Μάρτιο του 2010, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής José Manuel Barroso στην Ανακοίνωση της Επιτροπής για τη νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική «Ευρώπη 2020» (EU 2020) είχε εξαγγείλει ότι η διετία 2008-2010 επέφερε σε κατάσταση ανεργίας εκατομμύρια άτομα. Σκοπός της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι η διαμόρφωση ενός μέλλοντος με περισσότερες θέσεις εργασίας και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 2).

Πράγματι, η νέα Στρατηγική “EU 2020” έθεσε τρεις αλληλένδετες και αλληλοενισχυόμενες προτεραιότητες:

1. «Εξυπνη Ανάπτυξη: η ανάπτυξη μίας οικονομίας, που να βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία.

2. Διατηρήσιμη Ανάπτυξη: η προώθηση μίας πιο πράσινης, πιο ανταγωνιστικής και πιο αποδοτικής στη χρήση πόρων οικονομίας.
3. Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς: μία οικονομία με υψηλά ποσοστά απασχόλησης, η οποία θα στοχεύει σε κοινωνική και εδαφική συνοχή» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 5).

Για την επίτευξη αυτών των προτεραιοτήτων ετέθησαν πέντε στόχοι. Οι τρεις απ' αυτούς αφορούν άμεσα και έμμεσα την εκπαίδευση, τη σύνδεση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την απασχολησιμότητα, την εργασιακή σφαίρα και την καταπολέμηση της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την ανεργία:

α) το 75% των ατόμων από 20-64 ετών θα πρέπει να εργάζεται.

β) το ποσοστό των ατόμων, που διαρρέουν πρόωρα από την εκπαίδευση θα πρέπει να κυμαίνεται κάτω από 10% και τουλάχιστον το 40% των νέων, ηλικίας από 30-34 ετών θα πρέπει να είναι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

γ) μείωση του αριθμού των ατόμων, που κινδυνεύουν να βρεθούν σε κατάσταση ένδειας, κατά 20 εκατομμύρια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 5).

Στη συνέχεια υιοθετήθηκαν μια σειρά από σχετικές πρωτοβουλίες, μεγάλης κλίμακος (βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 15-16 & 21-24), οι οποίες επισκοπούνται στο Παπαδάκης 2013: 21-22.

Κρίνεται σκόπιμο να θυμηθούμε τα ποσοστά της νεανικής ανεργίας για εκείνη τη χρονιά. Συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 2010, το ποσοστό της ανεργίας των νέων κάτω των 25 ετών στην ΕΕ-27 ανήλθε συνολικά στο 21% με μικρές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων (άνδρες: 21,2%, γυναίκες: 20,7%),

ποσοστό που έμεινε αμετάβλητο και το 2011 (βλ. Eurofound 2012: 1) Τα αντίστοιχα ποσοστά στην Ελλάδα για τον ίδιο μήνα του ίδιου έτους ήταν 37,1%, με τις γυναίκες να καταλαμβάνουν την πρώτη θέση με ποσοστό της τάξεως του 43,9% και τους άνδρες να ακολουθούν με 31,5% (Eurostat, 2013b βλ. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=0&pcode=teilm021&language=en>).

2013: Τρία χρόνια αργότερα μετά την ανακοίνωση των στόχων της Στρατηγικής “EU2020” σε αντίθεση με όσα εξήγγειλε ο Barroso, οι στόχοι μέχρι στιγμής δεν έχουν επιτευχθεί. Η ανεργία των νέων έχει αυξηθεί κατακόρυφα, ελάχιστες θέσεις απασχόλησης προσφέρονται εν συγκρίσει με το υπάρχον εργατικό δυναμικό ενώ ένα μεγάλο μέρος του ευρωπαϊκού πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.

Από τη δεκαετία του 1980 το φαινόμενο της νεανικής ανεργίας άρχισε να ανησυχεί σε μεγάλο βαθμό τους policymakers, παρόλο που, παραδοσιακά, τα ποσοστά ανεργίας των νέων ήταν υψηλότερα από εκείνα των άλλων ομάδων (Eurofound, 2012: 4). Σε περιόδους κρίσης, οι δείκτες της νεανικής ανεργίας παρουσιάζουν άνοδο περισσότερο από τις άλλες ομάδες πληθυσμού (Freeman and Wise, 1982 όπ. αναφ. στο Eurofound, 2012: 4 και παρατίθεται στο Παπαδάκης 2013: 26-28 στον παρόντα τόμο⁵¹).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι εν μέσω οικονομικής ύφεσης το νέο εργατικό δυναμικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναπόφευκτα μπορεί να χαρακτηριστεί η πιο ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα συγκριτικά με τις υπόλοιπες του οικονομικά ενεργού πληθυσμού καθώς μία σειρά από χαρακτηριστικά και γεγονότα οδηγούν σταθερά προς τα πάνω τους δείκτες ανεργίας των νέων.

2. Κάποιες επισημάνσεις για τους NEETs - (Young People not in Education, Employment or Training) διεθνώς.

Οι παραδοσιακοί δείκτες συμμετοχής στην εργασία είθισται να μετρούν τους δείκτες απασχόλησης και τους δείκτες ανεργίας. Με άλλα λόγια, τα άτομα που ήδη απασχολούνται και αυτά που είναι ενεργά και αναζητούν εργασία (Eurofound, 2012: 19).

«Ωστόσο, η ένταξη των νέων στην απασχόληση και κατ'επέκταση στην κοινωνία έχει χάσει πλέον την παραδοσιακή γραμμική της μορφή. Συγκεκριμένα, η απευθείας μετάβαση των νέων από το σχολείο στην εργασία τείνει με το πέρασμα των δεκαετιών να εξαφανίζεται και να αντικαθίσταται από εξατομικευμένες και ατομικές πορείες και τροχιές, λόγω των αλλαγών και των μεταβολών τόσο στο παγκόσμιο κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό σύστημα όσο και στο εκάστοτε εθνικό περιβάλλον» (Eurofound, 2012: 19).

Επιπλέον, διάφοροι παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται είτε με προσωπικές επιλογές των νέων είτε με επιλογές του οικογενειακού και του ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος, επιδρούν καταλυτικά, θετικά ή αρνητικά, στη διαμόρφωση της βιοτικής και εργασιακής τροχιάς των νέων. Με βάση τα προαναφερθέντα δύναται να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι συνηθισμένοι δείκτες μέτρησης της ανεργίας, πλέον, φαντάζουν λιγότερο «αξιόπιστοι και έγκυροι» όσον αφορά στη μέτρηση της απασχόλησης και της ανεργίας των νέων καθώς είναι πολύ δύσκολο αρκετές από τις αλλαγές και τις μεταβάσεις της εργασιακής τροχιάς των νέων να τις κατανοήσουν και να τις μετρήσουν οι παραδοσιακοί δείκτες (Eurofound, 2012: 19).

Όλα αυτά οφείλουν να ληφθούν υπόψη όταν ο ερμηνευτικός φακός στρέφεται σε μια νεόδμητη (αλλά όχι τόσο νέα) κα-

τηγορία κοινωνικής ευπάθειας: τους NEETs δηλαδή τους νέους, μεταξύ 15 και 24 ετών, που βρίσκονται εκτός Εκπαίδευσης, Απασχόλησης ή Κατάρτισης (βλ. European Commission, 2008: 130· International Labour Office, 2012: 9).

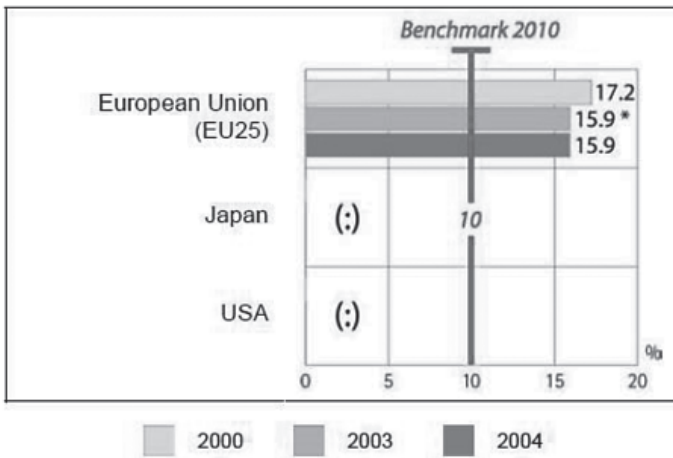
Πώς προήλθε ο όρος NEETs; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ομάδας; Τι ομοιότητες και τι διαφορές εμφανίζουν οι NEETs εν συγκρίσει με τους νέους και τις νέες ηλικίας 15-24 ετών; Και γιατί καθίσταται επιτακτική ανάγκη συστηματικής χαρτογράφησης και μελέτης αυτής της νεοεμφανιζόμενης κατηγορίας κοινωνικής ευπάθειας;

«Ο όρος NEET, επισήμως σε πολιτικό επίπεδο, εισήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο στα τέλη της δεκαετίας του 1990 (συγκεκριμένα το 1999), όταν δημιουργήθηκε η ανάγκη κατασκευής/ συγκρότησης ενός δείκτη για τους νέους ηλικίας 16-18 ετών, που δεν μετείχαν ούτε στην εκπαίδευση, ούτε στην κατάρτιση αλλά ούτε και στην απασχόληση» (Social Exclusion Unit, 1999 όπ. αναφ. στο Eurofound: 20). Οι αλλαγές στο καθεστώς πολιτικής παροχών επιδομάτων ως προς τα άτομα που βρίσκονταν σε κατάσταση ανεργίας, είχε ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος της κατηγορίας των νέων ηλικίας από 16-18 ετών να μην έχει πρόσβαση σ' αυτού του είδους τις παροχές για άνεργα άτομα (Furlong, 2006, όπ. αναφ. στο Inui, 2009: 176, Furlong, 2007, όπ. αναφ. στο Eurofound, 2012: 19).

Ειδικότερα, η υιοθέτηση του όρου NEET πραγματοποιήθηκε με τη δημοσίευση της κυβερνητικής έκθεσης “Bridging the Gap” με σκοπό να μελετηθεί η συγκεκριμένη κατηγορία εφήβων και νέων, να εκτιμηθεί η διάστασή της καθώς και οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ευπάθεια της αλλά και στην ετερογένεια εντός του πληθυσμού της, ούτως ώστε να προβούν σε χάραξη πολιτικών παρέμβασης και αντιμετώπι-

σης του φαινομένου (Social Exclusion Unit, 1999: 6-9). Στην αρχή ο όρος NEETs συνδέθηκε με την πρόωρη εγκατάλειψη του εκπαιδευτικού συστήματος, δεδομένων και των ανησυχητικών σχετικών ποσοστών, αλλά και της προτεραιοποίησης του ζητήματος της μαθητικής διαρροής από τη Στρατηγική της Λισσαβόνας (βλ Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1. *Πρόωρα Διαρρέοντες από την Εκπαίδευση Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 18-24 (απόφοιτοι υποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) που δεν μετέχουν στην εκπαίδευση ή την κατάρτιση.*

Πηγή: DG Education and Culture & Eurostat (Labour Force Survey), όπ. παρατ. στο Commission of the European Communities, 2005: 14.

Ο όρος NEETs εισήχθη επίσημα στα κοινοτικά κείμενα το 2008 (βλ. European Commission, 2008: 130-131 και Παπαδάκης 2013), ενώ τα, τότε, πρόσφατα στατιστικά στοιχεία για το 2007 στην Αγγλία, βάσει του Statistical First Release

(SFR), κατέδειξαν ότι το 10% επί συνόλου των νέων 16-18 ήταν NEETs (Statistical First Release, 2007 όπως αναφ. στο European Commission, 2008: 130).

Πλέον η έννοια NEETs έχει παγκόσμια απήχηση, παρά τις διαφορές στον ορισμό της (Eurofound, 2012: 19-21 * European Commission, 2008: 130-131 * European Commission, 2011c: 1-2)⁵².

Πέραν του όρου NEETs, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο έχουν υιοθετηθεί και χρησιμοποιούνται και άλλοι ορισμοί για να περιγράψουν και να ερμηνεύσουν τη συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας.

- **«Angry young rebels (εξαγριωμένοι νέοι επαναστάτες):** *Εμφανίζουν εχθρότητα προς το σύστημα και την εξουσία και κατά συνέπεια προς τους εκπαιδευτικούς. Το επίπεδο των ικανοτήτων τους είναι από χαμηλό έως μέτριο και είναι νευρικοί μέσα στην τάξη. Επιζητούν τον σεβασμό. Έλκονται από μαθήματα κολλεγίου που τους προσφέρουν πιθανότητες να επιτύχουν.*
- **Quitters (ηττοπαθείς):** *τα άτομα αυτά πιστεύουν ότι έχουν προσπαθήσει και έχουν αποτύχει. Οι ικανότητές τους κυμαίνονται σε χαμηλά έως μέτρια επίπεδα ενώ οι διακυμάνσεις στη συμπεριφορά τους χαρακτηρίζονται από εχθρότητα έως παθητικότητα.*
- **Rebels without a cause (επαναστάτες χωρίς αιτία):** *Η συγκεκριμένη ομάδα εν δυνάμει NEETs είναι άτομα που χαρακτηρίζονται από ανυπομονησία να ξεκινήσουν τη δική τους πορεία στη σφαίρα της εργασίας. Θεωρούν ότι η προσωπικότητά τους είναι το κλειδί της επιτυχία τους και έχουν μέτριες έως υψηλές ικανότητες. Παρ' όλο που πιστεύουν ότι το σχολείο είναι βαρετό δεν παρουσιάζουν επιθετική συμπεριφορά προς τους καθηγητές.*

- **Cool dudes** («άνετοι νάρκισσοι»): Η ζωή γι' αυτούς τους νέους στηρίζεται στη διασκέδαση και στις απολαύσεις και το σχολείο πρέπει να έχει αυτή τη μορφή. Έχουν υψηλές ή μέτριες ικανότητες αλλά χαμηλές σχολικές επιδόσεις. Εμφανίζουν τάσεις απεμπλοκής/ αποδέσμευσης “disengaged” αλλά δεν είναι εχθρικοί με τα άλλα άτομα. Θεωρούνται από τους εκπαιδευτικούς «τεμπέληδες».
- **Hedgers** («νέοι που προσπαθούν να κατοχυρώσουν την εξασφάλιση»): Είναι δυσαρεστημένοι αλλά διατηρούν επαφή με το σχολείο. Περιμένουν έως ότου πάρουν το Απολυτήριο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (General Certificate of Secondary Education – GCSE) αλλά διαθέτουν χαμηλές έως μέτριες ικανότητες. Σε γενικές γραμμές εμφανίζουν αρνητισμό προς το «σύστημα».
- **Settlers** («έποικοι»): Τα άτομα αυτά είναι απογοητευμένα, παθητικά αλλά διατηρούν επαφή με το σχολείο. Το επίπεδο των ικανοτήτων τους είναι χαμηλό έως μέτριο και έχουν επιλέξει μία ζωή δίχως πολλές απαιτήσεις. Η κατηγορία αυτή βρίσκεται μεταξύ των “cool dudes” και “quitters”.
- **Escapists** (δραπέτες): Ονειρεύονται να τους ανακαλύψουν. Έχουν χαμηλές ικανότητες και έχουν ήδη απεμπλακεί από το εκπαιδευτικό σύστημα.
- **Strugglers** (αγωνιστές): Προσπαθούν με ότι καταπιάνονται να το φέρουν εις πέρας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Έχουν μη ρεαλιστικές φιλοδοξίες αλλά δεν έχουν παραιτηθεί. Ενώ διαθέτουν χαμηλές ικανότητες είναι θετικοί και πρόθυμοι να συνεχίσουν» (BBC news, 5 November 2007 όπως αναφ. στο European Commission, 2008: 132).

Τα παραπάνω αποτελούν άλλους ορισμούς που χρησιμοποιούνται εκτός από τον όρο NEETs για να περιγράψουν,

κατά τη γνώμη μας όχι με ρεαλιστικούς –για την ακρίβεια ασαφείς, άστοχους και κυρίως μη ερευνητικά εδραιωμένους– χαρακτηρισμούς, τη συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας, ενώ οι περιγραφές τους συνήθως συγχέονται με τα χαρακτηριστικά του προφίλ των ατόμων, που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το εκπαιδευτικό σύστημα και καταλήγουν να συμπεριληφθούν στην ευάλωτη κοινωνικά ομάδα των NEETs (European Commission, 2008: 131-132). Και φυσικά NEETs δεν είναι μόνο οι πρόωρα διαρρέοντες.

Σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες περιγραφές για τους NEETs, που σε γενικές γραμμές τους χαρακτηρίζουν ως μία γενιά παθητικών και «τεμπέληδων» νέων με χαμηλού επιπέδου ικανότητες και συμπεριφορικά προβλήματα, δίχως όνειρα και φιλοδοξίες, αυτή η «αποχή» των νέων από τους βασικούς θεσμούς ενός κράτους, δηλαδή των συστημάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, δεν συνιστά τις περισσότερες φορές προσωπική επιλογή αλλά

... (μπορεί να ερμηνευθεί) ως αδυναμία και αποτυχία του κυρίαρχου συστήματος αξιών να συγκρατήσει, να εμπνεύσει και να νοηματοδοτήσει την κοινωνική τους διαδρομή, δείχνοντάς τους πρόωρα και βιαστικά την έξοδο προς τη σκληρή αρένα της πραγματικότητας...». (Φωτόπουλος, 2010: §4).

Στην πραγματικότητα οι περιγραφικοί ορισμοί που μετακυλύουν την ευθύνη από το συγκείμενο στο άτομο, οφείλουν να αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη.

Σήμερα, παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις⁵³, έχει αναπτυχθεί στην Ε.Ε. ένας δείκτης για τους NEETs (NEET indicator), ο οποίος από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης και έπειτα έχει χρησιμοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό τόσο στις συγκρίσεις και

μετρήσεις του φαινομένου των ευρωπαϊκών χωρών όσο και μεταξύ των διεθνών συγκρίσεων των κρατών (ΟΟΣΑ). Ειδικότερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η έννοια και ο δείκτης για τους NEETs χρησιμοποιείται για να παρακολουθούνται οι μεταβολές στην σφαίρα της απασχόλησης αλλά και την κοινωνική κατάσταση των νέων ατόμων (Eurofound, 2012: 21-22· European Commission, 2011c: 1-2). Κάτι απολύτως απαραίτητο, αν ληφθεί υπόψη η ραγδαία αύξηση του ποσοστού των NEETs. Αρκεί να σημειωθεί ότι στην Ιρλανδία, στην Εσθονία, στην Ισλανδία και στην Ισπανία τα ποσοστά των NEETs αυξήθηκαν παραπάνω από 5 ποσοστιαίες μονάδες κατά τα έτη 2008-2010 (OECD, 2012 όπ. αναφ. στο International Labour Office, 2013: 90).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις χωρών που εκδηλώνουν έντονα την ανησυχία τους για την αύξηση του ποσοστού των ατόμων που ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας (NEETs), αφού αποτελεί σύνηθες φαινόμενο η εμπλοκή ατόμων, που έχουν διαρρεύσει πρόωρα από το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό, με την «μαύρη» – παράνομη εργασία και με την εγκληματικότητα (OECD, 2008 όπ. αναφ. στο OECD, 2013: 330). Συν τοις άλλοις, είναι διεθνώς επιβεβαιωμένη, η σχέση της ανεργίας με την επιδείνωση της ψυχικής υγείας των ατόμων, την αύξηση των επιπέδων του άγχους, των ψυχικών διαταραχών, της κατάθλιψης και των αυτοκτονιών (OECD, 2008: 4-5).

Η πρόσφατη μελέτη του Eurofound (2012) “NEETs. Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy response in Europe” συνιστά μία εξαιρετική «πρώτη ύλη» για τη χαρτογράφηση της ευπαθούς κοινωνικά ομάδας των NEETs σε ευρωπαϊκό επίπεδο και για την κατηγοριοποίηση των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένω-

σης σε σχέση με τα κοινά χαρακτηριστικά των NEETs, όπως αυτά αποτυπώνονται στην εν λόγω μελέτη.

Οι NEETs στην Ευρώπη μπορούν να ταξινομηθούν σε πέντε βασικές υποομάδες:

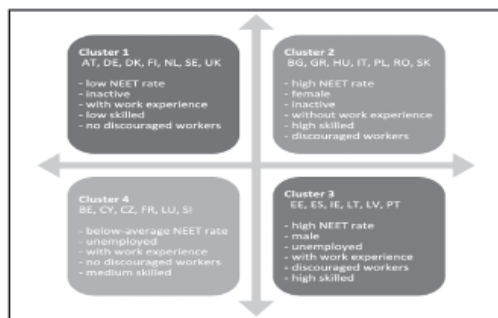
- *«(Στους «συμβατικούς», μακροχρόνιους ή μη, άνεργους νέους (στην πλειοψηφία τους οι NEETs συγκεντρώνονται σ' αυτή την υποκατηγορία).*
- *Στα νέα άτομα που φέρουν το μεγαλύτερο βάρος των οικογενειακών υποχρεώσεων ή έχουν αναλάβει τη φροντίδα εξαρτώμενων ανθρώπων. Επίσης, σ' αυτή την υποκατηγορία συμπεριλαμβάνονται και οι νέοι που πάσχουν από κάποια μορφή ασθένειας και οι νέοι με αναπηρία.*
- *Στα νεαρά άτομα που η αποχή από την εκπαίδευση και την κατάρτιση ή την απασχόληση είναι συνειδητή προσωπική επιλογή τους. Αυτή η αποχή δεν είναι αποτέλεσμα ανάληψης υποχρεώσεων ή ελλειμματικών ικανοτήτων και προσόντων. Συν τοις άλλοις, αυτή η υποομάδα απαρτίζεται και από απογοητευμένους νέους, των οποίων οι προσπάθειες εισόδου στην αγορά εργασίας απέβησαν άκαρπες και έχουν παραιτηθεί απ' αυτές, καθώς και από νέους ανθρώπους που έχουν επιλέξει ένα αντικοινωνικό και επικίνδυνο τρόπο ζωής.*
- *Στους οικονομικά ενεργούς νέους, που απέχουν από τις δομές της εκπαίδευσης και της κατάρτισης λόγω της αναντιστοιχίας που υπάρχει μεταξύ του μορφωτικού τους επιπέδου και των δεξιοτήτων τους με τις ευκαιρίες/δυνατότητες που τους προσφέρονται.*
- *Σ' αυτούς που ταξιδεύουν και ασχολούνται ενεργά με καλλιτεχνικές δραστηριότητες π.χ. τέχνη και αυτοκατευθυνόμενη μάθηση)» (Eurofound, 2012: 24 και βλ. επίσης την περίληψη της μελέτης του Eurofound από τον Γ. Κόκκινο για το ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ – Κόκκινος, 2013: URL).*

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ομάδες υψηλού κινδύνου για υπαγωγή στην κατηγορία NEETs είναι τα νεαρά άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, οι νεαροί μετανάστες και τα άτομα με αναπηρία ή με πολύ σοβαρά προβλήματα ψυχικής ή σωματικής υγείας και οι νέοι με βεβαρημένο οικογενειακό background NEETs (βλ. αναλυτικότερα Eurofound, 2012: 55-56 και Κόκκινος 2013).

Η προαναφερθείσα ετερογένεια του πληθυσμού των NEETs και των δυνάμει NEETs χρειάζεται να ληφθεί πολύ σοβαρά υπόψη στη χάραξη πολιτικής σχετικής με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς με βάση τα πρόσφατα στατιστικά στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό των NEETs, για το 2012 ανήλθε στο 12,9%, ενώ ο πληθυσμός NEETs ήταν 7.469.100 (Εικόνα 2) (βλ. Eurofound, 2012: 23).

Τα ποσοστά των NEETs διαφέρουν από χώρα σε χώρα, γι' αυτό και τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. κατηγοριοποιούνται σε πέντε τύπους ανάλογα με το ποσοστό των NEETs που συγκεντρώνουν (βλ. αναλυτικότερα Παπαδάκης 2013: 57-62 και Εικόνα 1).

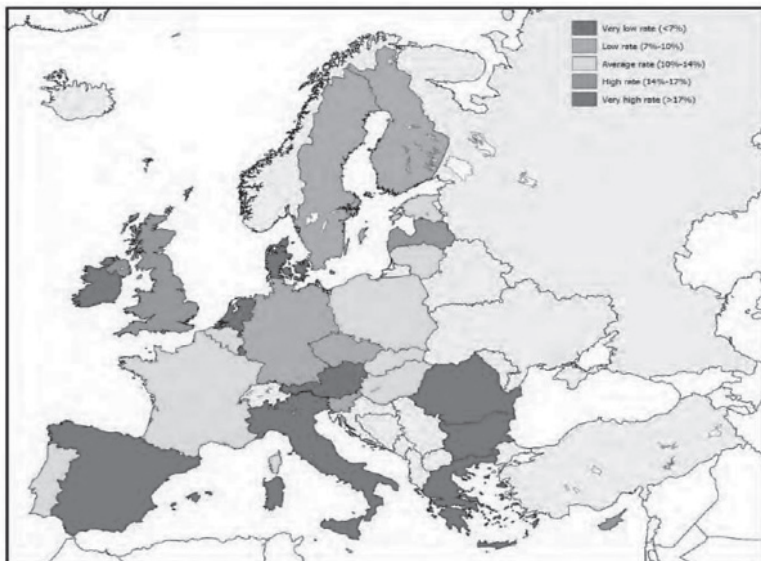
Εικόνα 1. Χαρακτηριστικά των τεσσάρων ομάδων NEETs στην Ευρώπη.

Πηγή: Eurofound, 2012: 40.

Η κατηγοριοποίηση ξεκινά από πολύ υψηλά ποσοστά ατόμων NEETs, πάνω από 17% έως πολύ χαμηλά, κάτω από 7% (Εικόνα 2) (Eurofound, 2012: 28).

Εικόνα 2. Ποσοστά NEETs στην Ευρώπη (15-24 ετών).

Πηγή: Eurostat, 2011, όπ. παρατ. στο Eurofound, 2012: 28.

3. Το προφίλ των NEETs στην Ελλάδα. Μια σύνοψη⁵⁴.

Οι NEETs στην Ελλάδα αποτελούν μία νεοσύστατη και άγνωστη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας για ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού. Και όχι άδικα, καθώς το συγκεκριμένο ακρωνύμιο και κατ' επέκταση ο συγκεκριμένος πληθυσμός, που «κρύβεται» πίσω από τον όρο NEET δεν φαίνεται να αποτελεί προτεραιότητα για την πολιτική «ελίτ» της χώρας ούτως ώστε να διαδοθεί ευρέως και στην ελληνική κοινωνία ο εν λόγω ορισμός και τα χαρακτηριστι-

κά των νέων που συνθέτουν αυτή την κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας (βλ. και Παπαδάκης κ.ά. 2011: 11). Συν τοις άλλοις, όπως προαναφέρθηκε, πολλές φορές ο πληθυσμός των NEETs συγχέεται με τον συνολικό πληθυσμό των άνεργων νέων. Ένα παραπάνω, που η ελληνική οικογένεια αποτελεί ομπρέλα προστασίας και υποστήριξης αυτών των ατόμων (σε αντίθεση με άλλα οικογενειακά πρότυπα κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και, έμμεσα ή άμεσα, αμβλύνει την εμφάνιση της πραγματικής έκτασης και έντασης του φαινομένου στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια, για τους παραπάνω λόγους, καθίσταται πολύ δύσκολος, από τη στιγμή που δεν υφίστανται και δράσεις ενημέρωσης τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο για το συγκεκριμένο ζήτημα, ο υπολογισμός και η χαρτογράφηση των NEETs στην Ελλάδα.

Βάσει της προαναφερθείσας μελέτης του Eurofound, η Ελλάδα ανήκει στην ομάδα των κρατών-μελών της Ε.Ε. με υψηλά ποσοστά NEETs. Πράγματι, για το έτος 2012 το ποσοστό των NEETs ηλικίας από 15 έως 24 ετών ανήλθε στο 17,4%, ενώ για τη διευρυμένη κατηγορία 15-29 στο 23,2%. Επιπλέον, το ποσοστό της ηλικιακής ομάδας 20-24 ετών είναι μεγαλύτερο (26,5%) από το ποσοστό των νέων 15-19 ετών (8,6%) (Eurofound, 2012: 29). Στην πλειοψηφία τους είναι μη ενεργοί, με δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό επίπεδο και χωρίς εργασιακή προϋπηρεσία. Το ποσοστό των γυναικών NEETs είναι αρκετά υψηλό, όπως υψηλό είναι και το ποσοστό των αποθαρρυσμένων εργαζόμενων (Eurofound, 2012: 39).

Επιπροσθέτως, η Ελλάδα (σύμφωνα με το Eurofound, 2012) δεν συγκαταλέγεται στις ομάδες, που η οικονομική ύφεση επέφερε δραματικές επιπτώσεις και μεταβολές στον τομέα

της απασχόλησης και κατά συνέπεια στην αύξηση του ποσοστού της ανεργίας των νέων, η οποία, με τη σειρά της, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα μετάβασης ενός ατόμου ηλικίας 15-24 στην κατηγορία των NEETs, λόγω τεράστιων αλλαγών στο βιοτικό του επίπεδο (Eurofound, 2012: 39 & 41).

Πώς μπορεί όμως η Ελλάδα να βρίσκεται στο cluster των κρατών-μελών, που η οικονομική κρίση δεν επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την αύξηση του ποσοστού ανεργίας των νέων, όταν η χώρα μας βρίσκεται, βάσει των στατιστικών στοιχείων της Eurostat, στις πρώτες θέσεις με τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και, δη, με τα υψηλότερα ποσοστά νεανικής ανεργίας⁵⁵; Σε τι βαθμό η οικονομική κρίση συνέβαλε στην έκταση και την ένταση του φαινομένου των NEETs στην Ελλάδα;

Είναι δυνατόν ένα Έργο μεγάλης κλίμακας, συνολικής χρονικής διάρκειας δύο ετών, να καταφέρει να καταγράψει, να αποτυπώσει και να χαρτογραφήσει την νεοεμφανιζόμενη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας των NEETs, για πρώτη φορά στην Ελλάδα και να σκιαγραφήσει το κοινωνικοοικονομικό και ψυχολογικό της προφίλ;

Το Έργο: «Βαρόμετρο Απόντων». Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training), για πρώτη φορά στην Ελλάδα, με βάση τα ποιοτικά και ποσοτικά ευρήματα της έρευνας του εν λόγω Έργου, επιχείρησε να καταγράψει τους NEETs στον ελλαδικό χώρο και να αποτυπώσει τα χαρακτηριστικά τους στο πλαίσιο του συνεχούς μεταβαλλόμενου κοινωνικοοικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος της Ελλάδας κάτω από τη σκιά της πολυεπίπεδης οικονομικής ύφεσης.

Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας μας επιτρέπουν να επιχειρήσουμε να αποτυπώσουμε το προφίλ του Έλληνα NEET. Πιο συγκεκριμένα:

Οι NEETs στην Ελλάδα μπορεί να είναι είτε άνδρες είτε γυναίκες. Στην πραγματικότητα, το φύλο επηρεάζει σε κάποιο βαθμό τις πιθανότητες κάποιου ατόμου να βρεθεί στην κατηγορία NEET, καθώς το ποσοστό των γυναικών στην κατηγορία NEETS είναι μεγαλύτερο από των ανδρών (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 12 και 17 και επίσης Πανδής & Ζάγκος 2013: 111). Στην πλειοψηφία τους, οι NEETs συγκαταλέγονται στην ηλικιακή ομάδα από 20 έως 24 ετών (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 12 και επίσης Πανδής & Ζάγκος 2013: 111-112 στον παρόντα τόμο). Εμφανίζουν μια περιορισμένη συσχέτιση με την αστικότητα. Συγκεκριμένα με βάση τα σχετικά ευρήματα της δεύτερης φάσης της ποσοτικής έρευνας (που αναλύονται στο GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 12) συμπεραίνουμε πως είναι πιθανότερο να συναντήσουμε έναν NEET στις αγροτικές περιοχές της χώρας, εύρημα το οποίο ωστόσο δεν είχε αναδειχθεί στην πρώτη φάση της ποσοτικής έρευνας (όπου η πλειοψηφία των NEETs φαινόταν να ζει σε αστικές περιοχές)⁵⁶. Από την άλλη δεδομένης της συγκέντρωσης του πληθυσμού κυρίως σε αστικές περιοχές, και με βάση τα σχετικά ποσοστά, σε απόλυτους αριθμούς οι NEETs που ζουν σε αστικές περιοχές φαίνονται να είναι κατά τι περισσότεροι αριθμητικά. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε σε σχέση με το προφίλ του Έλληνα NEET, ότι εμφανίζεται σε μεγαλύτερη συχνότητα σε αγροτικές περιοχές, ωστόσο σε απόλυτους αριθμούς ζει κυρίως σε αστικά κέντρα. Σε κάθε περίπτωση η αστικότητα δεν μπορεί να αγνοηθεί ούτε όμως και να θεωρηθεί κρίσιμη μεταβλητή, όπως η ηλικία, το οικογενειακό εισόδημα και το μορφωτικό επίπεδο (βλ. σχετικά GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 12 και Πανδής & Ζάγκος 2013: 112-113).

Ο Έλληνας NEET διαθέτει, χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (μια μειοψηφία έχει τελειώσει μέχρι και το Γυμνάσιο) και κυρίως μέτριο μορφωτικό επίπεδο (απόφοιτοι Γενικού ή Επαγγελματικού- Τεχνικού Λυκείου) (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 20). Ωστόσο αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό των NEETs, που είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 33 και Πανδής & Ζάγκος 2013: 113)⁵⁷. Ένα μικρό ποσοστό του συγκεκριμένου πληθυσμού έχει εγκαταλείψει πρόωρα το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης (μη ολοκλήρωση της υποχρεωτικής- κατώτερης- δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης- βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 20). Από τα προαναφερθέντα διαφαίνεται ότι η μαθητική διαρροή στην Ελλάδα δεν αποτελεί τον κύριο και καθοριστικό παράγοντα συμπερίληψης ενός νέου ατόμου στην ευάλωτη κοινωνικά ομάδα των NEETs, χωρίς ωστόσο να μην λαμβάνεται σοβαρά υπόψη ως «κίνδυνος και απειλή» για το συγκεκριμένο ζήτημα (χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των μαθητών Roma, που συχνά διαρρέουν πρόωρα από το εκπαιδευτικό σύστημα). Και σε κάθε περίπτωση υπάρχει συσχέτιση μεταξύ μορφωτικού επιπέδου και υπαγωγής στην κατηγορία Neet, καθώς όπως ήδη επισημάναμε η πλειοψηφία τους έχει χαμηλό ή μέτριο μορφωτικό επίπεδο (low/medium skilled).

Όσον αφορά στην οικογενειακή τους κατάσταση, στην πλειονότητα τους οι NEETs είναι άγαμοι, ελάχιστοι έγγαμοι, και δεν έχουν αποκτήσει απογόνους (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 34). Συμβιώνουν με τους γονείς τους και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας (κυρίως με αδέρφια- βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 33 και ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 6), ενώ το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων είναι, κατά κύριο λόγο, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και λιγότερο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ελάχιστοι είναι εκείνοι που είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης- GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 56). Σε σχέση

με το σύνολο οι γονείς των ατόμων NEETS έχουν εμφανώς χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, γεγονός που ανακινεί το ζήτημα της συσχέτισης ελλειμμάτων σε μορφωτικό- πολιτισμικό κεφάλαιο και κοινωνικο- εκπαιδευτικών ανισοτήτων (με βάση και τη θεωρία της πολιτισμικής ώσμωσης του Pierre Bourdieu- βλ. αναλυτικότερα Bourdieu 2002). Το οικογενειακό τους εισόδημα κυμαίνεται σε χαμηλά έως μέτρια επίπεδα (βλ. αναλυτικότερα GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 27), ενώ δεν βρέθηκαν NEETs σε οικογένειες με υψηλό εισόδημα. Καθίσταται και εδώ φανερή η ισχυρή αναπαραγωγή των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων. Αξίζει να αναφερθεί, ότι οι NEETs στην Ελλάδα φαίνεται να βρίσκονται σε σχετικά πιο ευνοϊκή οικονομική και κοινωνική κατάσταση από τους NEETs άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς η συγκατοίκηση με την οικογένειά τους και το (έστω και περιορισμένο) εισόδημα των γονέων τους, αποτελεί μια εναλλακτική πηγή εισοδηματικής στήριξης. Ο θεσμός της ελληνικής οικογένειας, που ακόμη και στις μέρες μας παραμένει πολύ ισχυρός, φαίνεται να συμβάλλει καθοριστικά στην αποφυγή (σε κάποιο βαθμό) ακραίων περιπτώσεων εξαθλιωμένων NEETs στην Ελλάδα.

Ωστόσο, το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού αυτής της κατηγορίας κοινωνικής ευπάθειας είναι απαισιόδοξο και απογοητευμένο από τις ευκαιρίες που προσφέρει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στα άτομα που εγκατέλειψαν το σχολείο και επιθυμούν να επιστρέψουν σ' αυτό (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 10 & 14 και αναλυτικότερα Κοτρόγιαννος κ.α. 2013: 183-184 στον παρόντα τόμο). Ο Έλληνας Neet θεωρεί ότι το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα είναι ανεπαρκές και αναποτελεσματικό και δεν εφοδιάζει τα άτομα με τα κατάλληλα και αναγκαία προσόντα και ικανότητες, που είναι απαραίτητα για την ένταξή του στην απασχόληση,

ενώ συμβάλλει ελάχιστα στην επαγγελματική τους αποκατάσταση (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 45 και αναλυτικότερα Κοτρώγιαννος κ.α. 2013: 184-187 στον παρόντα τόμο). Θεωρεί δυσλειτουργική τη σύνδεση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την απασχόληση (στην ουσία εκτιμά ότι είναι πλήρως αποσυσχετισμένα) και ακόμη πιο δύσκολη την επανένταξη σ' αυτή. Στην ουσία δηλαδή ο Έλληνας Neet θεωρεί ότι το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα δεν επιτελεί μια από τις πλέον θεμελιώδεις λειτουργίες του, αυτήν της εξειδίκευσης και παροχής προσόντων (βλ. Lenhart 1992, όπ. παρατίθεται στο Παπαδάκης 2003: 59 και Γράβαρης 2005: 37). Ωστόσο από τους Neets που έχουν διαρρεύσει πρόωρα, η πλειοψηφία επιθυμεί να επιστρέψει και να ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 45), ενώ δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται για την εμπλοκή τους στην κατάρτιση (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 41). Άλλωστε λίγοι έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης και η συντριπτική πλειοψηφία αυτών αποφαινεται κατηγορητικά για την αναποτελεσματικότητα του (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 32, GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 21- 22 και επίσης Πανδής & Ζάγκος 2013: 114). Αυτό το εύρημα ανακινεί σοβαρά ζητήματα για την ελκυστικότητα της κατάρτισης και της επιμόρφωσης, σε μια χώρα που άλλωστε που άλλωστε έχει πολύ χαμηλούς δείκτες και ελλειμματική παράδοση στη Δια Βίου Μάθηση και τις δομές της.

Η βασική επιθυμία και επιδίωξη των NEETs είναι η εύρεση εργασίας, καθώς στη συντριπτική τους πλειοψηφία αυτοχαρακτηρίζονται ως άνεργοι (βλ. αναλυτικά GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 34 και επίσης Πανδής & Ζάγκος 2013: 115). Η απασχόληση την οποία είχαν (όσοι είχαν), μέχρι να βρεθούν σε κατάσταση ανεργίας, είχε κυρίως ημι-μόνιμο, περιστασιακό και εποχικό χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, η μεγάλη

πλειοψηφία των NEETs έχει εργαστεί στο παρελθόν, κυρίως στον τριτογενή τομέα, ωστόσο για αρκετούς από αυτούς η εργασιακή εμπειρία δεν ξεπερνάει το εξάμηνο(βλ. αναλυτικότερα GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 59; και GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 20). Συνεπώς ο Έλληνας NEET συνήθως έχει προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, η οποία όμως σε μεγάλο βαθμό αποτελεί εποχιακή- περιστασιακή απασχόληση (just in time workforce με όρους Rifkin- Rifkin 2003: 9), σε διάστημα κυρίως λιγότερο του 1 χρόνου ή ακόμα και του εξαμήνου. Για όσους έχουν πρότερη εργασιακή εμπειρία, η οικονομική ύφεση αποτελεί τον πρωταρχικό παράγοντα της ανεργίας τους καθώς απολύθηκαν λόγω περικοπών προσωπικού ή αποχώρησαν για προσωπικούς λόγους (σύγκρουση με προϊστάμενους, έλλειψη ικανοποίησης, καθυστερημένη καταβολή των δεδουλευμένων, άσχημες εργασιακές συνθήκες- βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 30 -31 και ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 16-17). Η οικονομική κρίση και το εργασιακό περιβάλλον αποτελούν τους βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες τόσο της αναζήτησης εργασίας από τους NEETs όσο και τη διαμόρφωσης κατάλληλων σταθερών και ικανοποιητικών εργασιακών συνθηκών (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013:17 και αναλυτικότερα Κοτρώγιαννος κ.ά. 2013: 191-192 στον παρόντα τόμο). Οι περισσότεροι NEETs είναι ασφαλισμένοι (κυρίως μέσω του ασφαλιστικού φορέα των γονέων τους), ωστόσο δεν είναι μικρό το ποσοστό που είναι ανασφάλιστοι (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 36 και GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 22). Αυτό επιτείνει την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια τους αλλά και καταδεικνύει ακόμα περισσότερο την ανεπάρκεια και την αδυναμία του ελληνικού κράτους πρόνοιας να στηρίξει και να προστατέψει κοινωνικά τους NEETs και γενικότερα τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες. Συνήθως ο Έλληνας NEET δεν χρησιμοποιεί ή δεν έχει χρησιμοποιήσει ποτέ δομές εύρεσης εργασίας. π.χ. ΟΑΕΔ (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 35, ΚΑΝΕΠ & ΚΕ-

ΑΔΙΚ 2013: 18 και αναλυτικότερα Κοτρόγιαννος κ.ά. 2013: 189 στον παρόντα τόμο).

Οι Έλληνες NEETs θεωρούν ότι χρειάζεται να αναδιαρθρωθεί η αγορά εργασίας και να συντελεστούν ριζικές αλλαγές και αναδιαρθρώσεις σε όλο το φάσμα των κρατικών δομών (προγράμματα ανέργων, συστηματική αξιολόγηση και εργαζομένων, προγράμματα κατάρτισης όπως επιμορφώσεις κ.λπ.), καθώς και σοβαροί μετασχηματισμοί στο πολιτικό σύστημα και αλλαγές στο πολιτικό προσωπικό της Ελλάδας και να ενισχυθεί το κράτος πρόνοιας (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 24 και αναλυτικότερα Κοτρόγιαννος κ.ά. 2013: 192-193 στον παρόντα τόμο). Στην ουσία ζητούν ένα νέο παραγωγικό μοντέλο. Ο Έλληνας NEET εκτιμά ότι το κράτος και οι κυβερνητικές επιλογές έχουν τεράστιο μερίδιο ευθύνης για τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζει (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 25) και είναι απολύτως δύσπιστος για τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των κρατικών κοινωνικών δομών (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 51). Συσχετίζει δε ευθέως την ύπαρξη και αποτελεσματική λειτουργία του Κοινωνικού Κράτους με την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 45).

Αξίζει να αναφερθεί ότι οι NEETs βρίσκονται σε ιδιαίτερα δυσχερή οικονομική κατάσταση (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 24- 25) και η βασική, ίσως και μοναδική, πηγή εισοδηματικής στήριξης είναι η οικογένειά τους (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 24). Δεν είναι περίεργο λοιπόν που ο Έλληνας NEET εμφανίζει ιδιαίτερα αυξημένα επίπεδα άγχους σε σχέση με την παρούσα κατάστασή τους αλλά και τις μελλοντικές προοπτικές (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 50). Ωστόσο, δεν έχει εγκαταλείψει τον εαυτό του και φροντίζει για την υγεία του (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 26 και GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012:

37). Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι ότι δεν αισθάνονται κοινωνικά αποκλεισμένοι. Τόσο ο ευρύς κοινωνικός κύκλος που διαθέτουν όσο και το γεγονός ότι και αρκετοί άλλοι ομήλικοι βρίσκονται στη ίδια θέση μ' αυτούς αμβλύνει το αίσθημα του κοινωνικού αποκλεισμού και της απομόνωσης (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 39, GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 21, ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 28, Πανδής & Ζάγκος 2013: 115 και αναλυτικότερα Κοτρόγιαννος κ.ά. 2013: 196 στον παρόντα τόμο). Εν κατακλείδι, προτεραιότητα των NEETs παραμένει η εύρεση εργασίας (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 50 και ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 20), γι' αυτό το λόγο είναι διατεθειμένοι να προχωρήσουν σε εσωτερική ή και εξωτερική μετανάστευση (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012: 42).

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι η σκιαγράφηση του προφίλ των NEETs στην Ελλάδα με βάση τα ευρήματα της έρευνας του Έργου «*Βαρόμετρο Απόντων*», παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την περιγραφή του προφίλ των NEETs όπως αποτυπώνεται στη μελέτη του Eurofound (2012:39) για το cluster 2, στο οποίο συγκαταλέγεται η Ελλάδα.

Η μοναδική, ίσως, μεγάλη διαφορά έγκειται στον προσδιορισμό της κατάστασης της Ελλάδας, από το Eurofound (2012), ως προς τις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης στον τομέα της απασχόλησης και κατά συνέπεια στην αύξηση των ποσοστών ανεργίας. Παρόλο που η Ελλάδα εμφανίζει υψηλό ποσοστό NEETs (17,4% σύμφωνα με το Eurofound και 16,9% σύμφωνα με το «*Βαρόμετρο Απόντων*»- βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013: 9), το Eurofound δεν την συγκαταλέγει στις χώρες που η οικονομική κρίση επέφερε τεράστιες ανακατατάξεις στην απασχόληση και στην αύξηση του ποσοστού της ανεργίας των νέων και κατ' επέκταση στην αύξηση του πληθυσμού ατόμων NEETs.

Εν αντιθέσει με την αποτίμηση της κατάστασης από το Eurofound, όπως προκύπτει τόσο από την ποσοτική έρευνα (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012 και GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013) όσο και από την ποιοτική έρευνα (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013) που διενεργήθηκε στο πλαίσιο του «Βαρομέτρου Απόντων», η οικονομική κρίση και η αύξηση των ποσοστών νεανικής ανεργίας αποτελούν τους βασικούς παράγοντες ανόδου του ποσοστού των NEETs στη χώρα μας. Και πώς να μην είναι άλλωστε, όταν η Ελλάδα κρατά τα σκήπτρα της ανεργίας με το 27,4% του γενικού πληθυσμού και το 59,2% των νέων (15-24 ετών) να είναι άνεργο για το δεύτερο τρίμηνο του 2013; (Eurostat, 2013 όπ. αναφ. στο Eurostat & European Commission: 2013, βλ. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GL-13-004/EN/KS-GL-13-004-EN.PDF); Τα ίδια λοιπόν τα εμπειρικά δεδομένα διαψεύδουν την αποτίμηση που κάνει το Eurofound αναφορικά με τις επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση.

Χρειάζεται οπωσδήποτε να ληφθούν δραστικά μέτρα για να καταπολεμηθεί το φαινόμενο των NEETs τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η πρωτοβουλία “Youth Employment Initiative” συνιστά μία προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος στοχεύοντας στην ένταξη ή επανένταξη των NEETs στην αγορά εργασίας (European Commission, 2013: 3). Ωστόσο, η πρόληψη και η καταπολέμηση του φαινομένου των NEETs πρέπει να είναι κοινή και σφαιρική. Το ίδιο και η κινητοποίηση όλων των κοινωνικών εταίρων και φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, ενώ παράλληλα χρειάζεται να πραγματοποιηθούν δράσεις ενημέρωσης, διάχυσης και ανταλλαγής καλών πρακτικών τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο σε σχέση με αυτή την ευάλωτη κοινωνικά ομάδα.

Ο Howard Zinn στην ομιλία του στο Γαλλικό Ινστιτούτο της Αθήνας, το Μάιο του 2009 είχε πει:

... αυτό που μας μαθαίνει η Ιστορία είναι ότι ακόμα και η πιο μικρή δράση έχει σημασία. Είναι σημαντικό να το ξέρουμε, γιατί συχνά ο κόσμος πιστεύει ότι πρέπει να κάνει κάτι ηρωικό για να αλλάξουν τα πράγματα. Ε, λοιπόν, ναι, υπάρχουν κάποιοι που κάνουν ηρωικές πράξεις, αλλά οι περισσότεροι δεν κάνουν ηρωικές πράξεις. Δεν είναι οι ηρωικές πράξεις που φέρνουν τα κοινωνικά κινήματα. Τα μεγάλα κοινωνικά κινήματα, που πετυχαίνουν κάτι, εμφανίζονται επειδή εκατομμύρια άνθρωποι κάνουν μικρά πράγματα και σε συγκεκριμένες στιγμές στην Ιστορία όλα αυτά τα μικρά πράγματα αθροίζονται και τότε κάτι καλό συμβαίνει, τότε έρχεται η αλλαγή. (Zinn, 2009: 46).

Εν προκειμένω, ελπίζοντας να μην αποτελεί προσβολή προς το πρόσωπο και το έργο του Zinn μία μικρή παράφραση στα λεγόμενα του, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το εν λόγω Έργο («Βαρόμετρο Απόντων») αποτελεί μία «μικρή δράση» αναφορικά με το φαινόμενο των NEETs στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτού του Έργου έγινε μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής των NEETs στον ελλαδικό χώρο και αποτύπωσης των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών τους. Συγχρόνως, όμως, αποτελεί και το έναυσμα για περαιτέρω μελέτη, ερευνητική δραστηριότητα και σχεδιασμό πολιτικής.

Ας ελπίσουμε, στο βραχυπρόθεσμο μέλλον, τέτοιες «μικρές δράσεις», να αθροιστούν προκειμένου να ανασχεθεί η εντεινόμενη οδύνη των νέων αυτών «απόντων»...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Bourdieu, P. (2002), μετ. Κ. Καψάμπελη, *Η Διάκριση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Γράβαρης, Δ. (2005), Από το Κράτος στο Κράτος. Ορθολογικότητα και κανόνες νομιμοποίησης στην εκπαιδευτική πολιτική, στο Δ. Γράβαρης & Ν. Παπαδάκης (επιμ), *Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2008), Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών: *Ανανεωμένη κοινωνική Ατζέντα: Ευκαιρίες, πρόσβαση και αλληλεγγύη στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα*, Βρυξέλλες, 2.7. 2008, COM(2008) 412 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), Ανακοίνωση της Επιτροπής: *ΕΥΡΩΠΗ 2020. Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*, Βρυξέλλες, 3.3.2010, COM(2010) 2020 τελικό.
- GPO & ΚΕΑΔΙΚ (2012), Έργο: Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: οι NEETs (Young People Not

in Education, Employment or Training). Παραδοτέο 3.1a: *Report καταγραφής των NEETs στην Ελλάδα με κατανομή ανά φύλο, ενδιάμεσες ηλικίες-κατηγορίες, εθνοπολιτισμική προέλευση (μετανάστες χωρίς ελληνική υπηκοότητα), αστικότητα, μορφωτικό επίπεδο και κατανομή ανά διοικητική περιφέρεια (πρώτη φάση ποσοτικής έρευνας).*

GPO & ΚΕΑΔΙΚ (2013), Έργο: Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training). Παραδοτέο 3.1b: *Report καταγραφής των NEETs στην Ελλάδα ανά διοικητική περιφέρεια και νομό (δεύτερη φάση ποσοτικής έρευνας). «Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας».*

ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ (2013), Έργο: Βαρόμετρο Απόντων. Ανίχνευση, κατηγοριοποίηση και εμπειρική θεμελίωση προτάσεων πολιτικής για την καταπολέμηση μιας νέας μορφής κοινωνικής ευπάθειας: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training). Παραδοτέο 4.4b: *Report με τελικά ευρήματα και συμπεράσματα (της ποιοτικής έρευνας) και ταξινομικές κατηγορίες*

Κελπανίδης, Μ. (2000). *Κράτος Πρόνοιας και Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Κόκκινος Γ. (2013), «*NEOI και NEET*»: *Τι αποτυπώνει πρόσφατη έρευνα του Eurofound για το «μέλλον» της Ευρώπης. Ποια είναι η κατάσταση στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.kanepgsee.gr/content/neoi-kai-neet-ti-apotyponei-prosfatireyyna-toy-eurofound-gia-mellon-tis-eyropis-poia-einai>.

Κοτρώγιαννος, Δ., Τζαγκαράκης, Σ., Καμέκης, Α., Χουρδάκης, Μ. (2013), Παρουσίαση αποτελεσμάτων ποιοτικών συνεντεύξεων και ο ρόλος του κράτους πρόνοιας, στο Ν.

- Παπαδάκης (επιμ), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).
- Πανδής, Π. & Ζάγκος, Χ. (2013), Κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των Neets: Το παράδειγμα της Ελλάδας, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).
- Παπαδάκης, Ν. (2003). *Εκπαιδευτική πολιτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδάκης, Ν. (2013), Οι Neets στην Ευρώπη: Συγκλίσεις, αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σιδέρης (υπό έκδοση).
- Παπαδάκης, Ν. σε συνεργασία με Χουρδάκη, Μ., & Καμέκη, Α. (2011), Νέες Μορφές Κοινωνικής Ευπάθειας και Προκλήσεις για την Κοινωνική Πολιτική: Οι NEETS (Young People Not in Education, Employment or Training), *ΙΣΤΑ-ME Policy Brief*, Φεβρουάριος, 12, σσ.1-16.
- Rifkin, J. (2003), Rethinking the Future of Employment in the E.U, in *European Conference on «The future of work. Key challenges for the European Employment Strategy»*. Athens, 13-14 February 2003
- Φωτόπουλος, Ν. (2010), Το Φαινόμενο που σαρώνει σε Ελλάδα, Ευρώπη. Οι Απόκληροι της Εκπαίδευσης – Μαθητική διαρροή και πρόωρη σχολική εγκατάλειψη σε Ελλάδα και Ευρώπη, εφημ. *Η Ελευθεροτυπία* (Αθήνα), 16.2.2010. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=132384> (3/6/2013).
- Zinn, H. (2009), *Από την Ιστορία στην Πράξη. Η δράση των πολιτών ως προϋπόθεση της δημοκρατίας*. Αθήνα: Αιώρα.

Ξενόγλωσση

- Commission of the European Communities (2005), Commission Staff Working Paper: Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training. 2005 Report, Brussels, 22.3.2005, SEC(2005) 419. Available online at: <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress-report05.pdf> (15/6/2013).
- Eurofound (2012), *NEETs. Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available online at: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/54/en/1/EF1254EN.pdf> (13/4/2013).
- European Commission (2008), Commission staff working document. *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education & Training. Indicators & Benchmarks*. Available online at: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/report08/report_en.pdf (28/5/2013).
- European Commission (2010), *Youth on the Move - An initiative to unleash the potential of young people to achieve smart, sustainable and inclusive growth in the European Union*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available online at: http://ec.europa.eu/education/yom/com_en.pdf (15/6/2013).
- European Commission (2011a), COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT On EU indicators in the field of youth, Brussels, 25.03.2011, SEC(2011) 401 final. Available online at: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st08/st08320.en11.pdf> (15/6/2013).
- European Commission (2011b), *European Employment Observatory Review. Youth Employment Measures 2010*, DG for

- Employment, Social Affairs and Inclusion, Unit C1, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available online at: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=628&furtherPubs=yes> (3/6/2013).
- European Commission (2011c), Youth neither in employment nor education and training (NEET). Presentation of data for the 27 Member States – EMCO Contribution, European Commission/ DG Employment, Social Affairs and Inclusion. Available online at: <http://ec.europa.eu/social/key-Documents.jsp?type=5&policyArea=81&subCategory=115&country=0&year=0&advSearchKey=emcoopinioncontributions&mode=advancedSubmit&langId=en> (25/4/2013).
- European Commission (2013), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Youth Employment Initiative, COM(2013) 144 final, Strasbourg, 12.3.2013. Available online at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0144:FIN:EN:PDF> (25/4/2013).
- Eurostat (2013a), Unemployment Statistics, Available online at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics (13/6/2013).
- Eurostat (2013b), Harmonised unemployment rate by sex-age group 15-24. Available online at: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=0&pcode=teilm021&language=en> (13/6/2013).
- Eurostat & European Commission (2013), *Eurostat: Compact Guides. Basic Figures on the EU*. Winter 2013/2014. Edition, European Union: Publications Office. Available online at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFF-PUB/KS-GL-13-004/EN/KS-GL-13-004-EN.PDF.
- International Labour Office (2012), *Global Employment Trends for Youth 2012*, May 2012, Geneva: ILO. Available online

at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_180976.pdf (2/6/2012).

International Labour Office (2013), *Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at a risk*, Geneva: ILO. Available online at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_212423.pdf (17/6/2013).

Inui, A. (2009), NEETs, freeters and flexibility. Reflecting precarious situations in the new labour market, in A. Furlong (Ed.), *Handbook of Youth and Young Adulthood. New perspectives and agendas* Oxon: Routledge (pp. 176-181),. Available online at:

http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=jwHvDIIm-TToC&oi=fnd&pg=PA176&dq=related:Hfqbosp4rZ8J:scholar.google.com/&ots=QhPjmMgJKv&sig=sqzYnRqh2GUULIBeHxljlvaairk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (16/6/2013).

OECD (2008), Mental Health in OECD Countries. *OECD Policy Brief*, November 2008. Available online at: www.oecd.org/els/health-systems/41686440.pdf (12/6/2013).

OECD (2012), *Education at a Glance 2012: Highlights*, Paris: OECD Publishing. Available online at: <http://www.oecd.org/edu/highlights.pdf> (6/5/2013).

OECD (2013), *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*, Paris: OECD Publishing. Available online at: <http://www.oecd.org/edu/eag2013%20%28eng%29--FINAL%2020%20June%202013.pdf> (22/6/2013).

Social Exclusion Unit (1999), *Bridging the Gap: New Opportunities for 16–18 year olds not in Education, Employment or Training*, July, London. Available online at: http://www.partnershipforyounglondon.org.uk/data/files/1419/bridging_the_gap_seu_1999.pdf (3/4/2013).

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ NEETS ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΛΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ

Νίκος Φωτόπουλος*

Εισαγωγή

Το φαινόμενο των Neets αποτελεί ένα ιδιαίτερα προβληματικά έντονο φαινόμενο στο σύγχρονο δυτικό κόσμο με συνέπεια την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό χιλιάδων νέων. Δυστυχώς παρά τις σημαντικές προσπάθειες για τη συγκράτηση του μαθητικού πληθυσμού και τη μείωση της σχολικής διαρροής στην Ευρώπη, παρατηρείται μια σταθερά ανερχόμενη τάση της απομάκρυνσης των νέων από τις θεσμικές μορφές της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης με συνέπεια τη δημιουργία ενός σύγχρονου κοινωνικού περιθωρίου. (Eurofound,2012).

Οι Neets στην παρούσα φάση δεν αποτελούν μια πληθυσμιακή ομάδα με σαφή και συμπαγή χαρακτηριστικά (Archer,

---

* Επίκουρος Καθηγητής Παιδαγωγικής Σχολής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Επιστημονικός Συνεργάτης ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.

κ.ά, 2005) κι αυτό γιατί όπως διαφαίνεται από σχεδόν όλα τα ερευνητικά και στατιστικά ευρήματα, εκτός του ότι εμφανίζονται κατά κανόνα σε όλες τις παραδοσιακά ευπαθείς ομάδες, επιπλέον εμφανίζονται και σε ομάδες πληθυσμού, που μέχρι πριν μερικά χρόνια δεν θα περίμενε κανείς ότι θα υπήρχε σημαντική στατιστική εκπροσώπηση. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η κοινωνική περιθωριοποίηση, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από την εγκατάλειψη ή από τη μη συμμετοχή σε επίσημους θεσμούς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης ή της απασχόλησης, αφορά στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που λόγω της κρίσης έχουν με βίαιο τρόπο υπαχθεί σε ένα ιδιότυπο καθεστώς κοινωνικού αποκλεισμού. (Ζαϊμάκης, 2005).

Σ' αυτές τις κατηγορίες βέβαια δεν θα πρέπει να αποκλείει κανείς τις περιπτώσεις εκείνες που ορισμένες κατηγορίες νέων επιλέγουν να παραμείνουν συνειδητά έξω από τις επίσημες στατιστικές ένταξης σε κάποιο θεσμό εκπαίδευσης, κατάρτισης ή απασχόλησης κι αυτό είτε λόγω συνειδητών επιλογών και μιας ιδιότυπης στάσης ζωής, είτε λόγω άρνησης για συμμετοχή, είτε ενδεχομένως της «πολυτέλειας» για παραμονή σε ένα κοινωνικό χώρο εκτός του συστήματος των κυρίαρχων δομών ένταξης. Είναι ευνόητο ότι οι κατηγορίες αυτές αφορούν ένα στατιστικά μικρό τμήμα του συνολικού πληθυσμού των νέων και ως εκ τούτου δεν παρουσιάζουν κανένα ερευνητικό ενδιαφέρον από μέρους μας. Από την άλλη το κρίσιμο ζήτημα έγκειται στο σημαντικό τμήμα των νέων εκείνων που είτε θέλουν αλλά δεν μπορούν να βρουν μια θέση στις δομές και τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, κι αυτό συμβαίνει λόγω των εκπαιδευτικών και κοινωνικών εμποδίων που παρατηρούνται στην ένταξη, την κοινωνική ενσωμάτωση, την κοινωνική κινητικότητα.

Κατά τη γνώμη μας εδώ έγκειται και η συμβολή της παρούσας αναφοράς. Να συμβάλει στη διερεύνηση και δημιουργία ενός πλέγματος ενεργητικών πολιτικών ενίσχυσης της

συμμετοχής των νέων στην εκπαίδευση και κατάρτιση (τυπική, μη τυπική, άτυπη) με στόχο η συμμετοχή αυτή να διευκολύνει την ομαλή μετάβαση στην απασχόληση και την κοινωνική σταδιοδρομία, δίνοντας προοπτική και όραμα ανάπτυξης στους νέους ανθρώπους.

Από την οικονομική κρίση στην κοινωνία των Μνημονίων

Η δομική και παρατεταμένη ύφεση καθώς και η φάση της δημοσιονομικής προσαρμογής στην οποία έχουν περιέλθει σήμερα πολλά από κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση της Ελλάδας (European Commission, 2011) και ακολούθως των περισσότερων χωρών του λεγόμενου «ευρωπαϊκού νότου» (Πορτογαλίας, Ισπανίας, Ιταλίας κ.ά.), καταδεικνύει εμφανώς τη συστημική αποτυχία των κυρίαρχων πολιτικών που εφαρμόστηκαν στην Ε.Ε αλλά και των ίδιων των κρατών-μελών για την αποτελεσματική θωράκιση των οικονομιών τους απέναντι στη διεθνή οικονομική κρίση, η οποία μετεξελίχθηκε σε σοβαρή κρίση χρέους για τις πιο αδύναμες εθνικές οικονομίες των 17 χωρών της Ευρωζώνης αλλά και των υπολοίπων κρατών-μελών της ΕΕ.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι στο εσωτερικό της Ευρώπης διαμορφώνονται δύο πόλοι και να διαγράφεται με έντονο τρόπο το χάσμα και το βαθύ ρήγμα ανάμεσα στις χώρες του πλούσιου Βορρά και του υπέρ-χρεωμένου Νότου.

Στις χώρες κυρίως του Νότου – και ειδικότερα στην περίπτωση της Ελλάδας – τα τελευταία χρόνια προωθήθηκαν και επιβλήθηκαν νεοφιλελεύθερες πολιτικές ακραίας δημοσιονομικής λιτότητας οι οποίες απορύθμισαν τις εργασιακές σχέσεις, διέρρηξαν την κοινωνική συνοχή, διαμόρφωσαν συνθήκες κοινωνικής εξαθλίωσης με συνέπεια τη ραγδαία και επώδυνη υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου. Στην πορεία της

κοινωνικής αυτής αποδιοργάνωσης τα μεσαία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα βρέθηκαν στην πιο δεινή θέση με συνέπεια την περιθωριοποίηση και κοινωνική υποβάθμισή τους.

Στην περίπτωση της Ελλάδας το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής τεκμηριώθηκε ιδεολογικά πάνω σε διαρθρωτικές αδυναμίες και χρόνιες παθολογίες του συστήματος με στρατηγικό στόχο την επιβολή σκληρών θεσμικών ανατροπών, οι οποίες σε συνάρτηση με την ισχνή και άνευρη παρουσία αναπτυξιακών πολιτικών, επιδείνωσαν δραματικά το βιοτικό επίπεδο μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας. Με τον τρόπο αυτό οξύνθηκαν ακόμη περισσότερο τα ήδη υπαρκτά προβλήματα της ανεργίας, της φτώχειας και του διαρκώς διευρυνόμενου χάσματος των κοινωνικών ανισοτήτων.

Στις νέες αυτές συνθήκες, κάνουμε λόγο για τους σύγχρονους «κοινωνικούς παρίες» που δεν είναι άλλοι από τους ανέργους, χαμηλόμισθους, τους εργαζόμενους και ιδίως τους ελαστικά απασχολούμενους και τους αυτοαπασχολούμενους. Πέρα όμως από τη νέα αυτή κατάσταση, σημαντικές κοινωνικές κατηγορίες ήρθαν αντιμέτωποι με συνθήκες διαβίωσης υλικής αποστέρησης λόγω απώλειας της εργασίας τους ή αδυναμίας εύρεσης άλλης, στερούμενοι παράλληλα οικογενειακής ή άλλου είδους κοινωνικής στήριξης. Στις δεδομένες, άλλωστε, συνθήκες όπου η οικονομική κρίση έχει μετεξελιχθεί σε διαρθρωτική κρίση και στον τομέα της απασχόλησης, η απώλεια της εργασίας στις περισσότερες των περιπτώσεων οδηγεί σε συνθήκες κοινωνικής απομόνωσης και εξαθλίωσης. (Gough, κ.α 2004).

Όσον αφορά, ειδικότερα, την Ελλάδα, το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής της περιόδου 2010-2012 μέσα από την υπογραφή των Μνημονίων 1-3, τεκμηριώθηκε τόσο σε επίπεδο ρητορικής όσο και πραγματολογικό επίπεδο επάνω σε διαρθρωτικές αδυναμίες και χρόνιες παθολογίες του συστήματος προκειμένου να προωθηθούν θεσμικές ανατρο-

πές που σε συνδυασμό με την απουσία αναπτυξιακών πολιτικών, επιδείνωσαν δραματικά το βιοτικό επίπεδο μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας, οξύνοντας ακόμη περισσότερο τα ήδη υπαρκτά προβλήματα της ανεργίας, της φτώχειας και του διαρκώς διευρυνόμενου χάσματος των κοινωνικών ανισοτήτων.

Προτού όμως επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε την εικόνα ενός πλαισίου και μίας δέσμης μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου των Neets κρίνεται σκόπιμο συμπερασματικά να χαρτογραφήσουμε το ποιοι νέοι βρίσκονται σε μονάδες υψηλού κινδύνου ιδιαίτερα στις μέρες μας που η δημόσια ζωή κανοναρχείται από τις επιταγές των Μνημονίων και των απαιτήσεων των δανειστών. Κι αυτό γιατί είναι σαφές ότι την κρίση του συστήματος την υφίστανται με βίαιο τρόπο οι οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά ασθενέστεροι.

Αξίζει λοιπόν να επισημανθεί ότι οι νέοι που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να συμπεριληφθούν στην ομάδα NEET και ως εκ τούτου αποτελούν την πλέον επικίνδυνη ευπαθή ομάδα προς αποκλεισμό, εκτός δηλαδή απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης είναι:

- όσοι έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (οι νέοι αυτοί έχουν τριπλάσιες πιθανότητες σε σχέση με άλλους)·
- όσοι προέρχονται από οικογένειες μεταναστών –παιδιά δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών– (σε ποσοστό της τάξης του 70%)·
- όσοι πάσχουν από κάποια ασθένεια ή έχουν κάποιου είδους αναπηρία έχουν 40% περισσότερες πιθανότητες να γίνουν NEET·
- όσοι διαμένουν σε απομακρυσμένες περιοχές χωρίς εύκολη πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες·
- οι νέοι οικογενειών με οικονομικά προβλήματα και προβλήματα ανεργίας και επίσης εκείνοι που βίωσαν τραυματικά το διαζύγιο των γονέων τους. (Eurofound, 2012).

Το πρόβλημα των Neets: από τη σχολική διαρροή στο σύγχρονο κοινωνικό περιθώριο

Τι συμβαίνει όμως στην Ευρώπη σε σχέση με την εκπαίδευση;

Ήδη σε ολόκληρη την Ευρώπη εντείνεται το φαινόμενο της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης, φαινόμενο το οποίο ευδοκιμεί πάνω στις πρόσφορες συνθήκες της παρατεταμένης ύφεσης, της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Χώρες όπως η Ισπανία (25%), η Πορτογαλία (23%) και η Μάλτα (23%) παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης, ενώ χώρες όπως η Ιταλία (17,6%), το Ηνωμένο Βασίλειο (13.5%) και η Ρουμανία (17,4%) κινούνται σταθερά πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αντίθετα, χώρες όπως η Αυστρία, η Δανία, η Φινλανδία, η Σουηδία, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Τσεχία και η Σλοβακία παρουσιάζουν ποσοστά χαμηλότερα ακόμα του στόχο που η Ε.Ε έχει θέσει μέχρι το 2020 (10%). (Eurostat 2013: Eurostat News Release, 56/13).

Στην προέκταση του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, ένα ιδιαίτερα ανησυχητικό πρόβλημα σε όλη την Ευρώπη είναι η περίπτωση των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, ηλικίας 16-29. Ουσιαστικά πρόκειται για μια νέα κοινωνική κατηγορία η οποία αποκαλείται NEET (Not in Education, Employment or Training) και αφορά όλους όσους βρίσκονται στο σύγχρονο κοινωνικό περιθώριο, χωρίς να καταγράφονται σε κάποια επίσημη στατιστική του κράτους σε σχέση με την εκπαίδευση, την κατάρτιση ή την απασχόληση.

Είναι σαφές ότι το φαινόμενο αυτό αποτελεί μια σύγχρονη κοινωνική πληγή, γιατί αφορά μια νέα κατηγορία ανθρώπων η οποία, εκτός του ότι καθίσταται παροπλισμένη σε ατομικό επίπεδο, είναι κοινωνικά καταστροφικό να περιθωριοποιείται στην πιο ζωτική φάση της κοινωνικής της διαδρομής. Οι επί-

σημες στατιστικές δίνουν υψηλά ποσοστά των NEETs σε χώρες όπως η Ισπανία (21,1%), η Ιταλία (22,7%), η Βουλγαρία (24,6%), ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό αυτό καταγράφεται σε 23,2%, με αύξηση από το 2008 μέχρι το 2011 της τάξης του 54,7%! (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2012).

Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά το εκπαιδευτικό μας σύστημα στην Ελλάδα το οποίο αναμφίβολα βρίσκεται σε ένα οριακό και κρίσιμο σημείο αφού όλοι ασφυκτιούν απέναντι στα αδιέξοδά του χωρίς να διαφαίνεται στον ορίζοντα μια ρεαλιστική προοπτική. Στην Ελλάδα η σχολική διαρροή, σύμφωνα με τα επίσημα ευρωπαϊκά στοιχεία για το 2012, προσδιορίζεται στο 11,4%, με στόχο έως το 2020 να πέσει κάτω από το 10%. Ακόμα όμως και αν φαινομενικά η χώρα δείχνει να συγκρατεί τη μαθητική διαρροή γύρω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (12,8%), όλες οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου θα αυξηθούν δραματικά λόγω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, καθώς και της αδυναμίας πολλών οικογενειών να υποστηρίξουν τη διαδρομή των μελών τους εντός των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος. Σήμερα, ειδικότερα, η μέση ελληνική οικογένεια, εκτός από το ότι βιώνει την υποβάθμιση του δημόσιου σχολείου, δυσκολεύεται όλο και περισσότερο να προσφύγει σε ιδιωτικές πρόσθετες εκπαιδευτικές υπηρεσίες και φροντιστηριακή στήριξη -με τον τρόπο που συνέβαινε στο παρελθόν-, προκειμένου να καλύψει το «έλλειμμα» του δημόσιου σχολείου. Είναι ξεκάθαρο πως σε μια προοπτική που οι θέσεις των εισακτέων θα αρχίσουν σταδιακά να μειώνονται, τα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα θα συρρικνώνονται, η επιβολή διδάκτρων θα παγιώνεται σταδιακά ως πρακτική, ενώ το κόστος της εκπαίδευσης θα γίνεται δυσβάσταχτο, η πρόσβαση σε εκπαιδευτικά αγαθά και υπηρεσίες θα περιορίζεται διαρκώς για τους μη προνομιούχους.

Στην Ελλάδα του Μνημονίου, βιώνουμε καθημερινά το δημόσιο και δωρεάν αγαθό της παιδείας χάνει το κύρος και την αξιοπιστία του, σε μια κοινωνική και ιστορική συγκυρία που η γνώση αναγνωρίζεται παγκοσμίως ως ο βασικός μοχλός κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης. Οι εκπαιδευτικές ανισότητες εξακολουθούν να διευρύνονται προκαλώντας αποκλεισμούς ευρύτερων κοινωνικών κατηγοριών και το χάσμα ανάμεσα σε προνομιούχους και μη, όχι μόνο εξακολουθεί να υφίσταται, αλλά βαθαίνει με γεωμετρική πρόοδο ναρκοθετώντας το μέλλον της κοινωνικής ισορροπίας και συνοχής. Την ίδια στιγμή ενώ οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο είναι ραγδαίες στην ελληνική περίπτωση η αναποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, αποτελεί διαχρονικό φαινόμενο με συνέπεια η συμβολική και ουσιαστική αξία του δημόσιου σχολείου να φθίνει, η ποιότητα σπουδών να υποβαθμίζεται, η μετρίότητα να θεσμοποιείται, τα πτυχία και τα διπλώματα να ευτελίζονται, η γνώση να υποβιβάζεται σε κατάρτιση που δεν οδηγεί στην εργασία αλλά στην απασχολησιμότητα. Οδυνηρή απόληξη της πραγματικότητας αυτής αποτελεί η απαξίωση της γνώσης ως πολιτισμικού δεδομένου και η υπαγωγή του αγαθού της παιδείας στην αγοραία αντίληψη της κατανάλωσης ενός προϊόντος με ημερομηνία λήξης. Είναι ευνόητο ότι υπό τέτοιες συνθήκες ο μαθητικός πληθυσμός δεν θα καταφέρνει να συγκρατηθεί εύκολα εντός του σχολείου, αφού τόσο η πρόσβαση όσο και η (ανοδική) εκπαιδευτική κινητικότητα θα αποδεικνύονται μια εξαιρετικά δαπανηρή επιλογή για την ελληνική οικογένεια. Νομοτελειακά, οι εκπαιδευτικές ανισότητες θα αυξηθούν και οι πρόωρες διαρροές μαθητών από την εκπαίδευση και την κατάρτιση θα οδηγήσουν στην αύξηση φαινομένων όπως η παιδική και μαύρη εργασία, η νεανική παραβατικότητα, η ανελέητη εργασιακή εκμετάλλευση εκείνων των νέων που δεν θα έχουν προσόντα, ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Είναι αναγκαίο, περισσότερο από ποτέ, η ελληνική πολιτεία να παρέμβει επισταμένα στο ζήτημα της πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης, καθώς και σ αυτό της κοινωνικής περιθωριοποίησης των εφήβων και των νέων. Η διασφάλιση της εκπαιδευτικής διαδρομής των μαθητών σ' ένα αξιόπιστο δημόσιο και ουσιαστικό δωρεάν σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης, αποτελεί κοινωνικό αίτημα επείγουσας προτεραιότητας, αφού καμία μορφή κρίσης δεν πρόκειται να υπερβληθεί όσο συστημικά εκτοπίζονται χιλιάδες νέοι στη φτώχεια, στην ανεργία και στον κοινωνικό περιθώριο.

Προς ένα σχέδιο μιας δέσμης ρεαλιστικών πολιτικών για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την αντιμετώπιση της ανεργίας.

Το εκπαιδευτικό ζήτημα στην Ελλάδα είναι βαθύτατα πολιτικό και η καθυστέρηση αντιμετώπισής του επιτείνει την πολιτισμική παθολογία της χώρας. Βασικό προαπαιτούμενο μιας επιτυχούς εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης η οποία θα απαλύνει σημαντικά τόσο το πρόβλημα της ανεργίας όσο και την κοινωνική παθογένεια που προκαλεί η εγκατάλειψη του σχολείου είναι η κοινωνική συναίνεση στη βάση ενός κοινωνικά διευρυσμένου, αυτο-κριτικού διαλόγου.

Χωρίς δεύτερη σκέψη, οι ομάδες ενδιαφερομένων που δρουν στο πεδίο άσκησης της εκπαιδευτικής πολιτικής θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν τη θέση και το ρόλο τους προκειμένου να βρεθεί ένα *minimum* κοινωνικής συνεννόησης. Κι αν οι κοινοβουλευτικοί εκφραστές της εκπαιδευτικής πολιτικής δεν έχουν πείσει για τις προθέσεις και την αξιοπιστία τους να υπερβούν την κρίση, η εκπαιδευτική κοινότητα, οι κοινωνικοί εταίροι και τα εκπαιδευτικά συνδικάτα, οι τοπικές και περιφερειακές αρχές οφείλουν να αποδεσμευτούν από τη «γιοιτεία της άρνησης» και να επανεξετάσουν αυτό-κριτικά τη

στάση τους τολμώντας από κοινού την προβολή ενός κοινωνικού και ρεαλιστικού σχεδίου μιας ρηξικέλευθης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που θα δείχνει το δρόμο του μέλλοντος.

Όπως διαγράφονται οι σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες, η κοινωνία των πολιτών, ως ένας χώρος έξω από την κομματικοκρατική λογική, οφείλει να αναδείξει και να επανα-τοποθετήσει στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής μας πολιτικής όλες εκείνες οι επείγουσες προτεραιότητες που επιβάλλεται να τεθούν με στόχο τη συγκράτηση του μαθητικού πληθυσμού, την ποιοτική εκπαίδευσή του, τη αξιοποίηση και απελευθέρωση των δυνατοτήτων του, τη δημιουργική του σχέση με τη μάθηση, την πρόσληψη του κοινωνικού αγαθού της μόρφωσης ως ενός υπέρτατου αξιακά αγαθού. Ταυτόχρονα οι πολιτικές αυτές απαιτείται να προωθήσουν τη στέρεα σύνδεση της εκπαίδευσης-κατάρτισης με την απασχόληση με τρόπο που να διασφαλίζεται η κοινωνική ένταξη και η προοπτική των νέων.

Για το λόγο αυτό το ζήτημα της παιδείας και της εκπαίδευσης αποτελεί θεμελιακό κεφάλαιο για τον τόπο το οποίο είναι αναγκαίο να συνδεθεί δομικά άμεσα με την κοινωνική και επαγγελματική εξέλιξη αλλά και την κινητικότητα των εργαζομένων. Επιπλέον, αποτελεί τον κύριο κοινωνικό μηχανισμό μέσω του οποίου συντηρούνται, διευρύνονται, και αναπαράγονται οι κοινωνικές και ταξικές ανισότητες, με αποτέλεσμα τα κοινωνικά αδύναμα στρώματα να αποκλείονται συστηματικά από την παροχή ίσων ευκαιριών για κοινωνική προκοπή και ευημερία μέσω της μόρφωσης.

Σε επίπεδο ευρωπαϊκών πολιτικών για την εκπαίδευση την κατάρτιση και την απασχόληση, επιχειρώντας να συστηματοποιήσουμε τις ενέργειες και τις πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί για την ενίσχυση της μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση, στην εργασία αξίζει να επισημάνουμε ότι:

α) προωθείται και ενισχύεται ο θεσμός της «μαθητείας», ο οποίος εφαρμόζεται συστηματικά και σε εύρος, σε χώρες

όπως η Γερμανία, με στόχο τη διάχυση του θεσμού στις χώρες του Νότου, οι οποίες μαστίζονται από την ανεργία των Νέων σε δυσθεώρητα ποσοστά (η Ελλάδα, Ισπανία, Κύπρος, Βουλγαρία κ.ά.),

β) ενισχύεται η νεανική επιχειρηματικότητα (μέσω επιχορηγήσεων) με στόχο την ενίσχυση των νέων και τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών μέσω προσφορές προγραμμάτων κατάρτισης στον τομέα που ενδιαφέρεται ένας νέος να κινηθεί επιχειρηματικά.

γ) ενισχύονται οι πολιτικές για την υλοποίηση προγραμμάτων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας για νέους αλλά και ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους μέσω προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, (3- 6 μήνες) στη βάση συμπράξεων και συνεργειών ανάμεσα σε ιδρύματα και φορείς του εξωτερικού με εγχώρια εκπαιδευτικά ιδρύματα.

δ) προωθείται η βελτίωση και ενίσχυση των υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής μέσω τη δημιουργίας, κέντρων εξυπηρέτησης νέων (one-stop shops), με τρόπο που να διασυνδέονται υπηρεσίες με στόχο την εξυπηρέτηση και την εργασιακή ένταξη των νέων. Επίσης η δράση αυτή αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου αναφοράς για την κινητικότητα των νέων μέσα από ένα σύστημα παροχής «εγγυήσεων» (youth guarantees), καθώς και στη διασφάλιση του δικαιώματος ότι κάθε νέος μετά την αποφοίτησή του θα μπορεί να έχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας ε) προωθείται η ανάπτυξη υπηρεσιών παροχής εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης-συμβουλευτικής σε νέους που βρίσκονται στη διαδικασία αναζήτησης της επαγγελματικής τους κατεύθυνσης (ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 2011).

Το τρίπτυχο *εκπαίδευση - κατάρτιση - απασχόληση* σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποσπασματικά και αποκομμένα από τον αγώνα για άμεση και ουσιαστική βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών, εκπαιδευτικών

και πολιτιστικών δεικτών της ελληνικής κοινωνίας σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Κι αυτό θα πρέπει να συνδυαστεί με μια δέσμη πολιτικών παρεμβάσεων με στόχο τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση και τη μετάβαση στην εργασία καθώς και την ανάπτυξη ενός σημαντικού δικτύου κοινωνικής προστασίας για τη συγκράτηση του μαθητικού πληθυσμού μέσα στο ασφαλές πολιτισμικό πλαίσιο του σχολείου. Η δέσμη των πολιτικών αυτών απαιτείται να συναρθρώνεται μια ολοκληρωμένη πολιτική για τη διαβίου μάθηση και τη διαβίου καθοδήγηση των εργαζομένων με στόχο την ενδυνάμωση και την ενίσχυση των κοινωνικά ασθενέστερων.

Ειδικότερα στην αναφορά αυτή θα τολμήσουμε να προτάξουμε συγκεκριμένες προτάσεις οι οποίες αποτελούν το απόσταγμα και παλαιότερων ερευνητικών ενεργειών αναφορικά με τα ζητήματα των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και του συνακόλουθου κοινωνικού αποκλεισμού. Για το λόγο αυτό σχετικά με τις πρωτοβουλίες που απαιτείται να αναληφθούν προτείνεται:

- ο ριζικός μετασχηματισμός του μοντέλου προσέγγισης της εκπαίδευσης και η αντιμετώπισή της ως ολιστικού συστήματος που αρχίζει από την προσχολική ηλικία και προχωράει μέχρι την τρίτη ηλικία. (τυπική, μη τυπική, άτυπη). (Glazer, S. κ.α 1999). Με τον τρόπο αυτό, οι παρεμβάσεις στον τρόπο αντιμετώπισης και πρόσληψης του σχολείου, δεν μπορεί να είναι αποσπασματικές και αποκομμένες από την ολότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά να αποβλέπουν στη συνολική βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητάς του. Με τον τρόπο αυτό, είναι αναγκαίο το σχολείο να καταστεί ένα χώρος φιλικός, φιλόξενος και απόλυτα ταυτόσημος με την κοινωνική ζωή των νέων ανθρώπων, με τρόπο που η παραμονή και η εξέλιξη μέσα στο μαθησιακά περιβάλλοντα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης να αποτελούν

ένα δεδομένο σταθερό και ακλόνητο. (Miller, J. P. 1993) Μια τέτοια θεώρηση απαιτεί τη διαρκή αξιολόγηση του συστήματος με κύριο σκοπό την ανατροφοδότηση και την ενίσχυσή του, με στόχο τη συγκράτηση του μαθητικού πληθυσμού στην εκπαιδευτική διαδικασία.

- η θεσμική αναγνώριση ζωνών κοινωνικής και εκπαιδευτικής προτεραιότητας σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, προκειμένου να ενισχυθούν οι παρεμβάσεις στις περιοχές που οι εκπαιδευτικοί δείκτες είναι χαμηλοί. (Storey V. 2007) Αυτό θα συμβάλει στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων στο σύνολο της χώρας και θα ανακουφίσει περιοχές που πλήττονται διαχρονικά από την καθυστέρηση και την υπανάπτυξη. Αυτή η δράση αποσκοπεί στην ενίσχυση των περιοχών και των κοινωνικών ομάδων με χαμηλούς δείκτες εκπαίδευσης, παρέχοντας χρηματοδότηση για υποδομές, εκπαιδευτικό προσωπικό και προγράμματα αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής, των χαμηλών επιδόσεων, της σχολικής βίας και παραβατικότητας, της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και των κρουσμάτων ξеноφοβίας και ρατσισμού (ΕΚΚΕ, 2012).
- η αύξηση των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση και την κατάρτιση καθώς και ο εξορθολογισμός του μοντέλου κατανομής των πόρων για την εκπαίδευση με την υιοθέτηση ενός «άνισα» διαφοροποιημένου συστήματος χρηματοδότησης των περιοχών εκείνων που αποδεδειγμένα πλήττονται από τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό και πολιτιστικό αποκλεισμό. Στρατηγική του εγχειρήματος αυτού, αποτελεί η κατ' ελάχιστον προσέγγιση του κοινωνικού μέσου όρου χρηματοδότησης, με στόχο τη δημοσιονομική προσαρμογή στον Ευρωπαϊκό μέσο όρο χρηματοδότησης. Αυτό προϋποθέτει την τεκμηριωμένη διερεύνηση της δυνατότητας μιας διαφοροποιημένης κατά ζώνες χρηματοδότησης των εκπαιδευτικών δομών, ενι-

σχύοντας πολύ-τροπικά τις οικονομικά, εκπαιδευτικά και κοινωνικά ασθενέστερες περιοχές οι οποίες πλήττονται περισσότερο από τις αντιθέσεις, τις συγκρούσεις και υπάρχουσες συστημικές ανισότητες. (ΚΑΝΕΠ, 2007).

- η ενίσχυση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης σε υλικοτεχνικές υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό και αναλυτικά προγράμματα με στόχο την αναβάθμιση της εικόνας και της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας στα Τεχνικά Λύκεια και τις επαγγελματικές σχολές. Στρατηγική θα πρέπει να αποτελεί το γεγονός ότι απαιτείται να διαλυθεί το κοινωνικό στερεότυπο της θεώρησης της επαγγελματικής εκπαίδευσης ως υποδεέστερης και κοινωνικά απαξιωμένης. Στην προοπτική αυτή θα πρέπει να ιδωθεί και να μελετηθεί σοβαρά, και όχι με τη μέθοδο της αυτόματης εισαγωγής ενός μοντέλου από το εξωτερικό, το δυαδικό σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με στόχο την ενδυνάμωση της συμμετοχής και την ελκυστικότητα των τεχνικών και επαγγελματικών σπουδών, οι οποίες θα μπορούν να οδηγούν από νωρίς και με στέρεο τρόπο στην εργασιακή ένταξη των νέων στην κοινωνία της απασχόλησης.
- αλλαγή της κυρίαρχης εξετασιοκεντρικής φιλοσοφίας που πνίγει τη δημιουργικότητα και την δυναμική της εκπαίδευσης με στόχο την απελευθέρωση των αναλυτικών προγραμμάτων από τη ψυχαναγκαστική πειθαρχία της εξεταστικής προετοιμασίας και του μονόδρομου του Πανεπιστημίου. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχει ελπίδα να καταστεί και πάλι το σχολείο ελκυστικό, να βρουν τη θέση που τους αρμόζει η ποίηση, η λογοτεχνία, τα εικαστικά, οι γοητευτικές διαδικασίες συγκρότησης της φιλοσοφικής, κοινωνικής και πολιτικής ταυτότητας των μαθητών πριν τα δεκαοκτώ. Είναι ιδιαίτερα κρίσιμο να καταστεί το σχολείο ένας φιλικός και ενδιαφέρων χώρος για τους

μαθητές και για τους νέους συνολικότερα αφού η συγκράτηση του μαθητικού πληθυσμού στις τάξεις, συνδέεται ευθέως με την περιστολή φαινομένων όπως η τροφοδότηση της νεανικής παραβατικότητας, η βία και η εγκληματικότητα των νέων. Το σχολείο οφείλει να αναπτυχθεί προς την προοπτική ενός πολύπλευρου και πολυδιάστατου κοινωνικού και πολιτιστικού μαθησιακού περιβάλλοντος το οποίο να αναδεικνύει την αξία της προσωπικότητας, τη δημιουργική ανάπτυξη των ατόμων, την προοπτική κοινωνικής χειραφέτησής τους. (Freire, 1990) Κι αυτό δεν μπορεί να συμβεί μέσα σε ένα μονοδιάστατο σχολείο το οποίο συνθλίβει και περιθωριοποιεί τις προσωπικές, επαγγελματικές και κοινωνικές αναζητήσεις των νέων.

- η υποδειγματική αναβάθμιση του Δημόσιου Πανεπιστημίου ώστε να συνεχίσει να λειτουργεί ως ακαδημαϊκός χώρος ελεύθερης διακίνησης ιδεών, την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας που θα οδηγήσει του πτυχιούχους του στην απασχόληση και την επαγγελματική σταδιοδρομία. Η στρατηγική αυτή προϋποθέτει την ισόρροπη χάραξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να υπάρχει κατανομή των ιδρυμάτων, των επιστημονικών κλάδων, του αριθμού των φοιτητών σε κάθε τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα βάσει των πραγματικών αναγκών και όχι των τοπικιστικών ή άλλων μικροκομματικών διεκδικήσεων. Αυτό θα συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της απασχόλησης γιατί το πρόβλημα των Neets συνδέεται και με τα επαγγελματικά αδιέξοδα των πτυχιούχων, οι οποίοι σε μία κρίσιμη ηλικία, «απενεργοποιούνται» βυθιζόμενοι στο «κοινωνικό πουθενά» της απογοήτευσης, της περιθωριοποίησης, της φτώχειας και του αποκλεισμού.
- η ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης σε ολόκληρο το εργασιακό φάσμα και η σύνδεση του κόσμου της εργασίας

με τη δια βίου μάθηση όχι ως άλλοθι απέναντι στην αναποτελεσματικότητα του συστήματος τυπικής εκπαίδευσης, αλλά ως ενεργητική πολιτική αντίστασης στην κοινωνία της ημιμάθειας, της τηλεοπτικής δημοκρατίας, της απάθειας για τα κοινά και τα δημόσια τεκταινόμενα. Επιπλέον η δια βίου εκπαίδευση μέσα από την αρχική και συνεχιζόμενη κατάρτιση μπορεί να αποτελέσει το κρίσιμο εργαλείο για τη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την απασχόληση με στρατηγικό στόχο τη μείωση της ανεργίας και την πολύπλευρη στήριξη των τοπικών οικονομιών με κριτήριο αιχμής τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Επίσης η δράση αυτή μπορεί να συνδυαστεί με την ανάπτυξη προγραμμάτων διά βίου εκπαίδευσης σε ζητήματα αλφαριθμητισμού, κοινωνικών δεξιοτήτων και νέων τεχνολογιών, παρέχοντας σε όλους τους ενήλικους εργαζόμενους, οι οποίοι εγκατέλειψαν πρόωρα την εκπαίδευση, μια δεύτερη ευκαιρία στο δικαίωμα στη γνώση με στόχο την επανένταξη και το επαναπροσδιορισμό της σχέσης του με την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση.

- η δημιουργία ενός επιτελικού, αξιόπιστου και θεσμικά έγκριτου συστήματος διερεύνησης των αναγκών της ελληνικής οικονομίας σε εθνικό και τοπικό επίπεδο για τον εναρμονισμό προσφοράς και ζήτησης ειδικοτήτων και επαγγελμάτων με στόχο την ασφαλή μετάβαση στην απασχόληση, σε συνδυασμό με τη λειτουργία ενός εθνικού συστήματος πιστοποίησης των επαγγελματικών προσόντων. Αναμφίβολα ο επιτελικός συντονισμός και η συμπληρωματικότητα των δράσεων που αναλαμβάνουν τα επιμέρους συστήματα εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης απαιτούν την ισότιμη συνεννόηση και συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων, σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο (αρμόδια υπουργεία, κοινωνικοί εταί-

ροι, παραγωγικοί φορείς, εκπαιδευτική κοινότητα, τοπικοί φορείς, συνδικάτα και εργατικά κέντρα) προκειμένου να δύνανται όλοι οι εργαζόμενοι να πιστοποιούν τις επαγγελματικές ικανότητες, γνώσεις και εμπειρίες που απέκτησαν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, ανεξάρτητα από τον τρόπο απόκτησης και την επαγγελματική ή εκπαιδευτική τους διαδρομή. Με τον τρόπο αυτό, οι εργαζόμενοι με χαμηλά προσόντα, ακόμα κι αν έχουν εγκαταλείψει πρόωρα τις δομές εκπαίδευσης και κατάρτισης και κατέχουν επαγγελματικές εμπειρίες θα μπορούν να πιστοποιούν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους (προσόντα τα οποία έχουν αποκτήσει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους και από διαφορετικά περιβάλλοντα μάθησης και θα μπορούν να επανα-διεκδικούν το δικαίωμα στην εργασία πραγματοποιώντας μια ανοδική και θετικά κατευθυνόμενη κινητικότητα στους χώρους δουλειάς. (Φωτόπουλος - Γούλας, 2010). Είναι σαφές ότι η λειτουργία ενός Εθνικού Πλαισίου Προσόντων στη βάση μιας συστημικής συνεννόησης και λειτουργικότητας των επιμέρους πεδίων που συνθέτουν το πλαίσιο μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση των ασθενέστερων και όλων όσων υφίστανται τον εργασιακό αποκλεισμό λόγω αδυναμίας αναγνώρισης προσόντων.

- η δημιουργία τοπικών και περιφερειακών «συμφώνων» επαγγελματικής εκπαίδευσης - κατάρτισης και απασχόλησης με στόχο τη υγιή και στέρεα σύνδεση των εκπαιδευτικών «εκκροών» με την παραγωγή καθώς και την ενίσχυση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης. (Δημουλάς, Μιχαλοπούλου, 2008). Η πρακτική αυτή, η οποία έχει εφαρμοστεί σε χώρε του Ευρωπαϊκού βορρά, θα μπορούσε να εφαρμοστεί έστω και σε πιλοτική βάση με στόχο την ενδυνάμωση των ροών της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης προς την αγορά εργα-

σίας με αρωγούς την τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση και εγγυητές τους κοινωνικούς εταίρους αλλά και την ίδια την εκπαιδευτική κοινότητα. Η δημιουργία τέτοιου είδους συμπράξεων σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα θα μπορούσε να ενισχύσει τις τοπικές οικονομίες και να δημιουργήσει θύλακες ανάπτυξης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα.

- η ανοικτή πρόσβαση στη δια βίου εκπαίδευση με στόχο τη άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. (Keegan, D. 2000). Ειδικότερα απαιτείται η έμφαση στην παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών σε τις κοινωνικές κατηγορίες που τις χρειάζονται, με στόχο την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Μέσα από θεσμούς συνεχούς ενημέρωσης, υποστήριξης και συμβουλευτικής, αυξάνονται οι δυνατότητες για κάθε ενήλικο να έχει πρόσβαση τόσο στα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος τα οποία δίνουν μια δεύτερη ευκαιρία στους πολίτες (όπως το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας ή τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης) όσο και σε όλους τους θεσμούς του Εθνικού Συστήματος Δια Βίου Εκπαίδευσης μέσω του οποίου αναπτύσσονται ολοκληρωμένες υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης οι οποίες απευθύνονται και σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι παλιννοστούντες, οι μετανάστες, οι λειτουργικά και τεχνολογικά αναλφάβητοι, οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι φυλακισμένοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι (πρώην) χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, οι εθνικές – πολιτισμικές μειονότητες κ.ά. Βασική στρατηγική απαιτείται να αποτελεί η παροχή σε όλους δυνατοτήτων για προσωπική καλλιέργεια, ευαισθητοποίηση και ενημέρωση για τα σημαντικά κοινω-

νικά ζητήματα, καθώς και ανάπτυξη κοινωνικά ζωτικών ενδιαφερόντων. Η Δια Βίου Εκπαίδευση συμβάλει ώστε οι πολίτες να μπορούν να διαχειρίζονται ισορροπημένα τις πληροφορίες και τις νέες τεχνολογίες, να ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους, να ευαισθητοποιούνται για τη λειτουργία των θεσμών του κράτους και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, να κατανοούν τις οικονομικοκοινωνικές εξελίξεις, να έρχονται σε δημιουργική επαφή με την τέχνη, να αξιοποιούν τις πηγές μάθησης. Μέσα από αυτές τις διεργασίες οι πολίτες ενεργοποιούνται, αναπτύσσουν τις κοινωνικές τους ικανότητες (επικοινωνία, συνεργατικότητα, κριτική σκέψη, διαχείριση αλλαγών και αντιξοοτήτων κ.ά.), συμμετέχουν στις συλλογικές διαβουλεύσεις και στις αποφάσεις που τους αφορούν.

- η ουσιαστική ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση της οικογένειας αναφορικά προς το ζήτημα της κοινωνικής, εκπαιδευτικής και επαγγελματικής προοπτικής των μελών της. Είναι σαφές ότι το οικογενειακό περιβάλλον συγκροτεί το βασικό πλαίσιο πάνω στο οποίο δομείται και αναπτύσσεται η ατομική και κοινωνική ανάπτυξη του καθενός, (Spielhofer, T. κ.ά 2007), με συνέπεια την επιβεβλημένη και αναγκαία ουσιαστική εμπλοκή του οικογενειακού περιβάλλοντος στα θέματα που αφορούν τόσο στη συναισθηματική και ψυχο-διανοητική εξέλιξη των μελών του όσο και στην ευρύτερη εκπαιδευτική, επαγγελματική και πολιτισμική τους προοπτική. Το πραγματικό ενδιαφέρον των γονιών συμβάλει σθεναρά στη μετέπειτα θετική πορεία, εξέλιξη και ανάπτυξη των νέων, αξίωμα που απαιτείται να τονίζεται διαρκώς, αφού πολλές φορές η οικογένεια (και ιδιαίτερα σε συνθήκες κρίσης) αδυνατεί να διαδραματίσει το νευραλγικό ρόλο που της αναλογεί στην πολύπλευρη στήριξη των μελών της.

Επιλογικό Σημείωμα

Είναι σαφές ότι η χώρα έχει περιέλθει σε μια βαθιά και πρωτόγνωρη οικονομική, δημοσιονομική, κοινωνική και ανθρωπιστική κρίση την οποία βιώνει με τεράστιες θυσίες. Το πρόβλημα των νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης (Neets) όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή επικράτεια, αυτό ακριβώς αποκαλύπτει. Τη βαθιά κρίση στην οποία έχουν περιέλθει οι δυτικές κοινωνίες με συνέπεια την ανάδυση μιας ζοφερής παθολογίας που εδράζεται και ανατροφοδοτείται από τις κοινωνικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές και πολιτισμικές ανισότητες. Η αρνητική αυτή εικόνα, στην περίπτωση της Ελλάδας, ιδιαίτερα μετά τη βύθιση της χώρας στη δίνη του Μνημονίου, είναι σαφές ότι θα επιδεινώνεται διαρκώς εάν δεν ληφθούν δραστικά μέτρα για να ανακοπεί η πορεία προς το συνεχές της υποβάθμισης και της κοινωνικής εξαθλίωσης. Είναι σαφές ότι τόσο η φιλοσοφία του άκρατου οικονομισμού όσο και η ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού στην κοινωνία, την εκπαίδευση και την απασχόληση, διαμορφώνουν το κυρίαρχο διαμορφωτικό πλαίσιο από το οποίο εκπορεύονται οι πολιτικές που συμβάλουν στην κοινωνική περιθωριοποίηση και στην αλλοτρίωση των νέων. Για το λόγο αυτό, δεν είναι αναγκαίο να σταθούμε μόνο στο ζήτημα ερμηνείας ενός τέτοιου φαινομένου, αλλά να προχωρήσουμε ένα βήμα μπροστά, προς την ανάληψη συντονισμένης δράσης για την ανακοπή αυτής της ζοφερής προοπτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions,(2012) *Young people and NEETs in Europe: First findings*, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/72/en/1/EF1172EN.pdf>, (τελευταία πρόσβαση 13/4/13).
- Eurofound (2012), NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή(2011), Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Πρωτοβουλία «*Ευκαιρίες για τους νέους*», Βρυξέλλες, 20.12.2011 COM (2011) 933
- European Commission,(2011) “The Economic Adjustment Programme for Greece”, Directorate Directorate-General for Economic and Financial, Occasional Papers 82, July 2011
- Gough, J., Eisenschitz, A., & McCulloch, A. (2004). *Spaces of Social Exclusion*, Routledge.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2005). «Κοινωνικός αποκλεισμός και δίκτυα προστασίας στη σύγχρονη πόλη» στο Ζαϊμάκης, Γ. & Κανδυλάκη, Α. (επιμ.). *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας. Μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και πολυπολιτισμικές κοινότητες*, σελ. 67-91. Αθήνα, Κριτική.

- Storey V. (2007) Can France give Education Action Zones new life? *Florida Journal of Educational Administration & Policy* 1,1 σελ. 34-47.
- Παπαδάκης, Ν. (2003) *Εκπαιδευτική Πολιτική. Η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική; Επιστημολογικές, μεθοδολογικές όψεις και θεματικά πεδία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα).
- ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ (2010) «Ετήσια έκθεση για την τυπική εκπαίδευση» (πρόσβαση στο <http://www.kanep-gsee.gr/ereynes-meletes/>).
- Stoll, L & Fink, D (1996) *Changing Our Schools: Linking School Effectiveness and School Improvement*, Buckingham, OUP.
- Parliament House of Commons Children, Schools and Families Committee, (2010) “Young people not in education, employment or Training” Eighth report of session 2009-10, Vol. 2: Oral and written Evidence
- Freire, P. (1990). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum Publications.
- Φωτόπουλος Ν.- Γούλας, Χ. (2010) «Η πιστοποίηση και αναγνώριση προσόντων στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής» στο Καραλής, Θ. (επιμ) *Δια βίου Μάθηση και Πιστοποίηση*, Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ
- Δημουλάς, Κ. & Ρομπόλης, Σ. (2010) «Η επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα, οι κοινωνικές εταιρικές σχέσεις και ο ρόλος των κοινωνικών συνομιλητών» στο Παπαδάκης, Ν. & Σπυριδάκης, Μ. *Αγορά εργασίας, κατάρτιση και απασχόληση* Αθήνα: Σιδέρης.
- Δημουλάς Κ. & Μιχαλοπούλου Κ. (2008) *Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
- Ρομπόλης, Κ. Δημουλάς, Κ. Γαλατά, Β. (1999) *Η Δια βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
- Glazer, S. (Ed.). (1999). *The Heart Of Learning: Spirituality in education*. New York: Penguin /Putnam.

- Miller, J. P. (1993). *The Holistic Curriculum*. Toronto: OISE Press.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών,. (2012) «Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας», Κουτούζης, Μ. Κυρίδης, Α. Μαλούτας, Θ. Παπαδάκης, Ν. Συρίγος, Στ: Κείμενα Εργασίας 2012/26: Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής,(2007) «Σενάρια Εκπαιδευτικής Πολιτικής :Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας», τόμος 12, Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ
- Archer, L., Halsall, A., Hollingworth, S. and Mendick, H. (2005). *Dropping Out and Drifting Away:an Investigation of Factors Affecting Inner-City Pupils' Identities, Aspirations and Post-16 Routes*. London: Institute for Policy Studies in Education.
- Spielhofer, T., Walker, W., Gagg, K., Schagen, S. and O'Donnell, S. (2007). *Raising the Participation Age in Education and Training to 18: Review of Existing Evidence of the Benefits and Challenges* (DCSF Research Report 012). London: <http://www.dfes.gov.uk/research/data/uploadfiles/DCSF-RR012.pdf>
- Keegan, D. (2000). *Οι Βασικές Αρχές της Ανοιχτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το “inactive” αποδίδεται στην ελληνική βιβλιογραφία τόσο ως ανενεργός όσο και ως μη ενεργός. Προτιμήσαμε τον όρο μη ενεργός που είναι ο συνηθέστερος.
2. Προκαλεί ωστόσο εντύπωση η μη συμπερίληψη του ζητήματος των Neets στο Education & Training Monitor του 2012 και του 2013.
3. «Ενώ παράλληλα 2,5 περίπου εκατομμύρια νέοι συνιστούν εκεί μία νέα ευάλωτη ομάδα με ισχυρή πιθανότητα να καταλήξουν Neets (η επίσημη στατιστική ονομασία είναι “freeters”)- βλ. European Commission 2008: 131 και αναλυτικά Παπαδάκης κ.ά. 2011: 9).
4. 0,2% παραπάνω από την νεανική ανεργία τον Απρίλιο του ίδιου έτους (βλ. αρχή του παρόντος κεφαλαίου).
5. Είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία βρίσκονται στις πρώτες θέσεις και στα ποσοστά ανεργίας του γενικού πληθυσμού και στη μακροχρόνια ανεργία (βλ. Eurostat, 2013 όπ. αναφ. στο Eurostat & European Commission: 2013 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GL-13-004/EN/KS-GL-13-004-EN.PDF).
6. Ειδικά για τις συνέπειες της νεανικής ανεργίας και κυρίως της υπαγωγής στην κατηγορία Neets για τους νέους βλ. αναλυτικότερα Eurofound 2012: 82-89 και την περίληψη της μελέτης του Eurofound από τον Γ. Κόκκινο (Κόκκινος 2013: URL).
7. Στη Στρατηγική της Λισσαβόνας ο συγκεκριμένος benchmark αφορούσε μόνο την εκπαίδευση (βλ. αναλυτικά Παπαδάκης 2013).
8. Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι τα άτομα ηλικίας από 18-24 ετών που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα αλλά συμμετέχουν σε προγράμματα μη τυπικής μάθησης (συμπεριλαμβανομένων και των προγραμμάτων εκπαίδευσης δεύτερης ευκαιρίας), δεν περιλαμβάνονται στις μετρήσεις των εκάστοτε χωρών για τον υπολογισμό του ποσοστού της σχολικής διαρροής (βλ. European Commission, 2013: 29). Όπως

ορίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στους πρόωρα διαρρέοντες από την εκπαίδευση και την κατάρτιση περιλαμβάνονται τα άτομα που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα από 18 έως 24 ετών και το ανώτατο επίπεδο που έχουν επιτύχει στην εκπαίδευση ή στην κατάρτιση είναι έως και το ISCED 3c short (δηλαδή απόφοιτοι ISCED 0, 1, 2 ή 3c short). Επιπλέον, δεν θα πρέπει να έχουν συμμετάσχει σε δομές και προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης για χρονικό διάστημα τεσσάρων εβδομάδων πριν από τη διεξαγωγή της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EU Labour Force Survey). Ο συνολικός πληθυσμός της ίδιας ηλικιακής ομάδας 18-24 ετών αποτελεί και την ομάδα-στόχο για τη μέτρηση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης (βλ. European Commission, 2012: 14).

9. Για παράδειγμα υπάρχουν χώρες τόσο στην Ευρώπη όσο και χώρες του OECD (Νέα Ζηλανδία, Ιαπωνία, Κορέα κ.ά.– βλ. αναλυτικά OECD 2008b όπ. αναφ. στο Eurofound 2012: 20) που προσαρμόζουν την ηλικιακή κατανομή στα δικά τους δεδομένα. Η Μεγάλη Βρετανία, η χώρα με την κατεξοχήν παράδοση στην διερεύνηση του φαινομένου των Neets (βλ. Παπαδάκης κ.ά. 2011), ξεκινάει από την ηλικιακή αφετηρία 16- 18 (βλ. Eurofound 2012: 19). Οι κύριοι παράγοντες αυτής της πολυποικιλίας, η οποία καθιστά δύσκολες τις συγκρίσεις τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο» (Eurofound 2012: 20) σχετίζονται με ζητήματα που αφορούν στην κατάσταση απασχόλησης ή στη μετάβαση από την ολοκλήρωση της γενικής εκπαίδευσης στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία ως γνωστόν ποικίλει σε χώρες της Ε.Ε. και του OECD (βλ. European Commission, 2011a).
10. Η συγκεκριμένη μελέτη του Eurofound (Eurofound 2012) αποτελεί αφενός το πιο πρόσφατο και αφετέρου το πλέον πολυπαραγοντικό εγχείρημα αποτύπωσης της κατάστασης των πραγμάτων στην Ευρώπη αναφορικά με τους Neets (και με πολύ ενδιαφέρουσες συγκριτικές διαστάσεις). Αξίζει να σημειωθεί ότι το Eurofound κωδικοποιεί και άλλες προϋπάρχουσες μελέτες. Θεωρήσαμε ότι είναι επιβεβλημένη η εκτεταμένη αναφορά ειδικά στις τυπολογίες, που αναπτύσσει και εδραιώνει εμπειρικά το Eurofound. Το αντίθετο θα ήταν μια σοβαρή παράλειψη καθώς η μελέτη του Eurofound αποτελεί ήδη σημείο αναφοράς. Κρίναμε ωστόσο σκόπιμο να προχωρήσουμε σε συγκρίσεις με (λίγο) παλιότερα δεδομένα όπως προκύπτουν από έρευνες της EU Labour Survey (όπως παρατίθενται σε κείμενα της European Commission) όσο και του OECD, προκειμένου να ανιχνεύσουμε ερμηνευτικά ενδιαφέρουσες συγκλίσεις και αποκλίσεις. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα έχει γίνει μια περίληψη της μελέτης του Eurofound από τον Γ. Κόκκινο για το ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ (βλ. Κόκκινος 2013: URL).

11. Χρήσιμο είναι να υπενθυμίσουμε την διαφορά στην ηλικιακή ομάδα που «μετρούν» η Ε.Ε. και ο OECD αναφορικά με τους NEETs (15-24 και 15- 29 αντιστοίχα).
12. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η συγκρότηση του δείκτη για τους NEETs (NEET indicator) έγινε από την Commission σύμφωνα με το ILO, ενώ αναφέρεται στο Eurofound (2012: 22) χωρίς ωστόσο να παραπέμπει ακριβώς τις πηγές του.
13. Η Ελλάδα τόσο για αυτόν τον λόγο όσο και λόγω της εκτίναξης της νεανικής ανεργίας σε πολύ υψηλά επίπεδα θα μπορούσε να περιλαμβάνεται και σε αυτό το cluster.
14. Σε άλλη του εκτίμηση το Eurofound αποφαινεται ότι το ποσοστό NEETs με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα υπερβαίνει το 30% (βλ. Eurofound 2012: 32 και επίσης για την Ελλάδα Κόκκινος, 2013).
15. Για τις προτάσεις πολιτικής για την Ε.Ε. βλ. Eurofound 2012: 108- 139 (και για μια σύνοψη Κόκκινος 2013: URL) και ειδικά για την ελληνική περίπτωση Φωτόπουλος 2013 στον παρόντα τόμο.
16. Abeledo, R. (...).The Impact of Lifelong Learning Policies on the Inclusion of Vulnerable Groups. <http://www.prismanet.gr/LLL/downloads/FILE%209-Review%20Spain.pdf>. Τελευταία πρόσβαση 8/2/2012.
17. Ενδεικτικά Turner, J. B. (1995). Economic context and the health effects of unemployment. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 213–229. Prause, J., & Dooley, D. (2001). Favourable employment status change and psychological depression: A two-year follow-up analysis of the national longitudinal survey of youth. *Applied Psychology: An International Review*, 50, 282–304. Feather, N. T, Davenport, P. R. (1981). Unemployment and depressive affect: A motivational and attributional analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(3), 422-436. Winefield, A.H. & Tiggemann, M. (1985). Psychological correlates of employment and unemployment: Effects, predisposing factors and sex differences. *Journal of Occupational Psychology*, 58, 229-242.
18. Hoogeveen, J., Tesliuc, E., Vakis, R. and Dercon, S. (2005). *A Guide to the Analysis of Risk, Vulnerability and Vulnerable Groups*. Mimeo. Social Protection Unit, Washington D.C: The World Bank.
19. Cardona, O.D. (2003). The Need for Rethinking the Concepts of Vulnerability and Risk from a Holistic Perspective: A Necessary Review and Criticism for Effective Risk Management. In G. Bankoff, G. Frerks, and D. Hilhorst, (eds), *Mapping Vulnerability: Disasters, Development and People*. London: Earthscan.

20. Bohle, H.-G. (2001). Vulnerability and Criticality: Perspectives from Social Geography. *IHDP Update*, 2, 3–5. Miller, D. (2007). *National Responsibility and Global Justice*. Oxford: Oxford University Press.
21. Castel, R. (1995). *Les métamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*, Paris: Fayard.
22. Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Post-industrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
23. Ranci C. (ed.) (2010). *Social vulnerability in Europe. The new configuration of social risks in Western Europe*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
24. Layte, R. and Fouarge, D. (2004). The dynamics of income poverty, in R. Berthoud and M. Iacovou (eds), *Social Europe. Living standards and welfare states*. Edward Elgar. Paugam, S. (1997). Poverty and Social Disqualification: a Comparative Analysis of cumulative Social Disadvantage in Europe. *Journal of European Social Policy*, 6, 4.
25. Jacobzone, S. (1999). *Ageing and care for frail elderly persons: an overview of international perspectives*. OECD Labor Market and Social Policy Occasional Papers, n.38. Paris: OECD. Oesterle, A. (2001). Equity choices and Long-term-care policies in Europe. London: Ashgate. Finch, J. (1989). *Family Obligations and Social Change*. Cambridge: Polity Press. Costa, G. and Ranci, C. (2010). Disability and Caregiving: A Step Toward Social Vulnerability?, in C. Ranci (ed.) *Social Vulnerability in Europe. The New Configuration of Social Risks*. New York: Palgrave MacMillan. Rys, V. (2001). Transition Countries of Central Europe entering the European Union: some Social Protection Issues. *International Social Security Review*, 54(2-3), 177-189. Thévenon, O. (2008). *Family policies in Europe: available databases and initial comparisons*. Vienna: Yearbook of Population Research, 165-177.
26. Giddens, A. (1997³). *Sociology*. London: Polity Press, σ. 338.
27. Στο κομμουνιστικό μανιφέστο ο Marx και ο Engels επισημαίνουν ότι “η ιστορία όλης της έως τώρα υπάρχουσας κοινωνίας είναι η ιστορία της σύγκρουσης των κοινωνικών τάξεων”. (Bottomore, T. (1983). (Ed). *A Dictionary of Marxist Thought*. Cambridge: Harvard University Press, σ. 75)
28. Αξίζει όμως να αναφερθούν οι πρόσφατες θεωρίες των Wright (Wright, E.O. (1978). *Class, Crisis and the State*. London: New Left Books. Wright, E.O. (1985). *Classes*. London: Verso. Wright, E.O. (1979). *Class Structure and Income Determination*. New York: Academic Press) και του Parkin (Parkin, F. (1971). *Class Inequality and Political Order*. London: McGibbon & Kee). Ο Wright διακρίνει τρεις διαστά-

σεις ελέγχου των οικονομικών πόρων στη σύγχρονη καπιταλιστική παραγωγή: τον έλεγχο των επενδύσεων, τον έλεγχο των εγκαταστάσεων (γη, εργοστάσια, γραφεία, κ.λπ.) και τον έλεγχο της εργατικής δύναμης. Τα μέλη της κεφαλαιοκρατικής τάξης ασκούν έλεγχο και στις τρεις διαστάσεις της παραγωγής. Οι εργάτες σε καμία από αυτές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έννοια των αντιφατικών ταξικών θέσεων, η οποία αποτελεί κεντρικό σημείο της θεωρίας του Wright. Σύμφωνα με αυτήν, υπάρχουν κάποιοι εργαζόμενοι, οι οποίοι ενώ δεν μπορούν να ελέγξουν την παραγωγή είναι σε θέση να την επηρεάσουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι εργάτες του «λευκού κολάρου». Στο Κυρίδης, Α. (2005). Οι μεταλλάξεις της ετερότητας. Από την ταξική στην πολιτισμική ετερότητα: δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Στο Α. Κυρίδης, & Α. Ανδρέου (επιμ). *Όψεις της ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg.

29. Για τα ζητήματα των κοινωνικών τάξεων στη σύγχρονη κοινωνιολογία και για την ταξινόμηση που ακολουθεί βλέπε Wright, E.O. (2005). Class. In: G. Ritzer, *Encyclopedia of Social Theory*. London: Sage Publications.
30. Pahl, R.E. (1989). Is the emperor naked? Some comments on the adequacy of sociological theory in urban and regional research. *International Journal of Urban and regional Research*, 13, 127 – 129.
31. Pakulski, J. and M. Waters (1996). *The Death of Class*. London: Sage.
- Holton, R.J. & Turner. B.S. (1989). Has Class Analysis a Future? Max Weber and the challenge of Liberalism to Gemeinschaftlich accounts of class. In: R.J. Holton and B.S. Turner (eds). *Max Weber on Economics and Society*. London: Routledge and Kegan Paul. 160 - 196.
32. McNall, S. G., Levine, R. F. & Fantasia, R. (Eds). (1991). *Bringing Class Back in Contemporary and Historical Perspectives*. Oxford: Westview Press.
- Hall, J.R. (1997). *Reworking Class*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- Wright, E.O. (1997). *Class Counts: comparative studies in class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marshall, G. (1997). *Repositioning Class: social inequality in industrial societies*. London: Sage.
33. Bourdieu P. (1986). *Distinction: A Social Critique of Judgments of Taste*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Bourdieu, P. (1987). What Makes a Social Class? *Berkeley Journal of Sociology*, 22, 1-18.
- Bourdieu, P. (1985). The social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society*, (14)6, 723 – 744.
34. Wright, E.O. (1997). *Class Counts: comparative studies in class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

35. Για τον τρόπο και τις μεθόδους προσδιορισμού των πλαισίων της κοινωνικής διαστρωμάτωσης βλέπε Rose, D. and Harrison, E. (2007). The European Socio-economic Classification: A New Social Class Schema for Comparative European Research. *European Societies*, 9(3), 459–90. Rose, D. and Harrison, E. (2009). *The European Socio-economic Classification*. London: Routledge
36. Berghman, J., (1995). Social Exclusion in Europe: Policy Context and Analytical Framework, in G. J. Room (ed.), *Beyond the Threshold*. Bristol: The Policy Press. Sen, A. (2000). *Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny*. Social Development Papers No. 1, Office of Environment and Social Development, Manila: Asian Development Bank. Pantazis, C., Gordon, D., & Levitas, R. (Eds.). (2006). *Poverty and Social Exclusion in Britain: The millennium survey*. Bristol: Policy Press. Boarini, R., & Mira d' Ercole, M. (2006). *Measures of material deprivation in OECD countries*. OECD Social Employment and Migration Working Papers No. 37. Paris: OECD. Bradshaw, J., & Finch, N. (2003). Overlaps in dimensions of poverty. *Journal of Social Policy*, 32, 513–525.
37. Heady, B. (2009). Poverty is Low Consumption and Low Wealth: Not Just Low Income. *Social Indicators Research*, 89, 23-39. Βλέπε επίσης Nolan, B. and Whelan, C.T. (2007). On the multidimensionality of poverty and social exclusion, In: J. Micklewright, and S. Jenkins (Eds.), *Poverty and Inequality: New Directions*. Oxford: Oxford University Press. Ringen, S. (1988). Direct and indirect measures of poverty. *Journal of Social Policy*, 17, 351–366. Förster, M. F. (2005). The European Social Space Revisited: Comparing Poverty in the Enlarged European Union. *Journal of Comparative Policy Analysis*, (7)1, 29-48.
38. Kakwani, N. and Silber, J. (2007). Introduction In: N. Kakwani, and J. Silber (Eds.), *The Many Dimensions of Poverty*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
39. Esping-Andersen, G. and Myles, J. (2009). Inequality and the Welfare State. W. Salverda, B. Nolan, and T. M. Smeeding (eds) *The Oxford Handbook of Economic Inequality*. Oxford: Oxford University Press.
40. Bukodi, E. and Robert, P. (2007). *Occupational Mobility in Europe*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Gallie, D. and Paugam, S. (2000). The Experience of Unemployment in Europe, in D. Gallie and S. Paugam (eds) *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*, Oxford: Oxford University Press. Quintini, G. and Martin, S. (2006), Starting well or losing their way? The position of youth in the labour market

- in the OECD countries, OECD. Roberts, K., Duggan, J. and Noble, M. (1982). Out-of-school youth in high unemployment areas. *British Journal of Guidance and Counseling*, 10, 1–11.
41. LSN (2009). Tackling the NEETs problem. London: LSN, 9.. Tunnard, J., Barnes, T. and Flood, S. (2008). *One in ten – key messages from policy, research and practice about young people who are NEET*. Research in practice. Walther, A. and Pohl, A. (2005). Thematic study on policy measures concerning disadvantaged youth: Study commissioned by the European Commission: Final Report.
42. Για την καταγραφή των δημογραφικών χαρακτηριστικών και τη χρήση τους ως μεταβλητών κατά τη μέτρηση της κοινωνικής ευπάθειας βλέπε Statistics Users' Council. (1999). Social Exclusion Statistics. Conference, Papers, 22 November. Esher : Imac Research. Omran A.R. (1971). The Epidemiological Transition : A Theory of the Epidemiology of Population Change. *Milbank Memorial Fund Quarterly*, 49, 509-538. OECD, (2001). *Society at a Glance. OECD Social Indicators*. Paris : OECD. McIntosh, S. et al. 1999. « Review of Literature on Precarity, Poverty and Social Exclusion in Seven European Countries.» In BETWIXT. *Between Integration and Exclusion : A Comparative Study in Local Dynamics of Precarity and Resistance to Exclusion in Urban Context*. EU Socio-economic Research. Project Report. Brussels: European Commission. Andrews, F.M. & Withey, S.B. (1976). *Social Indicators of Well-being*. New York: Plenum Press. Buckle, P. (1995). A framework for measuring vulnerability. *The Australian Journal for Emergency Management*, (1)10, 11 – 15. Knowles, J. (1997). The influence of socio-economic status on aspirations to enter higher education – School pupils awareness, understanding and expectations of higher education. www.leeds.ac.uk/educol/documents/000000350.htm
43. Choguill, C. & Solomon, E. (1993). Social aspects of economic readjustment in Hungary: a consideration of the role of socio-economic indicators. *Social Indicators Research*, (29)2, 205 – 228. Lagrée, J-C. (1994). Exclusion sociale ou formation d'une underclass. (297-325). In F. Bouchayer (ed). *Trajectoires sociales et inégalités. Recherches sur les conditions de vie*. Paris : Eres-Mire-Insee. Moser, C. O. N. (1998). The asset vulnerability framework: reassessing urban poverty reduction strategies. *World Development*, 26, 1-19. Foster, J., Greer, J. and Thorbecke, E. (1984) A class of decomposable poverty measures. *Econometrica*, 52, , 761-766. Glewwe, P. and van der Gaag, J. (1990) Identifying the poor in developing countries: do different definitions matter? *World Development*, 18, 803-814. Baland, J. M. and Platteau, J. P. (1997). Wealth inequality and

- efficiency in the commons: (I) the unregulated case. *Oxford Economic Papers*, 49, 451-482. . Rossi, R. and Gilmartin, K. (1980). The handbook of social indicators: Sources, characteristics and analysis. New York: Garland STPM. King, D. and MacGregor, C. (2000). Using social indicators to measure community vulnerability to natural hazards. *Australian Journal of Emergency Management*, 15(3):52-57. Buckle, P. (1995). A framework for Assessing Vulnerability. *The Australian Journal of Emergency Management*, 13(4):21-26. Aday, L.A (2001). At Risk in America: The Health and Health Care Needs of Vulnerable Populations in the United States. San Francisco: Jossey-Bass. Gershoff, E.T. et al. (2007). Income Is Not Enough: Incorporating Material Hardship into Models of Income Associations with Parenting and Child Development. *Child Development*, 78(1), 70-95. Duncan, G.J., Brooks-Gunn, J. and Klebanov, P.K. (1994). Economic Deprivation and Early Childhood Development. *Child Development* 65(2), 296-318. Bunker, J.P., Gomby, D.S and Kehrer, B.H. (eds.) (1989). Pathways to Health: The Role of Social Factors Menlo Park, Calif.: Henry J. Kaiser Family Foundation. Link, B.G. and Phelan, J.C. Fundamental Sources of Health Inequalities, in Mechanic et al., (ed) *Policy Challenges in Modern Health Care.*, 71-84. Smith G. Davey et al. (1998). Education and Occupational Social Class: Which Is the More Important Indicator of Mortality Risk? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 52(3), 153-160. Newacheck, P.W., Hughes, D.C. and Stoddard, J.J. (1996). Children's Access to Primary Care: Differences by Race, Income, and Insurance Status. *Pediatrics*, 97(1), 26-32.
44. Robins, C.J. and Block, P. (1988). Personal vulnerability, life events, and depressive symptoms: A test of a specific interactional model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 847-852. McLeod, J.D. and Kessler, R.C. (1990). Socioeconomic Status Differences in Vulnerability to Undesirable Life Events. *Journal of Health and Social Behavior*, 31(2), 162-172. Borkenau, P., & Ostendorf, F. (1992). Social desirability scales as moderator and suppressor variables. *European Journal of Personality*, 6, 199-214. Furr, R. M., & Funder, D. C. (1998). A multimodal analysis of personal negativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1580-1591. Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229. Paunonen, S. V. (1998). Hierarchical organization of personality and prediction of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 538-556. Brynner, J. (2005). Rethinking the youth phase of the life-course: the case for emerging adulthood? *Journal of Youth Studies*, 8, 367-384.

45. Kelly, G (2004.) Communities coping with change: a conceptual model. *Journal of Community Psychology*, 32(2), 1-16. Eakin, H. & Lynd, L., Luers, A. (2006) Assessing the vulnerability of social-environmental systems. *Annual Review of Environmental Resources*, 31, 365-394. Burt, R. S. (1980). Models of network structure. *Annual Review of Sociology*, 6, 79 –141. Burt, R. S. (1984). Network items and the General Social Survey. *Social Networks*, 6, 293–339. Gross, S. R., Holtz, R., & Miller, N. (1995). Attitude certainty. In R. E. Petty & J. A. Krosnick (Eds.), *Attitude strength: Antecedents and consequences* (pp. 215–245). Mahwah, NJ: Erlbaum. Insko, C. A. (1967). *Theories of attitude change*. New York: Meredith. Krosnick, J. A., Boninger, D. S., Chuang, Y. C., Berent, M. K. & Carnot, C. G. (1993). Attitude strength: One construct or many related constructs? *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1132–1151. Terry, D. J., & Hogg, M. A. (2000). *Attitudes, behavior, and social context*. Mahwah, NJ: Erlbaum. Visser, P. S., & Krosnick, J. A. (1998). The development of attitude strength over the life cycle: Surge and decline. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1389–1410.
46. Η έκδοση σχετικών οδηγιών μοιάζει επιβεβλημένη. Όχι μόνο για μεταβλητές που αφορούν στο φαινόμενο των Neets, αλλά και για πάσης φύσεως δεδομένων που συλλέγονται από πλείστους και διαφορετικούς φορείς στην χώρα. Θεωρούμε ότι η πληροφορία, η σταθμισμένη πληροφορία και η οργανωμένη επεξεργασία της μπορεί να οδηγήσει σε αξιοσημείωτες επεξεργασίες και συμπεράσματα που θα βοηθήσουν όχι μόνο στην αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου, αλλά και στην αντιμετώπιση πολλών άλλων φαινομένων κοινωνικής παθογένειας.
47. Οι συγκεκριμένες ποιοτικές μεταβλητές δεν αφορούν αποκλειστικά στο φαινόμενο, αλλά αφορούν σε ένα μεγάλο εύρος της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Θεωρούμε μάλιστα, ότι κάθε πολιτισμένη και ευνομούμενη κοινωνία θα πρέπει να γνωρίζει τι συμβαίνει στους κόλπους της. Και η γνώση του τι συμβαίνει σε μια κοινωνία δεν θα πρέπει να στηρίζεται σε γενικές εκτιμήσεις που κάνουν τα μέλη των elites, αλλά σε παρακολούθηση της κοινωνικής ζωής, των απόψεων, των στάσεων και των πεποιθήσεων των μελών της, παράλληλα με σοβαρές μετρήσεις των μικρο και των μικρο-μεγεθών.
48. Coles, B., Godfrey, c., Keung, A., Parrott, S. and Bradshaw, J. (2010). *Estimating the life-time cost of NEET: 16-18 year olds in Education, Employment or Training*. Research undertaken for the Audit Commission, University of York. Strelitz, J. (2003), *Tackling disadvantage: Place in Darton*, D.and Strelitz, J. (eds.), *Tackling UK poverty and*

disadvantage in the twenty-first century: An exploration of the issues.
York: Joseph Rowntree Foundation.

49. Το 31% του πληθυσμού της Ελλάδας αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από το μέσο όρο (24%) των χωρών της ΕΕ (Eurostat, 2012).
50. Στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, λόγω του μεγάλου πληθυσμού του αστικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, κατά παρέκκλιση δημιουργήθηκε «ξεχωριστή» κατηγορία ώστε να μετρηθεί το μέγεθος του προβλήματος σε αυτή.
51. Στο εξής όταν παραπέμπουμε σε κείμενα στον παρόντα τόμο (Παπαδάκης 2013, Πανδής & Ζάγκος 2013, Κοτρόγιαννος κ.ά 2013) αναφέρουμε τη σελίδα, όπως υπάρχει στην σημερινή σελιδοποίηση του εκδότη. Ως εκ τούτου υπάρχει το ενδεχόμενο να υπάρχει μια μικρή απόκλιση κάπου, αναλόγως με την τελική εκτύπωση.
52. Ωστόσο, ο ΟΟΣΑ διευρύνει την κατηγορία των NEETs σε ηλικιακό επίπεδο και τους κατατάσσει από 15 έως 29 ετών (OECD, 2012: 22).
53. Ο όρος NEET στην Ευρώπη αναφέρεται σε νέους 15-24 (European Commission, 2013c: 2, στην Ιαπωνία σε νέους 15-34 (OECD, 2008 *οπ. αναφ.* στο Eurofound, 2012: 20), στις μετρήσεις του OECD σε νέους 15- 29 (OECD, 2013: 326) και σε κάποιες εθνικές περιπτώσεις έχει ως αφετηρία την ηλικιακή ομάδα 16- 18 (όπως στη Μ. Βρετανία) (Social Exclusion Unit, 1999: 2).
54. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο εδράζεται στο Παραδοτέο 4.5. «Executive Summary με τις εμπειρικά θεμελιωμένες συνιστώσες κοινωνικής ευπάθειας των NEETs» και ειδικά στο τελευταίο του κεφάλαιο («Προφίλ του Έλληνα NEET») και στο Παραδοτέο 5.1. «Report με τα βασικά συστατικά και τα τελικά συμπεράσματα-ερμηνείες για το φαινόμενο NEETS στην Ελλάδα» της Έρευνας «Βαρόμετρο Απόντων» (αμφότερα έχουν συγγραφεί στην τελική τους εκδοχή από το Ν. Παπαδάκη). Αρδεύεται από
  - τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας και συγκεκριμένα από τα ακόλουθα παραδοτέα: «Παραδοτέο 3.1a: Report καταγραφής των NEETs στην Ελλάδα με κατανομή ανά φύλο, ενδιάμεσες ηλικιακές-κατηγορίες, εθνοπολιτισμική προέλευση (μετανάστες χωρίς ελληνική υπηκοότητα), αστικότητα, μορφωτικό επίπεδο και κατανομή ανά διοικητική περιφέρεια (πρώτη φάση ποσοτικής έρευνας)» (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2012), Παραδοτέο 3.1b: «Report καταγραφής των NEETs στην Ελλάδα ανά διοικητική περιφέρεια και νομό (δευτέρα φάση ποσοτικής έρευνας)- Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας» (βλ. GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013) και

- δευτερευόντως από τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας (τα οποία άλλωστε παρουσιάζονται αναλυτικά στον παρόντα τόμο- βλ. Κοτρώγιαννος κ.ά. 2013) και συγκεκριμένα από το Παραδοτέο 4.4b: “Report με τελικά ευρήματα (της ποιοτικής έρευνας) και ταξινομηκές κατηγορίες» (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013).
55. Υπενθυμίζουμε, ότι τον Απρίλιο του 2013 η ανεργία των νέων από 15 έως 24 ετών άγγιξε το 59,%, με τις γυναίκες να πλήττονται περισσότερο εν συγκρίσει με τους άνδρες, 65% και 54% αντίστοιχα (βλ. Eurostat, 2013b βλ. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=0&pcode=teilm021&language=en>).
56. Σίγουρα η δεύτερη φάση της ποσοτικής έρευνας οφείλει να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικότερη (λόγω του πολύ μεγαλύτερου δείγματος).
57. Η εικόνα για το μορφωτικό επίπεδο των Ελλήνων NEETs (όπως και πολλά άλλα συμπεράσματα της ποσοτικής έρευνας) επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας (βλ. ΚΕΑΔΙΚ & ΚΑΝΕΠ 2013: 9).

